

ZGODOVINA
KULTURA
ŠOLSTVO
VZGOJA
PORTRETI
DRUŠTVA
TURIZEM

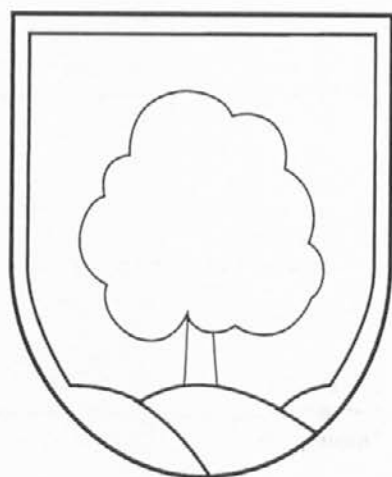
KORROŠKI FUŽINAR

LETO 57 ŠT. 1-2 DECEMBER 2007 2,5 EUR

7/17/2007/2007

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Gačnikova pot 5
2390 Ravne na Koroškem

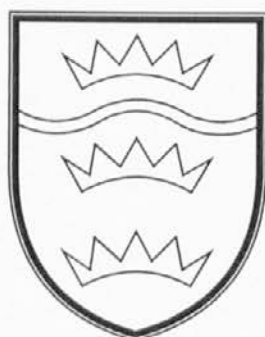

OBČINA
ČRNA NA KOROŠKEM
Center 101
2393 Črna na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

OBČINA PREVALJE
Trg 2a
2391 Prevalje

TRANSKOR
PREVOZI · SERVIS · TRGOVINA

KOROŠKI
97,2 FM **Radio**
SLOVENJ GRADEC

VSEBINA

KOROŠKA POKRAJINA POSTAJA REALNOST

Ravne na Koroškem kandidirajo za sedež pokrajine..... 2
Vojko Močnik

RAZGLASITEV OB OBČINSKEM PRAZNIKU

Nagrajenci Občine Ravne na Koroškem za leto 2006.... 5

POGOVOR S KRISTINO BRENKOVO O PREŽIHU

MED VOJNO IN PO NJEJ

»Nezaupanje je ploden gnoj za strah«..... 11
Milan Vogel

»BRZEN BRUMEN VIŽAR LJUDSKIH PESMI«

Luka Krámolc
(1892–1974)..... 14
Mag. Majda Kotnik - Verčko

OB RAZSTAVI V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI

Ted in Luka Kramolc..... 17
Jasna Nemeč Novak

OB DNEVIH EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE

2007
Jože Plečnik – njegovo delo na Koroškem..... 22
Mag. Simona Javornik

LJUBITELJSKI ZGODOVINAR FRANC GORNIK

Zbiralec, ki mu je od »imeti« še pomembneje »spoznati«
starine..... 25
Andreja Čibron - Kodrin

IZ SPOMINOV STAREGA FUŽINARJA

Veliko smo delali, pa tudi kakšno »ušpičili«..... 27
Viktor Levovnik

PROJEKTNO SODELOVANJE VRTCA SOLZICE IN ENOTE KOROŠKEGA POKRAJINSKEGA MUZEJA RAVNE

Otrok v muzeju..... 28
Liljana Suhodolčan, Alja Lužnik

OSREDNJI DOGODEK OB 45-LETNICI BRALNE

ZNAČKE
»Ohrani bog te v cveti ...!«..... 32
Greta Jukič

DELO Z MLADIMI BRALCI V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI

Pravljica je temeljna duševna hrana za otrokov
razvoj..... 39
Lea Vaukan

MLADI RAZISKOVALCI OSNOVNOŠOLCI

KOROŠKE
Sedem srečanj: 65 nalog, 114 mladih raziskovalcev, 58
mentorjev in 8 šol..... 42
Veronika Kotnik

MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE 2007

Gibanje MRK že štirinajst let privablja srednješolce.. 47
Marija Krajnc

PROJEKTNO DELO RAVENSKIH GIMNAZIJCIV

Projekt Sonce..... 53
Dragica Dervodel Moškon

NEKAJ POGLAVIJ IZ BOGATE KRONIKE

Ob šestdesetletnici Folklorne skupine
KD Prežihov Voranc..... 55
Mirko Osojnik

FOLKLORNA SKUPINA PREŽIHOV VORANC NA GOSTOVANJU

Uspešni nastopi na turneji v madžarski Kalocsi..... 61
Marko Vrečič

O ODMEVNI MANIFESTACIJI

Ravenski harmonikarji na mednarodnem dnevu
kulturne raznolikosti v Zadru..... 64
Mirko Osojnik

10 LET DELOVANJA KULTURNEGA DRUŠTVA SVITANJE

Od začetnega svitanja do bogatega sončnega vzhoda
kulturnega delovanja..... 66
Ana Potočnik

20 LET DRUŠTVA DIABETIKOV MEŽIŠKE DOLINE

Normalno življenje za diabetika ni več utopija..... 70
Bojan Proje in Alojz Krejan

RAZISKAVA

K zgodovini javnega zdravstva v Mežiški dolini konec
19. in v začetku 20. stoletja 74
Dr. Katarina Keber

TEHNIŠKA DEDIŠČINA

Slovenska pot kulture železa..... 79
Mag. Karla Oder

OD MOKRONOGA DO PIJANE GORE

Po Vorančevih sledih..... 83
Barica Smole

TEMATSKA UČNA POT

Po stopinjah leških rudarjev..... 88
Hedvika Gorenšek

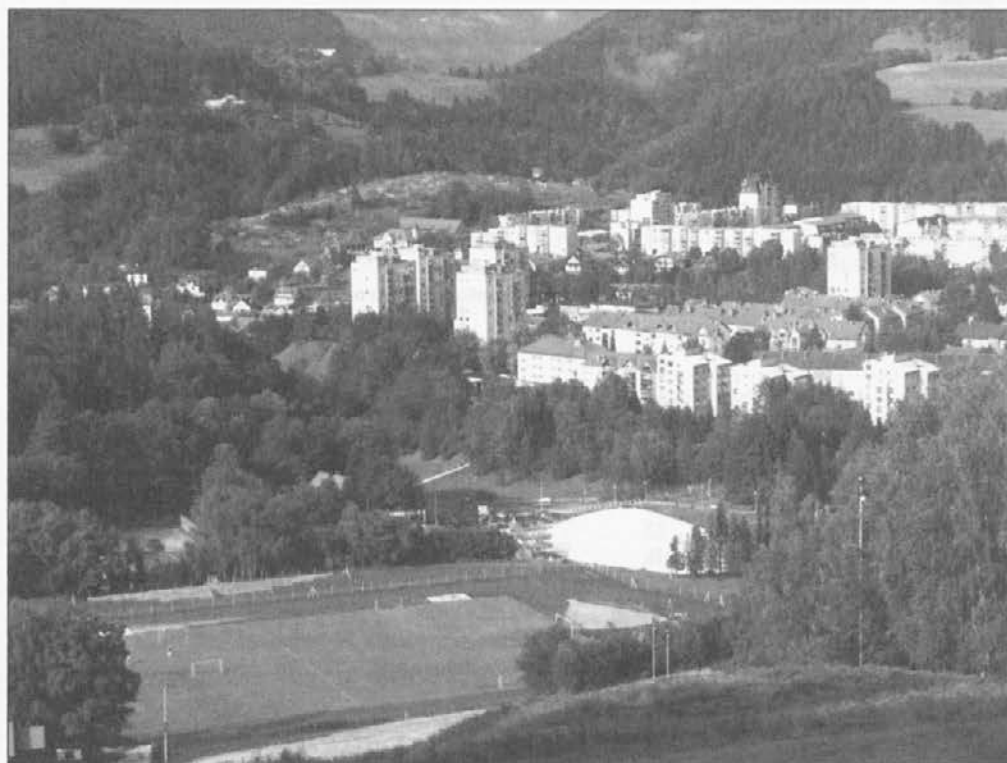
TURISTIČNA PONUDBA V ŠENTANELU

Po Mlinarski in Rekreatijski poti..... 93
Mojca Naveršnik, Anka Plevnik, Greta Jukič

KOROŠKA POKRAJINA POSTAJA REALNOST

Ravne na Koroškem kandidirajo za sedež pokrajine

Vojko Močnik

Ravne so največje mesto na Koroškem.

Foto: Matej Kodrin.

Pred Državnim zborom Republike Slovenije so v tem času pomembne odločitve, ki bodo opredelile pokrajinsko členitev Slovenije v prihodnje. V postopku sprejemanja je paket zakonodaje, v katerem je predvidena ustanovitev 14 pokrajin, ki prevzemajo vlogo vmesne stopnje med državno in lokalno (občinsko) oblastjo. Med njimi bo tudi Koroška pokrajina, ki bo obsegala 12 občin Mežiške, Mislinjske in Zgornjedravske doline (sedanja statistična regija Koroška).

Pokrajine bodo financirane iz izvornih prihodkov in prenesenih sredstev države. Glede izvajanja lokalnih nalog širšega pomena pa se bodo občine dogovorile o skupnih službah, ki bodo financirane na ravni pokrajine.

Naša skupna ugotovitev je, da vladni predlog upošteva dejstvo, da tvori dvanajst koroških občin sklenjeno in zaokroženo celoto, ki se združuje v Koroško pokrajino, zato je Občinski svet Občine Ravne na Koroškem predlog Vlade RS o območju in imenu

Koroške pokrajine v celoti podprl. Pri tem je ugotovil, da je predlog Vlade RS za ustanovitev pokrajin pomemben korak k decentralizaciji države in hkrati podlaga za decentralizacijo funkcij v okviru pokrajine. Če Koroška resno in utemeljeno zagovarja policentričen in decentralizacijo Slovenije, mora uveljaviti tudi vse prednosti takšnega koncepta v Koroški pokrajini.

Občinski svet Občine Ravne na Koroškem je soglasno podprl tudi predlog za določitev sedeža Koroške pokrajine na Ravnah na Koroškem, kar je utemeljil z naslednjimi argumenti:

Ravne so največje mesto na Koroškem

Mesto Ravne na Koroškem šteje preko 8500 prebivalcev (nobeno drugo mesto na Koroškem ne dosega števila 8000) in je značilno regijsko središče, z vsemi pomembnejšimi skupnimi dejavnostmi. Ravne so danes sodobno mesto, ki je kljub hitri rasti ohranilo videz arhitekturno urejenega središčnega naselja. Ravne in Prevalje združujeta največjo koncentracijo

prebivalstva na Koroškem. Bodoče skupno mesto s preko 13 tisoč prebivalci bo daleč največje mesto na Koroškem.

Na Ravnah je sedež največje upravne enote na Koroškem

Upravna enota Ravne na Koroškem je največja upravna enota na območju Koroške in v svoji dejavnosti zajema in zadeva največ Korošcev (27.000 prebivalcev). Logična navezava na aktualno stanje je, da postane mesto, kjer je sedež največje upravne enote, tudi sedež Koroške pokrajine. Vsaka druga rešitev bi pomenila diskriminacijski odnos do prebivalcev Mežiške doline in Raven na Koroškem.

Ravne so največje gospodarsko središče Koroške

Gospodarstvo Raven na Koroškem je danes razvojno naravnano v pospešeno preoblikovanje iz monokulturne dejavnosti z izrazitim industrijskim težiščem na območju železarne v širšo paleto ponudb izdelkov in storitev. Na Ravnah na Koroškem je bilo leta 2005 ustvarjenega preko 40 % neto dobička koroških

podjetij, nadaljnji trendi rasti pa ravensko gospodarstvo ponovno postavljajo v vlogo paradnega konja koroškega gospodarstva, s pomembnim ekonomskim prispevkom v slovenskem prostoru. Poslovna cona Ravne na Koroškem je največja poslovna cona v regiji, s skupno bruto površino preko 90 ha.

Ravne so najcelovitejši kulturni, športni in izobraževalni center Koroške

Ravne na Koroškem so se vzporedno z gospodarskim razvojem razvile tudi v celovit kulturni, športni in izobraževalni center, ki s svojimi dejavnostmi daleč presega lastne meje. Nenadomestljiva je njegova vloga pri povezovanju koroških Slovencev z obeh strani državne meje, kar daje Ravnam poseben pomen.

Koroška osrednja knjižnica na Ravnah opravlja posebne naloge za širše obmejno območje in izvaja za zamejske Slovence nakup knjižničnega gradiva, za zamejsko Koroško izdeluje tudi lokalno bibliografijo.

Odlično urejen športni center nudi vse leto široko paleto športno-rekreacijskih dejavnosti, z nadaljnjim razvojem izobraževalnih ustanov (višje in visoko šolstvo) pa postajajo Ravne izobraževalno središče za Korošce z obeh strani državne meje.

Sedež Upravne enote Ravne na Koroškem na Čečovju

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Ravenske vedute razkrivajo, da je tu doma močno gospodarstvo.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Država ima na Ravnah v lasti primerne prostore

Država ima na Ravnah na Koroškem, na Prežihovi 7, v lastništvu prostore v izmeri 900 m², ki so ob manjših obnovitvenih vlaganjih v celoti primerni za dejavnost, ki jo bo opravljala nova pokrajina. Pripravljen je idejni koncept obnove, ki upošteva tudi protokolarno vsebino prihodnjega sedeža pokrajine. Neracionalno bi bilo, če država svojih prostorov ne bi aktivirala ali bi celo na drugih lokacijah kupovala nove prostore.

S tem se uresničuje dogovor o razpršitvi ustanov in institucij na Koroškem

Koroške občine so se že ob ustanovitvi Sveta koroških občin opredelile za razpršitev sedežev regijskih funkcij in ustanov, ki se ne smejo skoncentrirati na enem mestu. V okviru enakovredne razporeditve sedežev so za sedež pokrajine na vrsti

Ravne, saj v dosedanjih delitvah funkcij niso bile enakopravno obravnavane. S tem tudi v praksi osmislimo idejo o somestju Dravograd-Ravne na Koroškem-Slovenj Gradec, določeno z Odlokom o strategiji prostorskega razvoja Slovenije.

S tem zagotovimo identiteto Koroški pokrajini

Ravne so bile skozi vso zgodovino na Koroškem. V okviru zgodovinskih meja sta del izvirne Koroške Mežiška dolina in Dravograd, kjer je še vedno živo v rabi termin Koroška, kar pomeni, da so historične meje pri ljudeh še močno v zavesti. Slovenija se pospešeno uvršča v skupen evropski prostor. Dejstvo, da je Koroška razdeljena med dve državi, po eni strani izgublja na pomenu, a hkrati postavlja v ospredje vprašanje identitete in razpoznavnosti tistega dela Koroške, ki je umeščen v okviru meja Republike Slovenije.

Ravne so v zamejstvu in v svetu prepoznavne kot sinonim za Koroško. Zato še zdaleč ni vseeno, kje bo sedež Koroške pokrajine. Zaradi nas, zaradi koroških Slovencev prek meje in zaradi utrditve identitete sedež Koroške pokrajine ne more in ne sme biti drugje kot na Ravnah na Koroškem.

Sedež Koroške pokrajine je predlagan v Slovenj Gradcu ali na

Ravnah na Koroškem, o čemer bodo dokončno odločali člani Državnega zbora, možna pa je tudi rešitev, po kateri bi se pokrajinske funkcije porazdelile med obe mesti.

Koroške občine so se že ob ustanovitvi Sveta koroških občin opredelile za uravnoveženo razdelitev sedežev regijskih funkcij in ustanov, ki se ne smejo skoncentrirati na enem mestu. Ti argumenti predstavljajo uresničitev dogovora o skupnem in enakomernem razvoju, o porazdelitvi nalog in odgovornosti v okviru somestja Dravograd-Ravne na Koroškem-Slovenj Gradec ter po vseh treh koroških dolinah. S tem tudi v praksi osmislimo idejo o somestju Dravograd-Ravne na Koroškem-Slovenj Gradec, določeno z Odlokom o strategiji prostorskega razvoja Slovenije. To izhodišče pomeni konkretno uresničitev policentričnega razvoja in decentralizacije Koroške.

Športni center na Ravnah na Koroškem ima bogato ponudbo.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Koroška osrednja knjižnica domuje v ravenskem gradu.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

RAZGLASITEV OB OBČINSKEM PRAZNIKU

Nagrajenci Občine Ravne na Koroškem za leto 2006

Na svečani seji občinskega sveta Občine Ravne na Koroškem 12. aprila 2007 v Gradu Ravne so podelili občinsko nagrado in plakete za leto 2006.

Prejemniki in prevzemniki občinskih priznanj z županom mag. Tomažem Roženom

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Nagrado Občine Ravne na Koroškem za leto 2006 je prejel

KAREL POLANC

za prispevek pri negovanju tradicij NOB, za dolgoletno požrtvovalno delo v Krajevni skupnosti Kotlje in pri organiziranju lovske dejavnosti.

Karel Polanc se je rodil 25. februarja 1927 v Podkraju pri Ravnah na Koroškem. Bil je nezakonski otrok in je že od rane mladosti živel pri stricu. Osnovno šolo je obiskoval na Ravnah. Jeseni 1944 je še ne osemnajstleten odšel med partizane v Koroški bataljon, kjer je bil štabni kurir, pomočnik mitraljezca in minerja. Sodeloval je tudi v zaključnih bojih druge svetovne vojne v okolici Borovelj in Celovca.

Po demobilizaciji se je zaposlil v železarni, v livarni, kjer se je dodatno izobraževal in usposabljal ter napredoval in postal vodja čistilnice odlitkov. S tega delovnega mesta je leta 1982 odšel v pokoj.

Njegova dolgoletna dejavnost je pustila vidne sledove vsaj na treh področjih:

- negovanje tradicij NOB,
- organizirano delo v lovski organizaciji in
- aktivno delovanje v Krajevni skupnosti Kotlje.

Karel Polanc je bil med najbolj vnetimi sodelavci v skupini za označitev pomembnih točk iz zgodovine NOB s spominskimi ploščami na območju Mežiške doline. Lahko rečemo, da je bil v večini primerov pobudnik, organizator izdelave in postavitve obeležij. Kraji postavitve obeležij pa niso samo v ravnski občini, dolini in regiji, v veliko primerih segajo tudi na avstrijsko Koroško ter na območje zgornje Savinjske in Šaleške doline. Morda je premalo znan sedež Dravograjskega okrožja OF v gozdovih Črnega vrha, na

Karel Polanc, prejemnik nagrade Občine Ravne na Koroškem, med zahvalnim govorom

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

meji med ravensko in slovenjgraško občino. Karel Polanc si je zelo prizadeval za obnovo objektov tega sedeža, ves čas tudi zgledno skrbi za postojanko. V okviru negovanja tradicij NOV skrbi tudi za obujanje spomina na partizansko bitko pri Trotovem križu na Strojni. Vsako leto pripravi slovesnost v spomin na svoje partizanske soborce.

Polanc je bil dolga leta predsednik krajevne organizacije ZZB NOV v Kotljah. Delovanje te organizacije je danes v veliki meri usmerjeno v skrb za njene ostarele člane. Tudi tu izstopa njegova skrb pri iskanju tihih donatorjev za pomoč posameznikom, obiskovanje ostarelih in osamljenih, pa tudi za druženje in obiskovanje krajev spomina. Karel Polanc je vsakokratni soorganizator smučarskega maratona »Po poteh XIV. divizije« v Kotljah. Tudi vsakoletna prireditev zadnje oktobrsko nedeljo ne mine brez njegovega sodelovanja.

Strojna z Zelen bregom in s Tolstim vrhom je globoko vsajena v njegovo dušo. Tam je preživel del svojih najzgodnejših let in tam je v veliki meri deloval tudi kot partizan. Zato ne preseneča, da je bil po osvoboditvi med pobudniki ustanovitve lovske družine Strojna, pobudnik gradnje lovskega doma na Tolstem vrhu in vseskozi predsednik njegovega gradbenega odbora.

V Krajevni skupnosti Kotlje je po njeni ustanovitvi postal prvi predsednik sveta KS in ostal na tej funkciji deset let. Od njegovega dela v tem obdobju morda najbolj izstopa ustanovitev Turističnega društva Kotlje, ki mu je predsedoval v pomembnem začetnem obdobju, ko se je rojeval tradicionalni kotljski Pustni karneval.

V okvir predstavitve njegovega dela se ne da vnesti vsega, kar je prispeval v okoljih, kjer je živel in delal.

Morda sta z današnje perspektive obseg in pomen njegovega dela premalo vidna. Ob visokem življenjskem jubileju, 80. obletnici rojstva, ki ga praznuje letos, mu Občina Ravne na Koroškem izkazuje zaslužno priznanje s podelitvijo nagrade občine za leto 2006.

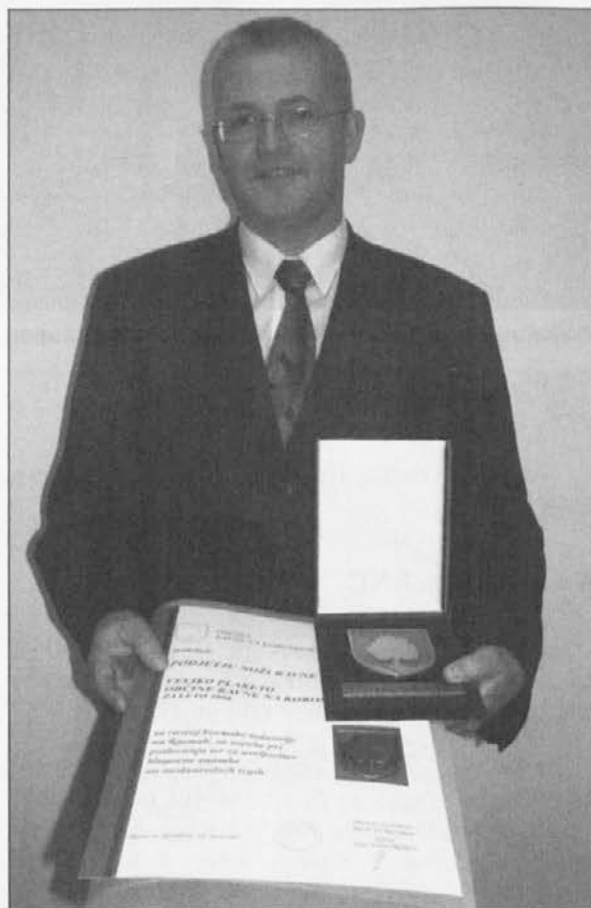
Veliko plaketo Občine Ravne na Koroškem za leto 2006 je prejelo

PODJETJE NOŽI RAVNE, d. o. o.,

za razvoj kovinske industrije na Ravnah, za uspehe pri poslovanju ter za uveljavitev blagovne znamke na mednarodnih trgih.

Na Ravnah ima proizvodnja industrijskih nožev večdesetletno tradicijo. Od leta 1991 poteka ta proizvodnja v okviru samostojne družbe Noži Ravne, ki je zadnja leta ena najpomembnejših in največjih proizvajalk industrijskih nožev na svetu, njeni izdelki pa dokazano sodijo med najboljše. Pod blagovno znamko Noži Ravne, kot jedrni program, v podjetju izdelujejo nože za kovinsko in lesno industrijo, papirno in grafično industrijo, nože za industrijo plastike in reciklaže ter posebne nože.

Družba Noži Ravne, članica skupine Slovenska industrija jekla, izdelava 1500 ton izdelkov na leto in

Darko Ravljan, direktor Nožev Ravne, z veliko plaketo Občine Ravne na Koroškem za leto 2006

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

obvladuje triodstotni svetovni delež proizvodnje industrijskih nožev. Noži, izdelani na Ravnah, režejo v več kot 50 državah, na vseh kontinentih. Izdelujejo jih večinoma po naročilu, za znanega kupca.

Za Nože Ravne je bila v zadnjem desetletju značilna visoka, od 10- do 15-odstotna letna rast prodaje. Medtem ko je podjetje leta 1991 ustvarilo manj kot 4 milijone evrov prodajnih prihodkov, je lanski iztržek dosegel že skoraj 14 milijonov evrov. In to ob skorajda enakem številu zaposlenih!

V družbi vseskozi skrbijo za razvoj novih izdelkov, tehnologij in materialov in tudi lansko leto je bilo v znamenju naložb. Za nakup posebne vakuumске peči, s katero so si zagotovili možnost nadaljnje rasti družbe, in zgraditev poslovne zgradbe podjetja so namenili 2,4 milijona evrov.

Za družbo Noži Ravne je uspešnih 15 let poslovanja, pa vendar drugačnih od drugih družb na lokaciji Ravne. Če so že imeli težave, so jih sami tudi uspešno odpravili, posebno skrb pa so posvečali zaposlenim. Vodstvo podjetja stremi za najboljšimi mogočimi rešitvami in razvoj usmerja vzporedno z najboljšimi v svetu. V podjetju se zavedajo, da so njihove ključne prednosti, ki jih bodo ohranjali tudi v prihodnje: sodobne proizvodne zmogljivosti, lastna prodajna mreža ter tržna neodvisnost, globalno trženje, vlaganje v razvoj izdelkov in zaposlenih ter odprtost družbe.

Noži Ravne so na svetovnem trgu uspešno uveljavili lastno blagovno znamko, s katero prodajo okoli 70 odstotkov industrijskih nožev, ter tudi tako skrbijo za prepoznavnost Koroške v svetu in nadaljevanje tradicije. Tudi ambicioznosti zaposlenim ne primanjkuje, saj si iz leta v leto postavljajo višje cilje glede proizvodnje, prodaje in vlaganj. Z jedrnim programom si prizadevajo postati ključni igralec na trgu, tudi z nakupi drugih podjetij, in glede na doseganje uspehe verjamemo, da jim bo to zagotovo tudi uspelo.

Veliko Prežihovo plaketo za leto 2006 je prejel

MILAN KAMNIK

za izkazano zvestobo koroški grudi, negovanje narečnega jezika, za njegov izjemni prispevek v kulturnem življenju Koroške.

Milan Kamnik se je rodil 26. septembra leta 1957 v Slovenj Gradcu. Osnovno šolo je obiskoval na Prevaljah in Ravnah na Koroškem. Na Prevaljah se je izučil za stavbnega kleparja, srednjo strojno šolo pa je končal leta 1978 v Mariboru. Dve leti kasneje se je zaposlil v železarni na Ravnah.

Leta 1997 je Milan pridobil status samostojnega kulturnega delavca. Glasbeno pot je začel kot pevec v šolskem zboru na Prevaljah, nadaljeval pa v vaškem ansamblu, kjer je preigral svetovne uspešnice.

Prav preselitev k mami na Ravne, prej je 14 let živel pri teti in dedku, je vplivala na njegovo glasbeno usmeritev. Prišel je poslušati Boba Dylana in mnoge izvajalce folka, ki so bili takrat dosegljivi samo prek tujih radijskih postaj. Takrat se je rodil Duo KORA. S šolskim kolegom in sosedom Tonijem Apohalom je

Milan Kamnik ni bil le v vlogi prejemnika plakete, temveč je tudi zapel.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Milan ustvaril duet, ki so ga mnogi primerjali s sicer mnogo slavnejšim Simon & Garfunkel. Duo Kora je bil dolga leta poglavje zase na slovenski glasbeno-zabavni sceni.

Milan Kamnik je svoj prvenec izdal šele leta 1996, pri mariborski založbi Conan. Zaradi slabe distribucije se zgoščenska in kaseta nista pojavili v trgovinah, na Koroškem pa sta bili dosegljivi šele šest mesecev po izidu.

Milan je vseskozi zvest svoji Koroški, zato ni nenavadno, da je skoraj polovica njegovih pesmi v narečju. Po mnenju mnogih je ljudski pevec, ki zna združiti vpliv svojih glasbenih idolov z vztrajnostjo, neposrednostjo, močnim, malce hripavim, a nežnim glasom, ki skupaj z orglicami in s kitaro pričara koroško besedo in pesem marsikateremu popotniku. Ne ravnno posebež, vendar pa z veliko mero hvaležnosti do tistih, ki so ga usmerjali, kljubuje muham enodnevnim s svojim narečjem, za katerega se rad postavi: Če nimaš narečja, nimaš jezika. Tako je na enem izmed svojih nastopov poprosil veselo družbo: »Saj me ne morte zastop't, če me še poslušate ne.«

Septembra 2001 je Milan izdal novo zgoščenko. Na njej najdemo pesem iz njegovih zgodnjih začetkov, ko je še delal v železarni na Ravnah, z naslovom: JE ŠE KDO SREČNEJŠI KJE? To je tudi naslovna pesem albuma. Februarja 2003, na obletnico smrti Prežihovega Voranca, je izdal album PREŽIH in JAZ, ki je še poglobil vez med pisateljem in Milanom. V samozaložbi je aprila 2004 izdal album BREZ NAREČJA NI JEZIKA, ki vsebuje tudi skladbo Tiha voda vejke grabne dieva, s katero je nastopil na festivalu

narečnih popevk, in še nekaj novih skladb, pa tudi že prej objavljeno pesem Pacl gr na ojgn. Po krajšem premoru se je decembra 2006 odločil izdati album GNAR, zagotovo ne svoje zadnje delo, ki izpričuje zvestobo domu, Koroški in njenim ljudem.

Prežihovo plaketo za leto 2006 je prejela

MARIJA IRMA VAČUN KOLAR

za pomembne dosežke pri utrjevanju koroške literature in domoznanstva, za prispevek k razumevanju Prežiha in njegovega ustvarjenega sveta.

Marija Irma Vačun Kolar je odlična prežihoslovka.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Marija Irma Vačun Kolar se je rodila 6. avgusta 1941 na Lomu nad Mežico. Tam je obiskovala osnovno šolo z nižjo gimnazijo, potem Gimnazijo Ravne na Koroškem, nato pa študij slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1988 je zaključila magistrski študij, z delom Besedna umetnost in jezikovni razvoj osnovnošolskega učenca. Zaposlena je bila najprej na Osnovni šoli Prežihovega Voranca na Ravnah, nato pa od 1979. do 1991. leta na Pedagoški akademiji in fakulteti v Mariboru.

Njena bibliografija na Cobbisu obsega 77 enot. Živi in ustvarja v Kotljah. Njeni pomembni dosežki so razvidni iz bibliografije, zadnji, eden izmed večjih, pa je gotovo izid knjige z naslovom PREŽIHOV USTVARJENI SVET (Jezik in slog v pisateljevih literarnih besedilih), ki je izšla leta 2006 pri založbi Cerdonis.

Kot je v spremni besedi zapisal akademik Matjaž Kmecl, je avtorica izpisala velik del Prežihovega literarnega besedila, zaradi česar je nastal osupljivo obsežen slovar pisateljevega idioma, skrbno razvrščen in komentiran, ki pa je, razumljivo, skoraj samodejno tudi slovar hotuljskega oziroma mežiško-podjunskega narečnega govora, še posebej v njegovih krajevno izvirnih in starožitnih plasteh. Razprava ni samo kompozicija posebnega pogleda na Prežihovo literaturo in njenega razumevanja, temveč tudi gradivsko bogato in tehtno dialektološko dejanje. Kmecl oceno

zaključuje z zadržilom, da gre za resno in korektno opravljeno delo in bi bilo škoda, če bi ostalo nedostopno javnosti. Njegov kulturni pomen je vseslovenski, vendar še poudarjeno koroško domoznanski. To izjemno delo obravnava Prežiha zgolj in samo kot pisatelja, in mu tako še dodaja literarno vrednost.

Prežihovo plaketo za leto 2006 je prejela

FOLKLORNA SKUPINA KULTURNEGA DRUŠTVA PREŽIHOV VORANC RAVNE NA KOROŠKEM

za odmevne nastope z izrazom koroške ljudske ustvarjalnosti, za prispevek k prepoznavnosti Raven na Koroškem zunaj občinskih in državnih meja.

Folklorna skupina Kulturnega društva Prežihov Voranc praznuje letos 60. obletnico ustanovitve. Njena ustanoviteljica in mentorica Hedvika Jamšek je ob pomoči strokovnjakov takrat zasnovala noše in plesne na podlagi tradicije domačega kraja iz druge polovice 19. stoletja. Ta usmeritev je še vedno osnova delovanja ravenskih folkloristov, dopolnjujejo pa jo z oživiljanjem posameznih običajev domačega kraja, kot sta »steljeraja« in »koroška ovset«.

V današnji sestavi so plesalci od oktobra 2001, z godci vred jih je 30, in jih uspešno vodi domačin Peter Šumnik. Skupina zelo rada nastopa doma, pred domačo publiko. Pogosto pa nastopajo tudi v tujini, kamor jih radi vabijo, saj so zelo prepoznavni. S ponosom jih prek meja pošilja tudi domača občina, saj nadvse uspešno predstavljajo svojo ožjo domovino.

Letno imajo člani skupine do trideset nastopov. Naj naštejemo nekaj najbolj odmevnih gostovanj iz preteklih dveh let:

- vseslovenski tabor pevskih zborov v Stični,
- festival za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu, Ljubljana,
- srečanje slovenskih upokojencev v Turiški vasi,
- nastop na sejmu Alpe-Jadran na Gospodarskem

Peter Šumnik, umetniški vodja folklorne skupine KD Prežihov Voranc

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

razstavišču v Ljubljani,

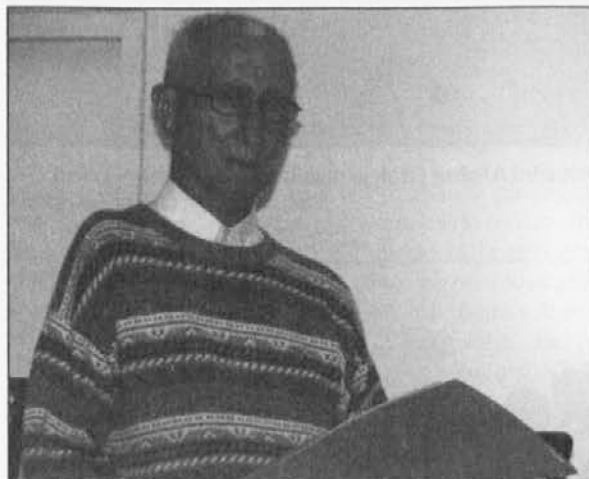
- redno gostovanje v Šentandražu v Labotski dolini v Avstriji,
- nastop v Šmihelu v Avstriji,
- tridnevno gostovanje v Romuniji, v okviru sodelovanja občin iz skupine TEMA,
- sodelovanje v okviru Koroškega kulturnega poletja, skupaj s skupinami iz Italije, Srbije in Madžarske.

Prav v zadnjih letih je očitna količinska in kakovostna rast njihove dejavnosti ter izjemno povečanje števila nastopov zunaj domačega kraja in v tujini. Tako pomembno prispevajo k prepoznavnosti domače občine in države Slovenije. Po več letih pospešene rasti dejavnosti so uspeli v svojem okviru ustanoviti tudi otroško skupino, ki zagotavlja folklorno dejavnost na Ravnah tudi v prihodnje.

Veliko Klančnikovo plaketo za leto 2006 prejme

INVALIDSKO ŠPORTNO DRUŠTVO SAMORASTNIK RAVNE NA KOROŠKEM

za izjemni prispevek h kakovosti življenja invalidov, za odmevne športne dosežke, ki že desetletja predstavljajo občino v slovenskem in mednarodnem prostoru.

Plaketo je prevzel predsednik društva Peter Ozmec.
Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Ustanovni občni zbor Invalidskega športnega društva Samorastnik Ravne na Koroškem je bil 5. aprila 1979. Že takrat je društvo združevalo 108 športnikov: 22 v Črni na Koroškem, 30 v Mežici, 14 na Prevaljah in 42 na Ravnah. Izvoljeni so bili tudi prvi društveni organi.

Društvo je bilo v vseh letih delovanja organizator številnih območnih tekmovanj, republiških in državnih prvenstev, tako v okviru bivše države kot samostojne Slovenije. Njegovi člani so osvajali medalje v vseh športnih panogah. Dolg je seznam prejemnikov odličij iz njegovih vrst. Od ekipnih športov beleži daleč

najboljše uvrstitve ekipa IŠD Samorastnik v sedeči odbojki. Zadnjih deset let imajo tudi žensko ekipo. Odbojkarji so osvojili dvanajst naslovov državnih prvakov Slovenije v sedeči odbojki.

Z udeležbo ekipe v sedeči odbojki na EUROKUP-u, tekmovanju elitnih evropskih ekip, od leta 1987 naprej so si pridobivali tudi izkušnje za organizacijo in izvedbo mednarodnih tekmovanj. Svetovna organizacija za odbojko invalidov jim je zaupala izvedbo evropskega klubskega prvenstva EUROKUP 92, ki je bilo uspešno izpeljano na Ravnah na Koroškem. To je bilo prvo mednarodno tekmovanje invalidov v samostojni Sloveniji, domačini pa so na njem zasedli peto mesto.

Leta 2002 jim je bila zaupana izvedba Svetovnega prvenstva državnih reprezentanc za ženske ekipe. Tekmovanje je potekalo v Kamniku. Leta 2005 so bili organizatorji 1. svetovnega prvenstva v sedeči odbojki za mlade, ki je bilo zaradi zagotovitve nočitvenih zmogljivosti prav tako izpeljano v Kamniku.

Za dosežene športne rezultate ekip v sedeči odbojki ima veliko zaslug Adi Urnaut, ki je trener ekipe od 1991. Od leta 1992 do 1995. je bil trener moške državne reprezentance, od leta 1996 dalje pa je trener ženske reprezentance. Invalidsko športno društvo Samorastnik že od ustanovitve vodi predsednik Peter Ozmec.

Klančnikovo plaketo za leto 2006 je prejel

DAMIR DUGONJIČ

za vrhunske dosežke v plavalnem športu, za prispevek k ugledu in prepoznavnosti Občine Ravne na Koroškem.

Damir Dugonjič je perspektivni športnik.
Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Damir Dugonjič, rojen 21. februarja 1988, se je začel s plavanjem ukvarjati pri osmih letih, na pobudo sestre Diane. Njegov prvi trener je bil Andrej Polanc. Pod njegovim vodstvom je Damir odplaval svoj prvi državni rekord v kategoriji mlajših dečkov. Po treh letih je Andrej zaključil svojo trenersko pot pri Plavalnem klubu Fužinar, leta 2000 je Damirjev trener postal Matija Medvešek.

Damir je dijak Gimnazije Ravne. Plavanje trenira dva- do trikrat dnevno, skupaj od štiri do pet ur. Poleg vodnega treninga preživi veliko časa v fitnesu, kjer izvaja vaje za moč in gibljivost. Njegovi dosežki so na vrhunski ravni. Damir je na trenutni evropski članski lestvici na 50 m prsno na devetem mestu in na 100 m prsno na dvanajstem mestu. V svojem letniku je trenutno prvi na lestvicah, tako na 50 m kot tudi na 100 m prsno.

Dodobra se je uveljavil v mlajših kategorijah, kjer je nosilec rekordov v vseh kategorijah, od mlajših letnikov do mladincev. Damir je nosilec srebrne medalje na mladinskem evropskem prvenstvu na Palmi de Malorci. To je prva medalja ravnških plavalcev, osvojena na tako velikem tekmovanju. Po vseh urah trdega dela, preživetih v vodi, sta na to medaljo ponosna tako Damir kot Plavalni klub Fužinar.

Tradicija pravi, da so nosilci medalj z mladinskih evropskih prvenstev kasneje večinoma tudi udeleženci finalnih nastopov in nosilci medalj v članski kategoriji, zato lahko pričakujemo, da bo tudi Damir izkoristil svojo nadarjenost in v prihodnje »odplaval« rezultate, ki ga bodo popeljali v članski svetovni plavalni vrh.

Damir Dugonjič je evidentiran kandidat za olimpijske igre leta 2008 v Pekingu.

Vir: gradivo Občine Ravne na Koroškem

Kitarist Andrej Ofak je poskrbel za glasbeni uvod.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

V folklorni skupini Kulturnega društva Prežihov Voranc imajo podmladek.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

POGOVOR S KRISTINO BRENKOVO O PREŽIHU MED VOJNO IN PO NJEJ

»Nezaupanje je ploden gnoj za strah«

Milan Vogel

Kristina Brenkova je pri svojih šestindevetdesetih letih spoštovanje vrednega bistrega duha. Med vojno je bila v Ljubljani kurirka Prežihovega Voranca. Tudi zato, ker je njegovo pisateljsko ime danes zaradi njegovega političnega delovanja zapostavljeno, sva se pogovarjala predvsem o njem. Njune stike je sicer že opisala v knjigi Kruh resnice, a še vedno se najdejo neznani drobci.

Ko na začetku pogovora omenim, da je nekje rekla, da v neznano ne gre, in kako se je potem odločila za nekaj tako negotovega, kot je bil upor, oziroma ali je bila tako prepričana v zmago, se začudi: »Kje sem rekla to? Tega se ne spomnim. Da me ni sram! Saj vedno hodimo v neznano. Ali ni res? Odločitev za upor sploh ni bila vprašljiva. Že prvo uro smo vedeli, koliko je ura: da je to okupacija in kaj je Hitlerjev namen. Če sem bila prepričana v zmago? Dvestoodstotno.«

Zanesljiv, nezaupljiv

Povprašam jo po tem, ali ji je Prežih kdaj govoril o značaju Korošcev, in povem znano anekdoto o očetu in sinu, ki sta šla peš z Dobrij v Pliberk, in je prvi pri Guštanju rekel, kako je lepa rž, drugi pa pri Prevaljah nekaj kilometrov naprej odgovoril, da pšenica tudi. Pravi, da anekdoto sliši prvič, in odgovarja, da ji neposredno o značaju Korošcev ni nikoli govoril. »Bil pa je zelo slikovit pripovedovalec, stvaren.«

In kako bi Prežiha označili kot človeka? Kakšen je bil?

»Bil je zanesljiv. To je eno. Kar je rekel, je držalo bolj kot berič tatu. Toda kot ilegalec je moral biti nezaupljiv. Ali ni to res? Seveda je moral biti! Spominjam se, ko sem bila kurirska pošta med Vorancem in Finžgarjem ter med Vorancem in Levarjem. Ta dva sem poznala. Za Finžgarja mi je rekel: 'Povej mu, ne bom ti dajal listka. Kaj pa, če te dobijo in ga ne boš mogla požreti.' To je bil nauk. In mi je povedal, kaj naj rečem, in sem to Finžgarju lepo povedala, kot je naročil. (Premaga jo smeh od srca.) »Ali se radi smejete? Jaz se zelo rada, a nimam dosti priložnosti. Potem pa je Finžgar zmeraj rekel: 'Ali bi kozarček ali pol kozarčka vina?' Sem rekla (spet smeh): 'Ne, gospod župnik, tudi za ta kmašnega ne.' Pa ni vedel, zakaj. Če pa bi rekel: 'Ali boš šnitno farovškega hlebca,' bi pa rekla: dve.«

Kristina Brenkova: »Prežih je bil zelo slikovit pripovedovalec.«

Foto: Aleš Črnivec. Fotodokumentacija Dela.

Na namig, da je poleg Finžgarja in Levarja verjetno poznala še več za Osvobodilno fronto delujočih ljudi, odgovarja, da je pošto nosila tudi drugam, a nikoli ni poznala imen. »In četudi je bila na vratih vizitka, je nisem prebrala. Vedela sem samo nekaj: če bi vrata odprl belogardist ... Bali smo se domačih kolaborantov. Ne Italijanov ne Nemcev se nisem bala. Samo domačih.«

Govorice o tem, da naj bi tudi Prežiha izdal domači izdajalec, celo Korošec, so po njenem res samo govori. »Ko so Prežiha na začetku leta 1943 aretirali, sploh niso vedeli, koga so dobili. Za Bežigradom je bila pri inž. Miroslavu Črnivcu (jaz ga nisem poznala) javka, kjer je bil Prežih prijavljen. Doma je bila samo Črnivčeva žena. Morala bi priti kurirka in je tudi prišla. So pa že prej bili tam belogardisti, ki so zvedeli za to kontaktno točko. Prijeli so tudi kurirko, vendar tudi ona ni vedela, da je bil tam Prežihov Voranc, tako da ga ni mogla izdati. Ko so Prežiha pripeljali na domobranski sedež na Resljevi in nato v zapor, ga je na hodniku ogovoril njegov polnečak: 'Ja, stric, kaj pa ti tukaj?' S tem je bilo konec in so ga začeli zasliševati.«

Voranc za Hertu Haas

Vendar naj bi mu ponudili visoko mesto v nemški upravi, nekakšno županstvo.

»Ne, ne. O tem piše Miro Simčič v knjigi Tito brez maske. Ponoči sem prebrala poglavje, ki govori o Titu in Prežihu. V njem je vrsta nedognanih stvari, tipajočih, tako da sem bila malo žalostna. Kar piše o Titu, jaz marsikaj lahko drugače vem, vendar ne bom rekla nič. To je napisano in ne moreš nič. Natiskano je natiskano, in amen. Prežih mi je sam povedal, da so mu takrat ponudili predsedstvo Adriatisches Küstenlanda, kot so ga imenovali. Saj to je bil Drück nach Meer, in so hoteli ustanoviti Adriatisches Küstenland, ampak brez Slovencev oziroma le s tistimi Slovenci, ki bi govorili samo nemško, ki bi prisegli na Hitlerja. Je pa rekel ne. Zakaj ne? Tako mi je povedal po vojni: 'Ker boste vojno izgubili.' S tem pa se je tudi pokopal. Nemci so že tako prežali nanj in so ga odpeljali najprej v Begunje, od tam pa v Nemčijo. Ali veste, kako so ga peljali iz Begunj v Berlin? Sedel je vklejen med dvema gestapovcema in njima razlagal imena, vsa slovenska imena postaj je vedel. Imel je genialen spomin, nič mu ni ušlo. In je pripovedoval o krajih, kjer so bile postaje, tako da bi ga nazadnje najraje spustila (smeh). Tudi to mi je sam povedal.«

Veliko je tudi ugibanj, zakaj Prežih ni odšel v partizane, in pomislekov, da mu nekateri slovenski politiki namenoma niso dali zveze, ker so se ga hoteli znebiti.

»Ne vem, če veste resnično zgodbo. Mi jo je tudi sam povedal. Takrat, ko so ga že imeli ujetega, so v Zagrebu Nemci zaprli Hertu Haas. Saj vam ime kaj pove? Potem so naši obljubili, če izpustijo Hertu, ki je bila Titova prijateljica, lahko naredijo zamenjavo. To pa Vidmar piše, Jože, ne Milan, da ga je vprašal Kidrič, koga bi lahko v Zagrebu zahtevali za zamenjavo Herte. Je pa Kidrič rekel: Samo Prežiha rešiti, ki je v njihovih rokah. In so rekli ne. Sem brez komentarja, ker ne vem nič drugega, kot kar sem prebrala v knjigi.«

Kristina Brenkova se je s Prežihom po vojni veliko pogovarjala. Ji je govoril tudi o taborišču?

»En stavek lahko povem, ker ga imam še danes v ušesih. Ko je konec maja ali v začetku junija leta 1945

»Veste, da zelo pogrešam spominske zapise o Prežihu. Zdaj bi ljudje še marsikaj vedeli, da bi se lahko zapisalo in ohranilo,« pravi Brenkova.

Foto: Aleš Černivec. Fotodokumentacija Dela.

Od Prežihovega spomenika je lep pogled na Kotlje.

Foto: Matej Kodrin.

prišel prek Prage iz Mauthausna – še danes ga vidim v takih temnomodrih kavbojskih hlačah z naramnicami – sva z možem stanovala na Mirju 4. Kaj stanovala, eno sobo sva imela in ta je bila vse, spalnica, kuhinja, poleg starega pisalnega stroja je stal rešo, na katerem sem kuhala. Pride, potrka na vrata. Vstopi, drži roke na hrbtu, in pravi: 'Roke pa ti ne bom dal. Ne bom se te dotaknil, ker so nas razčlovečili.' Točno to je rekel: razčlovečili so nas. Veste, kako je bilo v Mauthausnu? Prisilili so jih, da so stali ob oknih, ker so bile ječe spodaj v kleti, in gledali, kako so na dvorišču obešali zapornike.«

In zato se je on počutil, da ima umazane roke, ker je slonel ...

»Ker je živel. Saj tam je bil namen, da ga ubijejo, pa sta ga dva Mariborčana, eden je bil brivski mojster, drugi pa ne vem kaj ... Ali veste to zgodbo? Ta dva sta ga rešila, in sicer kako? Ko so jih pripeljali v Mauthausen, so vse slekli do golega. Morali so leči na trebuh in takrat sta ta dva poskrbela, da je šlo prek cele vrste – Prežih je bil bolj proti koncu – povelje: 'Povejte naprej, Prežiha imate gori, povejte: Ne dvigaj glave, ne dvigaj glave'. Kajti če jo je kdo dvignil, so ga takoj ustrelili v glavo. Takrat sta ga rešila in tudi pozneje sta poskrbela, da je včasih dobil kakšen košček kruha, da je preživel. In v kuhinji so celo podkupili tistega, ki je imel pod komando te skorjice za ujetnike, ne vem, kako so ga podkupili, da je dal včasih za Prežiha kakšen kos kruha. Prežih je prišel k meni tako suh, tako suh, ko je rekel: 'Roke pa ti ne bom dal'. Jaz ga najbrž ne bi poznala, ker so mu že lasje izpadli in zobje. Bil je revež. Uničen, uničen. Ampak potem si je opomogel. Ni pa bilo preprosto.«

Ne jemljite bajtarjem

Po vojni pa je, kot pravijo, prišel v spor s politiko, ker se je zavzemal za kmete.

»Natančno. Natančno tako. Kmetje so hodili k njemu in mu povedali različne stvari. Ostro se je zavzel zanje: 'Ne jemljite bajtarjem'. Takoj po vojni je rekel, še danes vem ta stavek, da tem bajtarjem jemljejo njiv'ce zato, da advokati dobijo posestva.«

O Prežihovi ogroženosti po vojni in tem, da naj bi celo spal s pištolo pod vzglavnikom, Kristina Brenkova pravi: »Ah, to s pištolo! Pištole sploh ni imel. To je legenda. Nikoli ni spal s pištolo. Vedel pa je, da ni varen in se je čutil ogroženega. Saj ta ogroženost je nekaj stalno navzočega v človekovem življenju. Ali ni res?«

V takem času pa sploh.

»V takem času pa sploh. Nikomur ne zaupaš, tebi ne zaupajo. Nezaupanje je ploden gnoj za strah.«

In kako se Kristina Brenkova spominja Prežihovih sorodnikov?

»Njegovo mamo sem videla samo enkrat, ko nas je Prežih peljal gledat turške šance. Bila je popolnoma slepa, imela je sivo mreno, ki je prerasla že v belo. Voranc jo je odpeljal, ko se je poslavljajal. Držal jo je okrog vratu in rekel: 'Mama, zdaj te bom pa pospremil v posteljo.' To je bilo enkratno srečanje, potem pa je kmalu umrla. Ob poti na turške šance je bila lipa. Tam se je ustavil in rekel: 'Tukaj pa posedimo, tako rad na našo Goro gledam, na Uršljo goro. Tukaj bi jaz rad bil pokopan, da bi skoz imel goro pred seboj.' A se mu ni izpolnilo.«

Prisrčne stike pa je imela s Prežihovo ženo Micko.

»Prežihova žena je bila nartalepš' punca v dolini. In to gruntarska. Kaže, da jo je šarmiral. Niso mu je radi dali in tudi jemal je ni zaradi grunta, marveč zato, ker je bila lepa in bistra. Zelo bistra. Ali ste brali njeno kolumno z naslovom Sreče pa ni bilo niti za ajdovo zrno? Niste tega brali? Pisala je o svojem sopotništvu z Vorancem in dala tak naslov. Po njeni smrti sem hodila tudi k njeni hčerki Mojci, ki je letos umrla. Smo bili prijatelji z Gosarjevimi.«

Rada se spominja tudi Prežihovih bratov Avgusta in Alojza, predvojnega urednika Slovenca in medvojnega člana pobegle jugoslovanske kraljeve vlade v Londonu.

»Lojz je umrl v Ameriki, a si je strašno želel domov. Nekoč sem bila pri njem, preden je šel v London, na Slovencu, kjer je pisal kolumne. Takrat sem mu nesla tudi Vorančeve pozdrave in povedala, kako je z njim.«

Je torej Voranc imel stike z njim?

»Jih je moral že imeti. Ampak govoril pa o njem ni veliko. Le enkrat je rekel: 'Veš, kadar grem pa k Lojzu, mi pa zmeraj da ta bel krogelec (kolar).'«

Koroškega fužinarja, ki ga je nekaj časa urejal Prežihov brat Avgust, Brenkova prebira še danes. »Veste, da zelo pogrešam spominske zapise o Prežihu. Zdaj bi ljudje še marsikaj vedeli, da bi se lahko zapisalo in ohranilo.«

Beseda nanese tudi na Prežihova literarna dela in njegovo zapostavljenost danes. Občutek ima, da se bodo Jamnica, Požganica in Doberdob težje ohranili, ker ljudje danes ne berejo debelih knjig, živete pa bodo Sólzice (z njenim ostrivcem na o) in Čez goro k očetu. Absolutno tudi Samorastniki, »ta podoba Hudabivške Mete, tisti konec: 'Vse to je vaše ...'«

Pa tudi Dihurji ...

»Tudi, tudi, pa Boj tudi. Ja, novelete bodo živele. Lažje kot dolgi teksti.«

Ko jo na koncu povprašamo, kakšnih tem bi se Prežih kot pisatelj loteval danes, spet ne more brez smeha.

»Kakšno iskrivo vprašanje! Jaz mislim, kot tisti anonimnež, ki je pred puntom tisočletja zaklical: 'Le vkup, le vkup, uboga gmajna.' Ali se strinjate?«

Seveda se.

»Ali takih – najprej sem si rekla, da ne znam odgovoriti, potem sem se pa spomnila – kot bi jih pisal Trubar. Še kakšnega puntarja iz svetovne zgodovine mi povejte. A ja, ga že imam. Hemingway. Pa še kdo.«

Kakšen lirični Lorca.

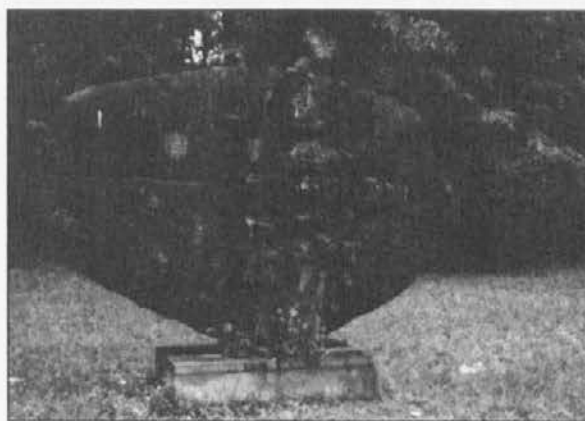
»Lorca. Joj, kako dobro ime, čeprav se ni nič takega šel v poeziji, pa vendar se je šel. Lorca, Lorca, dobro. Ga imava v čislih, ali ne?«

Opomba: Pogovor je bil objavljen v Delovih Književnih listih 8. avgusta 2007 in je ponatisnjen z dovoljenjem avtorja.

Pobič s solzicami, Vorančeva pot v Kotljah

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Spomenik, posvečen Prežihu, v ravenskem parku (avtor Drago Tršar)

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

»BRZEN BRUMEN VIŽAR LJUDSKIH PESMI«

LUKA KRÁMOLC (1892–1974)

Ob 115. obletnici rojstva glasbenega narodopisca, zbiratelja in prirejevalca ljudskih pesmi, skladatelja in profesorja glasbe

Mag. Majda Kotnik - Verčko

Luka Kramolc (avtor Ted Kramolc)

Foto: arhiv Koroške osrednje knjižnice.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika hrani obsežno zapuščino Luke Krámolca: poleg korespondence, fotografij, pesmaric in tiskov, rokopisnih beležk in notografov tudi 82 zgodnjih umetniških del njegovega sina Božidarja Teda Krámolca, arhitekta, slikarja in pisatelja, ki živi in ustvarja v Kanadi.

Med gradivom v zapuščini so še posebej zanimivi rokopisi znanih ustvarjalcev ter rokopisne pesmi »koroškega Krjavlja« Blaža Mavrela in ljudskega

pesnika Jurija Krofa. Na dovolilnicah za natis njihovih pesmi so podpisani Rudolf Maister, Oton Župančič, Alojz Gradnik, Josip Vandot, Risto Savin ...

Da bi ne poniknil del dragocene glasbene dediščine, ki jo je Krámolc zapustil Koroški, s katero je ostal vseskozi močno povezan, smo v knjižnici pripravili razstavo o njegovem življenju in delu.

Del razstave smo posvetili **Tedu Krámolcu** in razstavili **izbor risb, grafik in akvarelov** iz zgodnjega obdobja njegovega umetniškega ustvarjanja¹.

Umetniška dela iz zapuščine, do tedaj skrita pred javnostjo, so bila prvič razstavljena šele leta 2002 v Koroški galeriji likovnih umetnosti in 30. maja 2002 v Likovnem salonu v ravenski knjižnici. Razstava Ustvarjalnost dveh generacij je ob 110. obletnici rojstva Luke Krámolca in 80-letnici Teda Krámolca preko umetnosti simbolično in v resnici po dolgih desetletjih ponovno povezala očeta s sinom.

Luku Krámolcu zaradi emigracije obeh sinov² poveljna oblast ni bila naklonjena. Morebiti je tudi iz teh razlogov njegova zapuščina ostala cela desetletja neurejena, neobdelana. Vedno je šlo kaj narobe: ni bilo strokovnih delavcev, ni bilo denarja, prostora ...

Šele po obnovi knjižnice je dragocena dediščina hranjena v ustreznih prostorskih in klimatskih razmerah. Popis gradiva je zahteven večleten projekt, ki bo uresničljiv le s sodelovanjem muzikologov in drugih strokovnjakov.

Luka Krámolc je prispeval pomemben delež k ohranjanju slovenske ljudske glasbe, še posebej koroškega glasbenega izročila, in razvoju zborovskega petja.

Slovensko ljudsko pesem, še posebno koroško, je vzljubil že v mladosti, navduševala ga je vse življenje in postala osrednje področje njegovega dela.

Neumorno je zbiral ljudske viže in pesmi, jih prirejal in harmoniziral.

»Narodna pesem je stalna spremljevalka človeka od zibel do groba, ker plemeniti človekov značaj, mu vliva v grenko kupo življenja vsaj kapljico veselja, mu z akordi in harmonijo odpre dušo, zato zasluži več skrbnega negovanja in pospeševanja tako v šoli, v naseljih in pevskih društvih. V narodni pesmi leži velika moralna, vzgojna in izobraževalna moč. Narodna

Eno od del Luke Kramolca

Foto: zloženska o Luki in Tedu Kramolcu.

pesem vpliva na narodno čustvovanje, zato potegne človeka za seboj, ga pretrese, da zaiskri solza v očesu, ga osvobodi vsakdanjih skrbi, navdaja ga z veseljem upanjem celo takrat, ko zaseka boleost srčno rano, skuša vsakdanja nesoglasja spraviti v soglasje ...

Kjer zamre narodna pesem, tam zamre tudi narodna zavest. Narod in glasba sta bila, sta in bosta medsebojno neprestano povezana. Zato moramo glasbo širiti med narod in ga oplajati z njenim vsebinskim bogastvom. Glasba je v obliki narodne pesmi najnaravnejši izraz ljudskih množic.¹

Bil je glasbeni pedagog in zborovodja. Poučeval je na različnih ljubljanskih gimnazijah in vodil številne zборе. Z dijaki je nastopal na koncertih in priredil akademije. Pripravljala je predavanja, zborovodske tečaje in pisal je strokovne članke za revije in časopise.

Uredil in izdal je več kot trideset zbirk zborovskih pesmi, pesmaric in vadnic. Njegova dela so bila izjemno pomembna za koroške pevske zборе, ki niso imeli glasbene literature.

Sodeloval je z Glasbenonarodopisnim inštitutom SAZU in pomagal pri snemanju radijskih glasbenih oddaj. Organiziral je snemanja starih koroških običajev.

Dal je pobudo za ustanovitev zbora Šentanelski pavri, ki ga vodi njegov nečak Mitja Šipek.

Luka Kramolc je uspel ohraniti prihodnjim rodovom koroško ljudsko pesem, ki bi sicer utonila v pozabo. Rojaki spoštljivo in hvaležno ohranjamo spomin nanj.

Ohranjanje spomina

- 1992 Stoletnica rojstva Luka Kramolca – srečanje glasbenih pedagogov in zborovodij, razstava o življenju in delu, koncert v Šentanelu, koncert na Prevaljah.
- 2000 Odkritje spominske plošče na rojstni hiši. V domačiji so obešene slike Kramolčeve rodbine; narisal jih je Božidar Ted Kramolc. Prvi spominski pohod Luke Kramolca.
- 2002 Odkritje doprsnega kipa v spominskem parku na Prevaljah. Ime Luke Kramolca nosita folklorna skupina ter mešani pevski zbor iz Šentanela.
- 2002 Koroška osrednja knjižnica in Koroška galerija likovnih umetnosti sta pripravili razstavo ob 110. obletnici rojstva Luke Kramolca in 80-letnici Teda Kramolca.

Kramolčevo življenje in delo so v diplomskih nalogah raziskovale:

- Nevenka Gostenčnik: *Luka Kramolc: skladatelj in glasbeni pedagog. Ljubljana, 1983 (mentor Lojze Lebič)*
- Vladka Vremšak: *Luka Kramolc – življenje in delo. Kamnik, 1996 (mentor dr. Primož Kuret)*
- Tatjana Mori: *Luka Kramolc (1892–1974). Maribor, 2002 (mentor dr. Edo Škulj)*

Življenjska pot

- 1892 Rodil se je 14. oktobra 1892 pri Lužniku v Šentanelu nad Prevaljami.
- 1914 Na Dunaju je diplomiral na akademiji za glasbo in upodabljajočo umetnost.
- 1914–1918 Po končani akademiji je bil mobiliziran in je kot pešak služil v avstrijski vojski do 29. oktobra 1918.
- 1918–1920 Postal je tajnik in vodja preskrbe občine Mežica. Opravljal je tudi službo organista in vodil pevski zbor. Aktivno je sodeloval pri plebiscitu.
- 1920 Na povabilo Mateja Hubada je odšel v Ljubljano za tajnika in učitelja mladinskega petja in klavirja na konservatorij Glasbene matice. Hkrati je študiral na konservatoriju.
- 1921 Poročil se je z Marijo Wyzovrek; leta 1922 se jima je rodil sin Božidar, leto za njim Nikolaj.

- 1924 Diplomiral je iz glasbe in petja.
- 1924–1950 Po diplomi je vse do upokojitve leta 1950 služboval kot glasbeni pedagog.
- Ustanavljal in vodil je številne pevske zборе, prirejal koncerte in turneje. Pisal je strokovne članke in predaval na zborovodskih tečajih. Samostojno ali s sodelavci je uredil in izdal več kot trideset zbirk zborovskih pesmi, pesmaric in vadnic. Zbiral in prirejal je dela koroških ljudskih pevcev, vižarjev in pesnikov: Franca Ledra - Lesičjaka, Mihe Andreaša, Urbana Jarnika in drugih. Zavzemal se je ohranjanje in oživljanje koroškega ljudskega izročila.
- 1940 Postal je redni član društva skladateljev v Ljubljani.
- 1945–1955 Zaradi emigracije obeh sinov mu povojna oblast ni bila naklonjena, dolgo mu niso dodelili družinskega stanovanja, ni dobil potnega dovoljenja, odmerjena mu je bila nižja pokojnina.
- 1964 Dal je pobudo za ustanovitev pevskega zbora Šentanelski pavri in mu izbral ime.
- 1974 Umrl je 12. februarja 1974 v Ljubljani. Pokopan je v domačem Šentanelu.

Nagrade in priznanja

- 1940 Glavni odbora Rdečega križa v Beogradu ga je odlikoval s srebrno kolajno.
- 1954 Diploma ob otvoritvi ravenske gimnazije.
- 1958 Slovenska prosvetna zveza v Celovcu mu je za dolgoletno delo v kulturi in prosveti podelila Drabosnjakovo nagrado.
- Glasbenonarodopisni inštitut ga je imenoval za stalnega terenskega sodelavca za območje slovenske Koroške, predvsem Mežiške doline.
- 1969 Prejel je red zasluge za narod s srebrnimi žarki.
- Postal je častni član slovenskega pevskega društva Jakob Petelin - Gallus iz Celovca.
- 1972 Slovensko etnografsko društvo ga je imenovalo za svojega častnega člana.
- Slovenska akademija znanosti in umetnosti ga je imenovala za rednega svetovalca v vseh folklornih vprašanjih, ki zadevajo Koroško.

Tako kot je slikar Ted Kramolc narisal očetov portet, je dr. Franc Sušnik mojstrsko orisal Kramolčevo osebnost, ki je izžarevala silovitost ustvarjanja, živahnost in prizadeven značaj ter ljubezen do Koroške, v verzih, s katerimi smo razstavo naslovili:

*»Iz častitih korenin je zrasel Luka Kramolc,
brzen brumen vižar ljudskih pesmi,
za Koroško vnet in za Šentanel.
Le poj, le poj mi šentanelski zvon,
spominjaj pesem na moj večni dom.«*

(dr. Franc Sušnik)

Opombe:

¹ Umetniška dela Teda Kramolca so hranjena v posebnem depou, imenovanem Rokopisi; so bibliografsko obdelana in dostopna v sistemu Cobiss, v digitalni obliki je slikovno gradivo (artoteka) od leta 2005 dostopno na spletni strani knjižnice: www.rav.sik.si.

² Sin Nikolaj (Niko), zdravnik, živi v Združenih državah Amerike.

³ Ob jubileju Luka Kramolca, V: Pet let Kluba koroških študentov akademikov, Ljubljana 1957, 43-44

Pevski zbor Šentanelski pavri, ob ustanovitvi oktobra 1964. Luka Kramolc mu je izbral ime in za zborovodjo predlagal svojega nečaka Mitja Šipka.

Foto: zložanka o Luki in Tedu Kramolcu.

OB RAZSTAVI V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI DR. FRANCA SUŠNIKA

Ted in Luka Kramolc

Jasna Nemeč Novak

Nekaj drobcev k odprtju razstave v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah, ki mogoče ne dodajajo nič k zaslugam Luke Kramolca in sina Teda Kramolca, čisto narahlo pa ju skušajo osvetliti s človeške plati.

Prvi: Toronto, Ted Kramolc.

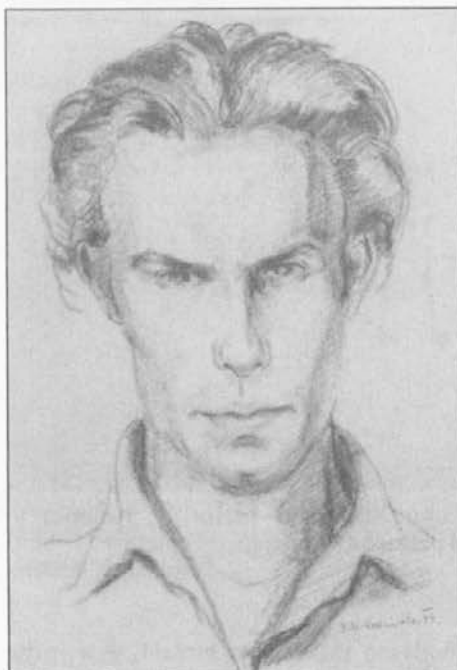
Oktober 1994 sem imela priložnost s Tedom Kramolcem v Torontu posneti nekajminutni pogovor.¹ Dotaknila sva se tudi Koroške. Povedal je, da je bil leto pred tem na pogrebu matere v Šentanelu, in je tam šele spoznal, koliko sorodnikov ima. Takole je rekel: *'Jaz imam eno tako srčno zvezo s Koroško, zaradi očeta in Ksaverja Meška',* ki ga on sicer ni poznal, spomnil se je še Grafenauerjev in *'vseh tistih velikih Slovencev pri Mohorjevi, ki so bili njegova družba'*. Čeprav je bil takrat še otrok, je dejal, da pomni pesmi, ki jih je oče prirejal:

'O, seveda! Saj to je bilo okolje in ozadje moje mladosti in mojega brata. V našo hišo so hodili samo glasbeniki, recimo Matija Tomc, pa Franc Kimovec, še drugi, katerih imen se ne spominjam. Torej, zmeraj je bila muzika doma in oče je nekako spreminjal, zamenjaval svoj klavir, tako kot ljudje avto, vsake dve leti je imel novo glasbilo. Ja, mene pa ni nič naučil!' je še pripomnil.

Kot vemo, se je Ted Kramolc rodil 27. marca 1922, brat Niko pa leto za njim. Družina je bila takrat še sveža, saj je Luka Kramolc prišel iz Mežice leta 1920, se leta 1921 poročil in se nastanil v Šentvidu pri Ljubljani.

Drugi: O Šentvidu, ki je danes že del Ljubljane.

Da so k družini Kramolc tam okoli leta 1930, kamor bi lahko umestili Tedov otroški spomin, zahajali Kimovec, Tomc in drugi, ni presenetljivo. V neposredni bližini je bila škofijska gimnazija, takrat v polnem razmahu (kakor je tudi spet zdaj, vmes je poslopje doživljalo temačne čase, institucije pa sploh ni bilo). Imenovani glasbeniki so tam poučevali, sloveli so njihovi imenitni zbori – in temu krogu je pripadal tudi Kramolc, saj je bil takrat že uveljavljen učitelj glasbe in zborovodja. Če je imel ob rojstvu sina Teda okroglih 30

Ted
Kramolc

Foto:
zloženska
o Luki
in Tedu
Kramolcu.

let, se je torej bližal sredini svojega življenja. Za njim je bila trda pot študija – vendarle na Dunaju! – izkusil je vojaško življenje. Poznal je avstro-ogrski režim z vseh plati in koroška plebiscitna katastrofa oktobra 1920 je boleče udarila tudi po njegovi koroški duši. Če so ga za glasbeni poklic določile rojenice, z drugo besedo rodbinsko izročilo, ga je z rojaki Roža, Zilje in Podjune trdno povežalo dejstvo, da so ostali v drugi državi.

Tretji: O povezavi z Glasbeno matico ljubljsko

oziroma z Matejem Hubadom, ki je povabil Kramolca v Ljubljano. Odmevno gostovanje zbora GM pod Hubadovim vodstvom na Dunaju spomladi 1896, ki je imelo namen avstro-ogrsko prestolnico pozvati, da pomaga v potresu leta 1895 prizadeti Ljubljani, je okrepilo samozavest tudi številnim Slovincem, živečim takrat na Dunaju in povezanim v različna društva. Nedvomno se je staklo tudi mnogo osebnih poznanstev, poziv k zbiranju narodopisnega gradiva je obrodil tam na prehodu 19. v 20. stoletje Scheniggovo in Štrekljevo zbirko narodnih pesmi, Oskar Dev in Zdravko Švikaršič sta se lotila zapisovanja napevov. Oba sta bila tesno povezana z Glasbeno matico. Matej Hubad je s pretanjenim glasbenim instinktom že leta 1914 napev *Nmau čez izaro* (po Švikaršičevem zapisu)

Spomenik Luku Kramolcu (avtor S. Kolenc) v spominskem parku na Prevaljah

Foto: Matej Kodrin.

obdelal kot 6-glasno skladbo za mešani zbor in jo postavil na meščanski koncertni oder.² To je bilo zgodaj, saj je pesem, ki ni narodna, ampak delo Primoža Košata in Franca Treiberja, iz lokalnega okolja v Rožu (Šentjakob, Baško jezero) prišla v javnost leta 1912 na prireditvi v Celovcu. Po vrtincu prve svetovne vojne je kot simbolna himna koroških Slovencev zazvenela nešteto krat z različnih odrov.³

Matej Hubad je leta 1917, po smrti Frana Gerbiča, prevzel vodstvo matične glasbene šole in vemo, da je že marca 1920 povabil na šolo tudi Kramolca. V tem moremo čutiti Hubadovo in splošno slovensko prizadetost ob 'koroškem vprašanju'. Pevski zbor Glasbene matice je namreč že avgusta 1919 prišel pet v Sinčo ves v Podjuni, kamor ga je povabil sam general Rudolf Maister. Julija 1920 je koncertiral v Borovljah in na Otoku ob Vrbskem jezeru v predplebiscitno podporo rojakom, poročevalec je zapisal: '*V Borovljah je pel pri odprtih vratih, ker je bila dvorana prepolna ...*'. To je bilo še Maistrovo obdobje, ki je obetalo narodno odrešenje.

Četrti:

O času po plebiscitu.

Zaradi nevzdržnih pritiskov in izgube zaposlitve so morali zapustiti avstrijsko Koroško ne le tisti uslužbenci, ki so bili po novem državljani Jugoslavije, ampak tudi okoli 5000 koroških Slovencev, med njimi delavci, uradniki, rudarji, predvsem pa izobraženci, učitelji, pravniki, zdravniki, duhovniki. Večina se jih je

razselila po Sloveniji, nekateri so se podali dalje po Jugoslaviji ali v tujino. Da bi ohranili svoje koroške vezi in predvsem skušali na kakršenkoli način pomagati rojakom, seveda tudi v političnem smislu, so se povezali v Klub koroških Slovencev – KKS (iz raznih društev ustanovljen leta 1928). Podružnice so zrastle v Ljubljani, Mariboru, Celju, Dravogradu, Trbovljah, v Zagrebu in Beogradu, v Radovljici, Kamniku, na Vranskem, Bledu, Jesenicah, Prevaljah in tudi na Ravnah. Z leti so se klubi skrčili na tri, mariborskega, ljubljanskega in celjskega – eden najbolj prizadevnih članov vsa leta je bil tudi dr. Franc Sušnik. Kdor je prebral njegov sestavek Koroški begunci v uvodu Kronike KKS v Mariboru (ki je izšla leta 1988, žal le v 110 izvodih), razume, kako hude so bile stiske in zakaj je dr. Sušnik zapisal: ... '*Mi smo prvi in poslednji: koroških beguncev ne bo več ...*' Marsikaj o delu klubov je ostalo javnosti neznano, saj bi lahko imelo takrat za posledico še dodatne represalije onstran meje, opravili pa so neizmerno zaslužno delo. KKS še vedno deluje v Mariboru in Ljubljani, kjer mu predseduje Janez Stergar, zgodovinar, ki je o klubu napisal že vrsto študij, tudi mariborski predsednik dr. Božo Grafenauer se pogloblja v to tematiko.

Peti:

Od vsega začetka je bil član ljubljanskega KKS tudi Luka Kramolc.

Zaupana mu je bila naloga glasbenega referenta in v tej luči lahko razumemo njegova vztrajna prizadevanja za ohranitev koroškega glasbenega izročila, številne stike, ki jih je imel s Korošci na tej in oni strani meje, podatke, ki jih je zbral, pa tudi to, da je del njegove zapuščine ohranil dr. Julij Felaher (1895–1969), zaslužni in požrtvovalni Ziljan, ki je ob svojem pravnem poklicu posebej ljubljanski KKS prav do svoje smrti. Ljubljanski klub je imel celo svoj zbor – vodil ga je Hanzi (Ivan) Novak (1888–1966), rojen blizu Borovelj, prav tako do konca svojega življenja. Tudi mariborski klub je občasno imel svoj zbor, vodili so ga razni zborovodje. Oba pevka ansambla sta gojila pristno domačo koroško pesem – kakšno pa naj bi, saj so jo muzikalno občutljivi koroški pregnanci peli za uteho sebi, na internih klubskih prireditvah; ljubljanski tudi nekajkrat na takratnem radiu Ljubljana. Celu na ljubljanskem radiu po vojni! Tudi tu je bil posrednik Luka Kramolc – večkrat je za radio v Ljubljani pripravil kakšno šolsko uro o koroški pesmi, po vojni pa več oddaj o koroškem glasbenem izročilu tako v Ljubljani kot v Celovcu. Seveda se je pojavljal v radijskih sporedih tudi kot zborovodja in avtor zborovskih priredb.

Koroška pesem je odigrala pomembno vlogo pri osveščanju javnosti o stopnjevanih nacističnih pritiskih nad rojaki onkraj meje. Koroški pevci so z njo navdušili s turnejami po Sloveniji v letih 1929, 1933, 1935, v katerih je zaslovel Pavle Kernjak, zborovodja in harmonizator, ob njem Foltej Hartman in Hanzi Kropivnik, medtem ko je nadarjeni Anton Nagele, ki je s pevci iz Šentjakoba v Rožu nastopil na ljubljanskem radiu že v prvih mesecih njegovega delovanja, ostal kasneje manj opažen. Turneje so bile rezultat

sodelovanja med Klubom koroških Slovencev in Glasbeno matico v Ljubljani, prva pa se je organizacije lotila Prosvetna zveza, naslednica Kerkove SKSZ (Slovenske krščansko socialne zveze), saj je bila koroška Prosvetna zveza njen sestavni del. Njen ugledni večletni predsednik župnik Vinko Poljanec je več turneje osebno vodil in bil na njih govornik.⁵

Šesti:

Radio Ljubljana je leta 1928 ustanovila Prosvetna zveza,

– kar se je po drugi svetovni vojni kajpak 'pozabilo' – s ponosnim poslanstvom, prinašati slovensko besedo in pesem ne le domačemu krogu poslušalcev – teh je bilo na začetku res borih nekaj tisoč – ampak tudi več sto tisoč Slovincem, ki so ostali onkraj meje na Primorskem in Koroškem ali šli iskat kruh v druge dežele. Ljubljanski radio je deloval v kar se da skromnih razmerah, vendar pa je radijski signal ob ugodnih razmerah segel kar 1000 km daleč, včasih tudi na druge celine (prenosi, povezave med postajami). Za glasbene oddaje je skrbel dr. Anton Dolinar, duhovnik, ki je bil tudi zborovodja in skladatelj, iz muzikologije pa je doktoriral na Dunaju. Seveda sta se s Kramolcem dovolj dobro poznala. Radio je iz koncertnih dvoran prenašal nastope koroških pevcev, po letu 1934 predvajal tudi že posnetke s plošč, po anšlusu leta 1938 pa je koroške pesmi predvajal tedensko. Spomnimo se, tega leta je Avstrija klonila pod Hitlerjem, med prvimi so v zaporih pristali koroški slovenski prosvetni voditelji, mučeniška smrt Vinka Poljanca je bila napoved brezobzirnega pogroma na slovensko kulturo.

Leta 1940 je poleg zbora KKS v ljubljanskem radiu večkrat nastopil tudi fantovski sekstet 'Javornik' pod Kramolčevim vodstvom s koroškimi pesmimi, ki jih je tudi harmoniziral on. Pesmi pa so fantje pravzaprav prinesli od doma – bili so begunci iz Sel, kjer se je še posebno stopnjeval nacistični srd zaradi jasnega odpora domačinov – 13 obglavljenih Selanov na Dunaju 19. aprila 1943 ni bilo naključje.

Radio Ljubljana so seveda aprila 1941 zasedli Italijani, Nemci so zbombardirali oddajnik v Domžalah. Po vojni pa se je oglasil 'Radio svobodna Ljubljana' ...

Sedmi:

O Kramolčevih pesmaricah

je Tatjana Mori v svoji diplomski nalogi zgledno poročala. Naj priložim le nekaj drobcev. Leta 1936 je izšla Kramolčeva zbirka *Cerkveni ljudski napevi*. Iz ohranjene dokumentacije⁶ je razvidno, da je Kramolc 50 izvodov zbirke 'gratis' razposlal vrsti vidnih glasbenikov s prošnjo, naj sporočijo svoja mnenja. Med njimi je bil tudi Emil Adamič, ki je med drugim zapisal: 'Luka Kramolc je s to zbirko rešil marsikatero lepo, nabožno narodno pesem pozabljenja ter tako storil nemalo uslugo končno tudi slovenskemu folkloru.' Pismo nosi datum 28. julija 1936⁷ – 6. decembra istega leta se je Adamičevo življenje žal mnogo prezgodaj izteklo.

Med tistimi, ki jim je Kramolc poslal svojo zbirko, je bil tudi Pavle Kernjak. Kramolc si je vestno zabeležil, da mu je 'pevovodja koroškega pevskega okrožja Trebinja ob Vrbskem jezeru' sporočil (po naključju prav 6. decembra 1936):

*'Vaša zbirka mi je ravno prav prišla, ker učim sedaj šolarje peti in obenem tudi slovensko brati. Ugajajo posebno Vaše harmonizacije, ker so lahke, lepe, to je velika umetnost, ker prihaja iz nesebičnega, ponižnega srca.'*⁸

Leta 1937 je KKS založil zbirko *Slovenske koroške narodne pesmi iz Roža št. 1*, redakcijo Kernjakovih priredb je opravil Luka Kramolc. Kasneje je KKS poskrbel še za pet edicij koroških pesmi – leta 1973 je Luka Kramolc zapisal: 'Vse te edicije smo financirali iz članarine in izrednih prispevkov, četudi nismo imeli milijonov, imeli pa smo voljo in znanje ...' Besede je naslovil na osrednji odbor KKS, ko je izstopil iz njega iz protesta, ker je ob svoji zadnji zbirki ostajal brez podpore – o tem malce kasneje nekaj besed.

Luka Kramolc je v Ljubljani tudi med vojno pripravljala pesmarice – Tatjana Mori navaja med drugimi zbirko *15 mladinskih pesmi s klavirjem*, ki jo je izdal celo v samozaložbi, pri urejanju pa je sodeloval Matija Tomc, dolgoletni prijatelj iz Šentvida. Naslovno stran je oskrbel Kramolčev sin Božidar oziroma Ted, takrat še študent, ki pa študija spričo vojnih razmer ni mogel nadaljevati, prav tako ne mlajši sin Niko, medicinec.

Osmi:

Oba sinova sta se 5. maja 1945 odločila za odhod na Koroško,

in oče je v svoj dnevnik⁹ zapisal: 'Imam dobre živce, a me je slovo strlo. Bog ve, kdaj ju bom spet videl!' – Fanta sta imela na Koroškem sorodnike, nista delila usode tisočev beguncev, ki so se zatekli v Vetrinj in so jih kasneje zavezniki razposlali v druga taborišča, vojaški del pa v smrt. Vedela pa sta, kaj se dogaja. Božidar je v Spittalu slovenskim učiteljem in duhovnikom, ki so tam z neverjetno spretnostjo in intelektualnim žarom nemudoma poskrbeli za šolanje begunskih otrok, priskočil na pomoč tako, da je nekaj časa gimnazijce poučeval v risanju. V taboriščih so begunci sami takoj organizirali tudi kulturno življenje. Zbore sta vodila poleg drugih predvsem salezijanec Silvester Mihelič in France Cigan, s katerim se je Kramolc kasneje zelo zblizal.

20. junija 1946 je bil v baraki, ki se je imenovala Gledališče zmage, recitacijski večer, ki so ga sooblikovali pevci, spored pa omenja tudi Tri pravljice Božidarja Kramolca (O samotni smreki, Tri podobe, O treh srebrnih snežinkah).¹⁰

In kdo je bil tisti, ki je zaskrbljenemu očetu Kramolcu lahko poročal, kako živita sinova? Pavle Kernjak! Ohranjeno pismo¹¹ z datumom 10. junij 1947 se začinja:

'Rad bi vam pisal takoj na Vaše pismo, katerega sem bil tako vesel, še bolj vesel sem pa bil pisma, ki sem ga dobil danes od Vašega Nikota, ki mi je pisal iz Gradca. On je bil zadnje 14 dni v Celovcu in Spittalu. Božo pa

tudi ni bil doma, bil je pri teti v Pliberku. Pismo pa, ki sem ga Božu poslal, je poslal Niko v Pliberk. No, in pakelc pa je dobil prej, katerega je bil zelo vesel, ki je menda prišel ravno prav, kakor mi piše. Torej malo po ovinkih, cela stvar pa vendar v redu. Povabil sem fanta k meni in se veselita, veselim se pa tudi jaz, ker morem narediti majhno uslugo ljudem, katere spoštujem ...'

Deveti: Kanada.

V letnem poročilu 1947/48 slovenske begunske gimnazije Špital je zabeleženo, da sta 14. julija odšla v Kanado dva člana učiteljskega zbora, eden teh je bil slikar Božidar Kramolc.

Oba Kramolca sta v Kanadi uspela uresničiti svoje poklicne želje. Božo oziroma Ted se je ob slikarstvu posvečal, kot je znano, literarnemu ustvarjanju. V njegovih delih (Podobe iz arhivov, MK 1992; Potica za navadni dan, SM 1997, drugi članki) odzvanjajo spomini na marsikaj, kar je doživel. Ob srečanju v Torontu mi je povedal tudi tole:

Tisto, kar je bilo takrat doma, česar se jaz spominjam, to je dejansko moja domovina. Ko pa pride človek – recimo 72. leta smo šli domov, sem gledal okoli sebe in te domovine, ne bi rekel gasparijevske, nekako bi rekel romantizirane, ni več. To človeka zelo pretrese. Ko pa začne enkrat premišljati o tem, opazi, da so stari prijatelji, sorodniki odšli ali da jih ni več, je pa ta glavna vez, bi rekel, z domovino, prekinjena in to je spet ena druga faza melanholije, ne. Mi smo dejansko hibrid dveh kultur. Je veliko ljudi tukaj med Slovenci, ki bodo trdili, da so samo Slovenci. Pa to ni mogoče. To ni več mogoče. Ste hibrid, vsaj jaz, dveh kultur. Jaz sem tu študiral, moji otroci so bili tu rojeni, tu rasejo, imam zdaj vnuka. To se pravi, da je dve tretjini mojega življenja steklo tu, samo mladost, tista prva mladost je bila pa doma in občutite to, ko pridete domov, da je vse skupaj majhno, ne, manjše v primeri s Kanado. To je ogromna razdalja, to jih morate doživeti, da jih opazite, ne. Je ena travma, veste, v tem. Človek se vpraša: kje sem pa jaz doma? Nikjer, ne, ampak, če imate družino tu, se pa stanje nekako prilagodi novi domovini, če jo hočete tako imenovati. To se pravi, mi smo kanadski Slovenci, s tem se ne reče, da nismo več Slovenci, ampak je ena druga vrst, bi rekel...

Odhod sinov v tujino in medvojno izdajanje pesmaric, tudi nabožnih, so bili zagotovo grehi, ki so Kramolcu nakopali kup sitnosti v povojnem času. A še vedno je bil marljivo dejaven kot zborovodja, organizator, pisec, urednik pesmaric.

Deseti: Do zadnjega ...

V Sloveniji je leta 1948 po precej dolgih pripravah izšel pri Državni založbi **Zbornik koroških pesmi**, ki ga je uredil Luka Kramolc,¹² spremne besede pa so prispevali **Prežihov Voranc, dr. Franc Sušnik in dr. Josip Šašelj** – vsi trije člani KKS – Prežih ob drugih funkcijah tudi predsednik kluba.

Prežihov Voranc je bil predsednik KKS le nekaj povojnih let, žal je prekmalu umrl, delo je tako ali tako v tem času kot podpredsednik vodil dr. Felaher, dragocen pa je bil Prežihov vpliv in njegovo iskreno rodoljubje. Klub KKS v Mariboru je leto po njegovi smrti skupaj z Zvezo borcev ustanovil tako imenovani Sklad Prežihov Voranc, ki je zbiral finančna sredstva in z njimi omogočal turneje koroških zborov v Slovenijo. Te so se vrstile kar dolga leta, redno in zgledno – spet po nemajhni zaslugi predanega in požrtvovalnega kulturnika, učitelja oziroma šolskega ravnatelja **Janka Gačnika** (1896–1967), nekdanjega Maistrovega borca, marljivega člana KKS.¹³ Rojen v Libeličah je bil predsednik sklada in je za svojo ljubljeno Koroško izgovoreval do konca. Toda nazaj h Kramolcu.

Ohranjena korespondenca kaže, kako so se v odnosih med Kramolcem in Kernjakom pojavile tudi sence.¹⁴ Ker je drugi po mišljenju prvega preveč samovoljno ravnal z nekaterimi gradivi – kar utegne biti res. Prvi pa ni mogel vedeti, koliko napora zahteva uredniško delo pri kaki pesmarici in da je drugi pri vsaki zbirki prav res 'krvavi pot potil'. In vendar je vztrajal. Vztrajal in skrbno zbiral podatke tudi za svojo zadnjo zbirko **'Koroške viže'**. Na plečih mu je tičal že osmi križ, zdravje je bilo skrhan, prijatelji iz njegove generacije so drug za drugim odhajali, Gačnik, dr. Felaher, dr. Cigan ... Založniki so zavlačevali in odklanjali, Matija Tomc, s katerim sta v sodelovanju pripravila več zbirk, mu je očital površnost. Navsezadnje so ga sprejeli v založbi Obzorja v Mariboru. Zapletov in težav za dolgo zgodbo. Takrat se je zgodil že omenjeni Kramolčev izstop iz UO KKS.

Naj Kramolčevo prizadetost, vztrajnost in ponos ilustrira njegovo pismo¹⁵ z datumom 24. 6. 1971:

Spoštovani zbor! Že na lanskem občnem zboru 15. 2. 1970 sem članstvo obvestil, da pripravljam pesmarico koroških ljudskih pesmi za mladino. Ta pesmarica naj bi dosegla najširše sloje in v njih vzbujala slovensko zavest, tiste sloje, ki jim učene razprave o plebiscitu in o vprašanju obstoja slovenstva na Koroškem niso dostopne in razumljive. Našo stvar je treba braniti s čustvenimi sredstvi, a to je v prvi vrsti domača ljudska pesem. Temu namenu bo najbolje služila pesmarica, saj je samo na Koroškem 1065 otrok, ki obiskujejo slovenski pouk, slovenske pesmarice pa nimajo. Gre torej za eminentno narodno-obrambno zadevo.

Lanski občni zbor je moje sporočilo z odobravanjem vzel na znanje in zato sem predlagal sedanjemu upravnemu odboru, da prevzame založništvo te pesmarice. Včeraj (23. junija 1971) sem se zanimal, kakšen sklep je bil sprejet. V zapisniku stoji: Kramolc prosi za podporo. Prošnja se odstopi SZDL, odseku za zamejstvo. – Spoštovani zbor! Žal moram ugotoviti, da je upravni odbor DSS v zmoti, ako razume moj predlog kot prošnjo. Kramolc ne prosi za nobeno podporo, temveč poziva k sodelovanju v borbi za obstoj naše narodne manjšine. Tako je treba razumeti moj predlog. Slovenski skladatelji naj povedo, ali se čutijo dolžne v tej obrambi sodelovati po svojih močeh. Razumljivo bi bilo, ako bi SZDL 'odstopila' zadevo Društvu slovenskih skladateljev, ne pa obratno, kot je to storil upravni odbor. Dejstvo je, da je slovenska pesem najmočnejše orožje v tej borbi. Kdo ga bo uporabljal, ako ne

slovenski glasbenik? Ali more torej slovenski glasbenik spričo tega dejstva izjaviti, da je to politična zadeva, ki se ga ne tiče?

Prosim spoštovane zborovalce, da se opredelijo.
Luka Kramolc.

Koroške viže so izšle leta 1976. Takrat je bil Kramolc že dve leti pod rušo. Inž. Leon Kavčnik, Kramolčev sorodnik, se je čutil dolžnega avtorjevo zamisel izpeljati do konca 'zaradi posvetila, ki ga je napisal, najbolj pa zaradi krepitve narodne zavesti slovenskih Korošcev'. Zahvalil se je še posebej za pomoč Matiji Tomcu, dr. Niku Kuretu, Etbinu Bojcu, posebno pa še 'dr. Francu Sušniku za prispevek k tekstu, in Lajku Milisavljeviču, ki je z vestnimi korekturami obvaroval notne tekste pred veliko škodo.' Lajko Milisavljevič, požrtvovalni dolgoletni zborovodja zbora v Šentjakobu v Rožu, meni pa drag prijatelj in nadvse cenjeni sodelavec pri televizijskih zborovskih oddajah, je Kramolčevo delo dobro poznal. Po njegovi smrti se je celo ponudil, da bi uredil zapuščino, a je bila nekako zelo hitro odpeljana sem, na Ravne. Marsikaj bi vedel povedati o njej, in vem, da je bil takrat precej prizadet, da mu to ni bilo zaupano. Danes tudi njega žal ni več.

Naj ostane živ spomin na vse te čudovite ljudi!

Ko se dotikamo dokumentov, ki pričajo o njihovem delu in znanju, nas navdaja obžalovanje, da jih ni več, ko bi imeli še toliko opraviti. Pa se moramo zadovoljiti s skromnim in prepoznim spoznanjem: tudi kar so opravili, je bilo veliko in pomembno delo.

Če bomo pozabljali, bomo siromašnejši. Razstave, kakršno nam ponuja tokrat ravenska knjižnica, so kot krepčilen duhovni napoj pred spopadom z jutrišnjimi napori.

Opombe:

¹ Pogovor je zabeležen z videokamero, navajam po

magnetogramu. V Torontu sva se mudila s snemalcem Jurijem Nemcem, ker sva spremljala mešani zbor AVE in pripravljala reportažo o zborovi turneji. Del pogovora s Tedom Kramolcem je bil objavljen v oddaji, predvajani januarja 1996 na TV Slovenija.

² Prim. NUK, glasbeni oddelek, arhiv GM, rokopis partiture in koncertni list z datumom 2. dec. 1914.

³ Iz dokumentacije, ki sem jo pripravila za TV-oddajo Koroška pesem ... ti družica moja. Predvajana je bila na ZTV Slovenija 10. okt. 2006.

⁴ Prim. Cvetko Budkovič, Sto let pevskega zbora Glasbena Matica, založila GM Ljubljana, 1991. Tudi NUK, glasbeni oddelek, arhiv GM, Kronika GM.

⁵ Podatki, nabrani v AS, Felaherjev arhiv in arhiv KKS; NUK, glasbeni oddelek, arhiv GM; časopisje, zlasti Prosvetni Vestnik, Naš val, Radio Ljubljana itd.

⁶ AS, Felaherjev arhiv.

⁷ AS, Felaherjev arhiv.

⁸ AS, Felaherjev arhiv.

⁹ Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Ravne na Koroškem, Kramolčeva zapuščina.

¹⁰ Gradivo o begunskih taboriščih v NUK, rokopisni oddelek, in v arhivu Janeza A. Arneža. Studia slovenica.

¹¹ AS, Felaherjev arhiv.

¹² Zbornik je ob 110. obletnici rojstva Luke Kramolca ponatisnilo Kulturno društvo Mohorjan Prevalje (Jožko Kert), 2002.

¹³ Nekaj gradiva o njem hrani AS, Felaherjev arhiv, več pa PAM, arhiv KKS Maribor.

¹⁴ Zasebni arhiv družine Kramolc; več o tem bom navedla v monografiji o Pavlu in Miru Kernjaku, ki ju pripravljam za založnico KKZ v Celovcu.

¹⁵ AS, Felaherjev arhiv. S pomočjo drugih gradiv je utemeljen sklep, da je Kramolc pismo naslovil na zbrane na občnem zboru KKS in pri tem omenjal institucije, na katere je že romala njegova vloga za založništvo. DSS je Društvo slovenskih skladateljev.

Šentanel –
rojstni kraj Luke
Kramolca

Foto: zloženka
o Luki in
Tedu Kramolcu.

OB DNEVIH EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE 2007

JOŽE PLEČNIK – njegovo delo in njegovi učenci na Koroškem

Jože Plečnik (1872–1957)

Mag. Simona Javornik

Jože Plečnik

Mojster Jože Plečnik, svetovno znan arhitekt, urbanist in oblikovalec se je rodil daljnega leta 1872 v družini očeta mizarja v ljubljanskem predmestju Gradišče. Kljub veselju do slikarstva mu je oče namenil nadaljevanje svoje obrti. Tako se je leta 1888 mladi Jože vpisal na oddelek za stavbno mizarstvo na obrtni šoli v Gradcu, v prostem času pa je pri prof. Theyerju risal načrte za prenovo graškega Ringa. Po očetovi smrti ga je g. Müller leta 1892 odpeljal na Dunaj, kjer je Plečnik v njegovem velikem pohištvenem podjetju do leta 1894 snoval pohištvo in tudi nadziral njegovo izdelavo. Za študij arhitekture se je odločil šele tedaj, ko so ga zavrnilo na umetnostnoobrotni šoli pri avstrijskem muzeju za umetnost in industrijo. Študij arhitekture je uspešno končal leta 1898 z diplomom, ki mu je prinesla t. i. rimsko nagrado. Veliko je potoval po Italiji in Franciji, preden pa se je povsem osamosvojil, je nekaj časa delal tudi pri g. Wagnerju, ki mu je omogočil študij arhitekture. Nadaljnja mojstrova pot je bila več kot uspešna, zato o njej ne bomo izgubljali besed, ker bi

nam vzela preveč časa. Omenimo le nekaj njegovih najlepših stvaritev v Evropi in Sloveniji: Dunajski obdobje mu je prineslo javno priznanje za Gutenbergov spomenik in dekoracijo rotunde v Pratru. Na samostojno pot je stopil leta 1900 s predelavo načrta vile g. Langerja v Hietzingu. Enakopraven dialog s slavnim Wagnerjem se je Plečniku posrečil šele z znamenito Zacherlovo hišo v strogem središču Dunaja. Tu je tudi cerkev sv. Duha na Dunaju, ki sodi med prve železobetonske sakralne objekte v Evropi. Znan je tudi kot arhitekt praškega gradu in praških vrtov. Njegova je cerkev sv. Mihaela na ljubljanskem barju pa beograjska cerkev sv. Antona. Tudi fasade Vzajemne zavarovalnice in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani so njegova zamisel. Vsi poznamo tudi znameniti Peglajzen na Poljanski cesti v Ljubljani. Njegove so ljubljanske Križanke, njegovo je mestno ljubljansko pokopališče Žale pa še in še kaj. Pojem »Plečnikova Ljubljana« označuje vse arhitektove posege v podobo rojstnega mesta. Rad je imel tudi drobno arhitekturo, saj se je s posebnim veseljem loteval tudi spominskih obeležij, stolov, miz, svečnikov in različnih svetil.

Povojno urejanje centra Črne na Koroškem

Foto: zasebna zbirka.

Plečnikov doprinos Koroški in koroški javni plastiki lahko osvetlimo skozi dva momenta, in sicer: s tremi primeri zasnov javne plastike ter arhitekturnih elementov v Črni, Mežici ter na Ravnah na Koroškem, hkrati pa s prenosom njegovega znanja na študenta arhitekture, domačina in Plečnikovega učenca Andreja Lodranta, ki je aktivno in plodno sooblikoval zunanjo podobo krajine Mežiške doline.

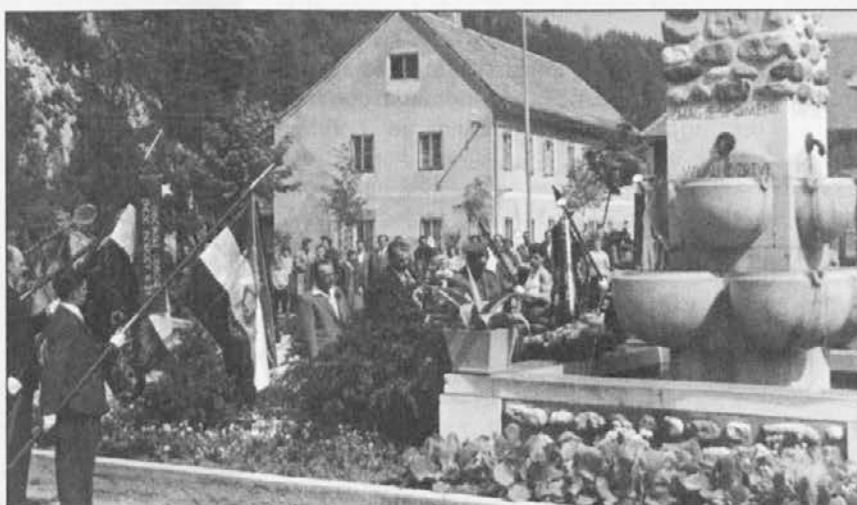
Postavljanje Plečnikovega obeliska

Foto: zasebna zbirka.

Svečano odkritje spomenika 31. 8. 1952

Foto: zasebna zbirka.

Obelisk v Črni na Koroškem

Marta Repanšek v svoji zbirki pripovedi Večna ura piše o nastanku Plečnikovega spomenika v Črni. Leta 1946 je bila na tedanjem KLO-ju sprejeta pobuda o preureditvi kraja in tedaj je zazorelo spoznanje, da je treba center očistiti, podreti nepotrebne arhitekturne elemente ter ga sodobno urediti. Novo središče kraja je zaživelo 31. avgusta 1952 ob svečanem odprtju spomenika, ki so ga naročili pri arhitektu Jožetu Plečniku, torej je bil zasnovan po njegovi zamisli, detajle pa je udejanil njegov učenec arhitekt Tone Bitenc.

Spomenik Jožeta Plečnika je postavljen v centru mesta. Sestavljen je iz dveh delov, spodnje betonske baze, ki razgibana s številnimi miniaturnimi fontanami prehaja v s kamni grajeni del. Vrh spomenika se zaključuje z doprsko portretno plastiko, domnevno kralja Aleksandra.

Plečnikov obelisk danes

Foto: Tomo Jeseničnik.

Spomenik v Mežici

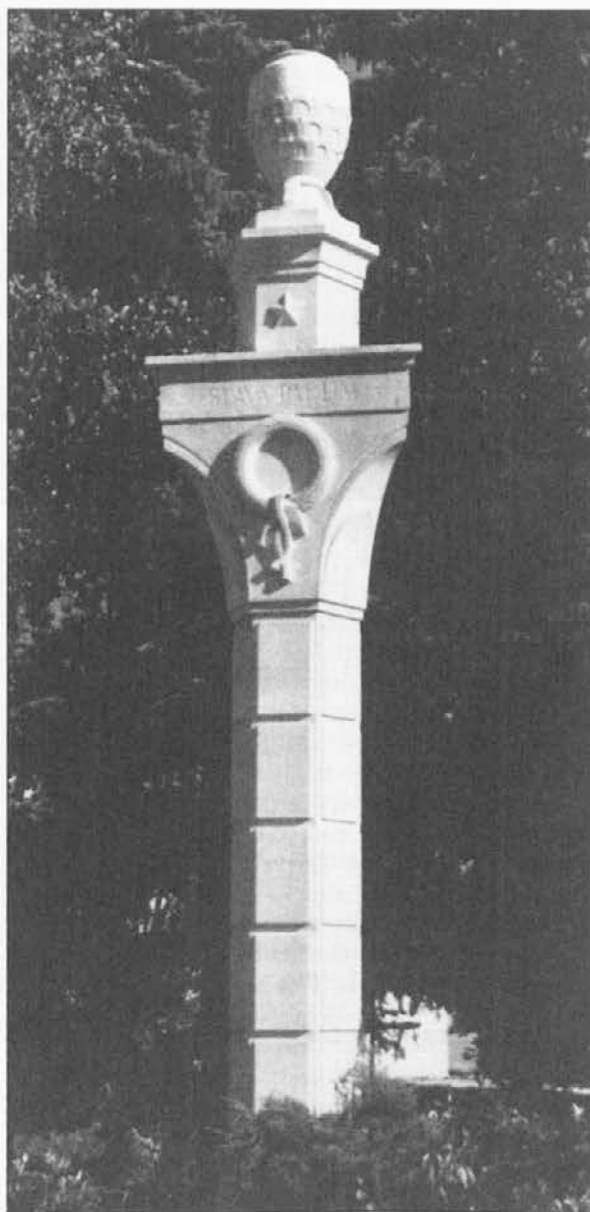
Pred novourejenim Narodnim domom v Mežici postavljeni spomenik je Plečnikovo delo, ki je nastalo ob pomoči njegovega učenca, arhitekta Jaroslava Černigoja. Vitek marmornati steber se zaključuje v kapitulu z venci, nad katerim se dviga kelihasta žara. Spomenik so odkrili 20. julija 1952.

Vhod v trakt A gradu na Ravnah

Andrej Lodrant, univ. dipl. inženir arhitekture, je po osnovni šoli na Prevaljah in Gimnaziji na Ravnah diplomiral na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani, v seminarju prof. Jožeta Plečnika. Kot arhitekt je po drugi svetovni vojni vidno prispeval k ureditvi koroške urbane krajine, saj se je spopadal z vsemi vrstami arhitekture (urbanističnim planiranjem, projektiranjem vseh vrst objektov, notranjo opremo, knjižno opremo). Plečnikov seminar je Lodrant obiskoval med letoma 1954 in 1956, kot aktivni udeleženec njegovega seminarja pa je pod nadzorom Plečnika projektiral graciozen stebriščni vhod v trakt A gradu na Ravnah.

Nedvomno je njegov spomin na velikega mojstra arhitekture še kako živ, poseben poudarek velja mojstrovi človeški veličini, hkrati pa Lodrant priznava, da mu je študij pod Plečnikovo taktirko zapustil dediščino ljubezni do detajlov v arhitekturnem snovanju, željo po spajanju tradicionalnih in sodobnih arhitekturnih principov, hkrati pa odnos do soustvarjanja notranjščin sakralnih objektov v cerkveni opremi.

Opomba: Prispevek je bil objavljen na plakatu ob letošnjih Dnevih evropske kulturne dediščine septembra v Črni na Koroškem.

Plečnikov spomenik padlim v Mežici

Foto: Tomo Jeseničnik.

Impozanten vhod v grajsko galerijo trakta A na ravenskem gradu

Foto: Alojz Krivograd, arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

LJUBITELJSKI ZGODOVINAR FRANC GORNIK

Zbiralec, ki mu je od »imeti« še pomembnejše starine »spoznati«

Andreja Čibron - Kodrin

Franca Gornika iz Dobje vasi bralci Koroškega fužinarja dobro poznajo kot pisca zgodovinskih člankov, saj jih je v tem časopisu in drugje objavil okoli petdeset. Vitalen gospod pri triinosemdesetih pa še zdaleč ni zapisal zadnje besede, saj ima še veliko načrtov, kaj bi moral raziskati in predstaviti javnosti.

Ko sem ga konec oktobra obiskala v njegovi hiši, kjer živi z ženo, sem spoznala, kako je predan svoji ljubiteljski dejavnosti, ki je že več kot to, je strast in že pravi profesionalen odnos, izbrušen v dolgih letih izkušenj. Ne odraža se le v poljudnih zapisih zgodovinskih dogodkov, prisotna je tudi v njegovem domovanju. Le-to je namreč polno takšnih ali drugačnih starin, ki imajo vsaka svojo zgodbo. Še posebej je ponosen na stare knjige iz 18. in 19. stoletja. Središče njegovega sveta pa je delovna soba, kjer se v miru pogloblja v preteklost in odkriva zanimive drobce lokalne zgodovine.

Od kod so prišle spodbude in prebudile raziskovalno slo v njem, niti ne ve. Rodil se je v Mežici, v rudarski družini, leta 1924. Po osnovnošolski petletki se je vpisal na meščansko šolo, brez katere ne bi dobil dela v rudniku, kjer se je zaposlila glavnina moških. Življenje je bilo trdo, saj je bil oče bolehen, a tudi polno skrivnostnih dogodkov, ki so v njem vzbudili radovednost; le-ta se je z leti še stopnjevala.

Prvič je za kolomonove bukve slišal še kot otrok, v Mežici. Stanovali so v hiši, kjer so bile skupne pralnice. Tam je njegova mama namočila posteljnino, ki pa je preko noči izginila. Posteljno perilo je bilo v tistih časih kar dokaj vredno premoženje, zato mami Marleni ni bilo vseeno. Njena mama, bica Jula, jo je potolažila, da bo izgubljeno kmalu dobila nazaj, da bo že ona to uredila. Šla je po zemljo na grob samomorilca, poiskala svečo, ki jo je v rokah držal umirajoči, ter z njima opolnoči odšla v klet, kje je nekaj žebrala ter se križala ... In žehta je bila naslednje jutro na svojem mestu!

Življenje pa je teklo svojo pot. Kruto. Začela se je druga svetovna vojna in Gornik je bil prisilno mobiliziran. Dokler je bil v Brnu kot mehanik v letalski enoti, je še šlo, ko pa je bil premeščen na fronto, se je zanj začela kalvarija. Tudi o tem je že pisal in kdor je bil prebral, ga je hladno spreletelo, kaj vse so morali prestajati ljudje v nedavni preteklosti, tudi po vrnitvi domov v Slovenijo, ko je bil zaprt v Begunjah. A kot da se ljudje bojimo poglobljati v usodo drugih in izkazovati

Franc Gornik

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

sočutje, zato večkrat sliši, da kdo njegovo pripoved zavrne z besedami, naj ga ne obremenjuje s svojo preteklostjo.

Po vojni se je Gornik leta 1946 vpisal na tehniško šolo v Ljubljani in jo končal leta 1949. Težko je bilo prvo leto; jedel je enkrat na dan v ljudski kuhinji in stanoval v stari baraki na Mirju. Potem je dobil stipendijo in končno zaživel človeka vredno življenje.

Preden se je dokončno vrnil v domače kraje, je zamenjal še več zaposlitev. Kot »tehnična pomoč« je bil poslan v Bosno in Hercegovino v rudnik Breza, kjer je ostal leto dni. Od tam so ga poklicali na »dosluženje« vojaškega roka, potem je delal v velenjskem rudniku. Ko se je končno želel vrniti v Mežico, ga pri rudniku niso hoteli, ker niso potrebovali tehnikov, saj so vso proizvodnjo vodili mojstri. Dobil pa je honorarno delo oziroma nalogo, da popiše vso opremo rudnika. Takrat je rudnik podrobno spoznal, saj ga je obredel po dolgem in počez. Potem se je zaposlil v železarni, kjer se je, kot po naključjih, pogosto znašel na pravem kraju, ko so

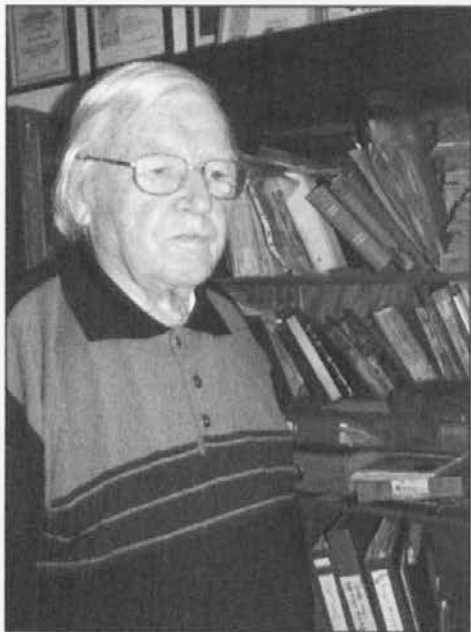
uničevali stare dokumente, da jih je še rešil pred propadom.

Raziskovalni samorastnik

Razumljivo, da se je ob poglobljanju v odstiranje tančic preteklosti iz življenja drugih posvetil tudi preučevanju svojega rodu. Gornikov rod, je odkril, izvira iz Šentanela, našel pa je sled za svojimi predniki vse do leta 1700. Tudi maminemu rodu je sledil tristo let v preteklost, vse podprto z dokumenti. Ob tem še zanimivost o njegovem imenu. Poimenovali so ga Franc Miroslav, sam se je nekaj časa predstavljal kot Franjo, v otroštvu in mladosti so ga klicali Lani, odkar pa je imel težave pri dokazovanju identitete ob prevzemu kupljenega avtomobila, spet uporablja ime Franc.

Gornik pravi, da je na raziskovalnem področju v celoti samorastnik. Priložnosti so se kar vrstile, kot po naključju. Kar nekako nagonsko je vedel, kam se obrniti, kje so dragocenosti, ki so ogrožene. Žal leta 1945 ni mogel rešiti dokumentacije bežečega javorniškega gospoda, ker so jo partizanske žene skurile. (Pa čeprav je AVNOJ že leta 1944 izdal dekret, da se zgodovinsko gradivo ne sme uničevati!) Je pa pravočasno prišel v Thurnove arhive, ko so jih po vojni »čistili«. Po njegovi zaslugi je ohranjenih veliko starih načrtov. Uspel je odnesti tudi nekaj starih knjig iz občinskih arhivov, ki so jih s podstrešja najprej preselili v drvarnico, od tam pa zmetali v Mežo. V stari Tomaževi hiši je našel ostanke dobjevaške zgodovine (platnice urbarjev) in nekaj vojnega gradiva, med drugim sveto pismo, last ameriškega zavezniškega vojaka. Med ljudmi se je kmalu razvedelo za Gornikov konjiček, in so mu povedali, kam naj gre pogledat za gradivom. Nekoč je na seniku našel petnajst knjižic iz 18. stoletja, ki jih je pobral skoraj po listih in zvezal, da ga je še dr. Sušnik pohvalil.

Bolj pa so se mu izmikale kolomonove bukve, knjižice z molitvami oz. uroki, ki so lahko pomagali ali

Pred knjižno omaro, virom zgodovinskih člankov

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

škodovali. Še zdaj je prepričan, da je v teh knjigah neka posebna moč. Sedaj je lastnik le še ene, v rokah pa jih je imel že več in jih preučeval ter odkril, da izvirajo iz Roža. Do teh knjig je imela Cerkev odklonilen odnos, ljudje pa so se jih bali. Zato so jih tudi uničevali. Tako se jih je Gorniku izmuznilo kar nekaj, ko se je že zdelo, da jih je končno našel. Skoraj dobesedno je kolomonov žegen iskal celo življenje in ga tudi našel; v bližini Brančurnika ga je črna knjiga urokov (svetih ščitnikov) čakala na kamnu ob cesti.

Do zbranih starih knjig in drugih predmetov ima Gornik poseben odnos. Ni kot večina zbiralcev, da bi mu zadoščalo zgolj »imeti« dragocene predmete, nasprotno, to ga ne zadovoljuje. O njih želi izvedeti čim več, njihovo celotno zgodovino. Najbolj dragocena mu je knjižica z rokopisi cerkvenih pesmi iz leta 1812.

Preteklost je neizčrpen navdih

Raziskovalno se z vsemi področji enako rad ukvarja; ko na enem nekaj doseže, se loti drugega. Ponosen je, da vsako svojo ugotovitev oz. trditev lahko utemelji z dokumentacijo.

Veliko stvari je še nedokončanih v mapah in predalih. Rodovnik še ni popoln. Pravi, da ima veliko izvornih dokumentov o leškem rudniku in pri tem omeni fosilne ostanke listov, ki so pričali o neznani vrsti drevesa – potem so jo poimenovali po Lešah. Še dosti bi lahko razkril o prevaljski železarni, čeprav je že doslej njegov prispevek neprecenljiv, saj je od ljudi dobil pomembne dokumente. Načrtuje publikacijo o čebelarstvu na Koroškem. Nazadnje je pripravljala članek za prevaljski časopis o poimenovanju kraja in o njegovem nastanku. Pisati je začel tudi o turških šancah, kjer gre po njegovem predvsem za tabor na koncu Brančurnikovega grabna, kamor so se umaknili Guštanjčani ob turški nevarnosti. Prepričan je tudi, da bi morali rimsko naselje iskati nekoliko višje, kot so ga lani v bližini Palomine tovarne v Zagradu, predvsem pa, da bi se splačalo, če bi jamarji raziskali brezno na Temeljnovem vrhu. Njegovo domišljijo razvema tudi podatek, da so ob gradnji Uletove koče na Peci našli nenavadne kamne, in sklepa, da se mogoče v bližini skriva nova Potočka zijalka. Prepričan je tudi, da bi rezultate dala arheološka odkopavanja na območju, kjer so našli sekuro iz prazgodovine. Mogoče ima kar preveč idej, saj so mu kolegi profesionalci navrgli, naj nekaj odkritij pusti še za prihodnje rodove.

Odločil se je že, da bo vse gradivo predal Koroški osrednji knjižnici in ga tako ohranil ter poznavalcem omogočil strokovno obdelavo.

Kljub letom ima Gornik še mnogo načrtov in je poln energije. Pač njegov slog življenja, ki ga je izpopolnjeval vse življenje. Kot mladenič je bil tudi pri Sokolu, rad je smučal, igral odbojko, bil je podvodni ribič s puško lastne izdelave, »športno kariero« pa je končal kot predsednik občinske zveze za telesno kulturo in šport. Kar četrto stoletja je bil čebelar in tudi mentor mladim čebelarjem.

Najbolj je ponosen na svoje zgodovinske članke, saj so jamstvo, da preteklost ne bo šla v pozabo. Njegova želja je, da bi nekdo zbral vse prispevke, ki govorijo o preteklosti doline, in jih izdal v knjižni obliki. Se mu bo izpolnila?

IZ SPOMINOV STAREGA FUŽINARJA

Veliko smo delali, pa tudi kakšno »ušpičili«

Viktor Levovnik

Kako smo pokopali pusta na pepelnični dan

Najprej opis ključnih oseb.

Bajtni Anza, po domače, doma iz Kotelj. Bil je velike postave in vedno nasmejanega obraza. Muzikant, poln vseh muh.

Cincinati. Delavec, ki je v mehanični rezal kose za obdelavo. Na rezalnem stroju je bil viden napis Cincinnati. Ker mnogi nismo vedeli za ime delavca, ki je vsa leta delal na tem stroju, smo mu rekli kar Cincinati. To ime se ga je prijelo in ni bil jezen, če smo ga tako klicali.

Na pepelnični dan, v dopoldanski izmeni, je k meni prišel Bajtni Anza. Rekel mi je: »Levovnik, za pogreb pusta potrebujemo papeža. Naš odbor je predlagal tebe, ki si tudi pogrebni govornik, zato se boš ti najlepše poslovil.« Popoldan sem se takoj napotil v mehanično. Videl sem pusta na parah, okrog njega so gorele sveče, pri nogah pa je bila mala metla, namočena v vodo, ki je hladila rezalno orodje. Med četrto in peto uro so v mehanično začeli prihajati »pogrebci«, delavci iz vseh obratov. Le kurjači peči so bili dežurni. Bil sem že oblečen v papeža, Bajtni Anza pa v škofa. Pogrebni dogodek se je začel.

Pustova žena (Cincinati) je strašansko tulila: »Kaj bom jaz sama z otroki? Pomagajte mi, vdovi in siroti!« Nekateri delavci so jo sočutno gledali, drugi so se smejali, morda je kateri od žensk kanila solza ... Najbolj se mi je smilil delovodja Mori, vil je roke in ni mogel dojeti, kaj vse to pomeni. Govoril je: »Jaz si ne morem nič pomagati, saj je pol fabrike v mehanični!«

Nenadoma se je pojavil direktor Klančnik. Obstal je kot vkopan, vendar mu je hudomušen nasmeh zaigral na ustnicah.

Prišel je čas pokopa, ura je bila pol šest. Štirje pustno oblečeni so na nosilih na ramah nesli pusta pred valjarno. V sprevodu za njimi je najprej šla žena, ki je vila roke, se valjala po tleh in jokala: »Kaj bom zdaj sama?« Za njo je šel direktor Klančnik. Pogrebcev je bilo veliko na obeh straneh Meže, nekdo je celo zaigral Tišino. Ko so vrgli pusta v jez, se je Cincinati preveč približal robu in štrbunknil v vodo. Tako so zdaj nekateri pogrebci reševali »utapljučajočo se« ženo, drugi pa so se že vračali na svoja delovna mesta. Cincinatija so v valjarni pri pečeh slekli in mu priskrbeli suho obleko, da se ni prehladil.

Sedmina je bila dogovorjena pri Lečniku ob 15. uri. Prišla je tudi pustova žena. Kar naenkrat se je v sobi pojavil direktor Klančnik, pred njim pa zaboj vina. Rekel je: »Všeč ste mi, fužinarji! Prav je, da se tudi poveselitate.« Ostal je z nami, povabili pa smo tudi Morija.

Vidite, takšni smo bili nekoč. Kar je bilo zamujenega dela, smo ga dvakratno nadoknadili!

Ko sem nosil direktorjeve hlače

Bila je nedelja, ni bilo prometa, zato sem se lahko posvetil branju Fužinarja, v katerem je bil objavljen tudi moj članek. V vratarnico je prišel Jaka, ki je sicer vozil lokomotivo. Usedel se je, nabasal pipo in začela sva se pogovarjati o marsičem. Kar naenkrat se je pojavil urednik Fužinarja, Gust Kuhar, in me vprašal: »Levovnik, imaš kaj mošta?« Vedno sem imel s seboj steklenico jabolčnika. Kuhar mi je dal za pivo in rekel: »Levovnik, pojdi po pošto in jo nesi direktorju Klančniku!« Usedel se je na moj stol, jaz pa sem ga prosil, naj pazi, če bo kdo zahteval ključke, da bo številka prava. Pustil sem Jako in Gustla v vratarnici in odšel po pošto.

Pošta je bila v bližini ordinacije dr. Erata. Dežurni poštar Lekš mi je izročil kar težko aktovko. In sem jo mahnil kar po travniku ter skozi grmovje (današnje ceste še ni bilo) le prišel do hiše, kjer je bil doma direktor Klančnik. Nič hudega sluteč sem odprl vrtna vrata, in, glej ga zlomka, od nekod se je pripodil velik pes, se mi zakadil v zadnjo plat, odtrgal velik del hlače in me tako ugriznil, da je tekla kri. Pes se je postavil predme, renčal in kazal strašne zobe. Nisem smel niti migniti, ker bi me drugače spet napadel. Stal sem kot kip in čakal rešitve. Hvala bogu, gospa Klančnik je prišla na prag, poklicala psa, potem pa še moža, da sta me za silo obvezala in napotila v obratno ambulanto. Tam so mi očistili rano, ker pa je bilo prepozno za šivanje, so mi rano samo stisnili. Kuharju so sporočili moje stanje, obvestili pa so tudi Modrasa, mojega takratnega šefa, da sem šel domov. Mislim, da me je peljal Klančnikov šofer Hajni.

Klančnik mi je prinesel kar lepe hlače, rekoč: »Ni jih treba vrniti, kar obdrži jih, saj si trpel.«

Kaj je bilo naslednji dan s ključki, si lahko mislite, saj je Kuhar naredil pravo zmešnjavo.

PROJEKTNO SODELOVANJE VRTCA SOLZICE IN ENOTE KOROŠKEGA POKRAJINSKEGA MUZEJA RAVNE NA KOROŠKEM

Otrok v muzeju

Ustvarjalne delavnice za najmlajše

Liljana Suhodolčan

Delavnica Smrečica želja v muzejskem razstavišču decembra 2006

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Večletne izkušnje na področju neformalnega izobraževanja v muzeju potrjujejo ugotovitev o pomembnosti kreativnega medsebojnega sodelovanja med publiko in muzejsko ustanovo pri preoblikovanju muzejev v stičišča bogatega kulturnega dogajanja.

Ponudbo muzejske dejavnosti poskušamo oblikovati tako, da v pripravljenih programih posamezne ciljne skupine obiskovalcev vedno znova najdejo svoj odsev in predmet zanimanja.

Pri raznovrstnih aktivnostih v muzeju je delo z obiskovalci prisotno kot stalnica v okviru pedagoško-andragoške dejavnosti. Največkrat ob tem pomislimo na delo z odraslo publiko, na študente in šolarje, nekoliko manj pa na najmlajše, tiste, ki bodo šele prestopili šolski prag.

Programi za najmlajše obiskovalce smo v enoti muzeja na Ravnah na Koroškem v preteklosti že pripravljali, vendar te ustvarjalne delavnice niso bile zastavljene dolgoročno. Običajno so pomenile le enkratno dodatno ponudbo občasnim ali gostujočim razstavam.

Najpogostejše oblike pedagoškega dela s šolsko populacijo se navezujejo na prilagojena vodstva po stalnih muzejskih postavitvah, vodstva na lastnih, občasnih in gostujočih razstavah ter prirejanje delavnic ob muzejskih in likovnih razstavah. V šolskem letu 2005/06 smo kot izziv sprejeli povabilo vrta Solzice z Raven na Koroškem, da v okviru dvoletnega projekta *Otrok v muzeju* (2005/2007) zastavimo in oblikujemo vsebino ustvarjalnih delavnic, kjer bodo otroci na svojstven, igriv in njim prilagojen način spoznavali vsebino muzeja, dediščino, tradicijo in značilnosti domačega okolja.

Kaj novega, drugačnega ponuditi otrokom, da se bodo z veseljem vključili v aktivnosti zunaj njim tako dobro poznanih prostorov vrta in šole? Z najmlajšimi in njihovim otroškim zaznavnim svetom, kjer se resnično še prepleta s pravljničnim, smo se prvič

srečali decembra 2005, ko smo se ob delavnici »Smrečica želja« pripravljali na srečanje z dvema, otrokom najpomembnejšima možema v tem letnem času. Decembrska srečanja smo zaključili z otroško razstavo – *Novoletne želje* (2006) in *S kamenčki sreče gradimo pot prijateljstva* (2007).

Ustvarjalne delavnice v šolskem letu 2005/06 in 2006/07 so bile razporejene v pomladanskem in jesenskem času. Na izbrane delavnice smo poleg projektne skupine 23 otrok med 5. in 6. letom iz skupine vzgojiteljic Alje Lužnik in Olge Lesjak iz vrta Solzice povabili še vse starostne skupine celotnega vrta Solzice in otroke prvih treh razredov OŠ Prežihovega Voranca z Raven na Koroškem. Pripravili smo več kot dvajset srečanj, na katerih je vedno sodelovalo več kot sto otrok. Naša družjenja so potekala v zbirkah in razstavišču muzeja, na Prežihovi bajti v Kotljah, v prostorih vrta Solzice in OŠ Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem.

Osnovni cilj naših druženj:

Pri pripravi vsebine delavnic smo sledili osnovnemu cilju projekta: predšolskemu otroku, ki še nima ustreznih predstav o času, na otroško dojemljiv način

približati preteklost, elemente kulturne dediščine in spremembe v okolju, ki ga otrok že pozna.

Najpogostejša didaktična načela in metode dela pri načrtovanju in izvajanju delavnic:

Načelo postopnosti:

- od znanega k neznanemu
- od bližnjega k daljnemu

Metode:

- metoda pogovora
- metoda igra vlog
- metoda prikazovanja

Vsebino delavnic smo povezali:

- s stalnimi muzejskimi postavitvami v enoti muzeja na Ravnah na Koroškem (gozdarska zbirka, etnološka zbirka z dimnico)
 - z izbranimi muzejskimi eksponati, ki so »pripovedovali zgodbo«
 - z občasnimi in gostujočimi muzejskimi razstavami
 - s koledarskim letom, z letnimi časi, s prazniki in praznovanji

Naša druženja

- 1. Spoznajmo se!**, vrtec Solzice, 24. 11. 2005
 - predstavitev skupine
 - predstavitev kustosinj muzeja
 - predstavitev projekta in muzeja
- 2. Stopinje v snegu**, gozdarska zbirka Koroškega pokrajinskega muzeja, december 2005, februar 2007
 - ogled stalne gozdarske zbirke
 - didaktična igra, iskali smo stopinje v snegu, pravljica
- 3. Jedli smo iz iste sklede**, etnološka zbirka in dimnica Koroškega pokrajinskega muzeja, 13. 12. 2005, maj 2007
 - ogled stalne etnološke zbirke s poudarkom na dimnični hiši
 - predstavili smo vrsto hrane in načine druženja za mizo v preteklosti
 - z igro vlog so otroci podoživljali življenje v dimnični hiši
- 4. Smrečica želja**, muzejsko razstavišče na ravanskem gradu, december 2005, december 2006
 - v delavnici smo predstavili praznovanja na prehodu v novo leto in načine obdarovanja
 - krasili smo novoletno jelko v muzeju – »Smrečico želja«
- 5. Ogled občasnih in gostujočih razstav z delovnimi listi:**
 - »Zoisove skodelice«, muzejsko razstavišče, 30. 3. 2006
 - »Potujmo z oblaki«, muzejsko razstavišče, 30. 3. 2006
 - »Lokomotive skozi čas«, muzejsko razstavišče, 30. 5. 2006
 - »Od vsakdanega do nedievnega«, tekstil v zbirkah Koroškega pokrajinskega muzeja, muzejsko

Otroci so decembra 2005 spoznavali gozdarsko zbirko muzeja.

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

razstavišče, november 2006

- **Osnovno šolstvo v občini Ravne na Koroškem v letih 1945–1991**, muzejsko razstavišče, marec 2007

- 6. Oblecimo družino!**, vrtec Solzice, 21. 11. 2006
 - z delavnico smo pokazali, kako iz starega narediti uporabno
 - v tehniki krpanke smo iz kosov tekstila oblekli družino iz kartona
- 7. Papirnate rože**, vrtec Solzice, 4. 5. 2006
 - naučili smo se, kako so nekoč izdelovali papirnate rože in jih oblikovali v »pušeljce«
- 8. Prežihova bajta**

Obiskali smo spominski muzej pisatelja Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca na Preškem Vrhu, 4. 6. 2006

 - otroci so poslušali zgodbo Levi devžej in se sladkali s suhimi jabolčnimi krlji
- 9. Obdarovanje nekoč**, vrtec Solzice, 1. 12. 2006
 - v delavnici so otroci spoznavali navade in običaje, vezane na prednovoletni čas, načine obdarovanja in praznovanja. Obiskal jih je tudi Miklavž, dobrotnik otrok.
- 10. Kako so prale naše babice**, etnološka zbirka Koroškega pokrajinskega muzeja, 6. 4. 2007
 - predstavitev načinov pranja perila in vzdrževanje osebne higiene v preteklosti so otroci podoživljali z igro vlog
- 11. Igrajmo se!**, Vrtec Solzice, maj 2007
 - igre nekoč
 - krajani pripovedujejo
 - sodelovali smo s skupino starejših občank
- 12. Kamenčki sreče**, ustvarjalna delavnica, vrtec Solzice, OŠ Prežihovega Voranca, april 2007
 - v delavnicah smo iz gline oblikovali »kamenčke sreče« za razstavo S kamenčki sreče gradimo pot prijateljstva

13. Srečanja s starši, muzejsko razstavišče na ravenskem gradu, februar 2006, maj 2007

- Razstava **Otroške risbe** v muzejskem razstavišču, februar 2006

- Razstava **S kamenčki sreče gradimo pot prijateljstva**, maj 2007

Na osnovi pridobljenih izkušenj in novih idej, ki so se porajale že med sodelovanjem, želimo v muzeju oblikovati stalno ponudbo ustvarjalnih delavnic, ki jih bomo lahko ponudili našim najmlajšim obiskovalcem v širšem koroškem prostoru. Nekaj več kot dve leti je od tega, ko smo si zastavile vprašanje, kdaj naj otrok prvič prestopi muzejski prag. Sodelovanje v projektu vrtca Solzice nas je obogatilo s spoznanjem, da meja ne obstaja, obstajajo le načini in znanja, kako se približati otroški duši in otroškemu zaznavnemu svetu. Tudi tako, da poiščemo otroka v sebi in si ga upamo pokazati.

Delavnica Spoznajmo se – v vrtcu Solzice 24. 11. 2005

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Kako kulturno dediščino približati otrokom?

Alja Lužnik

Projekt »Otrok v muzeju«, ki smo ga izvajali v naši skupini v teh dveh letih, je nastal predvsem zaradi želje in ideje, kako predšolskemu otroku, ki še nima razvite ustrezne predstave o času, približati kulturno dediščino, seveda povezano s preteklostjo in z minljivostjo.

Skozi igro, z različnimi vsebinami in oblikami dela, primernimi za predšolskega otroka, v skladu s kurikulumom vrtca, nam je to uspelo.

Globalni cilj projekta je bil predvsem doživljanje okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti, spoznavanje razlik med življenjskimi navadami ljudi ter oblikovanje osnove za dojemanje zgodovinskih sprememb.

Da bi otroci lahko sodelovali z okoljem, vplivali nanj in ga pozneje aktivno spreminjali, morajo

postopoma spoznati svoje bližnje družbeno okolje in hkrati dobivati vpogled v širšo družbo.

Konkretni cilji, ki so bili vezani na vsebine naših srečanj, pa so otrokom omogočali, da so spoznavali svoj domači kraj, se seznanjali, kako so ljudje tod živeli v prejšnjih časih in s tem imeli možnost zaznavati spremembe v njihovem okolju. Vključevali so se v kulturo, v kateri živijo, seznanjali so se s tradicijo, z življenjskimi navadami ter s praznovanji.

Otroci projektne skupine so sodelovali pri sprejemanju odločitev, pri pripravi in načrtovanju praznovanj. Pridobili so marsikatero socialno veščino, sodelovali so v pogovorih o stereotipih. Seznanili so se z geografskim in s kulturnim okoljem ter z različnimi zgodovinskimi obdobji. Imeli so možnost razumeti in spoznati pravila različnih iger ter s pomočjo zgodb obiskovalcev spoznavali pomembne dele lokalne skupnosti.

Za sodelovanje pri projektu sva se s sodelavko Olgo Lesjak obrnili na Koroški pokrajinski muzej, in sicer na Liljano Suhodolčan, višjo kustosinjo v enoti Ravne. Našemu povabilu se je pristrčno odzvala, kar je za vse nas pomenilo velik izziv.

Skupaj smo načrtovale okvirna srečanja, ki so potekala v vrtcu in v muzeju. Srečanja so temeljila na druženju in spoznavanju kulturne dediščine domačega kraja, spoznali pa smo tudi vsebino in predmete stalnih muzejskih zbirk in občasnih razstav.

V šolskem letu 2006/2007 sva k projektu dodali novo vsebino »Kako so se nekoč igrali«. Izvedli smo delavnico skupaj s starejšimi občankami, ki se združujejo v skupini za samopomoč z imenom Solzice. Mi jim pravimo kar velike Solzice.

Najprej smo jim poslali pismo, v katerem smo zapisali naše želje. Povabilu so se odzvale in nas povabile na njihovo druženje. Obiskala sem jih na njihovem tedenskem srečanju in jim povedala, kaj pričakujemo od njih.

Prišle so v vrtec in se skupaj z nami igrale igre, kot takrat, ko so bile še majhne. Pripravile so nam različne igre, ki so bile otrokom zelo všeč, preizkušali so se v različnih spretnostih, vrteli so vrtavko, igrali s fižoli, z gumbi, se pogovarjali, spraševali in se čudili. Srečne so bile one, ker so se lahko vrnilo v čas svojega otroštva, srečni smo bili mi, ker so nam to posredovale z veliko ljubezni.

Ob smrečici želja decembra 2006 – da bi se izpolnila vsa pričakovanja!

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Tokrat smo naredili še en korak naprej, spletli vez med različnimi generacijami.

Tako sta postala vrtec in muzej naš skupni prostor za srečevanja. Naša druženja so bila bogata, zanimiva in prijetna izkušnja za vse nas. V naših srcih so pustila močne sledi. Svoje prijetne izkušnje smo želeli deliti z drugimi, zato smo k Smrečici želja povabili še vse ostale skupine otrok vrtca Solzice, da so se nam pridružili v novoletni delavnici, kjer smo skupaj krasili muzejski prostor, vsak je s svojimi željami in okraski pripomogel k temu, da so ti decembrski dnevi postali še lepši, prijetni, muzejski prostor pa se je spremenil v čarobnega.

Skupni interesi, dogovori in cilji so se skozi igro in učenje uresničevali, ob tem pa smo se bogatili z novimi izkušnjami, ki nam bodo dobra popotnica v življenju, tako nas odraslih, še posebej pa otrok.

Otroci so do večine spoznanj v projektu prišli z neposrednim opazovanjem in s praktičnim delom. Znanje in izkušnje, pridobljene z lastno aktivnostjo otrok, so zagotovilo, da bodo otrokova spoznanja trajnejša in bolj kakovostna.

Otroci v vrtcu še ne dojemajo natančno zaznavanja časa, ki je bolj oddaljen od njihove sedanosti, zato pa zelo dobro ločijo, kaj je staro in kaj novo, kaj se je dogajalo, kaj se dogaja in kaj se lahko zgodi. Potrebujemo le dobro vzpodbudo in motivov za raziskovanje je naenkrat preveč.

Presenetil naju je interes otrok za dogajanje, predvsem pa njihova sposobnost daljše koncentracije pri sledenju in zmožnost aktivnega sodelovanja.

Starši so bili navdušeni nad dejavnostmi, ki so se odvijale v sklopu projekta, obiskali so razstave, razstave otroških risbic, številni so prišli tudi na zaključno prireditev.

Zavedam se, da sem s svojim odnosom do kulturne dediščine tudi v njih vzpodbudila občutek za odkrivanje in varovanje kulturne dediščine.

Naše nitke so se ves čas prepletale in spletle v mrežo, v katero smo se ujeli, vrtec in muzej.

Mi smo skupaj začeli orati to ledino, jo posejali z novimi semeni in zagotovo lahko rečemo, da so dobro vzklila.

Naj zaključim z mislijo dr. Janeza Bogataja: »V vrtcu se otrok prvič sreča v svojem življenju z določenimi vsebinami, pojmi in pojavi, torej tudi s kulturno dediščino, ki je torej prva vsebina in priložnost v

človekovem vseživljenjskem razvoju in na tej starostni stopnji je prva in tudi verjetno zadnja priložnost, ki jo lahko otrok najbolj neposredno poveže s svojimi starši, svojo družino.«

Literatura:

- Liljana Suhodolčan, Pedagoška dejavnost med letoma 1953 in 2003. V: 50 let muzeja na Ravnah na Koroškem, Ravne na Koroškem, 2003, str. 69–84
- Liljana Suhodolčan, Muzej kot živ organizem vpet med poslanstvo in zahteve sodobne informacijske družbe. V: Koroški zbornik 4, 2005
- Kurikulum za vrtece, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana 1999
- Janez Bogataj, Razumevanje in razsežnosti kulturne dediščine za delo v vrtcih ter dediščina otroškega življenja. V: Zbornik Skupnosti vrtcev Slovenije, Portorož 2007

Med klepetom po ogledu razstave o osnovnem šolstvu marca 2007

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Malčki so si ogledali tudi razstavo o tekstilu v zbirkah muzeja.

Foto: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

OSREDNJI DOGODEK OB 45-LETNICI BRALNE ZNAČKE JE BIL V NJENEM ROJSTNEM KRAJU, NA PREVALJAH

»Ohrani bog te v cveti ...!« (Tone Partljič)

Greta Jukič

Bralna značka je slovenska kulturna znamenitost

Bralna značka prihaja v zrele leta in njena 45-letnica v letu 2006 je minevala v prazničnem dogajanju tako v glavnem mestu kot avgusta na Prežihovini in septembra v rojstnem kraju, na Prevaljah. Najprej v Ljubljani maja na knjižnem sejmu v organizaciji Bralne značke Slovenije, kjer so jo ob številnih mladih počastili slavnostni govorniki: predsednik RS dr. Janez Drnovšek, nekdanji predsednik Milan Kučan, Tone Partljič, Jože Zupan in seveda predsednik Bralne značke Slovenije Slavko Pregl. Obljubili so, da bo ob 50-letnici Bralna značka dobila muzej, svoj prostor pod soncem sredi Ljubljane. Če ne bi bilo Toneta Partljiča, predanega in zavzetega Jožeta Zupana, tako povezanega s Poldetom Suhodolčanom, Prevaljami in z Bralno značko, marsičesa ne bi bilo. Botrovala sta tudi postavitvi pomnika Bralni znački v Spominskem parku na Prevaljah za 45. rojstni dan, odkritem na Krojačkovem dnevu 16. 9. 2006. Reliefni podobi Stanka Kotnika in Leopolda Suhodolčana iz bron sta delo akademskega kiparja Andreja Grošlja, odlitek v bron je delo kiparja Karla Strmška, celostna podoba pa rezultat ustvarjanja arhitekta Boruta Bončine.

Prireditve ob odkritju pomnika v Spominskem parku na Prevaljah so se udeležili tudi svojci Stanka Kotnika in Leopolda Suhodolčana. Sestri Stanka Kotnika, Marici Kotnik Šipec, in najmlajšemu vnuku Leopolda Suhodolčana, Petru Suhodolčanu, je ob županu dr. Maticu Tasiču in ravnatelju Ivanu Kušniku pripadla čast, da odkrijeta pomnik.

Prireditve so se poleg svojcev, prvih značkarjev, občanov, učiteljev in učencev udeležili najvišji predstavniki Bralne značke Slovenije, pisatelj in predsednik Bralne značke Slovenije Slavko Pregl, državna sekretarka Ministrstva za šolstvo RS dr. Alenka Šverc, generalna sekretarka Bralne značke Slovenije Manca Perko, nekdanji predsednik Bralne značke Slovenije Jože Zupan, župan dr. Matic Tasič, ravnatelj Ivan Kušnik, Miha Mohor, dr. Dragica Haramija s Pedagoške fakultete Maribor ...

Ob odkritju spomenika Bralni znački v Spominskem parku na Prevaljah: Jože Zupan, Manca Perko, Hedvika Gorenšek, Marija Suhodolčan Dolenc, Marica Kotnik Šipec z možem, Greta Jukič, dr. Alenka Šverc, Slavko Pregl, Ivan Kušnik, dr. Matic Tasič in Andrej Grošelj

Foto: arhiv Grete Jukič.

Postavitev pomnika v organizaciji Kulturnega društva Prevalje so omogočili: Občina Prevalje, sestra Stanka Kotnika Marica Kotnik, Bralna značka Slovenije in Osnovna šola Franja Goloba Prevalje, Lek Prevalje in Grading Marija Ošep, s. p., Prevalje.

Danes je Bralna značka gotovo slovenska kulturna znamenitost in organizacijska posebnost, gradi na tradiciji, a vedno dodaja svežino in utrip sodobnosti. Bilo je obdobje, ko se je Bralna značka znašla v krizi, bila je zelo močna miselnost, da je to ostanek prejšnjega sistema. Dobre stvari preživijo vse oblasti, značka je *dobra stvar*; in kot vse dobro se je kljub nasprotovanju ohranila in ni več ogrožena, saj se nenehno pomlaja s svežimi idejami.

Marsikatero otroštvo so knjige naredile srečnejše. Prva leta so na seznamu za branje prednjačile knjige »železnega repertoarja«, v katerih so prevladovali otroški kolektivi, ki so zmogli velika dejanja. Bili so junaki in bile so igračke iz Ingoličeve knjige »Udarne brigada«, ki bi zaradi vrednot, ki jih razkriva, po mojem zaslužila, da bi jo bolj popularizirali v svetu kot tudi, da bi postala sestavina izbora knjig vsakega osnovnošolca tudi v današnjem

»individualističnem času«. Marsikateremu staršu, babici in dedku so ostale v spominu knjige »Bratovščina sinjega galeba«, »Tovarišija Petra Grč« in druge. Knjigi in branju so ostali ljudje zavezani tudi kot odrasli prav zaradi Bralne značke, s katero so odraščali in ki jih je priklenila branju. Ustanovitelja Bralne značke bi bila zadovoljna, če bi lahko videla današnjo podobo Bralne značke, ki je slovenska kulturna posebnost in znamenitost. Osnovna šola na Prevaljah je bila vedno tista, ki je znala osmisliti okrogle obletnice Bralne značke in skupaj z Bralno značko Slovenije postoriti marsikaj njej v korist. Muzej bralne značke v šoli na Prevaljah ohranja zgodovinski spomin na rojstni kraj Bralne značke. Muzej je pravzaprav kar preambiciozno ime za to, pa vendar, je prvi, vsaj doslej edini.

Tudi predvidevanje, da bo računalnik zamenjal knjigo in da je zato spodbujanje branja odveč, se ni potrdilo. V današnjem času knjiga živi v sozvočju z ostalimi mediji, ki knjigo dopolnjujejo. Vsebine, ki so bile nekoč edino domena knjig, danes sporočajo drugi mediji, radio, gledališče, internet, klepetalnica, elektronska knjiga, a osrednji steber še vedno ostaja knjiga.

Bralna značka se je ohranila tudi zaradi predsednikov, mentorjev in seveda bralcev, ki so ji znali skozi obdobja dati energijo, moč, svežino in jo bili sposobni finančno spraviti pod okrilje Ministrstva za šolstvo RS.

Beseda je največji zaklad, ki ga ima narod, skrinja, v kateri ta zaklad varuje, je knjiga. Če ne bomo brali, bomo propadli, je nekoč napisal Tone Pavček.

Dogodki, vredni zgodovinskega spomina

V šoli na Prevaljah se je porodila ideja o bralni znački, njena snovalca sta bila profesor Stanko Kotnik in takratni ravnatelj šole in pisatelj Leopold Suhodolčan. Prva skušnjava za Prežihovo bralno značko v osnovni šoli na Prevaljah je bila 21. maja 1961, svečana podelitev pa v ponedeljek, 22. maja 1961, ob 11. uri, prvim desetim bralcem ob prisotnosti pisatelja Franceta Bevka. Prva bralna značka je bila poimenovana po Prežihovem Vorancu - Lovru Kuharju, ob deseti obletnici pisateljeve smrti, in ustanovljena z namenom, kot je bilo takrat zapisano ...:

- da v mladem rodu budi smisel za poglobljeno in kritično branje ...,
- zanjo se odločajo učenci prostovoljno,
- buditi v mladem rodu smisel za poglobljeno, kritično branje dobrih sodobnih literarnih del,

- vzljubiti lepo knjigo,
- znati prebrano vrednotiti,
- razvijati estetska čustva ...

Termin *bralna značka* je uveden šele na predlog Petre Dobrile, predsednice ZPM Slovenije, ob tretji podelitvi, leta 1963, ko je prišla *bralna značka* pod okrilje Zveze prijateljev mladine Slovenije, kjer je še danes.

PREŽIHOVI BRALNI ZNAČKI se je prva pridružila BEVKOVA BRALNA ZNAČKA leta 1963 na pobudo Ivana Bizjaka, nato Cankarjeva, Jurčičeva, Levstikova, Prešernova ...

SUHODOLČANOVO BRALNO ZNAČKO so v Osnovni šoli Franja Goloba Prevalje predlagali na pobudo Grete Jukič in učiteljskega kolektiva ob smrti pisatelja Leopolda Suhodolčana leta 1980 in zanjo berejo koroški šolarji za drugi program branja za bralno značko. Včasih so za ta program podeljevali tekmovalcem knjige ...

ZLATA CICIBANOVA BRALNA ZNAČKA je nastala na pobudo Petre Dobrile, pedagoške svetovalke in predsednice Zveze prijateljev mladine Slovenije v šolskem letu 1966/67 in se podeljuje učencem 2. razredov. V šol. letu 1974/1975 se ji je pridružila SREBRNA CICIBANOVA BRALNA ZNAČKA za 1. razrede. Cicibanova bralna značka je edina bralna značka, ki se podeljuje po vsej Sloveniji.

»Razmisliti bi veljalo tudi o obliki tekmovanja za literarno značko, kakršno se je npr. uveljavilo, a nato tudi malo izrodilo, pri Čehih: kandidat je pred posebno komisijo dokazoval, da je prebral in tudi pravilno dojel določeno število izbranih del. Zamisel prav gotovo ni slaba, za učence pa je tak neformalen način gotovo močno spodbuden.«

Stanko Kotnik o svoji ideji v Zborniku 10 let Prežihove bralne značke

Marica Kotnik Šipec, sestra Stanka Kotnika, se rokuje s prevaljskim županom dr. Maticem Tasičem.
Foto: arhiv Grete Jukič.

»Velika zamisel, razvijati misel, da poleg *moram* obstajata še *želim* in *hočem*. Zato je akcija branja za značko globoko humanistična. Pomembne so tudi dejavnosti, ki so se razvijale z branjem, omenim naj številne literarne nastope, srečanja pisateljev z mladimi bralci ...«

Leopold Suhodolčan

»Brez ideje Stanka Kotnika in realizacije Leopolda Suhodolčana ne bi bilo več kot milijon in pol podeljenih značk, milijone prebranih knjig, polnih polic v knjižnicah, ne bi se dvignila beroča vojska izpod Pece in Uršlje ...«

Tone Partljič

»Vendar je danes, po 45 letih ustanovitve Prežihove bralne značke, Poldetov duh še vedno prisoten. Res sta bila dva pri snovanju: študijozni prof. Stanko Kotnik in pisatelj Leopold Suhodolčan; kasneje sta v gibanje najbolj bistveno posegla še prof. Petra Dobrila, bab'ca bralne značke, in Ivan Bizjak, ki je osnoval drugo, tj. Bevkovo bralno značko ...«

Jože Zupan

Predsedniki Bralne značke in člani sedanjega odbora društva Bralna značka Slovenije pri ZPMS:

- STANKO KOTNIK od 12. IV. 1968 do 21. IV. 1972
- LEOPOLD SUHODOLČAN od 21. IV. 1972 do 27. I. 1977 in od 18. VI. 1978 do 16. XI. 1979
- PETRA DOBRILA od 27. I. 1977 do 18. VI. 1978
- JOŽE ZUPAN od 16. XI. 1979 do 17. XI. 1983; član odbora od 21. IV. 1979
- JANEZ KAJZER od 17. XI. 1983 do 22. XI. 1985
- IGOR LONGYKA od 22. XI. 1985 do 30. V. 1997 (član odbora)
- TONE PARTLJIČ od 30. V. 1997 do 23. I. 2004 (član odbora)
- SLAVKO PREGI od 23. I. 2004
- TILKA JAMNIK (podpredsednica) od 30. V. 1997

Ostali člani odbora:

- DARKA TANCER KAJNIH, tudi urednica revije OTROK IN KNJIGA in mentorica
- MIHA MOHOR, tudi avtor gradiva za predmetno stopnjo S KNJIGO V SVET
- DAVID TASIČ, založnik
- MANCA PERKO, generalna sekretarka
- KRISTINA PICCO, strokovna delavka

BRALNE ZNAČKE ZA SLOVENSKE BRALCE

september, 2006

BRALNE ZNAČKE SO BILE V POSAMEZNIH OBDOBJIH RAZLIČNO ŽIVE. PONEKOD JE POSAMEZNA ZNAČKA OSNOVNA, PRVOTNA, DRUGOD JE BILA LE OB POMEMBNIH OBLETNICAH POSAMEZNIH PISATELJEV.

LEGENDA:

LETO PRVE PODELITVE
IME POSAMEZNE ZNAČKE
KRAJ PODELJEVANJA V RAZLIČNIH
OBDOBJIH

22. MAJ 1961

PREŽIHOVA BRALNA ZNAČKA PREVALJE

RAVNE, DRAVOGRAD, RADLJE OB DRAVI,
SLOVENJ GRADEC,
MARIBOR, PESNICA, RUŠE, SLOVENSKE
KONJICE, LENART,
LJUBLJANA CENTER, MOSTE - POLJE, ŠIŠKA,
AJDOVŠČINA,
CELOVEC

1963

BEVKOVA BRALNA ZNAČKA
IDRIJA, TOLMIN, AJDOVŠČINA, NOVA GORICA,
SEVNICA,
LJUBLJANA BEŽIGRAD, LJUBLJANA CENTER,
GORIŠKO, TRŽAŠKO

1964

CANKARJEVA BRALNA ZNAČKA
VRHNIKA, LOGATEC, CERKNICA, ZAGORJE,
TRBOVLJE, HRASTNIK,

Spominski park na Prevaljah

Foto: Matej Kodrin.

AJDOVŠČINA, ČRNOMELJ, LJUBLJANA MOSTE
- POLJE, LJUBLJANA VIČ - RUDNIK, ŠIŠKA

JURČIČEVA BRALNA ZNAČKA
GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, KRANJ,
ČRNOMELJ, NOVO MESTO, PTUJ
LJUBLJANA MOSTE - POLJE, LJUBLJANA VIČ -
RUDNIK

1965

LEVSTIKOVA BRALNA ZNAČKA
RIBNICA, LITIJA, KOČEVJE, IVANČNA GORICA,
PTUJ,
LJUBLJANA VIČ - RUDNIK, LJUBLJANA MOSTE
- POLJE, LJUBLJANA ŠIŠKA

PREŠERNOVA BRALNA ZNAČKA
KRANJ, ŠKOFJA LOKA, TRŽIČ, KAMNIK

1966

FINŽGARJEVA BRALNA ZNAČKA
JESENICE, RADOVLJICA, LJUBLJANA ŠIŠKA,
TREBNJE

SELIŠKARJEVA BRALNA ZNAČKA
ŠENTJUR PRI CELJU, SLOVENSKE KONJICE,
PTUJ,
LJUBLJANA VIČ - RUDNIK

MIKLOŠIČEVA BRALNA ZNAČKA
LJUTOMER

INGOLIČEVA BRALNA ZNAČKA
SLOVENSKA BISTRICA, PTUJ, ORMOŽ,
TREBNJE,
LJUBLJANA ŠIŠKA, LJUBLJANA VIČ - RUDNIK

GREGORČIČEVA BRALNA ZNAČKA
NOVA GORICA, TOLMIN, AJDOVŠČINA, IDRIJA,
LJUBLJANA ŠIŠKA, GORIŠKO

CICIBANOVA BRALNA ZNAČKA
PO VSEJ SLOVENIJI

1967

KRANJČEVA BRALNA ZNAČKA
MURSKA SOBOTA, LENDAVA, GORNJA
RADGONA,
LJUBLJANA ŠIŠKA, LJUBLJANA CENTER,
PORABJE

KOSOVELOVA BRALNA ZNAČKA
SEŽANA, KOPER, IZOLA, PIRAN,
LENDAVA, BREŽICE, NOVA GORICA,
LJUBLJANA ŠIŠKA

KETTEJEVA BRALNA ZNAČKA
ILIRSKA BISTRICA, POSTOJNA,
LENDAVA

KAJUHOVA BRALNA ZNAČKA
VELENJE, CELJE, ŽALEC, MOZIRJE,
SLOVENSKE KONJICE,
KRŠKO, BREŽICE, SEVNICA,

Spomenik gibanju Bralna značka

Foto: Matej Kodrin.

LENDAVA, LJUBLJANA MOSTE - POLJE,
LJUBLJANA ŠIŠKA

1968

ŽUPANČIČEVA BRALNA ZNAČKA
NOVO MESTO, ČRNOMELJ, METLIKA,
TREBNJE,
KOČEVJE, LJUTOMER, SEŽANA, NOVA
GORICA, AJDOVŠČINA,
DOMŽALE, LJUBLJANA MOSTE - POLJE,
LJUBLJANA ŠIŠKA

1969

AŠKERČEVA BRALNA ZNAČKA
LAŠKO, MOZIRJE, ŠMARJE PRI JELŠAH

BRALNA ZNAČKA FRANA MILČINSKEGA
CERKNICA

KERSNIKOVA BRALNA ZNAČKA
DOMŽALE, KAMNIK, PTUJ

1970

VODNIKOVA BRALNA ZNAČKA
LJUBLJANA ŠIŠKA

GOLIEVA BRALNA ZNAČKA
TREBNJE

MEŠKOVA BRALNA ZNAČKA
ORMOŽ

1971

TAVČARJEVA BRALNA ZNAČKA

ŠKOFJA LOKA, KRANJ

PO LETU 1975
BRALNA ZNAČKA FERENCA MÖRA
LEDAVA

DRUŽBOSLOVNA KIDRIČEVA BRALNA
ZNAČKA
NOVA GORICA, PTUJ, SLOVENSKA BISTRICA
(srednje šole)

GRUDNOVA BRALNA ZNAČKA
NABREŽINE PRI TRSTU

PO LETU 1980
SUHODOLČANOVA BRALNA ZNAČKA
RAVNE, SLOVENJ GRADEC, DRAVOGRAD,
RADLJE,
NOVO MESTO, TREBNJE

BRALNA ZNAČKA BENA ZUPANČIČA
IZOBRAŽEVALNI CENTER LITOSTROJ

PRUŠNIKOVA DRUŽBOSLOVNA BRALNA
ZNAČKA
V DOLOČENEM OBDOBJU PO RAZLIČNIH
KRAJIH SLOVENIJE

RIBIČIČEVA BRALNA ZNAČKA
AJDOVŠČINA, BREŽICE, ČRNOMELJ,
JESENICE, MURSKA SOBOTA,
NOVO MESTO, TREBNJE, LJUBLJANA

ZMAJEVA BRALNA ZNAČKA
AJDOVŠČINA, BREŽICE, ČRNOMELJ, KAMNIK,
NOVO MESTO, TREBNJE,
LJUBLJANA CENTER

BRALNA ZNAČKA BRANKE JURCA
KRŠKO, PTUJ, TREBNJE, LJUBLJANA CENTER,
ZDOMCI

TRUBARJEVA BRALNA ZNAČKA
KAMNIK, ČRNOMELJ, TREBNJE, LJUBLJANA
ŠIŠKA
POSEBNO JE BILA ŽIVA LETA 1986.

MED BRALNIMI ZNAČKAMI SO ŠE:

DEVOVA BRALNA ZNAČKA
TRŽIČ

DRUŽBOSLOVNA MOŠKRIČEVA BRALNA
ZNAČKA
LJUBLJANA

VALVASORJEVA BRALNA ZNAČKA
LJUBLJANA ŠIŠKA

DOMNOVA BRALNA ZNAČKA
GORIŠKO

POTRČEVA BRALNA ZNAČKA
PTUJ

BRALNA ZNAČKA MIRKA KUNČIČA
LESCE, LIPNICA

BRALNA ZNAČKA JE VZPODBUDILA
NASTANEK
EKOLOŠKE ZNAČKE
LJUBLJANA BEŽIGRAD, LJUBLJANA MOSTE -
POLJE

POVSEM SAMOSTOJNO PO ŽUPNIŠČIH ŽIVI
SLOMŠKOVA BRALNA ZNAČKA

V Prežihovem in Suhodolčanovem svetu

Življenje včasih uravnava tudi naključja: V PREŽIHOV svet, ki ga je s svojim delom pisatelj PREŽIHOV VORANC trajno zaznamoval, je prišel tudi slavist in pisatelj LEOPOLD SUHODOLČAN, rojen sicer v Žireh v Poljanski dolini. Usojeno jima je bilo, da sta oba dala pečat kulturnemu dogajanju tudi na tem področju, saj sta bila oba rojena na današnji dan. Kasneje sta bili obe imeni povezani z BRALNO ZNAČKO in tako sta upravičeno danes oba v ospredju. Pravzaprav trije: PREŽIHOV VORANC, LEOPOLD SUHODOLČAN in BRALNAZNAČKA.

S Prežihom sem se kot bralec prvič srečal že ob izidu Solzic, ko sem jih bral kot enajstletnik; a šele

Jože Zupan, nekdanji predsednik Bralne značke Slovenije

Foto: arhiv Grete Jukič.

kot gimnazijec sem začutil Samorastnike kot eno izmed temeljnih del naše književnosti; že 30 let pa mi obuja spomin na Prežiha njegova nekdanja kurirka, pisateljica dr. Kristina Brenkova. Bralna značka pa je pripomogla, da sem spoznal tudi njegovo ženo in hčerki (kar mi je bilo še posebej drago, ker sta Prežihov Voranc in njegova žena nekaj časa živela tudi v moji občini bivanja, tj. na Trebelnem v občini Trebnje). Seveda pa je do tega srečanja s Prežihovim svetom prišlo preko Leopolda Suhodolčana.

Vest o PREŽIHOVI BRALNI ZNAČKI je na Dolenjsko bolj počasi prodirala, zato se je značka na tem področju razcvetela šele v šolskem letu 1967/68. 21. aprila 1972 je bil zbor delegatov bralnih značk v Celju; tedaj je predsedstvo Zveze bralnih značk Slovenije od Stanka Kotnika prevzel Leopold Suhodolčan, le-ta pa je v odbor povabil tudi mene, in še danes sem v njem! Pisatelj je bil namreč pozoren na moja poročila o bralni znački v občini Trebnje. Ko je bil Leopold Suhodolčan urednik Kurirčka in vodja tedanje založbe Borec, je vsak moj korak po Miklošičevi kar sam zavil v njegovo pisarno, kjer te je pisatelj zmeraj sprejel z nasmehom na obrazu. Vedno se je pogovor končal z bralno značko. Seveda sem takoj pisatelja in predsednika Zveze bralnih značk Slovenije povabil v Šentrupert, kamor ga je pripeljala novopečena voznica, hčerka Zala. Pri Poldetu pa sem doživel največje presenečenje v novembru 1979, ko me je predlagal za svojega naslednika pri Bralni znački. Vsakemu drugemu bi povabilo odklonil, Poldetu nisem mogel. Še posebej, ker sem vseskozi verjel, da se bom lahko še dolgo obračal nanj. Le-to slednje se ni uresničilo. Še devetega januarja 1980 mi je pisal optimistično pismo: ves v načrtih, kakršen je bil vse življenje, a že v februarških dneh istega leta sem se znašel na Prevaljah, kjer sem se od Poldeta poslovil v imenu Zveze bralnih značk Slovenije.

Vendar je danes, po 45 letih ustanovitve Prežihove bralne značke, Poldetov duh še vedno prisoten. Res sta bila dva pri snovanju Prežihove bralne značke: študijozni prof. Stanko Kotnik in pisatelj Leopold Suhodolčan; kasneje sta na gibanje najbolj bistveno posegla še prof. Petra Dobrila, ki smo ji rekli bab'ca bralne značke, in Ivan Bizjak, ki je osnoval drugo, Bevkovo bralno značko. Vendar z vsem spoštovanjem do vseh štirih, bralne značke ni nihče tako trajnostno zaznamoval kot prav Polde, čeprav je prvi odšel. On je po Sloveniji osvajal srca mladih in mentorjev ne samo kot pisatelj, pač pa predvsem kot človek, ki je bil do slehernega kot odprta knjiga. Verjel je v moč dobre knjige, v moč dobrih ljudi; vse pa je prepočil s svojim osebnim žarom. Zato nanj nikoli ne mislimo kot na človeka, ki je odšel, pač pa je s svojim duhom, s svojo plemenitostjo vedno z nami prisoten. K ohranjanju spomina nanj pa veliko pripomoreta tudi življenjska sopotnica Marija Suhodolčan, ki je ustvarila takšno

BIBLIOGRAFIJO Leopolda Suhodolčana, kakršne nima noben pisatelj, in sin Primož, ki poleg pisateljskega duha ohranja očetovo odprtost do ljudi.

Spomin na prvo, Prežihovo bralno značko, pa bi bil veliko bolj medel, če ne bi nad njo skrbno bdela predana spodbujevalka Greta Jukič.

Plemenitost pa se kaže tudi v srcih ljudi v Prežihovem in Suhodolčanov svetu, ki vseskozi ohranjajo spomin na oba umetnika, na zibel bralne značke, zato pripomorejo, da je pokrajina draga tudi tistim, ki se le malokdaj srečajo z njo. Imamo pa tudi Koroško v svojih srcih.

Jože Zupan, ob 45-letnici Prežihove bralne značke na Prežihovini, 10. avgusta 2006

Ob odkritju pomnika Bralni znački v Spominskem parku na Prevaljah

Nadvse vesela in svečana priložnost nas je združila na tem lepem koščku naše domovine. Vsemu svetu na obeh s spomenikom ponosno obeležujemo nenavadno, enkratno kulturno gibanje, ki sta ga pred 45 leti začela profesor Stanko Kotnik in pisatelj Leopold Suhodolčan. Postavila sta Bralno značko, očarljivo domačijo branja, v katero je prišlo in potem v svoje domove, svetove iz

Slavko Pregl, predsednik Bralne značke Slovenije

Foto: arhiv Grete Jukič.

besed, popotovalo do danes, kot pravijo poznavalci, več kot tri milijone mladih ljudi. V gradnji domačije je v teh letih sodelovalo veliko število čudovitih ljudi, vsak je vanjo prinesel najboljše, kar je želel in znal. Danes slavimo Kotnika in Suhodolčana, ostale neizbrisno beleži naš spomin, ki ga bomo, tako upam, nekoč trajno zapisali v muzeju Bralne značke.

Slovenija ni dežela, ki bi med prebivalci našega planeta zelo pogosto vzbujala pozornost. Majhna je, najbolj zahodni del Slovanov v Evropi, potisnjena v kot med Germane na severu in Romane na zahodu. V zgodovini ni nikoli imela slavnih kraljev ali zmagovitih vojskovodij; med velikimi svetovi se je ohranila zaradi trmaste ljubezni do svojega jezika. Slovenci smo kot dvanajsti narod na svetu dobili prevod Biblije v slovenščino sredi 16. stoletja. Prvi pisni dokument v slovenščini, Brižinski spomeniki, datirajo v 10. stoletje. Leta 2008 bo Slovenija prevzela predsedovanje Evropske unije, dobrih petnajst let po tem, ko je prvič postala samostojna in neodvisna država.

Zdravice, ki bodo ob tem povedane, in govori, ki se jih bomo naposlušali, bodo, računam, nov vrh slovenskega jezika, enakopravnega jezika, ki jih govorijo veliki narodi Evrope. In nekaj zaslug za to, da bo naš jezik slišati daleč, v desetletju, ki so ga Združeni narodi razglasili za desetletje pismenosti, ima Bralna značka, gibanje, kot ga ne pozna nihče na svetu, vesela družina približno 140.000 deklet in fantov ter njihovih 5.000 mentorjev v Sloveniji in njenem zamejstvu, ljubiteljev branja v prostem času; tistega branja, ki ga ne velevajo uradni šolski načrti in učni programi. Šteje že, kot smo rekli, 45 let; pri petinštiridesetih človeku sem ter tja zaškriplje v kosteh, lasje se spogledujejo s srebrom ali višajo čela, zdravniki omenjajo holesterol. Bralna značka pa poka od zdravja.

Človeška zgodovina je v zvezi s knjigami polna zgodb, ki so nam lahko v poduk in zabavo, morda tudi zgled.

Okrog leta 1.000 je v Parizu lepa knjiga veljala toliko kot hiša ali dve, cena lepo ilustrirane knjige je bila enaka ceni dvorca. V tistem času je imel veliki vezir Perzije knjižnico s 140.000 knjigami. Kadar je potoval, jo je za njim nosilo 400 kamel. V 17. stoletju je švedska vlada ob veliki pomoči protestantske cerkve zapovedala učenje branja. Po deželi so to preverjali posebni inšpektorji. V tistem času so se tam pojavili priročniki za ženske; v nekaj desetletjih je izjemno padla smrtnost dojenčkov. Po Evropi je sicer bilo glasno branje moški privilegij; tiho branje, v katerega so tonile predvsem ženske, je veljalo za nesposodno. Človek se je umaknil v tišino svojega sveta in ubežal nadzoru nad svojimi mislimi. Danes, kot vemo, je branje večinsko ženska dejavnost. Ko gledamo svet okrog sebe, bi težko rekli, da bi moškimi škodilo, če bi imeli knjige malo raje.

Stanko Kotnik in Leopold Suhodolčan sta v svojem času začutila potrebo, da mlade ljudi še posebej usmerita v branje, v ljubezen do jezika, v ljubezen do znanja in v ljubezen do lepote. Poleg prebranega so dekleta in fantje, viri poročajo, da jih je bilo prvič (pred 45 leti) skoraj 200, v priznanje dobili še Prežihovo bralno značko. Izvrstno seme je bogato vzkliko po vsej Sloveniji; kaj hitro smo zabeležili več kot 60 značk, poimenovanih po slovenskih pisateljih.

Danes ime bralna značka seveda še obstaja, četudi so same značke največkrat zamenjala drugačna obeležja. Društvo ima močno organizacijo, zaledje v ustvarjalcih za otroke in mladino, založbe izdajo toliko mladinske literature v slovenščini kot nikoli v naši zgodovini, s to literaturo se resno ukvarja vse več strokovnjakov. Delo Društva bralna značka danes temelji na izvrstnem sodelovanju s šolami v Sloveniji in zamejstvu. Na množici dobrih ljudi, ki cenijo slovensko besedo in ki želijo našo mlado generacijo kar najbolje opremiti za samozavesten vstop v življenje v velikem svetu. Bralna značka je v zadnjih letih s pomočjo sponzorjev mladim bralcem v priznanje in vzpodbudo brezplačno razdelila več kot 150.000 knjig; uživa nedeljeno podporo javnosti. Veselilo nas bo, ko bo v večji meri naše delo podprla tudi država. V ta namen je, upam, tudi priprla davčna vrata: vsakdo od nas lahko pol odstotka svoje dohodnine od prihodnjega leta naprej usmerja po svojih željah. Prepričan sem, da ni nikogar med nami in da ni nikogar med starši naših mladih bralcev, ki tega pol odstotka ne bi namenil Bralni znački!

Lepo je govoriti ob prazniku, kakršen je današnji, lepo je govoriti ob spomeniku, kakršnega poleg nas nima nihče na svetu. Profesorja Kotnika osebno nisem poznal, s Poldetom Suhodolčanom sva bila skupaj podpredsednika Društva slovenskih pisateljev. Verjamem, da nista niti slutila, kako široko se bo razmahnilo kulturno gibanje, ki sta ga začela; prepričan sem, da bo poleg tega spomenika na njiju še najbolj spominjalo na deset tisoče mladih bralcev, ki bodo tudi v prihodnje posegali po knjigah. Njunemu spominu se spoštljivo klanjam tudi jaz.

Vremenoslovci za jutri napovedujejo dež. Na tem koncu to ne bo dež; to bodo solze sreče ob velikem jubileju Bralne značke in ob spominu na njena ustanovitelja, profesorja Stanka Kotnika in pisatelja Leopolda Suhodolčana.

Slavko Pregl, predsednik Bralne značke Slovenije, 16. septembra 2006 na Prevaljah

DELO Z MLADIMI BRALCI V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI

Pravljičica je temeljna duševna hrana za otrokov razvoj

Lea Vaukan

Koroška osrednja knjižnica je 8. februarja leta 1980 sprejela odlok o imenovanju pionirske knjižnice na Ravnah na Koroškem po mladinskem pisatelju Leopoldu Suhodolčanu. S tem začne Pionirska knjižnica Leopolda Suhodolčana delovati kot notranja organizacijska enota Koroške osrednje knjižnice. To je edina knjižnica v občini, ki ima mladinski fond tudi prostorsko ločen od fonda za odrasle.

Njena glavna naloga, poleg izposoje, je skrbno in pozorno delo z mladimi bralci, s poudarkom na pedagoškem delu, s knjižnično in knjižno vzgojo. S tem želimo otroke in mladino vzgojiti v samostojne uporabnike knjižnice in s tem v bralce in uporabnike leposlovne in poučne knjige.

V Pionirski knjižnici Leopolda Suhodolčana in v vseh njenih enotah otrokom poleg ogleda in predstavitve knjižnice pripravimo uro pravljic ali videouro.

Vrtec na obisku

Vrtec na obisku je oblika bibliopedagoškega dela, s katero otroci preko igre spoznajo knjižnico in knjige. Za osnovnošolce pripravimo tudi posebne bibliopedagoške ure po dogovoru z učitelji.

Prvi obisk knjižnice je za otroke zelo dragocen. Pomembno je, da otrok obiše knjižnico že v predbralnem obdobju. Strokovnjaki pravijo, da je veliko zamujenega, če otrok prvič stopi v knjižnico kot učenec. Pri prvem obisku otrok, ki obiskujejo vrtec, večinoma ugotovimo, da jih je v skupini samo nekaj, ki še nikoli niso bili v knjižnici. Na začetku knjižničarke razložimo osnovne pojme o knjižnici na otrokom preprost način. Nato nam otroci postavljajo različna vprašanja, na katera z veseljem odgovarjamo. Pokažemo jim različne oblike knjig, kot so slikanice, enciklopedije, leksikone, in jih popeljemo po knjižnici. Posebej se ustavimo pri tistih knjižnih policah in »zabojih«, v katerih so slikanice, primerne njihovi starostni stopnji. Otrokom pokažemo tudi posebne knjige, ki jih ne izposojamo na dom – knjige igrače, zvočne knjige ...

Prvošolce s posebnim vabilom vsako leto povabimo k vpisu v knjižnico, saj jim zagotavljamo knjige za domače branje in bralno značko.

Projekt Rastem s knjigo

V okviru projekta **Leto kulture** so Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za šolstvo in šport ter Zveza splošnih knjižnic pripravili projekt **Rastem s knjigo: slovensko mladinsko leposlovno delo vsakemu sedmošolcu**. Tako nas je v šolskem letu 2006/2007 obiskalo 14 razredov sedmošolcev iz šestih osnovnih šol Mežiške doline, skupno torej 261 učencev.

Obisk posameznega razreda je potekal dve šolski uri. Cilji projekta so: učencem predstaviti pomen branja kot vir informacij in znanj ter kot zabavo in užitek, promovirati vrhunske slovenske avtorje s področja mladinskega leposlovja, spodbuditi večje sodelovanje med splošnimi knjižnicami in šolami, učencem predstaviti splošno knjižnico in jih spodbuditi k samostojnemu obiskovanju knjižnice.

Knjižnica jim v okviru teh obiskov ponuja predstavitev knjižnice, knjižnično-informacijsko opismenjevanje, motivacijo za branje leposlovja ter jim podari na javnem razpisu izbrano izvorno mladinsko leposlovno delo.

Projekt je del sistematične podpore razvoju bralne kulture na različnih starostnih stopnjah.

Osnovnošolcem po dogovoru pripravimo razstavo njihovih likovnih del v knjižnici, srečanje s pisatelji in pravljичne ure z ustvarjalnimi delavnicami, osnovnošolci pa nam v knjižnici občasno pripravijo tudi svoje samostojne lutkovne predstave, na katere povabimo druge otroke.

Kotiček, namenjen »Moji naj knjigi« in »Knjižnemu kvizu«.

Foto: arhiv knjižnice.

Otroci na obisku v knjižnici

Foto: arhiv knjižnice.

Knjige in knjižnico je treba otrokom približati na njim prilagojen način.

Foto: arhiv knjižnice.

Pravljicne ure

V knjižnici je doma največ pravljič, največ zgodb in največ knjig. Pravljične ure z ustvarjalnimi delavnicami potekajo v naši knjižnici že vrsto let. Pravljične ure so oblika knjižne vzgoje, ki otroka postopno in sistematično pripravljajo in uvajajo v pravljčni svet, na vzgojo s knjigo. Zelo pomembno je, da otroka v predbralnem obdobju navajamo na pravljice. Sprva, ko je še majhen, mu beremo pravljice v slikanicah, kasneje pa debelejšje knjige v nadaljevanjih. Otrok si s tem širi literarno obzorje, bogati besedni zaklad in literarni okus. Pravljične ure potekajo v naši knjižnici vsako sredo ob 17. uri. Namenjene so otrokom od dopolnjenega 4. do 10. leta starosti. V šolskem letu 2006/2007 smo izvedli 35 pravljčnih ur, ki jih je obiskalo 517 otrok. Ponavadi so pravljice in z njimi

povezane ustvarjalne delavnice vezane na različne teme in letne čase. Po končani pravljici otroci s knjižničarkino pomočjo le-to nadgradijo, npr. z risbo na temo pravljice, ter se tako spoznajo z raznovrstnimi materiali, tehnikami in se urijo v različnih ročnih spretnostih. Otroci po končani pravljčni uri odnesejo svoje izdelke domov.

Knjižni kviz

Učiteljem in učencem po dogovoru svetujemo pri izboru otroškega in mladinskega leposlovja z določeno tematiko, prav tako z osnovnimi šolami sodelujemo pri reševanju knjižnega kviza. Približno 40 izžrebancem z vseh šol Mežiške doline vsako leto pripravimo nagradni izlet, na katerega povabimo tudi šolske knjižničarje, ki z nami sodelujejo tako, da šolarje spodbujajo in vodijo pri reševanju kviza. Letos smo popeljali en razred osnovnošolcev na izlet v celjski Muzej novejšje zgodovine. Slovenski knjižnično-muzejski mega kviz, ki je v šolskem letu 2006/2007 potekal od oktobra do marca, so organizirale splošne knjižnice in muzeji v sodelovanju s šolskimi knjižnicami. Kviz je nastal na pobudo Ministrstva za kulturo in iz izkušenj Slovenskega knjižnega kviza, ki je potekal osem let. Namen kviza je mlade reševalce spodbuditi k raziskovanju, da bi se s pomočjo najrazličnejših informacijskih

virov lotevali reševanja kviza, k spoznavanju kulturne dediščine, branju in obiskovanju kulturnih ustanov. Kviz lahko služi tudi kot povezava z izbirnimi predmeti in interesnimi dejavnostmi. Kviz obravnava znamenite Slovence, njihove spominske hiše in bralno značko, namenjen pa je učencem drugega in tretjega triletja osnovne šole.

Moja naj knjiga

S šolskimi knjižničarji sodelujemo tudi v akciji **Moja naj knjiga**, pri kateri mesečno izdelamo lestvico »naj« knjig slovenskih in tujih avtorjev po izboru otrok, pripravimo razstave izbranih knjig in ob koncu akcije izžrebamo nagrade za sodelujoče otroke.

Moja najljubša knjiga je priznanje po izboru mladih

bralcev, ki se podeljuje vsako leto od leta 1998, in sicer v dveh kategorijah: za najljubšo slovensko mladinsko knjigo in za najljubšo v slovenščino prevedeno mladinsko knjigo. Priznanja se podelijo avtorjem in založnikom teh del na slovesnosti ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke. Podelitev poteka v Knjižnici Otona Župančiča, ki je tudi koordinatorica vseh dejavnosti v zvezi s priznanjem. Priznanje so osnovali Knjižnica Otona Župančiča, Slovenska sekcija IBBY in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, da bi med mladimi bralci spodbujali branje in zanimanje za mladinsko književnost. Zato naj bi bilo glasovanje povezano z najrazličnejšimi oblikami knjižne vzgoje mladih bralcev. Glasujejo lahko vsi otroci, ki knjigo sami preberejo, pri čemer smejo glasovati za katero koli delo, ne glede na letnico njegove izdaje, glavna pozornost pa velja leposlovni knjigi. V prejšnjem šolskem letu je torej že desetič potekalo glasovanje za Mojo najljubšo knjigo po izboru mladih bralcev, in sicer od začetka šolskega leta pa do 15. marca letos. Tudi v naši knjižnici smo preko spleta oddali 158 glasov iz Mežiške doline.

Otroci lahko svoje znanje preverjajo tudi pri reševanju ugank. Vsak mesec za otroke od 1. do 5. razreda osnovne šole pripravimo nagradno uganko, ki jo lahko dobijo v Pionirski knjižnici Leopolda Suhodolčana in v vseh naših enotah.

Organiziramo tudi lutkovne in druge predstave za otroke. Letos sta nas obiskala Družinsko gledališče

Kolenc z gledališko predstavo **Mala čarovnica Lili v cirkusu** in Boris Kononeko z lutkovno igro **Je v knjižnici lepo**.

Poslanstvo knjižnice: privzgojiti ljubezen do knjige

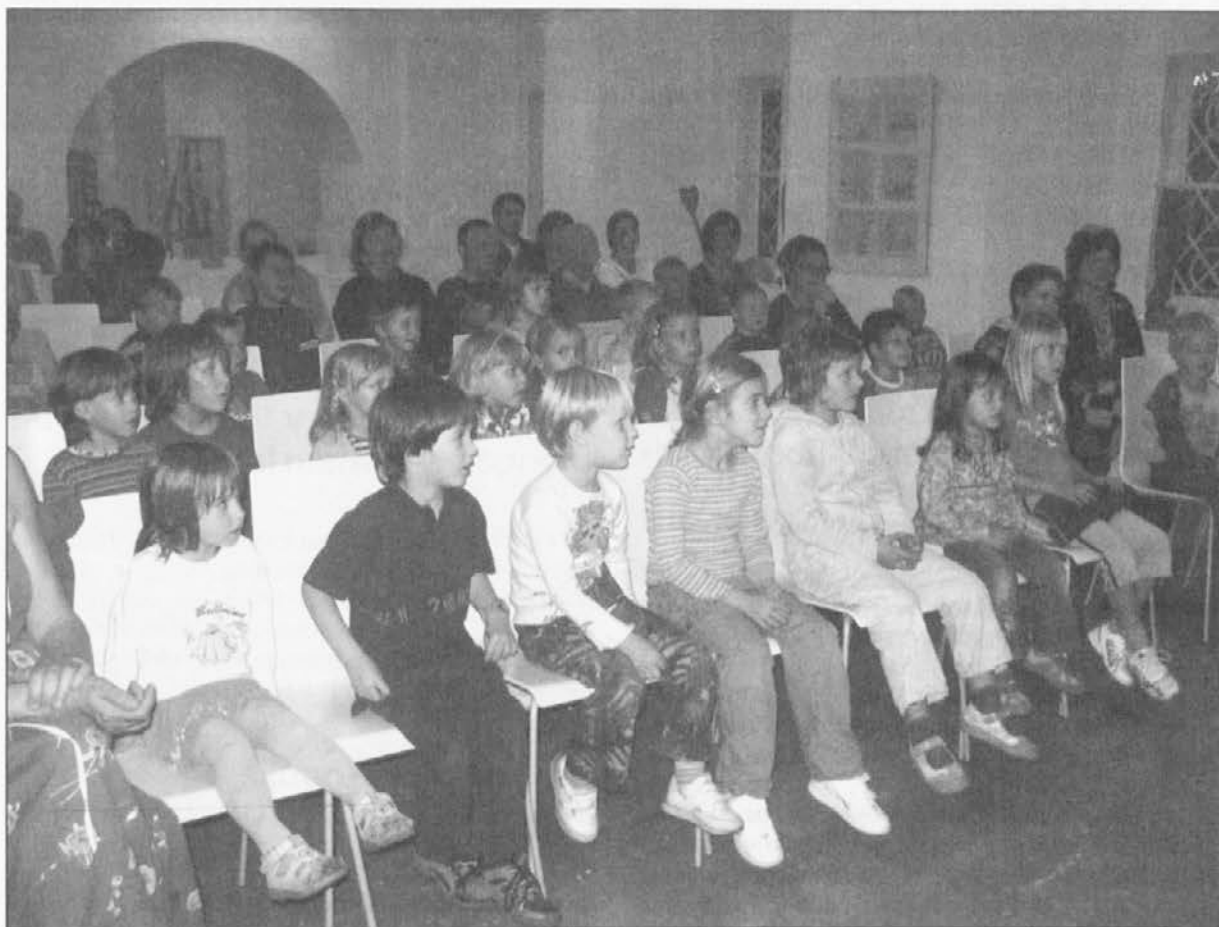
Mladi bralci so pri nas deležni velike pozornosti. Trudimo se, da jim prečudoviti knjižni svet predstavimo na čim bolj zanimiv način, saj je pravljica temeljna duševna hrana za otrokov razvoj. Pravljičice razburkajo otroški svet domišljije, vplivajo na otrokov čustveni in socialni čut ter na njegov odnos do sveta in okolice. Otroka popeljejo v svet fantazije, sanj in varnosti.

Veliko otrok pride k nam in veseli smo, da jih je med njimi mnogo takih, ki so naši redni člani. Tudi to nam je v vzpodbudo, da se trudimo, da bi delo z njimi še izboljšali.

Želimo si, da bi ljubezen do knjige osvojila še več mladih src, saj vemo, da prve ljubezni ne pozabiš nikoli.

Knjige so najbolj tihe in trajne prijateljice, najlažje dosegljive in najbolj modre svetovalke ter najbolj potrpežljive učiteljice.

Charles W. Eliot

Vzgoja za samostojne uporabnike knjižnice se začne že v predbralnem obdobju.

Foto: arhiv knjižnice.

MLADI RAZISKOVALCI OSNOVNOŠOLCI KOROŠKE

Sedem srečanj: 65 nalog, 114 mladih raziskovalcev, 58 mentorjev in 8 šol

Veronika Kotnik

V četrtek, 26. aprila 2007, smo na šoli ob predstavitvah raziskovalnih nalog preživeli res prijetno dopoldne. Na razpis je bilo prijavljenih enajst nalog, dokončno pa je enajstim mladim raziskovalcem uspelo izdelati sedem nalog.

Naloge, prispele na razpis MRK osnovnih šol 2007, so pregledali in ocenili:

- Lojze Kos, univ. dipl. sociolog, RTV Slovenija
- Cvetka Kos, profesorica SLO, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Vera Vušnik, učiteljica KE, BIO, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Karla Mithans Lamprecht, prof. PSIH. in PED., OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Mag. Karla Oder, univ. dipl. etnologinja in prof. ZGO, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- Matjaž Burjak, profesor ZGO, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Marjana Žaže, profesorica SLO, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Mag. Katja Stopar, prof. BIO, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Hedvika Popič, profesorica KEM, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Leonida Konič, prof. SOC., Gimnazija Ravne na Koroškem
- Cita Burnik, spec. klin. psih., Splošna bolnišnica Slovenj Gradec
- Maja Kitano, prof. GEO in SOC, KOVIVIS Slovenj Gradec

Komisija v sestavi:

- Vera Vušnik, učiteljica BIO, KEM, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Lojze Kos, univ. dipl. sociolog, RTV Slovenija
- Cvetka Kos, prof. SLO, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Veronika Kotnik, prof. RP, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

je vse mlade raziskovalce pohvalila; na državno srečanje v Mursko Soboto, ki je potekalo v petek, 1. junija 2007, se je uvrstilo šest predstavljenih nalog: Žolčnik, žolčni vodi in njihova obolenja, Turizem na kmetiji, Obstočnost naravnih barvil, Odnosi osnovnošolcev do prehranjevanja in motnje hranjenja, Spletno komuniciranje in Pokopališče Device Marije na

Podelitev priznanj mladim raziskovalcem, osnovnošolcem in srednješolcem, je bila v ravenskem grajskem razstavišču 22. maja. Priznanja sta osnovnošolcem podelili koordinatorka Gibanja mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške Veronika Kotnik in članica ocenjevalne komisije Cvetka Kos.

Foto: Matej Kodrin.

jezeru. Tudi tam so se izkazali: s srebrnimi priznanji sta se domov vrnila Špela in Urška, avtorici nalog Turizem na kmetiji in Obstočnost naravnih barvil, drugi pa so osvojili bronasta priznanja.

Kaj je mlade raziskovalce osnovnošolce v raziskovalnih nalogah zanimalo letos?

Področja njihovega zanimanja so zelo raznolika; lotili so se raziskovanja s področja biologije, kemije, psihologije, slovenskega jezika in književnosti, sociologije, zgodovine ter ekonomije in turizma.

Vsebine nalog predstavljam v krajših povzetkih, tako kot so jih zapisali mladi raziskovalci sami.

1. PODROČJE: BIOLOGIJA ŽOLČNIK, ŽOLČNI VODI IN NJIHOVA OBOLENJA

Avtorica: Janja Golobinek

Mentorja: Rajko Golobinek, dr. med., in Oto Papatnik, univ. dipl. org. izob.

Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Žolčnik je majhen organ hruškaste oblike in temno zelene barve. V njem se zbira rumeno-zelena tekočina, ki jo imenujemo žolč in je zelo pomembna pri prebavi.

Čeprav je žolčnik majhen organ, njegova obolenja povzročajo hude napade bolečin in bljuvanja ter težave pri prebavljanju hrane.

Raziskovalna naloga Žolč, žolčni vodi in njihova obolenja je sestavljena iz dveh delov.

V prvem, teoretičnem, delu so zajeta znanja s področja zgradbe in delovanja žolčnika in z njim povezanih organov. Predstavljen je pomen pravilnega delovanja za človeka, v nadaljevanju pa pogostejša obolenja ter njihovo zdravljenje.

V eksperimentalnem delu sem s pomočjo ankete ugotavljala pogostost obolenj žolčnika v našem okolju in vpliv spola na pogostost obolenj. Anketirala sem 54 oseb v starosti od 21 do 70 let. Zaradi lažje primerjave je bilo vključenih enako število oseb moškega in ženskega spola.

Analiza izpolnjenih vprašalnikov je pokazala, da je tudi na Koroškem veliko oseb z obolenji žolčnika in žolčnih vodov. V večji meri se te težave pojavljajo pri ženskah, kar potrjuje postavljeno hipotezo. Dobljeni rezultati so predstavljeni s pomočjo tabel in grafov.

2. PODROČJE: EKONOMIJA IN TURIZEM TURIZEM NA KMETIJI

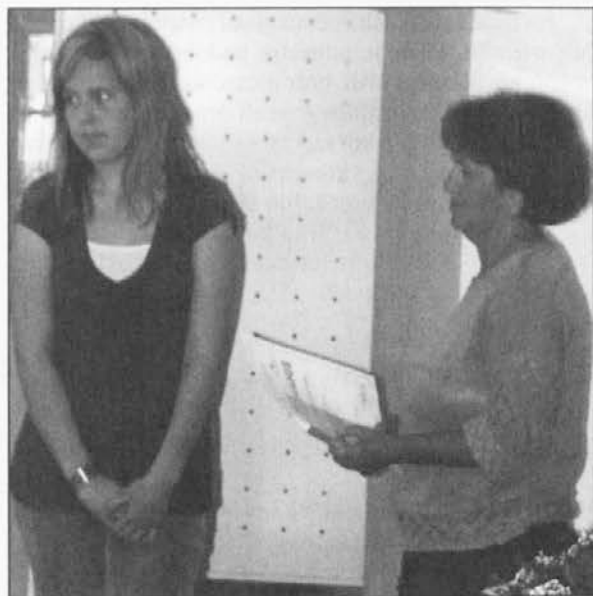
Avtorica: Špela Rotovnik

Mentorica: mag. Bojana Tancer, univ. dipl. psih.

Šola: OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu

Raziskovalna naloga obravnava izjemno aktualno temo, in sicer turizem. Zame in za mojo družino je še posebej pomembna, saj se vsi domači ukvarjamo s turizmom, in to na svoji kmetiji.

V nalogi sem predstavila mogoče dejavnosti v okviru turizma na kmetiji in podatke o razvitosti te panoge v naši regiji.

Špela Rotovnik (levo) je raziskovala turizem na kmetiji.

Foto: Matej Kodrin.

V raziskovalnem delu naloge pa ugotavljam, kakšen tip ljudi se odloča za dopust na kmetiji, od kod prihajajo, kaj jim je še posebej všeč in kaj morda na kmetiji pogrešajo.

Predvsem me je presenetilo, da tipičen gost ni bil meščan, ki bi zaradi mestnega okolja in naporega delavnika iskal stik z naravo in domačo hrano. Pogostejše so to ljudje iz manjših mest, ki živijo v zasebnih hišah in se radi ukvarjajo s športom. Torej so glede na svoj življenjski stil tudi sicer blizu naravi.

3. PODROČJE: KEMIJA OBSTOJNOST NARAVNIH BARVIL

Avtorica: Urška Urnaut

Mentorica: Majda Nabernik

Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Narava nas je obdarila z barvami in o njih govori moja raziskovalna naloga. Za raziskovalno nalogo s tega področja s tem naslovom sem se odločila, ker me kemija zelo zanima. S pomočjo literature, ki sem jo našla v šolski knjižnici, različnih revijah in na medmrežju, sem želela izvedeti čim več o naravnih barvilih, o karoteni. Želela sem ugotoviti, kako obstojna so ta naravna barvila, s katerimi barvamo različne materiale, če jih izpostavimo soncu, če jih mencamo samo v vodi ali v 0,7-%-ni raztopini pralnega sredstva. Zanimalo me je tudi to, ali samo mencanje vpliva na obstojnost barvil. Praktično sem sama z izbranimi barvili pobarvala različne materiale in z eksperimentalnim delom ugotovila, da barva zbledi, ko tako barvano blago izpostavimo soncu ali ga mencamo v raztopini pralnega sredstva. Naslednja moja ugotovitev je bila, da mencanje ne vpliva na obstojnost naravnih barvil, saj barva zbledi tudi, če damo blago samo v pralno sredstvo, ne da ga tudi mencamo, in da čista voda ne vpliva na obstojnost barvila, kajti barva ob mencanju v vodi ni zbledela.

Ugotovila sem tudi, da je narava prava zakladnica virov naravnih barvil, s katerimi si lahko doma s preprostimi postopki enostavno in poceni polepšamo naš vsakdan.

4. PODROČJE: PSIHOLOGIJA ODNOS OSNOVNOŠOLCEV DO PREHRANJEVANJA IN MOTNJE HRANJENJA

Avtorici: Katjuša Triplat in Barbara Oswald

Mentorja: Zlatko Triler in Mateja Pečnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Za učence 7., 8. in 9. razreda naše šole je hrana: ali življenjska nuja oz. sredstvo za preživetje ali pa jim pomeni samo potešitev lakote. Zelo malo učencev uživa ob hrani.

Fantje se bolj redno prehranjujejo kot dekleta. Imajo obrok hrane več na dan, čeprav je zaskrbljujoč podatek, da se zelo malo fantov prehranjuje skupaj s starši. Pri dekletih je ta slika nekoliko boljša.

Zanimivo je tudi, da tretjini fantov in deklet hrano vsiljujejo starši oz. mame. Očitno je, da imajo le-ti drugačne lepote ideale kot mladi.

Janja Golobinek (v sredini), avtorica raziskovalne naloge o žolčniku

Foto: Matej Kodrin.

Pri dekletih je povprečni izračun indeksa telesne mase (ITM) 19,12, pri fantih pa je le-ta 20,15. Tako za fante kot za dekleta naše šole sta povprečna indeksa telesne mase povsem normalna, to pomeni, da večina naših fantov in deklet ni predebelih oziroma presuhih.

Med fanti in dekleti obstajajo razlike glede vednosti/poznavanja motenj hranjenja in prehranjevanja. Približno 80 % deklet je s tovrstnimi problemi seznanjenih, medtem ko je z motnjami hranjenja in prehranjevanja seznanjena le polovica fantov.

5. PODROČJE: SOCIOLOGIJA SPLETNO KOMUNICIRANJE

Avtorica: Eva Kac

Mentorica: mag. Bojana Tancer, univ. dipl. psih.

Šola: OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu

Tema moje raziskovalne naloge je ugotoviti, kako internet vpliva na spremembe navad in obnašanja zaradi novega načina komuniciranja. Kako sprejemamo mladi to novost, ali se zavedamo nevarnosti, ki prežijo med uporabo interneta?

V raziskavo sem vključila učence 7., 8. in 9. razreda OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu. Torej mlade, ki skoraj vsak dan uporabljajo ta novi medij.

Raziskava je pokazala veliko razširjenost interneta, kajti kar 91 učencev od 96, kolikor sem jih zajela v raziskavi, uporablja internet vsak dan. Ugotovila sem, da ni razlike glede na spol in starost. Razlika je bila le pri enem vprašanju: »Ali klepetas o zaupnih stvareh preko spleta?« Klepetanje o zaupnih stvareh preko spleta narašča s starostjo anketiranih.

Odgovori na vprašanja pa so mi dali potrditev, da bo

internet oz. komuniciranje preko njega postal vodilen način komuniciranja, verjetno pa se bo povečalo tudi izobraževanje preko spleta ... Skratka, internet nam spreminja način življenja.

6. PODROČJE: SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST RAZVOJ ŠOLSkih GLASIL V MEŽIŠKI DOLINI

Avtorji: Rok Černjak, Daša Pruš, Mojca Štrekelj

Mentorici: Marija Eremut in Katjuša Knez

V današnjem času se premalo zavedamo, kako pomembno je, če se učenci in dijaki ukvarjajo še s kakšnimi prostovoljnimi dejavnostmi in z obšolskimi dejavnostmi. V vse bolj hitrem tempu življenja imamo premalo časa, da bi storili še kaj za svojo duhovno plat in dušo. Pri večini mladih zadnja leta opazimo, da za svoje izobraževanje postorijo le najnujnejše. Za obšolske dejavnosti, pisanje raznih prispevkov in literarnih besedil pa navadno ni veliko časa, morebiti to zanje pomeni še dodatno obremenitev ali se temu sploh ne želijo posvetiti. A kljub temu se na slovenjegraških osnovnih in srednjih šolah pisanju prispevkov posveča precej učencev in dijakov. Ustvarjalnejši so učenci na vseh treh osnovnih šolah, najbolj pa učenci Tretje osnovne šole s prilagojenim vzgojno-izobraževalnim programom za učence s posebnimi potrebami.

Namen naše raziskovalne naloge »Razvoj šolskih glasil v Mežiški dolini« je izvedeti čim več o prepoznavnosti in vsebini šolskih glasilih nekoč in danes na vseh osnovnih in srednjih šolah v Mežiški dolini, jih čim več zbrati ter ugotoviti, katere so najpogostejše teme v glasilih nekoč in danes. Zanimajo nas interesi dijakov, učencev in mentorjev za snovanje šolskih glasil v sedanjosti, s kakšnimi težavami se le-ti srečujejo pri delu, katere so najbolj priljubljene teme v šolskih glasilih, kako vplivajo glasila na promocijo določene šole in kakšne sposobnosti kažejo mladi pri ustvarjanju.

Na osnovnih šolah večino glasil izdajajo vsako leto. Na srednjih šolah je situacija podobna. Marsikje bi določeno glasilo izdali tudi mesečno, vendar tega ni zaradi pomanjkanja motivacije ali denarja.

Tako na srednjih kot tudi na osnovnih šolah pišejo o dogajanjih na šoli, koncertih, njihovih dosežkih, predstaviti razredov ter želijo svojo šolo predstaviti v kar najboljši luči.

Treba je pohvaliti mentorje in njihov trud, saj jim stojijo ob strani ter spodbujajo njihovo nadarjenost ter ustvarjalno delo.

7. PODROČJE: ZGODOVINA POKOPALIŠČE DEVICE MARIJE NA JEZERU

Avtorici: Nina Podojsteršek in Karin Popovič

Mentorica: Hedvika Gorenšek

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Na prevaljskem pokopališču Devica Marije na jezeru so nagrobniki ljudi, ki so umrli v 19. oz. 20. stoletju. Krščansko pokopališče okrog cerkve Devica

Marije na jezeru je ograjeno z obzidjem. V 19. stoletju so pokopališče dvakrat razširili in porušili tudi poznoromansko kostnico, ki je stala na levi strani ob vhodu na pokopališče. Za cerkvijo pa je bila tudi mrtvašnica, ki so jo porušili po drugi svetovni vojni. Vpis zadnjega pokopa je 6. 11. 1965, od takrat naprej je urejeno novo pokopališče pri sv. Barbari na Zagrađu, pokopališče Na Fari pa je v mirovanju.

V raziskovalni nalogi sva popisali vse nagrobnike na pokopališču Marije Device na jezeru. Popisi vsebujejo celotno vsebino, ki je zapisana na posameznem nagrobniku, dodali pa sva še podatek, iz kakšnega materiala je nagrobnik. Popise sva razvrstili v tri sklope, in sicer: nagrobniki na obzidju, nagrobniki okrog cerkve in spominske plošče na pokopališču.

Izpisali sva nagrobne napise, tj. epitafe, ki sva jih zasledili. Nekateri prinašajo več besedila in so pravi literarni biseri, kulturna dragocenost.

Veliko pa je kratkih verzov, najpogostejša sta Počivaj v miru in Večna luč naj jim sveti.

Ugotavljava, da so v preteklosti na nagrobnike zapisovali več, kot zapisujemo danes.

Zapisovali sva tudi, iz kakšnega materiala so nagrobniki, in ugotovili, da je največ nagrobnikov iz betona in marmorja, sledijo železo, kamen in nazadnje les, zelo pogosta pa je kombinacija: podstavek iz betona, plošča pa iz marmorja.

Na nagrobnikih so tudi različni simboli, najpogostejši simbol je križ, ki simbolizira vstajenje, zveličanje, Kristusa.

V 19. stoletju so na nagrobnike zelo pogosto dodajali tudi portrete pokojnih.

Na farškem pokopališču je bilo veliko portretnih nagrobnikov, predvsem na levi strani ob vhodu, vse fotografije so še danes zelo dobro ohranjene.

Zanimalo naju je tudi, ali so na pokopališču pokopane kakšne znane oz. pomembne osebnosti, ki so živele na Prevaljah. Podatke sva poiskali v Biografskem leksikonu Prevalj in izpisali 47 imen, njihov poklic in pomen za kraj. Ugotavljava, da so včasih zapisovali na nagrobnike veliko več podatkov, kot jih zapisujemo

danes, tako najdemo podatke o poklicih, obrteh, ki so jih pokojniki opravljali, informacijo, če je bil kdo posestnik, dodajali so celo priimke kamnosekov in drugo.

Žal pa je na pokopališču zelo veliko popolnoma neberljivih napisov, polomljenih nagrobnikov ter neoskrbovanih grobov. Tudi na obzidju so stari napisi že zelo slabo vidni, obledeli, prerasli z zelenjem, nekateri že popolnoma neberljivi.

Nagrobne plošče duhovnikov (ob cerkvi) so prav tako nujno potrebne obnove.

Iz ankete, ki sva jo opravili med občani Prevalj, sva ugotovili, da se večina Prevaljčanov zavzema za ureditev okolice v park, stari del pokopališča (zahodni del) in obzidje pa je treba urediti in ga ohraniti kot kulturni spomenik kraja.

Spomeniki dajejo sporočila bližnjim in spominjajo na mrtve, hkrati pa sporočajo bogastvo naše kulturne dediščine: kiparske, kamnoseške, umetnostne. Če takih reči ne bomo uspeli zabeležiti, bodo za večno izgubljene.

Najnini predlogi Občini Prevalje in župniku Gabrijelu Cizlu:

- Preureditev pokopališča v spominsko parkovno pokopališče.
 - Prerasle nagrobnike na obzidju je treba očistiti, saj zelenje popolnoma zarašča celotno besedilo.
 - Na severni strani je obzidje že zelo nagnjeno in počeno, in bati se je, da bo padlo in bo obzidje uničeno, prav tako nagrobniki.
 - Za pokopališče Na Fari je strokovni izraz pokopališče v mirovanju. To pomeni, da tu ni več pokopov. Vendar ugotavljava, da prevaljsko pokopališče žal nima nikjer te oznake. Pred vstopom bi bilo treba postaviti pano z napisom pokopališče Device Marije na jezeru v mirovanju.
- S popisi sva želeli ohraniti del prevaljske zgodovine, ki so jo živeli ljudje, prebivajoči na Prevaljah.
- Spomini bledijo, s temi popisi pa bodo ostala živa imena naših prednikov.

Mladim raziskovalcem in njihovim mentorjem iskreno čestitam, upam in želim, da bodo z raziskovanjem nadaljevali.

Vse naloge so na ogled v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah in v knjižnici OŠ Prežihovega Voranca na Ravnah.

Na nagradni ekskurziji so bili mladi raziskovalci letos v ponedeljek, 24. septembra, v Avstriji: na gradu Herberstein in v Gradcu. (od tam je tudi fotografija na naslednji strani)

Foto: Lidija Ajtnik.

Sedem let gibanja MRK na osnovnih šolah

Leto	Prijavljene naloge	Ocenjene in predstavljene naloge	Število mladih raziskovalcev	Število mentorjev	Število sodelujočih šol
2000/2001	6	6	9	2	2
2001/2002	17	11	24	8	5
2002/2003	26	16	31	14	5
2003/2004	10	8	13	7	3
2004/2005	9	7	11	7	4
2005/2006	13	10	14	11	4
2006/2007	11	7/6	11	9	3

Šola	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Skupaj
OŠ Prežihovega Voranca Ravne	/	4	4	4	2	1	/	15
OŠ Koroški jeklarji Ravne	5	1	1	/	2	2	2	13
OŠ Franja Goloba Prevalje	1	4	4	3	2	5	3/2	21
OŠ Mislinja	/	1	1	/	/	2	/	4
OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu	/	/	3	/	1	/	2	6
Brezno Podvelka, podružnica Kapla	/	/	1	/	/	/	/	1
Prva OŠ Slovenj Gradec	/	1	/	1	/	/	/	2
Prebold	/	/	2	/	/	/	/	2
Skupaj	6	11	16	8	7	10	6	64

Pregled dosedanjih srečanj mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške kaže, da se je zanimanje za raziskovanje »prijelo« tudi med osnovnošolci. Vesela sem, da je tako. Zavedam se, da je v izdelavo dobre raziskovalne naloge vloženo ogromno truda in časa. Vem, da raziskovalne naloge ni kar tako lahko izdelati, zato moram še posebej pohvaliti vse mlade, ki ste se tega dela lotili. Verjamem, da vam bodo izkušnje, ki ste si jih s takim načinom dela pridobili, še kako koristile. To, da ste se lotili raziskovalne naloge, pomeni, da znate misliti in da hočete razmišljati. Prav vsako leto z veseljem prebiram vaše naloge. Verjemite mi, da se ogromno naučim. In pomembno je, da se s takim načinom dela ogromno naučite tudi vi, mladi raziskovalci. Namen naših srečanj in našega dela ni tekmovalnost; normalno pa je, da ste veseli vsi, ki lahko predstavite rezultate svojega raziskovalnega dela tudi na državnem srečanju.

Za številko sedem pravijo, da je magična številka, in mogoče ima tudi zaradi tega letošnje srečanje grenak priokus. Ena izmed nalog, ki smo jo prejeli, je namreč prepisana. Namen našega dela NI to. In tako kot v navodilih za izdelavo raziskovalne naloge, ki so

objavljena na spletni strani Zveze za tehnično kulturo, piše Marjana Plukavec, pomeni »napisati raziskovalno nalogo naučiti se misliti, zbrati lastne misli in določene podatke, kar pomeni naučiti se metodičnega dela. Zato je tudi sama tema raziskovalne naloge manj pomembna kot izkušnja, ki si jo z izdelavo raziskovalne naloge pridobimo.«

MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE 2007

Gibanje MRK že štirinajst let privablja srednješolce

Marija Krajnc

Gimnazija Ravne na Koroškem je nosilka gibanja »Mladi raziskovalci Koroške – MRK« in tudi organizatorica regijskega srečanja raziskovalcev srednješolcev.

Raziskovalno delo mladih spodbujamo že vrsto let, saj le-to pomeni kakovostno dopolnitev izobraževanja. Omogoča povezovanje izobraževalnega procesa z dogajanjem v današnji družbi. V štirinajstih letih obstoja organizirane raziskovalne dejavnosti so nastajale zanimive naloge, ki jih hrani **Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika na Ravnah**. Program financirajo vse občine naše regije.

Na srednjih šolah naše regije je bilo v letošnjem šolskem letu v raziskovalno dejavnost »MRK« vključenih štiriindvajset dijakov. S pomočjo sedemnajstih mentorjev so raziskovali na različnih področjih. Po strokovni oceni številnih ocenjevalcev je bila večina nalog dobro in izčrpno izdelanih. Največ nalog v okviru letošnjega gibanja so prispevali ravenski gimnazijci, saj so izdelali kar osem nalog, štiri naloge so nastale na Šolskem centru Slovenj Gradec, dve nalogi so izdelali dijaki Srednje šole Ravne. Pestro raziskovalno dejavnost mladih smo lahko spoznali na javnih zagovorih nalog ter na majski svečani zaključni prireditvi, kjer smo avtorjem nalog podelili priznanja ter knjižne nagrade. Za spodbudo mladim raziskovalcem organiziramo nagradne ekskurzije. V letošnjem letu je bila septembra izvedena ekskurzija v Avstrijsko Štajersko. Ogledali smo si mesto Gradec ter grad in živalski vrt Herberstein.

Najboljše naloge so prejele posebno pohvalo in so sodelovale tudi na državnem tekmovanju mladih raziskovalcev v Murski Soboti ter se tudi na tem srečanju dobro uvrstile.

Dosežki naših raziskovalcev na državnem srečanju

ZLATO PRIZNANJE:

- »Internetno prikazovanje temperature in tlaka«, avtorja sta Vid Bricman in Luka Blatnik, Srednja šola Ravne.
- »Razvajanje pod obronki Pohorja – wellness ponudba na kmetiji Lešnik«, avtorice so: Tjaša Čavnik, Sara Ernoić in Katja Burjak, Šolski center Slovenj Gradec.

SREBRNO PRIZNANJE:

- »Evropske institucije in vloga Slovenije v njih«, avtorica Polona Gačnik, Gimnazija Ravne na Koroškem.
- »Mladi in resničnostni šov«, avtorica Kaja Kos, Gimnazija Ravne na Koroškem.
- »Franjo Malgaj in njegova dediščina«, avtorja sta Matevž Klobučar in Aljaž Verhovnik, Gimnazija Ravne na Koroškem.
- »Upravljanje centralne kurjave prek interneta«, avtorja sta Danijel Ostojić in Aleš Pajnik, Srednja šola Ravne.
- »Mladinski turizem na Koroškem«, avtorice so Maja Šrimpf, Mateja Kotnik in Barbara Unuk, Šolski center Slovenj Gradec.

BRONASTO PRIZNANJE:

- »Ogroženost sluha pri dijakih Gimnazije Ravne na Koroškem«, avtorici: Bernarda Vogel in Sonja Mravljak, Gimnazija Ravne na Koroškem.

Še nekaj nalog, ki niso posebej omenjene, je zanimivih in aktualnih, zato so v nadaljevanju predstavljene s povzetki, kot so jih pripravili avtorji.

Vsem letošnjim udeležencem v gibanju Mladi raziskovalci Koroške iskrene čestitke za opravljeno delo. Vsem, ki podpirate to dejavnost, iskrena zahvala.

Povzetki raziskovalnih nalog (kot so jih zapisali avtorji nalog)

1. PODROČJE: ELEKTROTEHNIKA – RAČUNALNIŠTO

INTERNETNO PRIKAZOVANJE TEMPERATURE IN TLAKA

Avtorja: Vid Bricman in Luka Blatnik, Srednja šola Ravne

Mentor: Bojan Pogač

Ker živimo v času računalništva in napredne tehnologije, je razumljiva naša ideja, da bi temperaturo in tlak v našem kraju prikazovali na internetu. Seveda pa to ni vse, ideja je predvidevala, da bi temperaturo in tlak merili in shranjevali tako, da bi si lahko uporabniki po vsem svetu tabelarično ali grafično prikazali temperaturo in tlak za naš kraj na 10 minut natančno.

Naša naloga je sestavljena iz dveh delov:

- elektrotehniški del
- računalniški del

V elektrotehniškem delu smo sestavili vezje iz merilnika temperature in merilnika tlaka. Za merilnik temperature uporabljamo senzor tlaka, ki nam na svojem izhodu poda temperaturo v obliki 13-bitne digitalne kode. Merilnik tlaka pa je analogni senzor, ki nam na svojem izhodu poda vrednost napetosti sorazmerno s tlakom. Ker je ta vrednost analogna veličina, potrebujemo dodaten analogni digitalni pretvornik. Oba senzorja sta priključena na mikrokrmilnik. V mikrokrmilniku smo napisali program, ki nam vhodne veličine pretvori v temperaturo in tlak. Temperaturo in tlak izpisujemo na LCD-prikazovalniku. Obe vrednosti preko RS232 komunikacije pošiljamo tudi v nadaljnjo obdelavo v računalnik.

V računalniškem delu smo dobljene rezultate shranili v posebno bazo podatkov. S pomočjo programa te podatke izrisujemo na internetni strani v odvisnosti od uporabnikovih zahtev.

V nadaljevanju želimo nalogo izboljšati z dodatno meritvijo vlažnosti in s prikazom realne slike na internetu.

UPRAVLJANJE CENTRALNE KURJAVE PREK INTERNETA

Avtorja: Danijel Ostojić in Aleš Pajnik, Srednja šola Ravne

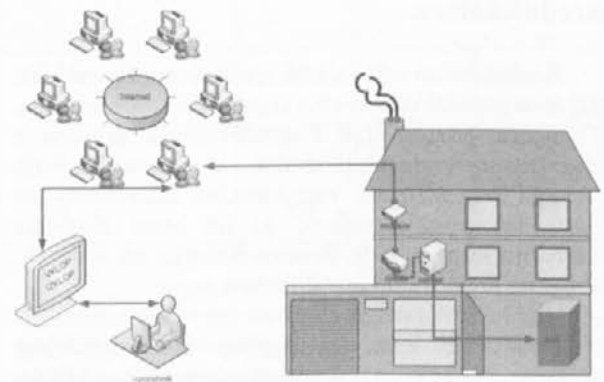
Mentorja: Gorazd Geč in Zdravko Pavleković

Ste si kdaj zastavili vprašanje: Zakaj ne bi imeli tople vode, ko bi prišli s počitnic? To vprašanje smo si namreč postavili tudi mi. Tako smo si zastavili cilj: izdelati napravo, s katero bo mogoče na daljavo nadzorovati delovanje peči za centralno kurjavo in shranjevati status njenega delovanja. Potrebovali smo

poseben modul, ki bo priklopljen na omrežje (internet) in bo komuniciral z mikrokontrolerjem ter ga bo moč vgraditi na tiskano vezje. Tako bi bil nadzor mogoč z računalnikom prek interneta ali pa z aparatom GSM, ki podpira prenos podatkov (GPRS). To nam je tudi uspelo. Uporabili smo modul Xport podjetja Lantronix iz ZDA. Za testiranje smo od podjetja Mentis, d. o. o., iz Dravograda dobili dva Xporta ter razvojno ploščico z že vgrajenim Xportom, zato se tam zaposlenim tudi najlepše zahvaljujemo, še posebej Janezu Šternu.

Najprej smo izdelali tiskano vezje, nato smo se lotili programiranja. Napisali smo program za mikrokrmilnik, nato pa namestili modul Xport in mu dodelili IP-naslov v domačem omrežju. S pomočjo programa COMPort Redirector 4.0.0.1 smo ustvarili virtualna serijska vrata (COM2), prek katerih poteka komunikacija s tiskanim vezjem. Postavili smo spletni strežnik s podporo PHP-jeziku in podatkovni bazi MySQL. Izdelali smo spletno stran za vklop in izklop peči. Vse skupaj poteka nekako takole: na katerem koli računalniku, ki je priklopljen v internet, vpišemo naslov spletne strani za upravljanje centralne kurjave: <http://193.95.219.129>. Na spletni strani izberemo nadzor ter vpišemo uporabniško ime in geslo. Tu imamo možnost vklopa ali izklopa peči. Na spodnji sliki je predstavljena shema delovanja:

Tu pa se razvoj naprave še ne konča. V prihodnje želimo našo napravo nadgraditi tudi z drugimi možnostmi: časovni vklop (npr. za 30 minut), vklop ob določeni uri ... Možnosti je veliko, treba jih je le realizirati.

2. PODROČJE: EKONOMIJA IN TURIZEM

RAZVAJANJE POD OBRONKI POHORJA – WELLNESS PONUDBA NA KMETIJI LEŠNIK

Avtorice: Tjaša Čavnik, Sara Ernoić in Katja Burjak, Šolski center Slovenj Gradec, Poklicna gostinska in lesarska šola

Mentorja: Roman Založnik in Mateja Gorišek

V raziskovalni nalogi smo predstavile idejo o centru dobrega počutja na kmetiji, ki naj bi temeljil predvsem na povezanosti z naravo. Izbrale smo turistično kmetijo Lešnik, ki se nam zdi dober potencial za razvoj takšne ponudbe. Z nalogo smo želele ugotoviti, kakšna je

dosedanja turistična ponudba v Slovenj Gradcu in njegovi okolici, kako bi jo lahko popestrile in kakšno je zanimanje za t. i. wellness na kmetiji. Težišče teoretičnega dela naloge so opisi ponudbe centra dobrega počutja in podatki o tem, kaj bi takšna ponudba zajemala. V glavnem delu so predstavljene analize anket in intervjuja. V nalogi smo ugotovile, da se naši rezultati ujemajo s hipotezo. Tako domači kot tuji gostje menijo, da bi bilo primerno turistično ponudbo na Slovenjgraškem popestriti z wellness ponudbo na kmetiji in da bi takšno kmetijo večina ljudi z veseljem obiskala.

Nadgradnja naloge je turistični produkt, v katerem so zbrane vse naše ideje ter zamisli, ki bi jih lahko tudi v praksi izpeljali. Kot turistični produkt smo si zamislile wellness ponudbo na kmetiji, kjer bi lahko gostje uživali in se razvajali ob različnih oblikah naravnega wellnessa. Za lažje izvajanje in promocijo ponudbe smo izdelale razglednico, letake, zloženko in predlagale prodajo na kmetiji pripravljenega wellness čaja.

MLADINSKI TURIZEM NA KOROŠKEM

Avtorice: Maja Šrimpf, Mateja Kotnik in Barbara Unuk, Šolski center Slovenj Gradec, Poklicna gostinska in lesarska šola
Mentorica: Olga Jeznik

Kot dijakinje prve generacije turističnih tehnikov na Koroškem smo, da bi razširile turistično ponudbo mladinskega turizma, raziskale možne smeri našega prihodnjega udejstvovanja v poklicu.

Na podlagi teoretičnih podatkov o stanju in strategijah razvoja mladinskega turizma v Sloveniji in na Koroškem smo v raziskovalnem delu naloge sestavile nov turistični produkt, ugodno ponudbo petdnevnega aktivnega druženja ciljne skupine mladih iz Slovenije in avstrijske Koroške na Kopah v poletnem času. V pogovorih s potencialnimi izvajalci hipotetičnega proizvoda smo ugotovile, da je naša ideja, ob vseh naravnih danostih in lepotah Koroške, mogoče uresničiti tudi v realnosti. Prav tako je skoraj 60 odstotkov od 516 anketiranih dijakov iz Koroške in Celovca pritrnilo, da je ponudba zelo zanimiva in bi se je tudi udeležili v okviru obveznih izbirnih vsebin v šolah. Glede na finančno analizo smo ugotovile, da bi bil 5-dnevni paket cenovno ugoden za izvajalce in nove mlade goste. Izdelale smo promocijsko zloženko in predlagale način trženja pavšalnega proizvoda s sloganom »Doživeti Koroško v srcu Pohorja«.

Potrdile smo vse hipoteze o Kopah kot tržno zanimivi destinaciji mladih, ki uživajo v družbi vrstnikov v neokrnjeni naravi, in o možnostih za našo vključitev v tržno nišo mladinskega turizma na Koroškem. Ob koncu izražamo zadovoljstvo z opravljenim delom, saj smo same prispevale k viziji razvoja mladinskega turizma na Koroškem, torej smo svoj cilj dosegle.

VPLIV UVEDBE EVRA NA ŽIVLJENJE IN DELO NA KOROŠKEM

Avtorici: Erika Pšeničnik in Janja Ridl, Šolski center Slovenj Gradec, Poklicna in srednja ekonomska šola
Mentorica: Dora Najrajter

Ker smo že dolgo vedeli, da bomo z letošnjim letom v Sloveniji dobili novo valuto, tj. evro, sva se odločili, da bova na to temo naredili raziskovalno nalogo. Z anketiranjem ljudi različnih starosti sva med drugim ugotovili, da so bili ljudje dobro seznanjeni z uvedbo evra in so novo valuto sprejeli z odobravanjem. Slabo je poznavanje zaščitnih elementov evra.

3. PODROČJE: BIOLOGIJA

OGROŽENOST SLUHA PRI DIJAKIH GIMNAZIJE RAVNE NA KOROŠKEM

Avtorici: Bernarda Vogel in Sonja Mravljak, Gimnazija Ravne na Koroškem
Mentorica: Katja Stopar

Sonja Mravljak in Bernardo Vogel je zanimala ogroženost sluha pri mladih, za dobro nalogo sta jima čestitali Marija Krajnc, koordinatorica gibanja MRK za srednješolce, in Gabrijela Kotnik, članica ocenjevalne komisije.

Foto: Matej Kodrin.

Sluh omogoča človeku komunikacijo z zunanjim svetom, je čutilo, s pomočjo katerega se naučimo govora. Čeprav si življenje brez njega težko predstavljamo, pa se premalo zavedamo tega, kako ogrožen je. Namen raziskovalne naloge je bil teoretično preučiti vpliv hrupa na naše zdravje. Na podlagi teoretičnih dejstev so bile postavljene hipoteze, ki so predvidele, da so mladi najbolj ogrožena skupina, da se negativnih posledic hrupa ne zavedajo ter da je glavni vir hrupa za to starostno skupino preglasna glasba iz različnih medijev (mp3 predvajalniki, glasbeni stolpi,

avtoradio). Raziskovalni vzorec je bila populacija dijakov Gimnazije Ravne na Koroškem (89 dijakov vseh štirih letnikov). Rezultati ankete so pokazali, da so dijaki največkrat izpostavljeni hrupu mp3 predvajalnika in glasni glasbi v diskotekah, barih. Prav tako rezultati raziskave kažejo, da večina mladih kljub zavedanju, da hrup škodi njihovemu zdravju, svojih navad ne bi spremenila, manjši odstotek niti takrat, če bi ugotovil, da je njihov sluh že okvarjen. V praktičnem delu so bile opravljene meritve glasnosti mp3 predvajalnika, glasbenega stolpa in avtoradia. Rezultati so pokazali, da je največja grožnja sluhu dijakov preglasna glasba v zaprtih prostorih. Hipoteza, da je mp3 predvajalnik tisti, ki najbolj škoduje našemu sluhu, je bila na podlagi meritev ovržena. Čeprav z mp3 predvajalnikom sprejemamo zvok z najmanjše možne razdalje, je poslušanje zelo glasne glasbe v avtu ali doma bolj škodljivo. Rezultati celotne raziskave so potrdili, da je glavni problem hrupa ta, da se ga premalo zavedamo ter ne vemo dovolj o njegovih negativnih posledicah. Ogroženost sluha bi bilo mogoče zmanjšati z zadostnim ozaveščanjem ljudi.

KONJI KAJ JE TREBA VEDETI PRED NAKUPOM KONJA?

Avtorici: Gabrijela Ikoč in Nina Kamnik, Gimnazija Ravne na Koroškem
Mentorica: Dragica Dervodel - Moškon

Naloga v 1. delu predstavlja znane pasme konj. Sledijo navodila in nasveti, ki jih je smiselno upoštevati ob nakupu konja. Izvemo pa lahko tudi nekaj o obnašanju in vzgoji konja ter o dejavnostih, ki nam jih konji omogočajo.

4. PODROČJE: KEMIJA

SHELLI IN RAKETNA GORIVA

Avtor: Rok Mravljak, Gimnazija Ravne na Koroškem
Mentorja: Heda Popič in Tomaž Ogrin

Moje ideje za raziskovalno nalogo so bile izdelati optimalno simetrijo pri shellih in tabelo lastnosti amaterskih goriv. Shelli so nepogrešljivi pri vsakem ognjemetu. So skoraj popolnoma enaki kot novoletne rakete, edina razlika je, da so izstreljeni iz minometa s pomočjo smodnika. Glavne sestavine se zvezde in granuliran črn smodnik. Poznamo valjaste in okrogle. Cilj sem dosegel s tankimi stenami, z zmerno količino smodnika in zelo na tesno ovito vrvjo.

Raketna goriva sem delal s kalijev(V)nitrat + ogljikov hidrat gorivi (sladkor, sorbitol, glukoza). H gorivom s sladkorjem sem dodal še 3 % žvepla kot katalizatorja. Najboljše lastnosti je imelo gorivo s sorbitolom.

Na podelitvi priznanj maja 2007: mlada raziskovalka Kaja Kos in koordinatorica gibanja MRK za srednje šole Marija Krajnc

Foto: Matej Kodrin.

5. PODROČJE: PSIHOLOGIJA

MLADI IN RESNIČNOSTNI ŠOV

Avtorica: Kaja Kos, Gimnazija Ravne na Koroškem
Mentorici: Metka Čebulj in Marija Krajnc

Resničnostni šov je oddaja, v kateri nastopajo neprofesionalni igralci in v kateri so dokumentarne tehnike uporabljene v nedokumentarne namene. V Sloveniji je leta 2005, ko je bil pri nas prvič predvajan resničnostni šov Bar, dosegel visoko stopnjo gledanosti in je med mladimi izpodrinil marsikatero prej priljubljeno oddajo.

Naloga raziskuje odnos mladih do resničnostnega šova. Dijaki Gimnazije Ravne na Koroškem (vzorec vključuje sto dijakov prvega in četrtega letnika) so odgovarjali na vprašalnik, opravljen je bil tudi intervju z lanskim udeležencem resničnostnega šova Bar.

V nalogi so bile potrjene zastavljene hipoteze. Ugotovljeno je, da je žanr resničnostni šov med mladimi zelo popularen, saj dve tretjini dijakov spremljata šov, skoraj polovica dijakov pa dopušča možnost, da bi se sami vključili v šov. Dijaki navajajo različne motive, zaradi katerih bi se udeležili šova, to so: zabava, denar, novi prijatelji, slava ... Ti motivi spadajo v skupino hedonskih potreb. Med dijaki četrtega letnika, pa tudi med mlajšimi dekletimi, so z udeležbo v šovu povezani tudi motivi osebnostnega razvoja, da bi spoznali sebe v novih situacijah. Udeleženec Bara navaja, da so glavni motivi za udeležbo predvsem izziv, boljše poznavanje samega sebe, pa tudi zabava in slava. Dijaki menijo, da udeleženci v šovu pridobijo samozavest in boljše samopodobo, dobro pa se zavedajo tudi možnih negativnih posledic šova na značajске lastnosti. Do šova imajo dijaki sicer različna stališča, ki so pri večini pozitivna. Rezultati odražajo kritičnost mladih do tovrstnih oddaj.

6. PODROČJE: ZGODOVINA

FRANJO MALGAJ IN NJEGOVA
DEDIŠČINA

**Avtorja: Matevž Klobučar in Aljaž Verhovnik,
Gimnazija Ravne na Koroškem
Mentorica: Karla Oder**

Matevž Klobučar in Aljaž Verhovnik sta raziskovala pomen Franja Malgaja.

Foto: Matej Kodrin.

Upava, da bo raziskovalna naloga Franjo Malgaj in njegova dediščina pripomogla k večji osveščenosti o Franju Malgaju. Lahko rečeva, da je bila naloga za naju velik izziv. Ob pisanju sva poskušala odkriti in raziskati vse tiste stvari, ki jih je Malgaj znal najbolje vcepiti v svoje tovariše in mnoge druge Korošce.

Vsakdo, ki se podrobneje ukvarja z njim in njegovimi dejanji, spozna njegovo veliko notranjo moč in pomembnost, ne samo za Korošce, pač pa tudi za vse Slovence.

Raziskovanja sva se najprej lotila pri novoustanovljenem Koroškem domoljubnem društvu Franjo Malgaj. Pri tem sva največ informacij pridobila z intervjujem s predsednikom tega društva, Durom Haramijo. V intervjuju z Malgajevim pranečakom, Vladimirjem Virantom, sva izvedela, kako so najbližji Malgajevi sorodniki doživljali Franja Malgaja, in spoznala nekaj zanimivosti o Malgajevem življenju. Tudi v knjižnici sva izbrskala zanimivost, in sicer je to časopis Jugoslovenski Korotan, ki ga je ob prihodu na Koroško izdajal Franjo Malgaj. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika še hranijo nekaj originalnih izvodov tega tednika. Poizkusila sva poiskati tudi čim več besedil pisateljev in pesnikov, ki opisujejo Malgaja in pričajo o njegovi pomembnosti. Našla sva jih kar nekaj, od Voranca, Maistra pa tudi do nemških oz. avstrijskih piscev, ki so na Malgaja gledali z drugačne strani. V anketi, ki sva jo izvedla med dijaki Gimnazije Ravne na Koroškem, sva preverila poznavanje Malgaja med mladimi. Rezultati ankete so bili dokaj razveseljivi in tudi presenetljivi. Preverila sva tudi, kaj nas danes še spominja na Franja Malgaja in kako ljudje, predvsem Korošci, gledajo nanj. Na srečo se zavedanje pomena lika Franja Malgaja zadnja leta povečuje. Vsako leto je

več ljudi na spominski slovesnosti na Dobrijah, ko se spominjamo Malgajevе smrti. Poleg tega se večina Korošcev zaveda pomena Franja Malgaja, saj ljudje vedo, da brez njega Mežiška dolina danes ne bi bila v slovenskih rokah.

Franju Malgaju in njegovim borcem so postavili spomenike, ki so zelo dobro vzdrževani. To kaže, da imajo ljudje zelo dober odnos do nadporočnika Malgaja in njegovih borcev. Da bi Malgaju izkazali še večjo čast, so po njem poimenovali ulice.

Iz vsega tega lahko sklepava, da so predvsem Korošci zelo ponosni na Franja Malgaja. Zavedajo se njegovega pomena. Z veseljem ugotavljava, da poznavanje in zavedanje pomena Franja Malgaja naraščata. Danes je Malgaj »vključen v šolski program«, vendar se še premalo govori o njem. Velik poudarek Malgaju daje slovenska vojska, ki uči svoje vojake domoljubja na podlagi takšnih borcev, kot sta bila Malgaj in Maister.

ADOLF HITLER IN VZPON
NACIZMA

**Avtor: Andraž Najžar, Gimnazija Ravne na
Koroškem
Mentor: Matjaž Burjak**

Cilj naloge je ugotoviti, kako devetošolci in gimnazijci gledajo na obdobje v zgodovini, ki ga je zaznamoval nacistični režim. Pogledi mladih so dokaj enotni. Zavedajo se neposredne krivde Hitlerja za grozote II. svetovne vojne in možnih negativnih posledic rasizma in organizacij za vzgojo otrok, kot je Hitlerjugend.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA ZA
SLOVENIJO, 3. del

**Avtor: Aljaž Verhovnik, Gimnazija Ravne na
Koroškem
Mentor: Matjaž Burjak**

Ta izdelek je tudi zaključek raziskovalnih nalog na temo Osamosvojitvena vojna za Slovenijo. Opisane so karavle, ki še niso bile predstavljene v prejšnjih nalogah. Opravljenih in zapisanih je več intervjujev z nekdanjimi predstavniki Teritorialne obrambe. Cilj naloge je raziskati odnos dijakov do osamosvojitvene vojne. V nalogi je opravljena tudi primerjava vojne za Slovenijo z narodnoosvobodilnim bojem.

7. PODROČJE: SOCIOLOGIJA

EVROPSKE INSTITUCIJE IN
VLOGA SLOVENIJE V NJIH

**Avtorica: Polona Gačnik, Gimnazija Ravne
na Koroškem
Mentorica: Renata Boštjan**

Globalne razsežnosti modernih evropskih družb so dandanes vidne na visoki stopnji integracije (povezanosti) predvsem na političnem, gospodarskem, kulturnem in drugih področjih našega življenja.

V nalogi sem raziskovala poznavanje institucij EU-ja med maturanti in maturantkami Gimnazije Ravne na Koroškem in II. Gimnazije Maribor. Njihovo znanje pa sem nato primerjala med regijami in po spolu.

Mladi so se izkazali bolje, kot sem pričakovala, a vseeno je njihovo znanje zelo slabo. So me sicer pri nekaterih predmetih presenetile maturantke, medtem ko so me pri drugih odgovorih razočarali maturantje. Ugotovila sem, da mlade politika ne zanima. Čeprav se zavedajo njenega vpliva in pomembnosti za našo državo in politično življenje, Sloveniji v EU-ju ne priznavajo pomembne vloge. Zelo slabo so seznanjeni tudi z vlogami Evropskega parlamenta, čeprav so bili vsi mnenja, da je ta institucija EU-ja najpomembnejša.

Na tem področju življenja bi bilo po mojih ugotovitvah nujno storiti korak naprej, nemara bi morala država za dobrobit svojih državljanov (ki so tudi državljani EU-ja) pospešiti dotok informacij, ki bi posamezniku razširile obzorja. Izobražen posameznik bi bil tako boljši nadzor za »slabega«, neukega politika, preprečilo pa bi se lahko tudi morebitno kršenje pravic in delovanje zunaj zakonov znotraj EU-ja.

NASILJE NAD ŽENSKAMI

Avtorica: Edina Džinić, Šolski center Slovenj Gradec, Poklicna in srednja ekonomska šola
Mentor: Andrej Klobčar

Na začetku raziskovalne naloge so predstavljene teorije o nasilju. V svoji raziskovalni nalogi sem želela z anketiranjem raziskati, zakaj se nasilje v družini pojavlja, zakaj so v vlogi žrtve pogosto ženske in kako nasilje v družini vpliva na otroke.

Ocenjevanje raziskovalnih nalog

Vsako raziskovalno nalogo sta ocenila dva (neodvisna) ocenjevalca – strokovnjaka ustreznega področja.

OCENJEVALCINALOG

- Lidija AJTNIK, Šolski center Slovenj Gradec
- Tomaž OGRIN, Institut Jozef Stefan
- Drago ŠEBEZ, KOPA Slovenj Gradec
- Lovro VREŠ, KOPA Slovenj Gradec
- Anton ČEPIN, Srednja šola Ravne
- Alojz KOS, RTV Slovenija
- Karmen GRUDNIK, Šolski center Slovenj Gradec
- Majda BUKOVNIK, Šolski center Slovenj Gradec
- Marija LAH, Turistična pisarna Slovenj Gradec
- Vladimir OVNIČ, Gimnazija Ravne na Koroškem

- Karla ODER, Koroški muzej Ravne na Koroškem
- Cita BURNIK, Bolnišnica Slovenj Gradec
- Vera VUŠNIK, OŠ Prežihovega Voranca
- Matjaž BURJAK, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Alenka KAC HERKOVIČ, Gimnazija Slovenj Gradec
- Danilo MORI, Gimnazija Slovenj Gradec
- Cvetka KOS, OŠ Prežihovega Voranca
- Leonida KONIČ, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Katja STOPAR, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Ivanka KARNER, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Vesna ROBNIK, OŠ Mislinja
- Bojana TANCER, OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu
- Margareta VINKL, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Heda POPIČ, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Karla MITHANS LAMPRECHT, OŠ Prežihovega Voranca

ČLANICE KOMISIJE – srednješolske naloge

- Gabrijela KOTNIK, Višja strokovna šola Slovenj Gradec
- Irena ODER, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika
- Mojca KREBS, Gimnazija Ravne na Koroškem

Vsem ocenjevalcem in članicam komisije se za strokovno pomoč iskreno zahvaljujemo.

Med podeljevanjem priznanj mladim raziskovalcem v ravenskem gradu

Foto: Matej Kodrin.

PROJEKTNO DELO RAVENSKIH GIMNAZIJCEV

Projekt Sonce

Dragica Dervodel Moškon

V šolskem letu 2005/2006 smo na Gimnaziji Ravne na Koroškem začeli z dvomesečnimi projekti za dijake drugih letnikov in v Koroškem fužinarju že predstavili takratni projekt VODA.

Zanj smo poželi pozitivne kritike dijakov, mentorjev, okolja, Zavod Republike Slovenije za šolstvo pa nas je povabil, da ga kot primer dobre prakse predstavimo na posvetu »Vpeljevanje sprememb in novosti kot pogoj trajnostnega razvoja« januarja 2007 v Kopru. Vzpodbuden začetek nas je navdušil za nadaljnje delo.

V šolskem letu 2006/2007 smo z motom »Učimo se lahko tudi drugače« počastili SONCE, ki kot osnovni vir energije ohranja življenje na Zemlji.

169 dijakov je s 25 mentorji z različnimi pristopi proučevalo Sonce in dogajanje v zvezi z njim.

Poudarek je bil na aktivnih oblikah poučevanja, s katerimi dijaki pridobijo vseživljenjska znanja (vsebine in miselne procese: kompleksno razmišljanje, delo z viri, predstavljanje idej, sodelovanje), in na medpredmetnem povezovanju med aktivni in posameznimi profesorji pri doseganju zastavljenih ciljev.

Dogajanje med projektним delom so informatiki prikazali na spletnih straneh naše gimnazije (www.gimnazija-ravne.si). Povzetki različnih tem, ki so jih dijaki obravnavali, so zbrani v biltenu Sonce, ta pa

Študij v knjižnici: ustvarjalno tudi pri slovenščini.

Foto: arhiv Gimnazije Ravne.

je na razpolago v šolski knjižnici in Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika. Za Koroški fužinar pa jih bom povzela po Letopisu Gimnazije Ravne na Koroškem 2006/2007.

Celoten aktiv fizikov si je zadal zanimivo in obsežno nalogo, s katero so ujeli sončno energijo v sončni kolektor, v sončne celice, si skuhal čaj s sončno energijo in s pomočjo konkavnega zrcala zažgali papir. Na steno šole so postavili model sončne ure, ki bo po preverjanju točnosti in morebitnih popravkih krasila našo gimnazijo.

Pri sociologiji so dijaki na podlagi različnih virov informacij poiskali povezavo med občutkom sreče in številom sončnih dni v različnih državah Evrope.

Geografi so preučevali rotacijo Zemlje in predvsem njeno gibanje okoli Sonca – revolucijo, katere posledica so različni geografski pojavi in procesi na Zemljinem površju (letni časi, časovni pasovi itd.).

Pri slovenščini so dijaki ustvarjalno pisali, recitali, obravnavali besedoslovje, si sestavljali in zastavljali različne naloge na temo sonca.

»Zlati sonček« v praksi

Foto: arhiv Gimnazije Ravne.

Pri tujih jezikih so prav tako ustvarjalno pisali, recitirali, iskali in prevajali literaturo, ki se ukvarja s soncem.

Zgodovinarji so se lotili dveh tem: starega Egipta z vlogo sonca v razvoju civilizacije ob Nilu in Sončnega kralja – Ludvika XIV.

Pri športni vzgoji so spoznali koristne in škodljive vplive sonca pri aktivnostih na prostem. Podrobneje so predstavili odbojko na mivki. Zlati sonček – program gibalnega opismenjevanja so iz osnovne prenesli v srednjo šolo in si prislužili nekaj medalj.

Psihologi so izvedli anketiranje dijakov na temo vloga sonca na počutje posameznika in njegove dnevne aktivnosti.

Biologi so preučevali zgradbo očesa kot čutila za zaznavanje svetlobe. Spoznali so okvare vida pri obisku optika. Druga skupina se je ukvarjala z bioritmi – melatoninom in melaninom, ki daje koži barvo in jo hkrati ščiti pred sevanjem.

Kemiki so razložili pomen fotosinteze, nastanek premoga in nafte. Pojasnili so, kaj je fuzija (zlijanje lahkih atomskih jeder v težja) in kaj fisija (fuziji obraten proces oz. radioaktivnost).

Dijaki so spoznali nekaj španskih pregovorov in precej plesnih korakov na temperamentno špansko glasbo.

Na naše povabilo k sodelovanju se je prijazno odzval Darko Slavec, akademski slikar iz Ljubljane. Pripravil je predavanje na temo »Sonce kot kozmični pojav in njegova umestitev v likovno podobo«. Iz njegovega novonastalega cikla akvarelov Sonca je razstavil šest slik. Oboje je dijakom dalo navdih za lastno likovno ustvarjanje.

Dijaki so svoje izdelke in stvaritve predstavili sošolcem. Predstavitve za javnost smo organizirali 20. marca, saj je 21. 3. 2007 uro in sedem minut čez polnoč nastopilo spomladansko enakonočje in z njim prvi pomladni dan.

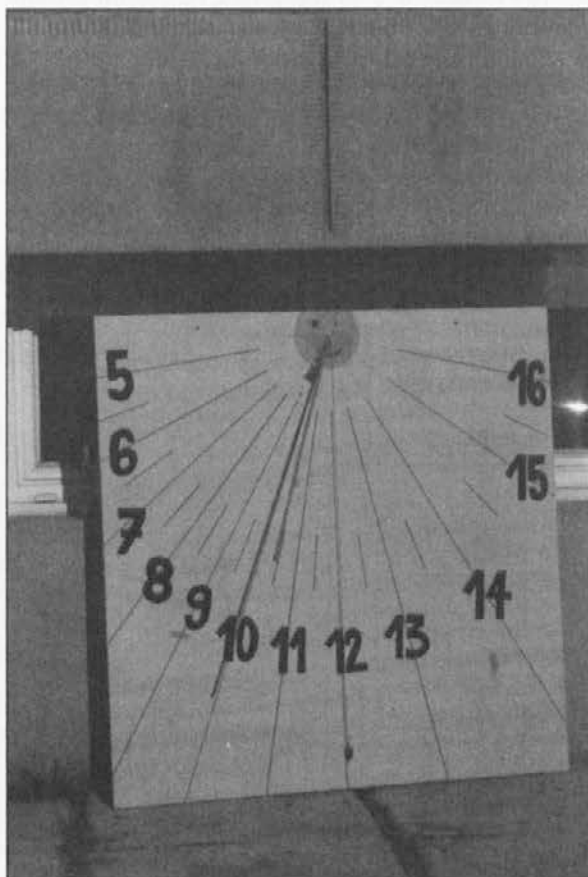
Čeprav smo projekt SONCE uspešno zaključili in predstavili, pa ne trdim, da je šlo vse gladko in brez težav. Kaže, da smo se že veliko naučili, in zato postali tudi bolj kritični do svojega in tujega dela. Nov projekt za šolsko leto 2007/2008, kjer bom kot koordinatrica upoštevala kritike, pohvale in predloge v upanju, da bo vse še boljše kot doslej, ima naslov AVTOMOBIL.

Informatiki so poskrbeli za oblikovanje biltena.
Foto: arhiv Gimnazije Ravne.

Sonce se da narisati na mnogo načinov.
Foto: arhiv Gimnazije Ravne.

Sončna ura
Foto: arhiv Gimnazije Ravne.

NEKAJ POGLAVIJ IZ BOGATE KRONIKE

Ob šestdesetletnici Folklorne skupine KD Prežihov Voranc (1947–2007)

Mirko Osojnik

Prva folklorna skupina pri ravenskem društvu se je uradno imenovala plesno-baletna skupina, do ustanovitve pa je prišlo tedaj, ko je Mira Gačnik, tajnica takratne »Svobode« v Guštanju, leta 1947 prepričala Hedviko Jamšek, da se je vključila v domače kulturno društvo in začela voditi in usmerjati delo folklorne skupine. Že septembra 1947 so imeli člani skupine svoj prvi nastop. Ognjeni krst so opravili na festivalu v Slovenj Gradcu v izposojenih nošah. Prvi predsednik sekcije je bil Roman Kogelnik, prvi člani pa poleg Kogelnika še Majda in Marika Herman, Minka Blazovnik, Micka Kričej, Fanika Lipovnik, Cilka Ivartnik, Micka Cikulnik, Ivan Blazovnik, Ivan Dolinšek, Štefan Robač, Boris Fišer, Stanko Kotnik, Tone Potočnik, Leopold Čič, Ludvik Janet, Veter in Čurman. Na harmoniki je skupino spremljal Franc Metelko. Jamškova je v poročilu zapisala, da prvi nastop skupine na tekmovanju v Ljubljani ni uspel. Teme so bile namreč slabo izbrane, zato so obtičali na zadnjem mestu.

Hedvika Jamšek – več kot dve desetletji skrbna mentorica skupine

Gospa Jamšek je začela načrtno zbirati izvorna dela in se lotila študija strokovne literature s tega področja. Pri delu so ji največ pomagali Franc Metelko, njegova žena in šolski ravnatelj Janko Gačnik. Hodili so tudi po kmetijah in iskali narodno blago, nato pa se je Jamškova povezala tudi z Narodopisnim inštitutom v Ljubljani, kjer sta ji pomagala Tončka in France Marolt. Jamškova se je leta 1948 udeležila tudi folklornega seminarja v Beogradu. Uspehi njenega strokovnega dela so bili očitni, saj so plesalci na republiških tekmovanjih v Ljubljani zatem kar štirikrat zapored osvojili prvo mesto, temu uspehu pa je sledila tudi zelo uspešna turneja po Dalmaciji jeseni 1949.

24. 9. 1950 so nastopili tudi na zaključni prireditvi 5. koroškega festivala, ki je bil to leto v Guštanju. Iz zapisnika občnega zбора z dne 14. 8. 1951 izvemo, da je imela v tem letu folklorna sekcija oziroma plesni odsek 28 članov, njegov največji uspeh pa je bilo sodelovanje na pokrajinskem tekmovanju folklornih skupin, kjer so bili naši plesalci najboljše ocenjeni. O skupini je pisala celo revija »Obzornik«: »Skupina društva Prežihov

Na turneji po Dalmaciji jeseni 1949

Foto: arhiv KD Prežihov Voranc.

Voranc iz Guštanj je podajala koroške plesne res po koroško. Skupino sestavljajo večinoma mladi plesalci, ki so zaplesali kmečko okorno, a obenem uvežbano, pristno in doživeto.»

Na 7. koroškem festivalu od 29. junija do 6. julija 1952 je skupina dosegla prvi velik uspeh na domačem terenu. Na zaključni prireditvi prvega dne koroškega festivala se je predstavila z nastopom dveh skupin z ritmičnimi vajami in baletom. Ker take novosti na Ravnah na Koroškem do tedaj še niso videli, je bil ta nastop za gledalce posebno doživetje.

Leta 1954 je skupina pridobila tudi mladinsko vrsto. Obe vrsti, mladinska in članska, sta pridno študirali nove narodne plesne in baletne točke. Tega leta je skupina uspešno sodelovala tudi v uprizoritvi »Sneguljčice«, ki jo je izvedla dramska sekcija ravskega društva. Čar idilne igre za otroke so še povečale gozdne vile s svojim baletnim plesom, ki ga je aranžirala gospa Jamšek.

Oktober 1955 je bil v Titovem domu oktobrski umetniški večer, imenovan tudi kabaretni večer, ki so ga soustvarili plesalci, harmonikarji in pevci. Duša vsega je spet bila gospa Hedvika.

Kakor vedo povedati plesalci iz prvih generacij, je Hedvika Jamšek nenehno poudarjala našo narodno zavest. »Mi smo Slovenci, mi smo Korošci, in je prav, da to pokažemo ob vsaki priložnosti!« je velikokrat govorila članom svoje skupine. Na fotografijah iz

prvega povojnega obdobja pa lahko vidimo, da je bila narodna noša resnično prisotna na vseh pomembnih prireditvah, od Koroških festivalov do športnih tekmovanj pa na različnih zletih TVD Partizan, na podelitvi priznanj in podobnih svečanih in družabnih prireditvah.

Tako je folklorna skupina delovno pričakala svojo desetletnico. Manj so sicer gostovali, veliko več pa so sodelovali na prireditvah v kraju in Mežiški dolini.

Julija 1958 so plesalci nastopili na prostem pri Treh žeblih na Osankarici, za leto 1959 pa je članom skupine ostal najbolj v spominu nastop pri »Gradisu« v Mariboru, ki so ga opravili 28. aprila 1959. Tako delovno je bilo vse do leta 1960.

V letu 1963 so imeli naši folkloristi osem samostojnih nastopov: dva na domačem odru, po enega pa pri »Gradisu« na Ravnah, v Kotljah, na Prevaljah, v Mežici, Dravogradu in Vuzenici. Števila nastopov na različnih krajevnih proslavah pa sploh ni bilo mogoče registrirati, toliko jih je bilo! Tako je bilo vse do leta 1967.

Leta 1967 so praznovali člani plesno-folklorne skupine 20-letnico svojega delovanja. Ob tem jubileju se je ojunčila voditeljica skupine Hedvika Jamšek in za domači Koroški fužinar napisala nekaj več o delu skupine in o tem odmevnem gostovanju: 20. junija 1967 so plesalci skupaj z Ortanovimi muzikanti krenili na težko pričakovano gostovanje. 21. junija so v zgodnjih jutranjih urah prispeli v Aachen v Nemčiji, od tam pa so šli z avtobusom prek nemško-holandske meje v Brunsum, kjer so se nastanili v treh hotelih. V njihovem domu so prvega dne nastopili za Jugoslovane, ki delajo v Holandiji. Nizozemska jih je navdušila. V dnevu odmora so si najprej ogledali Amsterdam, šesto največje pristanišče na svetu, naslednjega dne pa so nastopili v kampu Valkenburg. Gledalci – sama elita vseh narodnosti – so navdušeno ploskali. Koroška pesem Ortanovih fantov in naši narodni plesi so raznežili holandska srca.

Julija 1968 so bili na »3. mednarodni smotri folklor« v Zagrebu. Tu je skupina dvakrat nastopila

sama, dvakrat pa z drugimi jugoslovanskimi skupinami in dvakrat sodelovala pri povorki. Umetniška voditeljica Jamškova je v poročilu zapisala, da je bilo to za našo skupino eno najbolj veličastnih doživetij doslej. Med 2000 nastopajočimi iz cele Evrope je ravenska skupina dosegla lep uspeh in prejela zaslužena priznanja.

Odmevni nastopi, še posebej na Poljskem

Starejši in izkušeni plesalci so po 20. obletnici ustanovitve in Smotri folklorne v Zagrebu drug za drugim zapuščali folklorno skupino in dajali prostor mlajšim, ki so bili sicer še manj izkušeni, a polni idealizma. Hedvika Jamšek je bila skupini še nekaj časa skrbna in natančna mentorica, nato pa je še to delo prepustila drugim. Prišli so: Nuša Ugovšek, Peter Mihelač, Franjo Miklavc, Drago Mavrič ... Sklenili so, da folklorna dejavnost na Ravnah ne sme ugasniti. Prvi rezultati so se pokazali zelo hitro. Prenovljena skupina je nastopila v domačem kraju in bila ugodno sprejeta, zato so se mentorji še z večjim veseljem zagrizli v delo in v študij novih plesnih točk. Pridno so sodelovali na vseh proslavah in podobnih prireditvah v kraju in v Mežiški dolini in se, čeprav niso imeli novih, primernih oblačil za nastope, z vzornim izborom pesmi in plesov prikupili občinstvu. Minila so leta in skupina je ob vztrajnem delu zorela. Že leta 1972 je imela nekaj vidnejših nastopov. 9. maja 1973 se je skupina udeležila tudi »Srečanja folklorne ansamblov od tu in iz zamejstva«, ki sta ga na Prevaljah organizirala Ansambel Zvonka Ortana s Prevalj in ravenska folklorna skupina.

Maja 1976 je imela folklorna skupina samostojen celovečerni nastop, kjer je prvič prikazala uspeh svojega dela – stelarajo v pesmi in plesu. Na tej prireditvi pa so že nastopili v novih nošah, ki jih je kreirala priznana slovenska etnologinja dr. Marija Makarovič. To niso bile slavnostne pač pa koroške

delovne noše iz približno 2. polovice 18. stoletja. Na tej opravi ni bilo nič bleščečega in poškrbljenega. Bile so pristne in verno krojene po izročilu starejših virov. Tako so se nam naši plesalci predstavili v preprostih delovnih oblačilih, skrojjenih iz domačega platna in sukna. Preprosto, okusno in izvorno – še eno priznanje več k odlično izvedenim točkam stelaraje.

Tudi leta 1976 so naši folkloristi z uspehom potovali po Jugoslaviji. Spet so sodelovali na srečanju mladine pobratenih občin, tokrat v Varvarinu. Zelo uspešno pa

Na 7. koroškem festivalu leta 1952

Foto: arhiv KD Prežihov Voranc.

Po nastopu leta
1963

Foto: arhiv KD
Prežihov Voranc.

so med več kot 80 skupinami zastopali koroške in slovenske barve od 25. do 29. julija 1976 na 11. mednarodnem festivalu folklorne skupin v Zagrebu.

S »Steljarajo v plesu in besedi« je skupina gostovala skoraj v vseh krajih naše doline in v Dolenjskih Toplicah. Na Ravnah na Koroškem so jo uprizorili dvakrat, in sicer 19. in 23. maja 1976 v Titovem domu.

Sredi julija 1978 so se naši plesalci udeležili nepozabnih »Đakovačkih vezov« v Đakovu, ki se je v tistih dneh odelo v pisane barve najrazličnejših noš z vseh koncev Jugoslavije. Prvi dan so uživali v ogledih panonskega sveta, drugega dne so dopoldne nastopili v povorki po ulicah gostoljubnega mesta, popoldne pa pokazali svoje veščine še na ocenjevalnem nastopu v mestnem parku.

Skupina se je uvrstila tudi na oba festivala na Poljskem, na 11. mednarodni folklorne festival Zakopani in na 8. mednarodni folklorne festival Zielona Gora. Edinega slovenskega in hkrati tudi jugoslovanskega predstavnika je izbral poseben strokovni odbor za folklorne dejavnosti pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije. Ravenska skupina naj bi po prvotnih prijavah tekmovala v 2. kategoriji (stilizirane skupine), vendar je 16-članska mednarodna strokovna žirija sklenila, da bo ocenjevala skupino po propozicijah 1. kategorije, v kateri so nastopale avtentične folklorne skupine. Uspehe na Poljskem so takrat zabeležili vsi slovenski časopisi. Na pot so odpotovali 2. septembra 1978, vrnili pa so se čez 14 dni. K lepim ocenam lahko dodamo še vsa priznanja, ki jih je naša skupina dosegla na Poljskem:

- ZAKOPANE: zlati list jeseni; plaketa festivala; nagrada publike; priznanje in nagrada centra vojvodstva Tarnovo; posebno priznanje za nastop instrumentalnega orkestra.

- ZIELONA GORA: kristalni pokal; plaketa vojvodstva Zielone Gore; plaketa narodne knjižnice; posebna diploma; posebno priznanje za instrumentalni ansambel.

Ob slovenskem kulturnem prazniku, 8. februarja 1979, so bile na slavnostni seji skupščine Kulturne skupnosti podeljene nagrade in priznanja za leto 1978.

Folklorne skupine našega društva je zaslužno prejela srebrna plaketa Prežihovega Voranca.

Uspeh v letu 1978 na Poljskem folklorne dejavnosti ni uspaval, še bolj vztrajno so plesalci vadili ter sledili rdeči niti izročila in bili povsod prisrčno sprejeti. Leta 1979 so z uspehom nastopili tudi na 10. jubilejnem folklorne festivalu v Beltincih. Leta 1980 si je skupina z raziskavami za seminarsko nalogo na terenu (Peter Mihelač in Drago Mavrič) oskrbela nove »ovsetne« noše pod mentorstvom dr. Marije Makarovič in prof. Mirka Ramovša. S temi nošami so postavili na oder »Koroško ovset«.

Tudi v naslednjem obdobju so naši folkloristi vadili predvsem koroške plese in običaje in jih želeli izpopolniti do virtuoznosti. To se jim je kaj hitro obrestovalo, saj so jih je že oktobra 1980 povabili v studio nacionalne televizije, kjer so snemali serijo oddaj z naslovom »Slovenski ljudski plesi«. Že 10. marca 1981 so na TV Ljubljana I predstavili oddajo »Slovenski ljudski plesi: Koroška«. Kamera je najprej skočila čez mejo in se ustavila pri slovenskih Korošcih visoko pod Košuto – v rožanski vasi Sele. Tamkajšnja folklorne skupina je zaplesala mazurko, zimšrit, štajeriš in veverico. Naša folklorne skupina pa je v drugem delu oddaje zaplesala plese, ki jih plešemo v Mežiški dolini ob steljaraji, ko jeseni na kmetih pripravljajo steljo za nastilj živini.

Leta 1982 so ob Prežihovih dnevih, 19. februarja, predstavili na Strojni »Steljarajo«, bili 16. aprila na občinski reviji folklorne skupin, sodelovali 23. in 24. aprila 1982 na »Večerih bratstva«, nastopili 16. maja na slavnostni seji občine v kulturnem domu, se 20. junija 1982 udeležili občinske revije folklorne skupin občine Sloven Gradec. V tem letu pa je bilo najbolj imenitno doživetje udeležba na srečanju kulturnega ustvarjanja delavcev Jugoslavije v Titovi Mitrovici, Peči in Čačku od 24. do 28. junija 1982. 18. septembra 1982 so bili uspešni na srečanju folklorne skupin Slovenskih železarn, ki je bilo to leto na Bledu. Pogosto so nastopali tudi na prireditvi »Koroška ohcet« v Dravogradu, nazadnje so bili na njej 29. junija 1985.

Skupina se je 21. 6. 1986 udeležila tudi

pokrajinskega srečanja folklornih skupin v Lendavi, v letu 1987 pa se je začela pod vodstvom Petra Šumnika pripravljati za snemanje na RTV Ljubljana in na pomembno udeležbo na 3. mednarodnem folklornem festivalu v Trentu v Italiji od 18. do 20. septembra. Naši so nastopili drugi večer z odlično postavitvijo steljaraje. Navdušil je drugi del, ko so fantje zavrteli kolo in tekmovali v spretnostnih igrah, zatem sta bili še dve plesni igri z nadštevilnim plesalcem – opipani raj in lisičji raj. Fantje in dekleta so bili odlični, muzikanti pa ognjeviti in so pritegnili tudi občinstvo. V tekmovalnem delu reproduktivnih skupin so naši plesalci zasedli 2. mesto.

Skupina po uspehu v Italiji ni mirovala, ampak se je pospešeno pripravljala na proslavo 40-letnice obstoja. Dogodek se je seveda pripetil malo pozneje, ker so bili za obletnico na festivalu v Italiji, in sicer 26. februarja 1988 v Kulturnem domu na Ravnah na Koroškem. Plesalci so pod umetniškim vodstvom Petra Šumnika prikazali hotuljsko polko, venček koroških plesov, steljarajo in koroško ovset, prireditev pa je s koroškimi narodnimi pesmimi pod umetniškim vodstvom Toneta Ivartnika popestril naš Koroški oktet. Visokega jubileja sta se udeležila tudi »visoka« gosta, sicer stara prijatelja naših plesalcev, dr. Marija Makarovič in prof. Mirko Ramovš.

6. oktobra 1989 se je skupina odpravila na Madžarsko, kjer je sodelovala na mednarodnem festivalu zgodovinskih plesov Alpe-Jadran v madžarskem mestu Szombathely. 7. oktobra so se naši folkloristi najprej predstavili s plesi na glavnem trgu, popoldne pa v Županijskem kulturnem in mladinskem centru v Szombathelyju. 8. oktobra pa so nastopili na festivalu na Nadasdyjevem gradu. Festival so madžarski gostitelji izvedli v okviru »Jesenskega festivala Savaria«.

Zaton in ponovna oživitev ter razcvet skupine

29. januarja 1990 je tedanji predsednik folklorne skupine Bogdan Keber sklical sestanek odbora folklorne skupine v kulturnem domu na Ravnah. Na vabilu je pisalo, da bo dnevni red podan na sestanku. Šlo je za določena trenja in nesporazume med nekaterimi nezadovoljnimi plesalci. Ker jih seja odbora, kot se je izkazalo pozneje, ni zmogla in znala razrešiti, je ravenska folklorna skupina za nekaj časa zamrznila svoje delo.

Vzponi in padci so v ljubiteljskem kulturnem snovanju normalni in opravičljivi, res pa je tudi, da brez voljnih plesalk in plesalcev pač ne more biti uspešne folklorne skupine. 22. oktobra 2001 so se »fantje in dekleta« iz najstarejših generacij, ki jih je prvih folklornih korakov učila Hedvika Jamšek, domenili, da bodo oživili skupino in začeli ponovno vaditi. Vaje je prevzel umetniški vodja Peter Šumnik, s harmoniko pa je spremljal skupino Slavko Vrabič. Že 26. decembra 2001 so na povabilo ravenskega društva upokojencev v restavraciji »Nama« na Ravnah na Koroškem prvič nastopili na Štefanovem plesu. Izvedli so venček koroških plesov: staro polko, rakovo polko, ceprle, štajriš, lizi polko in žlajdro. Skupina je seveda nastopila še brez noš. V letu 2002 je bila glede na kratek čas delovanja skupina zelo aktivna. K njej je pristopilo tudi nekaj mlajših. Če bi imeli noše, se bi lahko udeležili tudi folklornega srečanja v Portorožu in Jurjevanja.

V društvu so že 12. januarja 2001 ustanovili tudi otroško folklorno skupino, ki zdaj deluje že sedmo leto. Do sedaj se je vpisalo v skupino že 63 otrok. Pod vodstvom mentorice Tatjane Šumnik so se naučili že veliko plesov. Ti so: enostavna polka, nekaj štajrišev,

Leta 1967 s harmonikarjem Ortanom

rakova polka, žljajdra, valček in veverca. Naučili so se tudi Hotuljsko polko obenem z mednarodnim pozdravom CIOFF. Vsi otroci že imajo primerne noše, njihova velika želja pa je, da bi deklice dobile še avbe, vsi pa bi bili radi tudi obuti. Deklice si predvsem želijo, da bi se v skupino vpisal še kakšen fant, saj jih jim primanjkuje. V poročilu za leto 2005 so zapisali, da imajo že nekaj jubilarov. Barbara Pori in Tim Čekon hodita na vaje že 5. leto, Žan Gerold pa je tako priden že osem let.

»Veteranska« skupina je v delo pritegnila še nekaj mlajših parov in kmalu je oder v kulturnem domu postal skoraj pretesen za kar šestnajst parov. Z marljivimi vajami so hitro osvojili prvi splet plesov, ki so ga poimenovali »Mi pa radi rajamo«. Zvrstili so se nastopi na Ravnah in drugod. Še več nastopov bi bilo, če bi imeli primerna oblačila – koroške narodne noše. Nastopi v civilnih oblekah pa za višji rang tekmovanja in nastopanja pač niso bili sprejemljivi! Stare noše prejšnjih generacij pa so bile, žal, v dokaj slabem stanju. Folkloristi so se zato domenili in organizirali odmevno prireditev, ki je bila namenjena predvsem zbiranju denarja za nabavo novih noš. Njihovemu

vabilu so se odzvale vse koroške folklorne skupine in tistega dne leta 2003 je bila telovadna dvorana Osnovne šole Prežihovega Voranca polna ljudi, ki so navdušeno pozdravili pravcati praznik koroške folklorne, ki ga je, tako kot vselej, prisrčno povezovala naša priljubljena moderatorka Mojca Prašnički. Ob finančni pomoči matične občine in z zbranim denarjem so pod izkušenimi rokami šivilje Gabi Sušec dozorele nove noše! Zdaj so nastopali še več. V tem letu jim ni uspelo uresničiti le ene velike želje. Hoteli so ustanoviti še tretjo, mlajšo folklorno skupino, ki bi z rednimi vajami lahko postala nosilec folklorne dejavnosti v kraju.

Od 1. do 3. septembra 2005 so bili gostje petega romunskega folklornega festivala »Zilele municipiului Petrosani«. Poleg naših plesalcev so bili povabljeni tudi Italijani in Avstrijci, pa so se opravičili, ker jim ni ustrejal termin, saj imajo veliko mladih plesalcev, ki so takrat morali že v šolske klopi! Tako je nanese, da smo bili na tem tradicionalnem festivalu, ki je bil del tridnevnega praznovanja občinskega praznika občine Petrosani, Korošci edini tuji gostje. Po prevoženih dobrih tisoč kilometrih v eno smer smo doživeli tri nepozabne dni. Temperamentni Romuni so v praksi

Na Poljskem leta 1978

Foto: arhiv KD Prežihov Voranc.

Naši mladi upi

Foto: arhiv KD Prežihov Voranc.

stoodstotno ovrgli vse možne negativne teorije in predvidevanja, ki smo jih o tej deželi prebrali v slovenskih turističnih priročnikih. Četudi gospodarsko precej revnejši od Slovencev so nas presenetili z neizmerno gostoljubnostjo, s človeško toplino ter z odprtimi in širokimi srci. Celovečerni festivalski nastop se je tako dogodil na prostem, v petek, 2. septembra, v lepem parku (Parcul Central) pred našim hotelom. Mimogrede in za lažjo predstavo: Petrosani je staro rudarsko mesto, sedež istoimenske občine, ima pa nekaj nad 60.000 prebivalcev. Za naše razmere je to veliko mesto. Enega izmed rudnikov premoga so že zaprli, večina prebivalcev pa je sedaj odvisna od produktivnosti drugega! Ko so slišali, da je v Mežici »rudnik muzej«, smo jim morali povedati čim več o tej temi. Videti je, tako je na sprejemu poudaril tudi primar (župan) Carol Schreter, da v občini intenzivno iščejo nove poti, s katerimi bi izboljšali svojo gospodarsko strukturo in osmislili tudi življenje prebivalcev. Zadnji dan so nas gostoljubni domačini – za nas je bila zadolžena Paulina Maciucă z občinske uprave, ki je odlično govorila angleško – popeljali še na lep izlet na nekaj čez 2000 metrov visoki Parang. Seveda nismo pešačili, saj vodi skoraj do vrha (do višine 1700 metrov)

praktična sedežnica, ki tudi bolj lenim za planinske aktivnosti omogoči zelo lagoden dostop na njihov vršac! Romunijo – deželo dobrih ljudi – in mesto Petrošani smo zapustili z zelo lepimi vtisi, jih ob slovesu povabili v naše kraje s tiho, v srcu zapisano željo, da se Romunom, če res pridejo k nam, poskušamo oddolžiti za lep sprejem vsaj tako dobro! »Romunska zgodba« je v tem letu zasenčila vse druge aktivnosti.

V letu 2006 je bila folklorna skupina dokaj delovna. V celem letu je bilo 24 uspešnih nastopov, nekateri so bili tudi zelo odmevni. Aprila so pokopali ustanoviteljico folklorne skupine Hedviko Jamšek. Kar precej energije so vložili tudi takrat, ko

so gostili folklorno skupino »Rdeča vrtnica« iz Madžarske. Četudi so se najprej želeli oddolžiti lanskim gostiteljem Romunom, se ti niso mogli odzvati na njihovo vabilo, zato so prišli v goste Madžari. Člani naše skupine so bili vse tri dni marljivi spremljevalci gostujoče skupine, ki jih je že povabila na gostovanje na Madžarskem. Zahvalo za to, da je gostovanje tako uspelo, so dolžni tudi takratnemu županu Maksimilijanu Večku in Jožici Pušnik z Javnega sklada za ljubiteljske kulturne dejavnosti.

Tudi v letu 2007 so naši folkloristi zelo aktivni. Najboljši dokaz za to so navsezadnje uspešno gostovanje na Madžarskem od 21. do 24. septembra 2007, dokumentarna fotografska razstava ob njihovi

Na medobmočnem srečanju leta 2007

Foto: arhiv KD Prežihov Voranc.

60-letnici, ki so jo odprli 11. oktobra letos v galeriji Grad, in plesna prireditev v kulturnem domu, in sicer 12. oktobra, ki so jo popestrili še pevke naše skupine »Deteljica« in kantavtor Milan Kamnik.

Ob tem resnično lepem jubileju, v obdobju torej, v katerem se je menjalo kar nekaj generacij plesalk in plesalcev pa tudi umetniških in tehničnih vodij, želim v imenu matičnega društva vsem sedanjim plesalcem in funkcionarjem skupine še naprej živo in zimzeleno rasti, nam vsem pa, da bi nas naši plesalci še dolgo razveseljevali s takimi in podobnimi uspehi, ki so dokaz zdrave in pokončne rasti, ki je ne more upogniti noben, za kulturo še tako črnogledo naravnani stabilizacijski vsakdan.

Naših 60 let – 12. 10. 2007

Foto: Aleksander Ocepek.

FOLKLORNA SKUPINA KD PREŽIHOV VORANC NA GOSTOVANJU

Uspešni nastopi na turneji v madžarski Kalocsi

Marko Vrečič

Ravenski folkloristi so zaplesali kar na ulicah Kalosce.

Foto: Marko Vrečič.

Folklorna skupina Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne, ki jo je sestavljalo deset parov in sedem spremljevalcev, je septembra letos na povabilo skupine Rdeča vrtnica obiskala madžarsko mesto Kalocsa. S tem so folkloristi Madžarom vrnili obisk iz lanskega poletja, ko so le-ti nastopili na Ravnah in v Črni v okviru Koroškega kulturnega poletja.

Vožnja v mesto Kalocsa, ki leži približno 120 km južno od Budimpešte, je potekala preko mejnega prehoda Pince pri Lendavi, po cesti južno od Blatnega jezera, od Siofoka do Donave ter še nekaj kilometrov južno. Tam so nas v njihovem vadbenem prostoru sprejeli naši gostitelji, na čelu s predsednikom g. Lacijem in članom skupine Vilmošem Zsirovitso. Slednji je bil hkrati s svojo ženo Margit vseskozi naš

prevajalec, kajti Madžari na podeželju niso večji tujih jezikov.

Nastanili so nas v zasebnem kolegiju v mestu Kecel, ki je kakšnih 25 km oddaljeno od Kalosce. Poklicna gostinska in aranžerska šola je prva zasebna šola na Madžarskem. Stavba, sobe in okolica so zelo lepo urejene. Že prvi večer nas je sprejel direktor in nam razkazal njihovo vinsko klet. Po večerji smo še malo zaplesali.

Kalocsa je zanimivo in najstarejše madžarsko mesto

Naslednji dan smo se vrnili v Kalocsa. Mesto je svoj veliki vzpon doživel v prvih stoletjih po letu 1004, ko ga je ustanovil sveti Štefan, prvi madžarski kralj. Do takrat so bila pokristjanjena hunska plemena, ki so s tega ozemlja izpodrinila Karantance in druga ljudstva. Kalocsa tako velja za najstarejše madžarsko mesto. Nekaj časa sta pod tamkajšnjo nadškofijo spadala celo

Med vožnjo s kočijo po mestni krožni cesti

Foto: Marko Vrečič.

Zagreb in Beograd. Pozneje je mesto nazadovalo, kar se dobro odraža tudi na ulicah. Z mogočne centralne avenije se mesto takoj nadaljuje v varoš, torej podeželsko naselje. V prostorih nadškofije je najbolj atraktivna knjižnica, ki sicer ni velika, vendar je izjemno bogata. Imajo lepo zbirko inkunabul, torej knjig, natisnjenih neposredno po Gutenbergovi iznajdbi tiska. Tudi knjige iz šestnajstega stoletja niso nobena redkost, prav tako se lahko pohvalijo s temeljnimi izvirnimi novoveškimi deli z vseh znanstvenih in umetniških področij. Za vzdrževanje fonda skrbi stalna restavratorska ekipa. Nato so nas povabili v glavno katedralo, kjer smo prisluhnili orgelskemu koncertu. Pot nas je vodila do stare kmečke hiše. Takoj padejo v oči poslikave na pročelju in bogato izvezene uporabne tkanine ter poslikave v notranjosti z motivi cvetja, ki so tipični prav za to mesto. Sledil je sprejem v mestni hiši.

Pozdravil nas je podžupan Laslo Loibl in nam zaželel prijetno bivanje v njihovem mestu. Predstavniki občine Ravne na Koroškem Vojko Močnik se je zahvalil za gostoljubje in mu izročil spominsko darilce ravenske občine. Naši štirje muzikantje so zagodli in podžupan se je moral še malo zavrteti z eno od ravenskih plesalk.

Ogledali smo si še manufakturno, kjer ročno poslikavajo porcelan. Največ uporabljajo motive iz tega kraja, podobe cvetov vrtnic in paprike. Kosili smo v gostišču Modra Donava na obrežje te največje evropske reke.

Popoldne smo si ogledali muzej paprike, glavnega izvoznega artikla regije. Sladko ali pekočo papriko lahko pridelujejo zaradi peščene zemlje in bližine vode, ki jo gojenje zahteva. Obiranje je zaradi nizke rasti rastlin naporno delo. Obrano posušijo, meljejo in (uspešno) prodajajo, saj v svetovnem merilu pokrivajo štiri odstotke trga.

Odmevni nastopi na festivalu paprike in folklorne

Nato je sledila priprava na prvi nastop. Prežihovci so nastopili v mestnem kino-gledališču (Szkinohaza). Primerjave z domačim Kulturnim domom na Ravnah ne gre delati, saj je bil zelo lep in funkcionalno opremljen. S plesi se je skupno predstavilo 23 skupin iz Kalocse in okolice, tako da se je nastop zavlekel v dokaj pozno večerno uro. Zanimanje občinstva je bilo tolikšno, da je skoraj polovica ljudi ostala pred vrati dvorane. Umetniški vodja skupine Peter Šumnik je za ta nastop izbral podjunske in delovne plesne. Občinstvo, nevajeno alpskega melosa, se je sprva odzivalo previdno, potem pa so gledalci večkrat zaploskali in na koncu nastopajoče pospremili z bučnim aplavzom. Po nastopu je bila cela skupina povabljena na sprejem pri

Na Festivalu paprike so ravenski plesalci predstavili podjunske plesne in običaje ob godovanju.

Foto: Marko Vrečič.

županu. To je bil poseben privilegij za goste iz Slovenije, saj so bili od domačih skupin povabljeni le predstavniki.

Tretji dan je bil namenjen promenadnemu nastopu. Naša skupina se je skupaj z domačo skupino in s hrvaškimi folkloristi iz Slavonije s kočijami popeljala okrog mesta. Vsak je zaplesal svojo točko, nato pa še skupaj. Tudi Korošcem ni bilo težko zaplesati kola ali čardaša. Vprege so se ustavljale na več točkah na mestni krožni cesti in ob vsakem postanku je bilo treba skočiti z voza in plesati. Parom je kar prav prišla kondicija, ki jo vsak ponedeljek nabirajo na vajah v »Titovem« domu. Nenadoma je podivjal konj, ki je vlekel enega od naših vozov, kar je nagnalo kar nekaj strahu v kosti potnikov. Po zapletih, ko so nas kočijaži še enkrat odpeljali cel krog, smo le prišli na glavno prizorišče Festivala paprike. Gre za tekmovanje v kuhanju jedi iz paprike, ki

so ga pred dobrim desetletjem združili s še starejšim folklornim festivalom. Na obširnem platuju v parku je 60 skupin kuhalo bograč, na odprtem, a pokritem odru je nastopilo 24 folklornih skupin. Ravenčani so nastopili dvakrat. Za ta nastop je gospod Šumnik spet izbral podjunske plesne, za drugi nastop pa običaje ob godovanju. Potem smo odšli v šotor naših gostiteljev, folklorne skupine Rdeča vrtnica, in poskusili njihov bograč. Mimogrede, bograč je po madžarsko kotliček, torej posoda, v kateri se kuha nad odprtim ognjem. Madžari z imenom bograč poimenujejo vsako jed, torej golaž, ribjo ali perutninsko jed, da se le kuha v kotličku, medtem ko je pri nas s tem imenom mišljena le jed z več vrstami mesa. Prijetno druženje z madžarskimi gostitelji se je nadaljevalo do večera, ki ga je razsvetlil dolg ognjemet.

Zadnji dan obiska so nas gostitelji popeljali v pusto, madžarsko stepo. Ogledali smo si nastope konjskih pastirjev in madžarskih huzarjev, torej vojaških konjenikov. Drugi del nastopa nas je ob taktih marša Radetzkega in drugih avstro-ogrskih uspešnic spomnil, da smo pred manj kot sto leti še živeli v skupni državi. Po kosilu v čardi, ob zvokih čardaške bande, smo se z vpregami zapeljali do obnovljene kmetije. Obisk smo sklenili pozno popoldne in se odpravili domov. Mejo na prehodu Pince smo prekoračili ob 22. uri, minuto, preden so ga zaprli. Ob tem si je najbolj oddahnil vodja poti, Ludvik Kordež, in še zadnjič sestavil enega od svojih znamenitih nagovorov.

Nekaj sreče torej, lepo vreme in obilica dobre volje ter izjemno prijazni gostitelji so spremljali tretjo večjo turnejo odrasle folklorne skupine KD Prežihov Voranc Ravne. Čeprav je v njej precej veteranov, tudi po Madžarski niso spali. Plodno leto so okronali le tri tedne zatem, z nastopom na Ravnah ob 60-letnici skupine, ko so predstavili nov repertoar s prikazom plesnih običajev ob zlati poroki. Izdali so še almanah in pripravili razstavo v grajskem razstavišču.

Festival paprike je – v znamenju paprik.

Foto: Marko Vrečič.

Spretni madžarski huzarji

Foto: Marko Vrečič.

O ODMEVNI MANIFESTACIJI IN O SLOVENSKEM KULTURNEM DRUŠTVU »LIPA« ZADAR

Ravenski harmonikarji na mednarodnem dnevu kulturne različnosti v Zadru

Mirko Osojnik

Harmonikarski orkester Kulturnega društva Prežihov Voranc je Slovensko kulturno društvo »Lipa« Zadar povabilo, da se udeleži mednarodnega dneva kulturne različnosti, ki je bil 20. maja 2007 v Zadru.

Na pot smo odšli s Koraturjevim avtobusom 19. maja 2007 pozno dopoldne in v zgodnjih večernih urah prispeli v Zadar. Tam sta nas sprejeli predstavnici Slovenskega kulturnega društva, in sicer Darja Jusup, predsednica društva, hčerka našega umetniškega vodje Lojzeta Rebernika, ter Vlasta Naglič, po rodu iz Kotelj (omenjam njen dekliški priimek, ker sedanjega nisem utegnil izvedeti). Zvečer smo si na hitro ogledali največje znamenitosti Zadra

(morske orgle ter najbolj zanimive cerkve in druge zgodovinske stavbe; izpustili nismo niti rdeče-zlatega sončnega zatona) in po večerji prespali v majhnem hotelu na periferiji mesta.

Drugo jutro nas je prebudil bleščeč, z najbolj toplim soncem oblit majski dan. Takoj po zajtrku smo odšli na prizorišče našega nastopa, ki je bilo na prostem pred Domom hrvaške mladine ob 12. uri. Program prireditve je bil naslednji:

- 12.00: svečana otvoritev
- 12.30: makedonska folklor
- 13.00: slovenska folklor: harmonikarji Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne na Koroškem
- 13.30: italijanska poezija in kancone
- 14.00: srbska folklor
- 14.30: KUD Polača in Slivnica
- 15.00: predstavitev madžarske narodne manjšine
- 15.30: albanska folklor
- 16.00: bošnjaška folklor
- 16.30: ansambel Lanterna

S celotnim programom vas namenoma seznanjam zato, da lahko vidite, kako široko zasnovana kulturna

Naši »frajtonarji« v Zadru

Foto: Mirko Osojnik.

prireditve se je tega dne dogodila v tem lepem dalmatinskem mestu. Naši harmonikarji so torej nastopili kot drugi in po krajši predstavitvi orkestra, ki jo je opravil predsednik ravskega društva, predstavili svoj polurni program. Ni treba posebej poudarjati, da je marsikateri v Zadru živeči Slovenec imel solzne oči, ko so zaigrali tudi tisto narodnozabavno Avsenikovo »Slovenija, od kod lepote tvoje«! Naši harmonikarji so s svojimi prostotonskimi harmonikami vse prisotne zelo navdušili, saj so takrat (sicer še neuradno!) že prejeli ustno vabilo, da se lahko udeležijo podobne prireditve, ki bo prihodnje leto v Splitu.

Ker bo tudi za bralce to verjetno kar zanimivo, naj na kratko predstavim slovensko kulturno društvo »Lipa« iz Zadra. Ustanovljeno je bilo 20. aprila 2005. To društvo je prvo in edino tako združenje, ki povezuje in združuje Slovence, živeče v Zadru in na njegovem širšem območju. Tako nam je zaupala iniciatorica in sedanja predsednica društva Darja Jusup. Darja, po rodu Korošica, rojena v Podvelki (mladost pa je preživljala tudi na Ravnah in Prevaljah), se je poročila z znanim zadarskim novinarjem Nedjeljkom Jusupom, ki je

osnoval njihov Zadarski list. Njegove bogate novinarske izkušnje so jim dale tudi idejo, da začnejo izdajati »Zadarski most prijateljstva, informativni časopis za narodne manjšine«. Zdaj ta časopis izhaja že drugo leto in je resnično pravi most, ki povezuje ljudi in združuje različnosti, vere, rase in narode ... Ko smo bili mi njihovi gostje, so nam ponosno pokazali že tretjo številko glasila. Predsednica Darja je povedala, da njihovo društvo želi predvsem združevati hrvaške državljane slovenske narodnosti in vse tiste zadarske meščane, ki so

prijatelji Slovenije in cenijo našo kulturno zakladnico. Poleg velikih državnih in cerkvenih praznikov Slovenci v Zadru redno proslavljajo tudi Prešemov dan – naš slovenski kulturni praznik. Ker je Darja Jusup zaposlena v »Tankerski plovitvi« v Zadru, so njihovi sestanki in skupne »seanse« kar v veliki dvorani tega zadrskega podjetja, ki jim gre resnično na roko, saj so, kot pravi sama, zadarski Slovenci visoko integrirani v hrvaško družbo, ki jim je zaradi obojestranske strpnosti in razumevanja različnosti ponudila kar celo roko, ne le kak posamezen prst! To sprejemanje celotne družbe pa jih vodi v pozitivno prihodnost, kjer različnosti ne bodo več razlike.

Domov smo se, malo izmučeni, a zelo zadovoljni, vrnili v nedeljo, 20. maja, v poznih nočnih urah.

Sklenemo lahko, da je harmonikarski orkester, ki ga vodi gospod Lojze Rebernik, s svojimi prostotonskimi harmonikami tudi na prireditvi v Zadru navdušil staro in mlado, slovensko in vse preostalo občinstvo, četudi, na žalost, ni mogel iti na pot v polni zasedbi.

Dragi hrvaški Slovenci, nasvidenje torej v Splitu, če bo le vse po sreči!

Druga od desne je predsednica »Lipe« Darja Jusup.

Foto: Mirko Osojnik.

Pa še »gasilska slika« za lep spomin

Foto: Mirko Osojnik.

10 LET DELOVANJA KULTURNEGA DRUŠTVA SVITANJE

Od začetnega svitanja do bogatega sončnega vzhoda kulturnega delovanja

Ana Potočnik

»Svit, svita se, svitati se, svitanice, svitne, svitanje ... Se že svita, bo den, daj mi črevle, da grem ...,« sta začela Blaže in Nežica, preimenovana v SVIT in ANJE, voditelja akademije ob 10-letnici Kulturnega društva Svitanje, ki je bila 9. novembra 2007 v ravanskem Kulturnem domu.

Po desetih letih se lahko vprašamo, ali smo kaj naredili, ali se je splačalo vztrajati in delati, delovati. Nekdo bo rekel, kaj je to 10 let, saj to ni nič, proslavljamo le bolj okrogle obletnice: 50 let, 100 let. A mi smo veseli, da smo in obstajamo 10 let, saj smo v tem času nekaj naredili, povzročili smo premike v ravanski kulturi. Ob ustanovitvi društva je bilo rečeno: Z ustanovitvijo novega društva želimo dati nov zagon in polet ravanski in koroški kulturi ter smo začeli uresničevati staro latinsko modrost: Majhna iskra pogosto zaneti velik plamen (Parva scintilla saepe magnum flammam excitat). Menim, da nam to tudi uspeva.

Naše delovanje se je začelo z ustanovitvijo treh sekcij: MePZ župnije Ravne, Hudournikov in Brančurja, sedaj pa društvo združuje sedem skupin; pridružile so se še gledališka skupina, Koledniki,

Otroški pevski zbor župnije Ravne in skupina Prava pot.

Mešani pevski zbor župnije Ravne

Mešani pevski zbor župnije Ravne združuje okrog 30 pevcev; sopranov, altov, tenorjev in basov. Pretežni del njihovega programa sestavljajo sakralne pesmi, saj vsako nedeljo pojejo pri bogoslužju v ravanski cerkvi, pa tudi vse večje praznike olepšajo s svojim petjem. V svojih vrstah imajo »mlado moč«: dirigentko Nino Grošelj, prof. glasbe, in organistko Zalo Pavše, dijakinjo SGŠ Fran Korun Koželjski. Vadijo enkrat tedensko po dve uri, po potrebi pa še večkrat. Pevci radi zapojejo skupaj tudi posvetne pesmi, so glavni člen Večera pod lipo. Na predvečer dneva državnosti zapojejo narodne pesmi na Lečnikovem vrtu pod lipo skupaj z drugimi obiskovalci. Ob tej priložnosti izdelajo pesmarico narodnih pesmi, katero obiskovalci prejmejo, da laže zapojejo z njimi, po prireditvi pa jo lahko odnesejo s seboj domov. Tako želijo krepiti in ohranjati znanje in petje narodnih pesmi. Sodelujejo še na revijah Od Pliberka do Traberka, na koncertu sv. Cecilije, zavetnice petja, na revijah dekanijevskih pevskih zborov in na drugih gostovanjih po Sloveniji in zunaj nje. Vsako leto pa gredo tudi na enodnevni izlet po Sloveniji, kjer z veseljem zapojejo, da zadoni iz njihovih grl.

Mešani pevski zbor

Foto: Fotostudio Ocepek.

Vid Jamnik, član Hudournikov

Foto: Fotostudio Ocepek.

Hudourniki – gibanje za ustvarjalnost mladih

Celih deset let in še malo več že delujejo, se trudijo in izvajajo nastope, koncerte. Želja vsakega mladega umetnika je, da se lahko pokaže in predstavi tudi v domačem kraju – in to Hudourniki tudi počno. Šolajo se v Velenju, Mariboru, Ljubljani, Gradcu, na Dunaju in še kje, da razvijejo svoje glasbene, likovne, literarne, plesne talente. Dvakrat na leto pa pripravijo koncert; Miklavževega in spomladanskega. Ob maturi, diplomii, pred tekmovanji pripravijo tudi solistične koncerte, kjer predstavijo svoj program domačim obiskovalcem, hkrati pa opravijo generalko pred glavnim nastopom. Nekaj koncertov so pripravili v sodelovanju z Gimnazijo Ravne, tako da so dijaki ob obisku koncerta delno izpolnili obveznosti iz izbranih vsebin.

Vesela sem, da je med Hudourniki igralo kar nekaj mladih, ki sedaj zasedajo solistična mesta v Orkestru slovenske filharmonije, Orkestru RTV Slovenije, Policijskem orkestru in v Orkestru slovenske vojske.

Hudournika sta tudi Andraž Majcenovič in Nina Gracej

Foto: Fotostudio Ocepek.

Otroški pevski zbor Brančur

Otroški pevski zbor Brančur iz Dobje vasi združuje deklice, po novem pa tudi dva fanta, ki jih družijo veselje do petja. Pred tremi leti se je zbor razdelil na dva dela;

zborček malih in zbor malo starejših nadobudnih pevk. Letos pa sta se jim pridružila tudi dva fanta, ki dekleta razveseljujejo, včasih pa jim tudi malo ponagajata. Od samega začetka jih vodi in spremlja s kitaro Lilijana Rojko.

Za vse pa velja, da jih združuje mladost in razveseljevanje ljudi, ki jim radi prisluhnejo. Radi pa zapojejo vsem; najmlajšim ob prihodu sv. Miklavža pod vaško lipo, starejšim v domu starostnikov, slavljencem ob njihovih jubilejih. Elica Hribernik jim pravi Brančurkovi angelčki, saj meni, da njihova pesem zveni, kot bi poslušali angelčke, in deklice se z veseljem odzovejo na povabilo ter v lepem ambientu zapojejo kakšno takšno, ki ji radi prisluhnejo vsi. Spomladi so tam obeležile tudi svojo desetletnico delovanja.

Osnovnošolka Nina Mager, predsednica zbora, pa je o Brančurju napisala pesmico:

Brančur

Foto: Fotostudio Ocepek.

BRANČUR

NAS TAPRAVIH JE DESET
IN ŽELIMO LEPO PET'.

KDOR PA Z NAMI HOČE PETI,
MORA VEČ KOT LE SEDETI.

VSE DO LETOS SMO BILI
»BABJI OKTET ZA SREČNE DNI«.

A NADLOGA JE TAPRAVA,
ČE NAM FANT POSREDI VSKOČI
IN BESEDILO VSE ZAMOČI.

TEMU, KAR ZMOREMO ZDAJ MI,
NAJ SE ČUDIJO PRAV VSI.

NAŠ BRANČUR NAJ DOLGO POJE,
RAZVESELJUJE NAJ SRCE TVOJE.

Ravenski koledniki

Glavni namen Ravenskih kolednikov je ohranjanje starih običajev, kot sta trikraljevsko in svečansko koledovanje, in po čemer so si nadeli tudi ime. Skupino sestavljajo Ivan, Vlado, Jože in Danilo, ob koledovanju pa se jim pridruži še Toni. Vsako leto okrog praznika svetih treh kraljev (6. januar) koledujejo v domačem

Koledniki

Foto: Fotostudio Ocepek.

kraju, pa tudi drugod, že več let pa obiskujejo domova starostnikov na Prevaljah in v Črnečah ter bolnišnico v Slovenj Gradcu.

Lani so za Koroško televizijo posneli trikranjevske koledovanje pri družini na kmetiji. Sodelovali pa so tudi v oddaji o starih običajih: Od včeraj do danes.

S koledovanjem so pričeli že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, v 90-tih pa so začeli prepevati in nastopati še z drugimi pesmimi. Kvartet kolednikov rad zapoje tudi na drugih pevskih prireditvah; dobredelnih koncertih, občinskih prireditvah in ob družinskih praznovanjih – večkrat so povabljeni, da zapojejo ob okroglih obletnicah. Nastopali so tudi v tujini (Hrvaška, Avstrija).

Vsa leta jih vodi Ivan Jeromel.

Člana gledališke skupine Dani Merkač in Vika Pisar

Foto: Fotostudio Ocepek.

Dramska skupina

Dramska skupina deluje že sedmo leto. V njej sodeluje pisana družina amaterskih igralcev; dijaki, študenti, starejši občani, vse do upokojencev. Uživajo v tem, da nasmejejo občinstvo, zato za svoj program izbirajo komedije. Škoda je, da redko kateri od mladih uspe ostati v njihovih vrstah, saj študij oziroma odsotnost iz domačega kraja marsikomu onemogoči sodelovanje, zato se igralska vrsta iz predstave v predstavo spreminja, a tudi te osvežitve so dobrodošle in zanimive. Lahko rečemo, da se igralci med seboj zelo dobro razumejo. Na lanski predstavi so imeli v svojih vrstah tudi dva harmonikarja, da je bilo pred in po

predstavi še bolj veselo. Med predstavo se pa tudi zgodi – »zagozdi« kakšna nerodnost, tako da je treba včasih tudi med igro stisniti zobe, da ne pride do glasnega smeha. Le pogumno naprej in še veliko smeha in veselja nam prinašajte!

Skupina Prava pot

Foto: Fotostudio Ocepek.

Prava pot

Skupina Prava pot so mladi, ki prepevajo skupaj že dve leti. Igrajo predvsem duhovno-ritmično glasbo. V skupini so štirje člani: Robi Sekavčnik, Andreja Šapek, Natalija Prikeržnik in Zala Pavše, včasih pa si sposodijo še bobnarja Vida Pavšeta.

Sodelovali so tudi s skupino Krik iz Slovenske Bistrice, na kar so zelo ponosni. V svoji glasbi uživajo in upajo, da bodo z njo še naprej navduševali občinstvo. Videli in slišali smo jih lahko na Karitasovem koncertu, koncertu sv. Cecilije, ob župnijskem prazniku sv. Egidiju in na drugih priložnostnih nastopih.

Otroški pevski zbor župnije Ravne

Foto: Fotostudio Ocepek.

Otroški pevski zbor župnije Ravne

Otroški pevski zbor župnije Ravne na Koroškem deluje že vrsto let. Sestav zbora se menjava, enkrat je že uspelo, da je otroški prerasel v mladinski zbor. Ta mladinski zbor, ki sicer ne deluje več, je za slavnostno akademijo zopet zapel.

Otroški PZ župnije Ravne na Koroškem letos začena skoraj v popolnoma novi sestavi. Značilnost vaj

je, da otroci pojejo in se igrajo. Nastopajo na koncertu v čast sv. Ceciliji, pospremijo sv. Miklavža, sodelujejo pri koledovanju otroških skupin, na akademiji ob materinskem dnevu. Vodi jih katehistinja Marija Prikeržnik, na sintetizator pa jih spremlja Nina Mager.

Od skromnih začetkov do bogate dejavnosti

Na ustanovnem občnem zboru, 4. oktobra 1997, je predsednica društva in predlagateljica imena Svitanje, pokojna Mojca Potočnik, v svojem govoru povedala: »Svitanje nakazuje svetlobo dneva, je uvod v vsak nov dan. Tudi začetki našega društva so skromni – z izjemo pevskega zbora. Toda če bomo vztrajali, držali skupaj in znali pridobiti k sodelovanju še druge, ki si prav tako želijo, da bi Ravne z okolico bogateje zaživele, bomo dosegli – ne vem, kdaj v prihodnosti, ampak bomo – široko svetlobo dneva. Tedaj bo ime društva Svitanje le spomin na skromne, a lepe začetke našega delovanja, vendar ne bo ovira za nadaljnje delo in napredek. Saj, ko dosežeš vrh, vidiš, da so pred teboj še višji vrhovi in razgledi se širijo. Vedno višje in širše razgledi želim našemu društvu ter vedno več tistih, ki bodo imeli željo

v njem sodelovati – aktivno, ali pa tako, da bodo prihajali na prireditve.«

Lahko rečemo, da je iz začetnega svitanja nastal že lep, bogat svit, sončni vzhod kulturnega delovanja našega društva na Ravnah. Želimo si, da energije delovanja v posameznih skupinah ne bi zmanjkalo in pridružujem se željam naše ustanoviteljice, naj bo vedno več tistih, ki bodo imeli željo sodelovati v našem društvu, saj več ljudi več naredi, in verjamem, da lahko naredimo še več.

Na tem mestu naj se posebej zahvalimo še vsem, ki društvu z veseljem priskočite na pomoč: županu mag. Tomažu Roženu, ki nas je v svojem govoru prijetno prekrstil iz »kamenčka« v »velik in pomemben kamen«, ki sestavlja mozaik ravenske kulture; župniku Slavku Beku, ki našim skupinam nudi prostore za vaje v župnijskem domu. Hvala Heleni Merkač, ki je poskrbela, da je beseda Blaža in Nežice gladko tekla; skozi program sta predstavila celotno delovanje društva – od njegovih začetkov do danes in nas popeljala skozi akademijo ob 10-letnici društva. Hvala tudi Simonu in Elici Hribernik, Hedi Lečnik, Aleksandru Ocepku, cvetličarni Pori, CATV Ravne in vsem podjetjem bivše Železarne Ravne, ki ste nas v teh desetih letih po svojih močeh podpirali.

Vsi nastopajoči na akademiji ob desetletnici društva

Foto: Fotostudio Ocepek.

20 LET DRUŠTVA DIABETIKOV MEŽIŠKE DOLINE

Normalno življenje za diabetika ni več utopija

Bojan Proje in Alojz Krejan

Leta 1987 se je Angelci Lenassi, direktorici Zdravstvenega doma Ravne na Koroškem, porodila misel, da bi v takratni občini Ravne na Koroškem, ki je pokrivala celotno Mežiško dolino, ustanovili društvo za boj proti sladkorni bolezni.

Patronažna služba Zdravstvenega doma Ravne na Koroškem, posebej gospa Berta Jež, ter sladkorni bolniki Stanko Hromc, Emil Mori in Alojz Matjašič so začeli zbirati enako misleče sladkorne bolnike in potrebno dokumentacijo za ustanovitev društva skupaj z Občinsko konferenco SZDL. Konec poletja so se začeli pripravljati sestanki za ustanovitev društva. Ustanovni zbor je potekal **16. oktobra 1987** v Zdravstvenem domu na Ravnah na Koroškem. Na njem so prisotni sprejeli sklep, da ustanovijo **Društvo za boj proti sladkorni bolezni Ravne na Koroškem**, in potrdili podpisnike ustanovitve. Ti so bili: Bojan Proje, Gabrijela Britovšek, Emil Mori, Marjeta Macur, Hilda Kolmančič, Andrej Plohl, Đurđa Zanjko, Marica Jezeršek, Jože Perovec in Alojz Fink. Na ustanovnem zboru so sprejeli program dela, ki je bil narejen po smernicah programa Zveze, določili so članarino 200 dinarjev ter med prisotnimi izbrali člane za organe novoustanovljenega društva za obdobje 1987–1992.

IZVRŠNI ODBOR:

Predsednik: Bojan Proje.
Podpredsednik: Stanko Hromc.
Sekretarka: Đurđa Zanjko.
Blagajničarka: Gabrijela Britovšek.
Člani in članice: Emil Mori, Franc Vaukan, Andrej Plohl, Hilda Kolmančič, Alojz Fink.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik: Jože Perovec.
Člana: Miran Stropnik, Simon Potočnik.

DISCIPLINSKA KOMISIJA:

Predsednik: Franc Kešpret.
Člana: Alojz Matjašič, Marjeta Macur.

KOMISIJA ZASLO:

Predsednik: Andrej Plohl.
Člana: Franc Levar, Anton Hudopisk.

Na zaključku tega ustanovnega zbora pa je Metka Epšek, dr. med., predavala o sladkorni bolezni. Izvoljeni člani Izvršnega odbora so na prvi seji sprejeli

Predavanje Metke Epšek - Lenart, dr. med.

(Foto: arhiv društva.)

program oziroma napolila ustanovnega zbora in določili glavne naloge, in sicer:

- pridobivati nove člane v ustanovljeno društvo,
- pridobiti diabetično ambulanto na Ravne na Koroškem,
- seznanjati sladkorne bolnike s to boleznijo in obolenji, ki jih povzročata, ter s problematiko prehrabnih artiklov v prehrani in na tržišču.

Že naslednje leto 1988 se je uresničila ena glavnih nalog odbora. V Zdravstvenem domu Ravne na Koroškem smo pridobili diabetično ambulanto.

Po začetni zagnanosti je delovanje društva v letih 1989, 1990 ter na začetku leta 1991 rahlo upadlo. V jeseni 1991 pa je ponovno zaživelo, tako da smo na občnem zboru februarja 1992 izvolili novo vodstvo in sprejeli zahtevnejši delovni program. Začeli smo sodelovati z Društvom za boj proti sladkorni bolezni

Pozdrav predsednika

(Foto: arhiv društva.)

Slovenj Gradec, ki je takrat ponovno začelo aktivneje delovati, in tudi z Zvezo društev za boj proti sladkorni bolezni v Ljubljani.

Tako smo v letu 1993 skupaj z društvom Slovenj Gradec organizirali **prvo srečanje sladkornih bolnikov Koroške**. Potekalo je **19. junija na Rimskem vrelcu** v Kotljah s kulturnim programom, tremi strokovnimi predavanji (Odraščanje in načrtovanje družine pri diabetikih, Kasnejši zapleti pri sladkorni bolezni in Novitete pri zdravljenju naše bolezni) ter predstavitvijo donatorjev. Udeležba je bila velika, odzvalo se je okrog 100 članov obeh društev. Sklenili smo, da bomo s takšnimi srečanji nadaljevali, kot organizatorji pa se bomo menjavali.

Maja 1995 smo z Društvom za boj proti sladkorni bolezni Slovenj Gradec in s Splošno bolnišnico Slovenj Gradec organizirali posvet s poslanci državnega zbora, z župani koroških občin in drugimi o problematiki, ki se pojavlja pri delovanju društev za boj proti sladkorni bolezni. To je bilo obdobje, v katerem je bilo društvo vedno dejavnije, zato tudi opaznejše in vse bolj sprejeto v svojem okolju. Vedno bolj prizadevno smo obveščali člane društva in širšo javnost o problematiki sladkorne bolezni tipa 1 in 2. Hkrati z uveljavljanjem društva se je začela akcija zbiranja prostovoljnih prispevkov, in sicer s ponudbo društvenih koledarjev. Tega leta so zaslužni člani za svoje delo v Društvu sladkornih bolnikov Ravne prejeli prva priznanja (bronasta), kar je spodbudilo k delu še nekaj članov. Tega leta je bil naš predsednik Bojan Proje imenovan za člana republiškega predsedstva.

Leto 1996 je bilo prelomno v delovanju društva, saj smo pridobili društvene prostore Ob Suhi 4a ter kupili računalnik, s katerim smo lažje urejali evidenco članstva.

Na občnem zboru društva v letu 1997 smo sprejeli spremembe društvenih pravil, se preimenovali v **DRUŠTVO DIABETIKOV MEŽIŠKE DOLINE** in tako pričeli s praznovanjem 10-letnice delovanja.

To obletnico smo proslavili z organizacijo 2. športno-družabnega srečanja diabetikov Slovenije na Ivarškem jezeru in s proslavo, ki smo jo združili s srečanjem diabetikov Koroške.

Oktober tega leta smo začeli sodelovati v Tednu vseživljenjskega učenja. Sodelovali smo s predvajanjem različnih videokaset na kabelskih sistemih, s predavanji in z okroglimi mizami na temo Zaposlovanje bolnih in invalidnih oseb.

Prav v tem letu smo začeli tudi z aktivnimi zdraviliškimi okrevanji. Prvo okrevanje smo izvedli skupaj z društvom iz Novega mesta, nato pa smo jih začeli organizirati samostojno.

V letu 1998 smo uvedli uradne ure v društveni pisarni in tako članom olajšali pot do podatkov.

Zveza društev diabetikov Slovenije je skupaj z društvom leta 1999 organizirala tekmovanje iz znanja o sladkorni bolezni. K tekmovanju smo povabili vse učence osnovnih in srednjih šol na Koroškem. Udeležilo se ga je 274 učencev in dijakov. Najboljši trije iz posameznih šol so se udeležili državnega tekmovanja.

Za koroške tekmovalce je društvo organiziralo skupni prevoz na tekmovanja po Sloveniji. To odgovornost je prevzelo vsako leto doslej, razen v letu 2001, ko smo v Društvu diabetikov Mežiške doline skupaj z osnovno šolo Koroških jeklarjev organizirali državno tekmovanje. Sodelovalo je 145 šol iz Slovenije.

V tem obdobju smo začeli izvajati **rekreacijski program**:

- odbojka v telovadnici osnovne šole Koroških jeklarjev;
- pohodi po dolini, posebej aktivni so člani v Črni na Koroškem in Mežici, v zadnjem času pa tudi na Lešah in v Kotljah;
- Koroška v gibanju – v sodelovanju z Zavodom za zdravstveno varstvo Ravne – tradicionalni skupni pohod na **Uršljo goro**.

Seveda pa **vsaka aktivnost članov** oziroma oseb s sladkorno boleznijo **vodi v ohranitev in izboljšanje kakovosti življenja in preprečevanja napredovanja bolezni**. Tega se naj bi zavedal vsak bolnik, pa tudi vsi, ki še niso zboleli.

V društvu se tega zavedamo in poskušamo izvajati takšne programe, ki so izvedljivi v okviru finančnih zmoglosti. Sredstva, ki jih društvo pridobi s članarino, so le kaplja v malhi potreb. Zato iščemo še druge vire in trkamo na vrata lokalnih skupnosti, torej tam, kjer naši člani živijo in delajo.

Prijavljamo se na razne razpise, tudi na FIHO (Fundacija invalidskih in humanitarnih organizacij). S pridobljenimi sredstvi lažje in bolj kakovostno izpeljemo letne programe ter dejavnost društva. Moramo reči, da nam radi prisluhnejo in pomagajo. Za pomoč se vsem iskreno zahvaljujemo.

V jeseni 2004 so Društvo za srce in ožilje Ljubljana, Zveza društev diabetikov Slovenije in podjetje Pfizer organizirali celodnevno preventivno akcijo kardiomobila v Kotljah, kjer so sodelovali tudi naši člani z našim propagandnim gradivom.

V tem letu smo najeli tudi društveni prostor v Zdravstvenem domu na Ravnah na Koroškem, in to kar zraven diabetične ambulante. To je velika pridobitev, a hkrati tudi velik strošek zaradi najemnine.

Da bi poglobili stike s članstvom, smo določeni člani med uradnimi urami vedno prisotni v društvenih prostorih, da članom in vsem sladkornim bolnikom, ki so pripravljene narediti nekaj za svoje zdravje, ponudimo potrebne informacije glede delovanja društva in o tem, kako blažiti tegobe sladkornih bolnikov. Z uvedbo uradnih ur in novim sedežem društva se je začelo povečevati članstvo.

Znano je, da Korošci zelo radi kaj dobrega pojemo. Raziskave kažejo, da pojemo bistveno preveč maščob, predvsem tistih, ki vsebujejo nasičene maščobne kisline, ki so škodljive. Zaužijemo preveč energijsko močne hrane, veliko premalo pa zelenjave in se tudi premalo gibljemo. Glede na to, da raste število obolenih za obolenji srca in ožilja, za sladkorno boleznijo tipa 2 in da narašča število ljudi, ki imajo povečano tveganje za ti dve skupini obolenj, je **nujno**, da v prehrani zmanjšamo delež maščob, hkrati pa uživamo več sadja in zelenjave. V društvu se trudimo, da bi sladkorni bolniki spremenili svoje prehranske navade. Zato smo v kuhinji šole Prežihovega Voranca organizirali **šolo kuhanja**. Predavateljica je s pomočnico pripravila več jedi različnih okusov z vrsto začimb, ki nam jih v vsakdanji kuhinji primanjkuje. Tudi med okrevanjem v Strunjanu in Rogaški Slatini en dan namenimo prikazu kuhanja diabetične hrane.

V društvu razvijamo tudi družabne dejavnosti, saj ne organiziramo izletov in piknikov samo za člane, ampak tudi za njihove sorojce.

Ne pozabljamo pa na člane, ki živijo v domovih starejših občanov, saj jih večkrat obiščemo, še posebej pa jim s stiskom roke voščimo lepe božične in novoletne praznike.

Podelitev priznanj aktivnim članom

(Foto: arhiv društva.)

2. športno-družabno srečanje diabetikov Slovenije ob Ivarčkem jezeru

(Foto: arhiv društva.)

Leta 2005 smo na zboru članov nazadnje volili nove stare člane v organe društva, ki bodo Društvo diabetikov Mežiške doline vodili v prihodnje.

IZVRŠNI ODBOR:

Predsednik: Bojan Proje.

Podpredsednik: Branko Lepičnik.

Tajnica: Vida Mager, od leta 2007 Danica Krajcer.

Blagajničarka: Đurđa Zanjko.

Člani in članice: Natalija Herman, Marta Šteharik, Mira Bertalanič, Marjeta Macur, Leon Hancman, Dominik Jelen, Simon Potočnik, Helena Ošlak, Franja Mlinar, Ivan Karničnik, Katica Brišnik.

NADZORNI ODBOR: Alojz Krejan, Ivan Arnold, Marina Blatnik, Alojz Grobelšek, Edvard Plesivčnik.

DISCIPLINSKA KOMISIJA: Emil Mori, Ivan Ivartnik, Pavel Potočnik.

NAMESTNIKI: Branka Lesjak, Franc Kavtičnik, Marija Čebulj.

Moramo povedati, da na vseh letnih zborih članov potrjujemo operativni delovni program za naslednje leto. Ta pa je iz leta v leto zahtevnejši in obširnejši.

Zato nekatere programske naloge razdelimo med člane izvršnega odbora. Predsednik pa koordinira delo oziroma skrbi, da so naloge pravočasno opravljene.

V zadnjem času si prizadevamo pridobiti status **humanitarne organizacije in status društva v javnem interesu**. Prav tako želimo izboljšati programe za zdrav način življenja naših članov. V ta namen smo imenovali **strokovni svet**, v katerem so strokovnjaki s področja zdravstva.

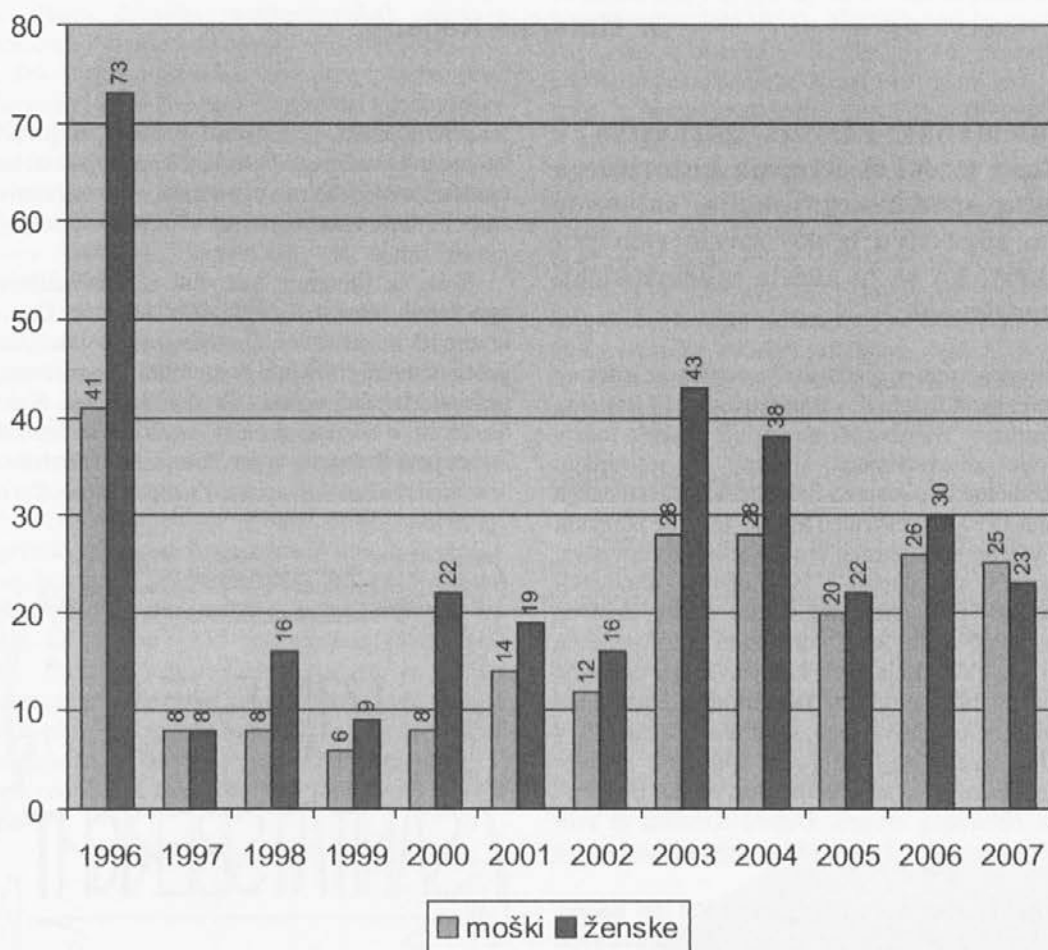
Danes je v društvu včlanjenih 612 članov, to je le tretjina obolenih za sladkorno boleznijo v Mežiški dolini. Prav nečlanjenima dvema tretjinam obolenih želimo približati naše programe.

K temu je treba dodati še kopico drobnih nalog in zadev, katere je bilo in je treba v sklopu dejavnosti društva izvajati za uspešno realizacijo vseh programov v zadovoljstvo celotnega članstva in širše javnosti.

V naše programe in aktivnosti smo vključevali razne organizacije in podjetja, ki so nam predstavili pripomočke in ukrepe za izboljševanje našega zdravja ter nam pomagali pri realizaciji programov.

Delo in pot, ki ju je v **dvajsetih letih** obstoja in delovanja opravilo Društvo diabetikov Mežiške doline, lahko ocenimo za eno izmed zelo koristnih dejavnosti v Mežiški dolini in tudi v Sloveniji. Društvo že od začetka izvaja program, ki je zapisan v pravilih – to je čim obsežnejše informiranje vseh o sladkorni bolezni, njenih posledicah in težavah, ki nastajajo pri lažšanju le-te.

PREGLED RASTI ČLANSTVA

V letu 1996 (prvič vpisani vsi dotedanji člani, zato odstopanje) smo pričeli računalniško voditi pregled članov.

»VEDETI JE MOČ« – sporoča znani pregovor, ampak informacija in znanje o diabetesu pomenita še več. Če so to znanje pravilno razume in uporabi, potem normalno življenje za diabetika ni več utopija. Veliko znanih oseb je diabetikov, ki v življenju dosegajo čudovite uspehe samo zato, ker so poučeni, seznanjeni in sodelujoči diabetiki.

Samo brezpogojna želja, s potrebnim znanjem, lahko pripelje k uspehu. Tako se diabetik ne razlikuje več od normalnega človeka. In to priložnost ima vsak diabetik.

Poučiti se – nato ukrepati. To naj bi bilo življenjsko vodilo. In pri tem si zaželim veliko uspeha.

Tekmovanje iz znanja o sladkorni bolezni
(Foto: arhiv društva.)

RAZISKAVA

K zgodovini javnega zdravstva v Mežiški dolini konec 19. in v začetku 20. stoletja

Dr. Katarina Keber

Problematika razvoja zdravstva v preteklosti je del siceršnjega historičnega politično-gospodarskega okolja, saj se je sodobno zdravstvo lahko začelo razvijati šele takrat, ko se je začela modernizirati tudi sama družba.

Prelomnica v tem pogledu so razsvetljenske reforme Marije Terezije in Jožefa II. v drugi polovici 18. stoletja, ko so reforme v Habsburški monarhiji posegle tudi v organizacijo zdravstvenega sistema. Z reformami študija medicine in s sestavo Splošnega zdravstvenega zakona leta 1770 je svetovalec Marije Terezije zdravnik Gerhard Van Swieten sprožil proces reforme zdravstva, ki je potem v naslednjem – 19. stoletju – omogočil postopen razvoj organizirane oblike stalne državne skrbi za javno zdravje. Z državnim zdravstvenim zakonom leta 1870, ki je prvič celovito urejal področje zdravstva, so bili namreč v monarhiji vzpostavljeni temelji moderne zdravstvene ureditve. Zakon so v naslednjih desetletjih nadgradili posebni deželni zdravstveni zakoni, ki so urejali zdravstvena razmerja na nižjih, občinskih ravneh. Dežela Koroška je svoj zdravstveni zakon dobila leta 1884, dežela Kranjska pa leta 1888.

V drugi polovici 19. stoletja so se kot del uprave postopno oblikovale državne in deželne zdravstvene oblasti. S pomočjo uredb in predpisov, ki so vedno bolj natančno urejali posamezna zdravstvena področja, pa so zdravstveni ukrepi med ljudmi postajali vse bolj razširjeni. Z razvojem medicinske in drugih naravoslovnih znanosti kot tudi s postopno diferenciacijo zdravstvenih ustanov od socialnih in človekoljubnih, kot je bila na primer preobrazba večjih špitalov v moderne bolnice, ter z zgoščevanjem javne zdravstvene mreže v deželah so bili v monarhiji vzpostavljeni tisti mehanizmi, ki so v 20. stoletju omogočili razvoj modernega javnega zdravstvenega sistema.

Vzporedno z javnim zdravstvom so soobstajali zdravniki z zasebnimi praksami, katerih storitve so bile plačljive in posledično za večino prebivalstva težko oziroma popolnoma nedosegljive. Potrebo po čim gostejši in učinkoviti javni zdravniški mreži so še posebno močno razgalile različne epidemije. Niz epidemij kolere, na primer, ki so v Habsburški monarhiji skozi vse 19. stoletje povzročale nenadne, hitre in

množične smrti, je družbo pretresel in jo prisilil v spremembo načina mišljenja. Če ne prej, so oblasti med epidemijami kolere ugotovile, da zdravnikov in ranocelnikov v javnem zdravstvu močno primanjkuje.

Tako iz literature kot tudi iz arhivskih virov o zgodovini zdravstva v Mežiški dolini in Dravogradu konec 19. in v začetku 20. stoletja je razvidno, da so bili poleg slovenjgraškega pomembni zdravstveni centri tudi v Mežiški dolini. Ta del današnje Koroške v Sloveniji je bil skupaj z Dravogradom in Jezerskim do konca prve svetovne vojne, torej v času Avstro-Ogrske,

Koroško deželno zdravstveno poročilo iz leta 1902

del zgodovinske dežele Koroške. Večino arhivskih virov, ki se nanaša na zgodovino Mežiške doline in Dravograda pred letom 1918, hranijo fondi Koroškega deželnega arhiva v Celovcu (Kärntner Landesarchiv), nekaj tudi Avstrijski državni arhiv na Dunaju (Österreichisches Staatsarchiv) in Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani.

Obdobje, ki se ga najstarejši Korošci še spominjajo, je čas od konca prve svetovne vojne naprej – obdobje po letu 1918 torej, ko so Mežiška dolina, Dravograd in Jezersko v novi Državi SHS (kasneje Kraljevini SHS) ostali združeni z glavnino ostalega slovenskega ozemlja. Nova državna (senžermenska) meja je omenjena območja odrezala od njihovih starih upravnih središč. Tokrat pa bo govora o času pred koncem prve svetovne vojne, ko so bili naši kraji še del zgodovinske dežele Koroške z glavnim deželnim mestom Celovcem. Upravno središče za Mežiško dolino je bilo Okrajno glavarstvo Velikovec, sodna okraja Pliberk in Železna Kapla; upravno središče za Dravograd pa Okrajno glavarstvo Volšperk (Wolfsberg) in sodni okraj Sentspavel (St. Paul).

Glavna značilnost Mežiške doline v 19. stoletju je bila intenzivna industrializacija; v rudniku svinca v Mežici, premogovniku na Lešah in železarni na Prevaljah je delalo veliko rudarjev in drugih delavcev. Gostota prebivalstva je namreč v močno industrializirani dolini tudi pri organizaciji zdravstva odigrala odločilno vlogo. Premogovnik na Lešah je bil v obdobju 1835–1855 po proizvodnji največji premogovnik na slovenskem narodnostnem ozemlju. Takrat naj bi v njem delalo med 700–800 ljudi. Glavni porabnik leškega premoga je bila železarna na Prevaljah, ki je leta 1855 zaposlovala okrog 600 delavcev. Proti koncu 19. stoletja se je zaradi zmanjševanja proizvodnje zmanjševalo tudi število delavcev, sploh po zaprtju prevaljske železarne leta 1899 in rudnika na Lešah po prvi svetovni vojni. V mežiškem rudniku je bilo leta 1903 zaposlenih od 700 do 800 ljudi.

Bolnice v Mežiški dolini

Dežela Koroška je na začetku 20. stoletja imela tri javne bolnice in 17 privatnih. Javne bolnice so bile naslednje: Splošna bolnica v Celovcu s 610 posteljami, Bolnica cesarja Franca Jožefa v Beljaku s 130 posteljami in Špital vojvodinje Marije Valerije v Volšperku s 130 posteljami. V Mežiški dolini so bile štiri bolnice, in sicer na Lešah, na Prevaljah, v Črni in v Guštanju. Namenjene so bile rudarjem in železarniškimi delavcem ter njihovim družinam. Podobne bolnice so obstajale tudi v drugih koroških industrijskih središčih, kot na primer (leta 1906) v Hüttenbergu, kjer je bil špital Alpinske montanske družbe s 16 posteljami, v Bleibergu je bil rudniški špital s 15 posteljami, v Rablju špital s petimi posteljami in v Arnoldsteinu rudniški špital s štirimi posteljami.

Vse štiri bolnice v Mežiški dolini so ustanovile bratovske skladnice obeh rudnikov in železarn. Z začetkom industrializacije se je namreč v obliki bratovskih skladnic za rudarje in tovarniške delavce razvilo tudi zdravstveno in pokojninsko zavarovanje. Iz blagajn bratovskih skladnic so se delavcem plačevale tako boleznine kot tudi pokojnine. Njihovi bolni člani so imeli pravico do brezplačne zdravniške pomoči, zdravil in oskrbe v bolnicah.

Bolnica na Lešah

O tem, kdaj je bila leška bolnica zgrajena, obstajajo različni podatki. Franc Ivartnik piše, da so jo zgradili lastniki rudnika grofje Henkli v letih 1860–1870, Drago Plešivčnik navaja podatke, ki so se ohranili z ustnim izročilom, da naj bi se ljudje v bolnici zdravili že leta 1854. Stavba, ki še stoji, je pritlična, pravokotne oblike, v njej so bile urejene tri bolniške sobe za dvajset bolnikov, soba za bolniškega strežnika in preiskovalna soba. Na zahodni strani so bili še prizidki, in sicer kuhinja, pralnica (vaškurna), stranišča in mrtvašnica. V

Današnja podoba stavbe, v kateri je bila leška bolnica (fotografirano septembra 2007)

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

bolnici so zdravili leške rudarje in njihove družine, ki so imeli brezplačno oskrbo. Na Lešah je namreč delovala bratovska skladnica. Jože Šorn piše, da sta prevaljska železarna in njen leški rudnik statute za bratovsko skladnico dobila leta 1858 (Statuti bratovske skladnice pri Rosthorn-Dickmannovem podjetniškem kompleksu Prevalje). Ker je takrat v fond skladnice vplačevalo že 1200 rudarjev in delavcev, Šorn sklepa, da je bila skladnica ustanovljena že zelo zgodaj, verjetno že v 30-ih ali 40-ih letih 19. stoletja. Leška bolnica svojega stalnega zdravnika ni imela, ampak je tja hodil zdravnik s Prevalj, nekaj časa tudi zdravnik iz Črne, katerega naj bi vozil furman s kolesljem. Veliko bolnikov naj bi se v bolnici zdravilo leta 1919 zaradi epidemije griže. Iste leta naj bi bolnica tudi prenehala z delovanjem. Znano je, da je leško bolnico poleg hüttenberške in guštanjske leta 1904 obiskal deželni zdravstveni inšpektor dr. Wilhelm Hölzl iz Beljaka.

Bolnica v Guštanju je bila urejena za potrebe železarne grofa Turna (Werkspital von der Graf Thurn'schen Stahlgewerkschaft). Ko jo je leta 1904 obiskal zdravstveni inšpektor Hölzl, so bolnico dograjevali, saj je inšpektor ob obisku naletel na gradbišče. Ponovno je dr. Wilhelm Hölzl bolnico obiskal leta 1908 in v poročilo zapisal, da ima bolnica dve sobi s samo petimi posteljami in da ima svojo majhno hišno lekarno ter sobo za strežnika. Inšpektor je ugotovil, da so bolnico bolj redko uporabljali.

Bolnica na Prevaljah naj bi za potrebe železarne delovala verjetno od srede 19. stoletja do konca prve svetovne vojne, po propadu železarne leta 1899 po vsej verjetnosti skupaj z bolnico na Lešah. Bolnica je delovala v eni od najstarejših hiš v prevaljskem Trgu. Med njenimi prvimi zdravniki je znan Ignaz Prem, ki je pokopan na pokopališču ob cerkvi Marije Device na Jezeru na prevaljski Fari. Za bolnišnične bolnike je skrbel tovarniški zdravnik oziroma zdravnik bratovske skladnice.

Bolnica v Črni

Črnjanski zdravnik Rudolf Ramšak je leta 1954 zapisal, da je bil »zaradi potreb rudarske industrije v Črni zdravnik že odkar ljudje pomnijo«. Konec 19. stoletja naj bi bila v majhni hišici sredi Črne že zasila rudniška bolnica. Leta 1903 je rudnik zgradil poslopje za novo bolnico, po Ramšakovih podatkih s petnajstimi posteljami, ki je v tej obliki ostala vse do leta 1927, ko jo je Krajevna bratovska skladnica povečala na 35 postelj.

Že omenjeni zdravstveni inšpektor dr. Wilhelm Hölzl iz Beljaka je črnjansko bolnico obiskal leta 1906. V poročilu je zapisal, da gre za novogradnjo iz zadnjih let na zelo lepem zemljišču, bolnica ima 19 postelj v eni veliki sobi in treh manjših sobah, od katerih se ena soba uporablja za izolirnico, poleg tega imajo tudi operacijsko sobo, kopalnico, stanovanje za strežnika in njegovo ženo ter lastni dovod pitne vode. V sosednji hiši sta bili urejeni tudi mrtvašnica in prostor za dezinfekcijo.

Zanimiva so inšpektorjeva opažanja glede topilnice v Žerjavu, saj v zvezi z njo pravi, da so sanitarne razmere za delavce dobre. Na voljo so imeli kopalnice s

tuši, dobro naj bi bilo poskrbljeno tudi za njihovo prehrano in stanovanja.

Zdravstvena okrožja v Mežiški dolini in Dravogradu

Organizacija javne zdravstvene mreže se je po sprejetju koroškega deželnega zdravstvenega zakona leta 1884 naslonila na že obstoječe zdravstvo, ki je sprva delovalo pod okriljem bratovskih skladnic tako rudnika v Mežici kot tudi premogovnika na Lešah in železarne na Prevaljah. Z ustanavljanjem zdravstvenih okrožij se je obstoječe zdravstvo združilo v javno zdravstveno mrežo. Zdravstvena okrožja so lahko poljubno ustanovljale občine same, eno zdravstveno okrožje z okrožnim zdravnikom je lahko obsegalo več občin.

V spodnjem delu javne deželne zdravniške hierarhije so bili okrajni zdravniki – vsak okraj je imel enega okrajnega zdravnika. Za Mežiško dolino je bil pristojen okrajni zdravnik v Velikovcu, za Dravograd okrajni zdravnik v Volšperku. Znotraj okrajev so občine do deželnega zakona same najemale bodisi ranocelnike bodisi zdravnike, če so jih bile seveda sposobne plačati. Po zakonu pa so se ustanovljala že omenjena zdravstvena okrožja, ki so obsegala več občin. Meje zdravstvenih okrožij so morale ostati znotraj političnih okrajev, deželna vlada pa je po eni strani morala skrbeti, da se s tem ne ustvarijo nesmiselna in prometno nemogoča potovanja zdravnikov, po drugi strani pa tudi za probleme jezikovne narave.

V Mežiški dolini sta bili dve zdravstveni okrožji: Zdravstveno okrožje Guštanj in Zdravstveno okrožje Zgornja Mežiška dolina (Obermiessthal) s sedežem v Črni. Temu, da je bil sedež okrožja v Guštanju, sta leta 1905 neuspešno nasprotovali občini Prevalje in Šentanel, saj sta hoteli sedež zdravstvenega okrožja iz Guštanta prenesti na Prevalje. V obeh okrožjih v Mežiški dolini je deloval okrožni zdravnik, ki je moral zdraviti vse prebivalce. V praksi je bil to hkrati tudi rudniški oziroma tovarniški zdravnik bratovske skladnice. Javnih lekarn Mežiška dolina v tem obdobju ni imela, v celotnem velikovškem okraju sta bili dve – v Pliberku in Velikovcu. Iz poročila o pregledu javnih in hišnih lekarn za leto 1899 je razvidno, da je bilo v Okrajnem glavarstvu Velikovec šest hišnih lekarn, od tega kar tri v Mežiški dolini – v Guštanju, na Prevaljah in v Črni.

Na primeru pritožbe šentanelskega župana (St. Daniel bei Bleiburg) M. Kumpreja leta 1912 na koroški Deželni odbor je razvidno financiranje guštanjskega okrožnega zdravnika. Občina Šentanel se je namreč pritožila zaradi, po njihovem mnenju, previsokega prispevka, ki ga je morala letno plačevati za guštanjskega okrožnega zdravnika Antona Skaso. Bili so mnenja, da ima zdravnik previsoko plačo. »Zakaj dobi okrožni zdravnik to remuneracijo, saj dobi sicer ekstra plačano cepljenje koz, službena potovanja itd. K temu morajo v času epidemij spet prispevati tudi občine. Čemu torej stalna remuneracija, ako se mora okrožnega zdravnika za vsako poslovanje zopet posebej plačati?«

Pod guštanjsko zdravstveno okrožje so namreč spadale občine Guštanj, Prevalje, Kotlje, Tolsti vrh in

Šentanel pri Pliberku. Leta 1912 je zdravnikova plača znašala 700 kron. Največjo vsoto 200 kron je prispeval Guštanj, druge občine pa manj: 80 kron Prevalje, 50 kron Kotlje, 40 kron Tolsti vrh in 30 kron Šentanel; skupaj torej 400 kron. Razliko do 700 kron sta verjetno pokrivala Velikovski okraj in koroška deželna vlada. Z izborom zdravnika Antona Skase, ki je leta 1905 zamenjal Josefa Höhna, se je strinjala tako bratovska skladnica kot tudi železarna grofa Thurna Streiteben. Zdravnik Skasa je v Guštanju ostal vse do konca prve svetovne vojne.

Nanj se nanaša zanimiv dopis Narodnega sveta SHS za Mežiško dolino s sedežem na Prevaljah Narodnemu svetu v Ljubljani iz leta 1918, torej neposredno po koncu prve svetovne vojne in razpadu monarhije. Med drugim vsebuje tudi naslednje: »V celi Mežiški dolini nimamo nobenega slovenskega zdravnika. V tej dolini se nahaja jeklarna v Guštanju, rudokop v Črni in Mežici in premogokop na Lešah pri Prevaljah. V celi dolini se nahaja samo en zdravnik, in sicer dr. Skasa v Guštanju, ki je kot zagrizen nemškutar zelo neprijatelj. En slovenski zdravnik bi bil tembolj nujno potreben, ker dr. Skasa na poklic v oddaljene kraje navadno ne gre. Pripis: Tudi v Črni se nahaja zdravnik nemške narodnosti, ki pa za Prevalje in okolico ne pride v poštev.«

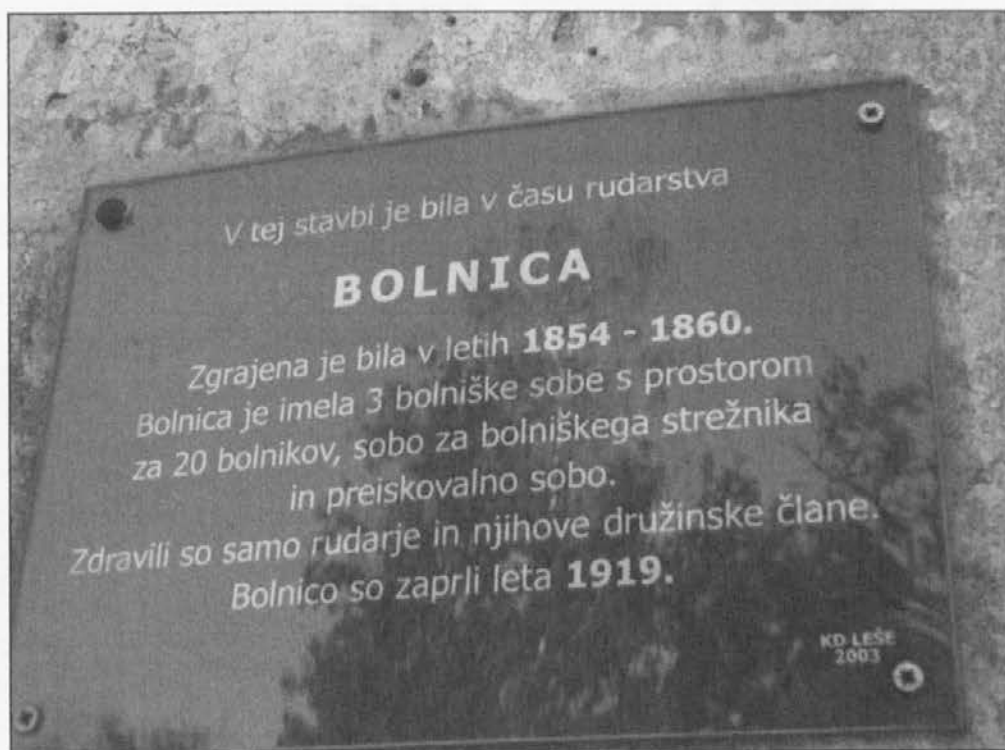
Svoje zdravstveno okrožje je leta 1893 dobil tudi Dravograd, kjer pa so sprva imeli težave z zasedbo mesta okrožnega zdravnika. Ker so bili od leta 1889 brez zdravnika, so leta 1891 zaprosili za ustanovitev novega zdravstvenega okrožja v Dravogradu, kar jim je, kot že rečeno, uspelo leta 1893. Vendar pa še nekaj let zdravnika niso uspeli zaposliti, čeprav so razpis nekajkrat ponovili. Zdravniki, ki so se prijavljali, so kasneje od prijave odstopali predvsem zaradi prenizke plače. V Dravograd se je tako še nekaj časa, najdlje do leta 1898, ko je mesto okrožnega zdravnika prevzel Josef Hoffmann, enkrat oziroma dvakrat tedensko vozil okrožni zdravnik iz Šentpavla.

Podobno kot opisana organizacija bolnic in mreža zdravnikov v Mežiški dolini in Dravogradu so bile zdravstvene ustanove organizirane tudi po drugih deželah Avstro-Ogrske. Trdimo lahko, da je bila zdravstvena oskrba na močno industrializiranih območjih boljša kot v izrazito kmečkem okolju. V Mežiški dolini so v nekem trenutku tako obstajale kar štiri bolnice, kar po zaprtju prevaljske železarne in leškega rudnika seveda ni bilo več vzdržno. Najdlje se je ohranila bolnica v Črni, za katero se zdi, da je bila najtesneje povezana z rudarskim okoljem, verjetno tudi zaradi zdravnika Simona Hohenwartera, ki je v Črni deloval najmanj 12 let, in sicer vsaj v obdobju 1905–1916.

Viri in literatura:

- **Viri:** Kärntner Landesarchiv, Kärntner Landesauschuss, k. 724, 725; Österreichische Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungsarchiv 36/1, k. 2466 in 36/5, k. 2654; Arhiv Republike Slovenije, AS 33, 17/8, št. 944.

- **Literatura:** članki Franca Ivartnika in Rudolfa Ramšaka v *Koroškem fužinarju*, Drago Plešivčnik, Kronika bolnišnic okrog Uršlje in Pece, v: *Med Peco in Pohorjem*, str. 217–234; Karla Oder, Rudarji rudnika Mežica in njihovo delo v obdobju 1918 do 1947, v: *Prispevki za novejšo zgodovino – Kresalov zbornik*, let. XLVI, 1, 2006, str. 125–144; Jože Šorn, Premogovniki in njihovi rudarji v obdobju 1848–1918, v: *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, let. VIII-IX, št. 1-2, 1968–1969.

Spominska tabla na nekdanji leški bolnici, ki je vključena v učno pot Po stopinjah leških rudarjev.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Bolnice v Mežiški dolini

leto	LEŠE <i>Das Werkspital Liescha</i>	ČRNA <i>Das Werkspital Schwarzenbach</i>	GUŠTANJ <i>Das Werkspital Streiteben/Gutenstein</i>	PREVALJE <i>Das Werk- /Reserve- /Bergspital Prävali</i>
1898	-----	-----	-----	Das Werkspital in Prävali- Liescha 18 postelj 109 bolnikov
1899	-----	-----	-----	Das Werkspital in Prävali- Liescha 16 postelj 46 bolnikov
1900	-----	-----	-----	Das Werkspital 16 postelj 62 bolnikov
1905	16 postelj 16 bolnikov	7 postelj 126 bolnikov	-----	Das Reservespital in Prävali zugleich mit jenem in Liescha ausgewiesen.
1907	16 postelj 29 bolnikov	19 postelj 228 bolnikov	Das Werkspital Streiteben 6 postelj 3 bolniki	
1908	12 postelj 15 bolnikov	19 postelj 176 bolnikov	-----	
1909	-----	19 postelj 126 bolnikov	Das Werkspital Gutenstein 5 postelj 5 bolnikov	Das Bergspital Prävali 6 postelj 34 bolnikov
1910	-----	19 postelj 160 bolnikov	5 postelj 4 bolniki	20 postelj 16 bolnikov
1911	-----	19 postelj 144 bolnikov	5 postelj 0	20 postelj 24 bolnikov
1912	-----	19 postelj 151 bolnikov	5 postelj 0	20 postelj 11 bolnikov
1913	-----	19 postelj 194 bolnikov	5 postelj 4 bolniki	20 postelj 32 bolnikov
1914	-----	19 postelj 202 bolnika	5 postelj 6 bolnikov	12 postelj 79 bolnikov
1915	-----	19 postelj 228 bolnikov	5 postelj 4 bolniki	12 postelj 73 bolnikov
1916	-----	19 postelj 235 bolnikov	5 postelj 21 bolnikov	12 postelj 14 bolnikov

Vir: Haus- und Geschäfts- Adress- Kalender, Klagenfurt, 1898–1900.

Kärntner Amts- und Adress- Kalender, Klagenfurt, Ietniki 1905, 1907–1916.

TEHNIŠKA DEDIŠČINA

Slovenska pot kulture železa

Mag. Karla Oder

V Sloveniji že več desetletij potekajo različne aktivnosti, povezane z ohranitvijo, varovanjem in s prezentacijo industrijske, z njo pa tudi tehniške dediščine. Že kmalu po drugi svetovni vojni so ustanovili muzeje z zbirkami s področja rudarske, železarske in druge gospodarske zgodovine.

Tudi Koroški pokrajinski muzej z Raven na Koroškem so ustanovili nekaj let po drugi svetovni vojni. Njegovo poslanstvo pa je varovanje in prezentacija gospodarske in družbene zgodovine in kulturne dediščine Koroške. Naj ob tej priložnosti povem, da je muzej leta 1995 v Hüttenbergu na deželni razstavi o rudarstvu in železarstvu na Koroškem razstavljal več kot sto predmetov, ki jih hrani v svojih zbirkah.

Promocija tehniške, še posebej železarske dediščine

Projekt Slovenska pot kulture železa (SPKŽ) je bil zasnovan leta 2003 na pobudo Madžarov, ki so kot glavni partner pripravili projekt Evropska pot železa in kandidirali na razpisu za evropska sredstva v okviru programa Kultura 2000. Na pobudo Gorazda Tratnika in Janeza Kovača, ki sta se takrat udeležila mednarodne konference o možnostih razširitve gibanja »European Route of Iron Culture« v Miškolecu na Madžarskem, je župan Občine Ravne na Koroškem sklical iniciativni odbor, ki je na podlagi skupnega interesa sodelujočih oblikoval program aktivnosti. Projekt koordinira

Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem, koordinator z mednarodnimi člani in odbori vključenih držav je Janez Kovač. Pri oblikovanju programa sta bila v ospredju železo in kultura železa od prvih najdb na Slovenskem do moderne industrijske dobe. Ohranjeni kulturni spomeniki in obstoječe muzejske zbirke v pokrajinskih in drugih muzejih dajejo priložnost in možnost povezave ter skupne promocije tehniške, še zlasti pa železarske dediščine.

Zaradi organiziranosti je projekt zasnovan skozi regije, tako da so posamezni regionalni muzeji nosilci aktivnosti v svojem okolju in hkrati povezujejo občinske in specialne muzeje ter kulturne spomenike v svoji regiji. S tem imajo pristojni muzeji tudi možnost poudariti regionalne značilnosti in pomen gospodarskega razvoja na njihovem območju.

Sodelujoči muzeji hranijo raznovrstno dediščino s področja kulture železa. Izjemne arheološke zbirke s predantičnimi in antičnimi najdbami železnih

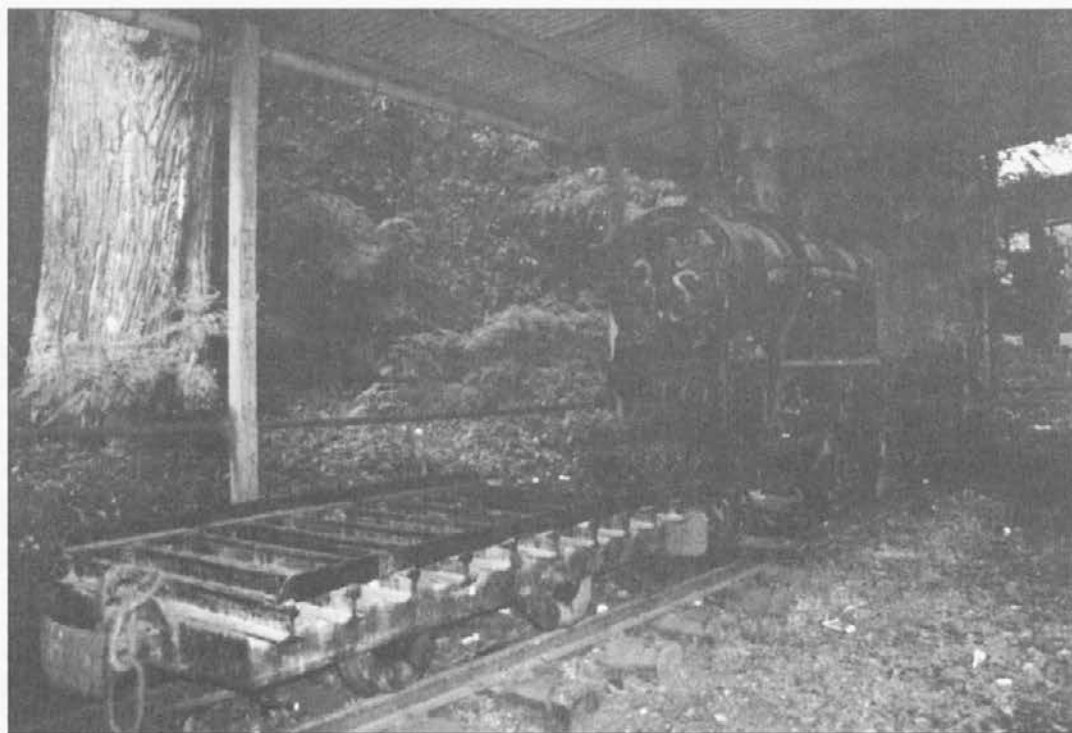
Prevoz pettonske elektroobločne peči iz jeklarne II v muzejski kompleks (14. 10. 2005)

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Obnavljanje dimnika v ravenskem muzejskem območju (3. 1. 2005)

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Lokomotiva iz muzejske zbirke je bila do leta 2005 še v ravenskem parku (na fotografiji 10. 10. 2005), zdaj pa stoji v štauhariji.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

predmetov hranita Dolenjski muzej Novo mesto in Gorenjski muzej Kranj. Težišče SPKŽ je na dediščini zadnjih stoletij oziroma na dediščini industrijske dobe. Muzeji na Gorenjskem, Gornjesavski muzej Jesenice, Muzej Kropa, Muzej Železniki in Muzej Tržič, hranijo zgodovinske dokaze o fužinarstvu. V Dolenjskem muzeju Novo mesto so zbrani dragoceni izdelki iz Auerspergove železolivarne na Dvoru pri Žužemberku, ki je delovala v 19. stoletju. V zadnjem stoletju so se v Sloveniji izoblikovala tri glavna železarska oziroma jeklarska središča: na Jesenicah, v Štorah in na Ravnah na Koroškem. V teh mestih je dediščina železarstva predstavljena v pristojnih muzejih. Pri projektu sodeluje tudi nacionalni muzej za varovanje tehniške dediščine.

Ohranjena nepremična dediščina in stalne muzejske zbirke so tako bile izhodišče za oblikovanje poti. Vez med posameznimi središči je železniška proga, saj so železnice prav tako del kulture železa. Lahko bi rekli, da so se z večanjem železarn daljšale tudi železnice. Pot je zasnovana tako, da potencialni obiskovalec lahko z vlakom začne pot iz katerekoli sosednje države in obiše vsa omenjena središča v Sloveniji. Potovanje je mogoče tudi z drugimi prevoznimi sredstvi, npr. z avtobusom in avtomobilom.

Tematska pot ima ključne točke v pokrajinskih središčih: Ravne na Koroškem, Celje oziroma Štore, Novo mesto, Ljubljana in Jesenice. Regionalni muzeji se povezujejo z občinskimi in s krajevnimi muzeji ter z varuhi tovrstne dediščine na svojem območju in oblikujejo lokalne poti.

Simbolna povezanost krajev se kaže v skupnem izvajanju zastavljenega programa in v aktivnostih v okviru promocije kulturne dediščine: skupna zloženka, strokovni posvet, zbornik, raziskave, izmenjava razstav in predvsem postavitev novih muzejskih zbirk.

V letu 2005 je izšla skupna promocijska zloženka v slovenskem in angleškem jeziku; fotograf Blaž Budja je na potujoči razstavi, gostujoči v vseh sodelujočih pokrajinskih muzejih, s fotografijo predstavil opuščene železarniške obrate v Sloveniji. Razstavo je spremljal tudi zanimiv katalog izbranih fotografij. Dobro sodelovanje in izmenjava razstav sta se v teh letih razvila med ravenskim muzejem in Izobraževalnim centrom Štore. Tam so v okviru projekta Evropska pot železa pripravili že več razstav.

Delo na projektu med sodelujočimi muzeji koordinira muzej na Ravnah na Koroškem, ki je leta 2006 organiziral mednarodni strokovni posvet z naslovom *Med železom in kulturo, naša dediščina, naša pot*, na katerem so sodelovali strokovnjaki iz Avstrije, Madžarske, Srbije in Slovenije. Kolegi so spregovorili o praksah varovanja in promociji tehniške dediščine v Evropi ter izpostavili dediščino v Sloveniji. V drugem delu strokovnega posveta so referenti predstavili »Življenje z železom«, saj je delo v fužini, železarni in jeklarni pomembno sooblikovalo način življenja zaposlenih in njihovih družinskih članov.

Na Ravnah nastaja nova muzejska zbirka

Projekt SPKŽ v okviru aktivnosti varovanja in promocije kulturne dediščine vključuje tudi postavitev novih muzejskih zbirk. V Štorah so stalno železarsko zbirko v sodelovanju z Muzejem novejšje zgodovine Celje odprli leta 2004. Novo zbirko o življenju železarjev so postavili tudi na Jesenicah. Na Ravnah na Koroškem nastajata na lokaciji železarne muzej železarstva in tehniška zbirka, kjer bo predstavljena štiristoletna tradicija železarstva.

Leta 2002 je Metal Ravne, d. o. o., Občini Ravne na Koroškem za namen muzejske prezentacije predal tri objekte, ki so od leta 1994 kulturni spomenik. Krčilno kovačnico, imenovano tudi štauharija, so zgradili leta 1915 za potrebe vojaške industrije, večstanovanjska hiša, imenovana personal, je iz 1875. leta, medtem ko je pritlična stavba laboratorija najmlajša po nastanku, a prostorsko in vsebinsko dopolnjuje muzejski kompleks na območju bivše Železarne Ravne. Na podlagi osnovne ideje je v sodelovanju s Fakulteto za arhitekturo nastala idejna zasnova ureditve muzejskega kompleksa na lokaciji železarne, s predvideno namembnostjo vseh treh objektov. Na tej podlagi je bil izdelan Projekt postavitve stalne muzejske razstave *Železarstvo na Koroškem: od železa do jekla* v osrednji dvorani krčilne kovačnice. V elaboratu je opredeljena celostna ureditev objekta, v katerem so predvideni recepcija, večnamenski prostor s predavalnico in glavni razstavni prostor z vsebinsko zasnovo. Posamezni vsebinski sklopi so prav tako umeščeni v prostor, predvideni pa so tudi že določeni eksponati in drugo muzejsko gradivo.

V glavnem razstavnem prostoru so ohranjeni originalni stroji in naprave, sem pa so že prestavljeni eksponati, prej razstavljeni v grajskem parku. Originalne predmete in naprave bodo vsebinsko dopolnjevale fotografije, sheme in grafi. Klasični muzejski postavitvi bodo dodani predstavitve na računalniku, zvočni in svetlobni efekti ter multivizija.

Vsebinsko je razstava zasnovana tako, da bo predstavljen proizvodni proces v železarni, ki temelji na pridobivanju železa in jekla, njegovem preoblikovanju v vročem in v hladnem. Tako bo pozornost namenjena različnim delovnim procesom: taljenju železa in kuhanju jekla, ulivanju, kovanju, stiskanju, valjanju, vlečenju, odrezovanju, nadalje metalurški oziroma toplotni obdelavi materiala, mehanski in kemijski kontroli izdelkov. Sledi predstavitev izdelkov, transportnih sredstev in energetskih virov. Na razstavi pa je predvideno mesto tudi za prikaz uporabe zaščitnih sredstev pri delu.

Nova stalna postavitev nastaja v sodelovanju s člani študijskega krožka, s posameznimi strokovnjaki in z zaposlenimi v železarni. Koroški pokrajinski muzej na Ravnah na Koroškem hrani obsežno fotografsko dokumentacijo iz železarne in dragoceni fond različnih

V štauhariji že stoji nekaj strojev, ki bodo sestavljali novo železarsko muzejsko zbirko.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Ob odprtju ambienta prihodnje železarske oz. jeklarske zbirke na Ravnah (28. 10. 2005) sta svoja dela razstavila Domen Planko in Štefan Marflak.

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

situacijskih načrtov, skic in risb. Tudi arhivski fond mislinjske železarne z obsežno korespondenco je dragoceni vir gospodarske zgodovine Koroške. O železarski tradiciji v Dravski dolini, konkretnije na Muti, priča izjemna muzejska zbirka v tem kraju.

Preteklost, sedanost in prihodnost v znamenju železa in jekla

Železo je danes ena najbolj razširjenih in uporabnih kovin, ki je del našega vsakdanjika. Železne in jeklene izdelke uporabljamo v urbanem prostoru, industriji in gospodinjstvu. Pomembnost železa je izražena tudi s poimenovanjem zgodovinskega obdobja – železna doba. V Dolenjskem muzeju v Novem mestu stalna arheološka zbirka predstavlja arheološko preteklost od mlajše kamene dobe do pozne antike. Jedro so predmeti iz 1. tisočletja pr. n. št. Na Cvingerju pri Dolenjskih Toplicah so ohranjeni sledovi s kamnitim in lesenim obzidjem utrjenega prazgodovinskega naselja iz 9. stoletja pr. n. št. Pod njim je obstajalo še 100 x 150 m veliko železarsko območje z množico zemljenih železarskih peči za taljenje železove rude.

Na Gorenjskem materialni dokazi pričajo o železarski dejavnosti že v 7. stoletju pr. n. št. Nekaj več pozornosti namenjam Koroški v Sloveniji, kjer je bila znana železarska dejavnost v vseh treh dolinah. V Mežiški dolini njegove začetke povezujemo z omembo kovačij v 14. stoletju v Guštanju. Leta 1620 so postavili prve fužine v Črni, ki pa so jih zaradi škode ob povodnji kmalu opustili. Šele v drugi polovici 18. stoletja so na starih temeljih ponovno postavili nove obrate, v katerih so vlekli žico, kovali žebelje in izdelovali različne vrste železa in jekla. Grofje Thurni so že na prehodu iz 18. v 19. stoletje usmerjali proizvodnjo v izdelovanje jekel. Leta 1870 so v Guštanju začeli s proizvodnjo lončenega jekla. Po kvalitetnih in plemenitih jeklih pa je tovarna znana tudi še danes.

V Dravski dolini so postavili fužine ob potoku Bistrica, rudo pa so pridobivali na Pohorju. Ob potoku Plavžnica so v letih od 1782 do 1833 topili rudo v visoki peči. V 19. stoletju so na Muti proizvodni program že oblikovali v dve skupini – v kovačiji in v livarni sive litine. Skozi stoletje so glede na potrebe vse do danes spreminjali proizvodni program.

V Mislinjo je leta 1723 iz Tratschwega pri Št. Vidu ob Glini kovačije preselil fužinar Ernest Jožef Hanžič in tu izdeloval predvsem kmetijsko orodje. Sredi stoletja je obrate kupil grof Schrottenbach in jih že leta 1754 prodal Michelangelu Zoisu. Za njim je gospodaril njegov sin Žiga, ki je železarno leta 1817 prodal nečaku Bonazzi. Zadnji lastnik Artur Perger je konec 19. stoletja proizvodnjo usmeril v lesno industrijo. V Mislinji so v začetku proizvajali le surovo železo, ki so ga prodajali po vsej deželi, leta 1870 pa tudi osi za vagonc.

Pomembno prelomnico v zgodovini metalurgije pomeni uporaba premoga pri taljenju surovega železa, kar je omogočila uporaba novih peči – pudlovk, ki so v 19. stoletju zaznamovale prehod v moderno jeklarsko industrijo. Pudlovko je leta 1784 v Angliji iznašel Henry Cort. V Habsburški monarhiji jih je uvedel Avgust Rosthorn, najprej leta 1830 v pudlarni in valjarni v Frantschach, kjer so kot kurivo še uporabljali drva, že leta 1835 pa je postavil drugi obrat s pudlovkami na Prevaljah. Tu so pod vodstvom Avgusta Rosthorna in Josepha Schlegla, ki je bil pred tem direktor železarne v Frantschach, s spremembo konstrukcije peči iznašli način uporabe rjavega premoga. Ta dosežek v kurilni tehniki je bil izjemnega pomena za celotno železarstvo v alpskem prostoru. Na Prevaljah so uvedli še eno novost – stopničasta rešeta, ki so omogočila uporabo drobnega premoga. V Buchscheidnu pa je Anton Müller iznašel »plinski generator«, ki so ga uspešno uporabili tudi na Prevaljah. Tu so leta 1870 zgradili še prvi plavž na koks in postavili Bessemerjev konverter, ki ga je sredi 19. stoletja patentiral Henry Bessemer. V konverter so ulivali tekoče surovo železo neposredno iz plavža. Najpomembnejši izdelek železarne, ki so jo ukiniteli leta 1899, so bile tračnice.

Druga pomembna novost pri izdelovanju jekla je bila t. i. martinovka, Siemens-Martinova peč, ki jo je leta 1864 iznašel Piere Martin. V njej so topili surovo in

staro železo. Že na začetku 80. let 19. stoletja je tovrstna peč obratovala v Thurnovi jeklarni v Guštanju, ki se je takrat že uveljavila s proizvodnjo lončenega jekla.

V 20. stoletju se pod vplivom druge industrijske revolucije uveljavi električna energija, v konkurenci s premogom pa je vstopilo olje. V jeklarski industriji so se pojavile nove, elektroobločne peči, za njimi pa naprave za pretaljevanje jekla pod žlindro. V Železarni Ravne so naredili prve šarže v elektroobločni peči že leta 1948.

Ob omenjenih pečeh za taljenje železa in »kuhanje« jekla so uporabljali še druge vrste peči za ogrevanje materiala pri posameznih postopkih obdelave, kot sta kovanje in valjanje. Tudi pri teh postopkih uvajanje tehničnih novosti skozi stoletja ni zaostajalo.

Projekt nove stalne postavitve vsebinsko obsega predstavitev delovnega procesa, nato delo zaposlenih in njihovo življenje ter v nadaljevanju tudi urbani razvoj naselij in urejanje javnih zadev v industrijskem okolju. Projekt bo trajal več let, a upamo, da bomo lahko prvim obiskovalcem odprli vrata že leta 2009.

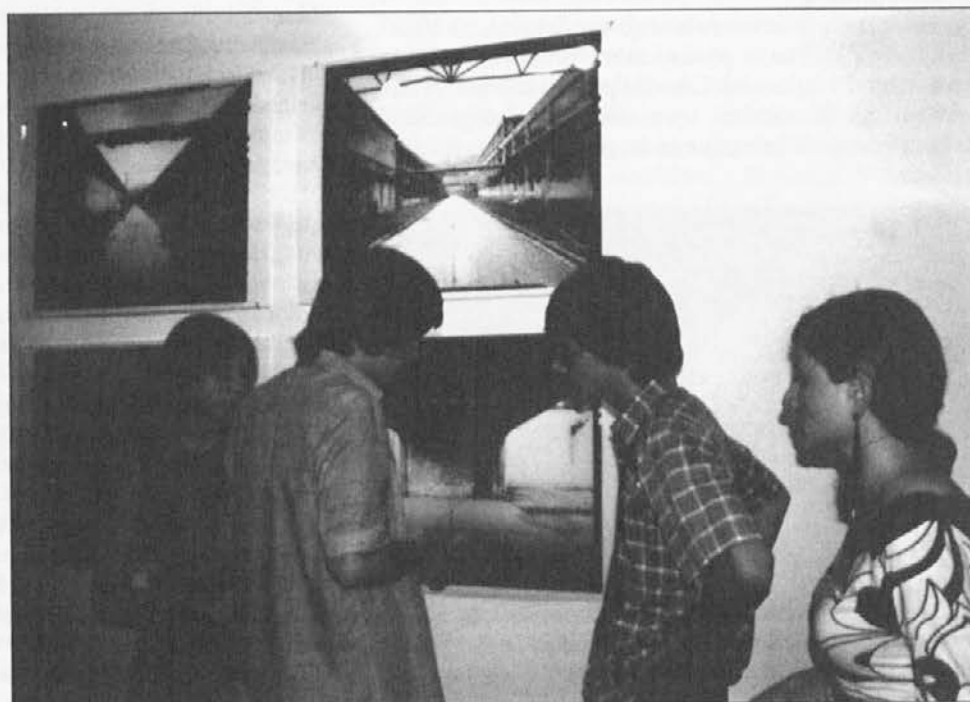
Naj zaključim z mislijo, da je projekt Slovenska pot kulture železa povezal ljudi in ustanove, ki se ukvarjajo s kulturo železa. Sodelujoči sledimo zastavljenim ciljem: varovanje, raziskovanje in promocija kulture železa, vključitev te dediščine v turistično ponudbo in oblikovanje tematske poti v Sloveniji ter pridružitvev Evropski poti železa.

V kratkem bo izšel tudi zbornik referatov, ki so bili oktobra 2006 na Ravnah na Koroškem predstavljeni na mednarodnem strokovnem posvetu z naslovom Med železom in kulturo, naša dediščina, naša pot.

Opomba: Referat je bil prebran 25. oktobra 2007 v Hüttenbergu na 3. mednarodni konferenci Pot železa.

Z razstave
FeRTIK:
opuščena
industrijska
območja avtorja
Blaža Budja
(muzejsko
razstavišče, 23.
6. 2005)

Foto: Andreja
Čibron - Kodrin.

OD MOKRONOGA DO PIJANE GORE

Po Vorančevih sledih

Barica Smole

Volan je tako vroč, da se specialka, razgrnjena čezenj, guba kot hribovje in gričevje, razloženo vse do obzorja. Po sredini, kjer so zlepljeni deli s trebanjsko, škocjansko in sevniško občino, teče potoček lepilnega traku. Z zelenim flomastrom so občrtani kraji, kamor moram, in poti, ki vodijo vanje. Načrt je narejen na podlagi Vorančevega potopisa Od Mokronoga do Pijane Gore, objavljenega prvič v potopisni zbirki Od Kotelj do Belih Vod leta 1945. Nastal je iz vtisov in opažanj za časa pisateljevega ilegalnega bivanja v mokronoški okolici leta 1940. Snoval ga je sredi druge svetovne vojne, saj je Ferdu Kozaku, uredniku Sodobnosti, 22. avgusta 1942 pisal, da bo za zbirko Če Drava noj Zila napisal spis Od Mokronoga do Škocjana ... do Telč ...

Kraji v tem delu Dolenjske so zame le imena, za njimi ni ne podob ne spomina na poti do njih. Glavne ceste posrkajo človeka v hitenje, pa tudi vinorodni grički za moje oči niso blagohotna idilična slika, s kakršno je koroški pisatelj pripotoval mednje, v *deželo mehke romantike z neštetimi cerkvicami in gradovi, z vinskimi goricami in zidanicami ...* Morda zato, ker predolgo živim med njimi. *In vendar, kako lepa in poetična imena je to od siromaštva prekleto ljudstvo dalo svojim naseljem: Sveti Vrh, Slančevrh, Vinvrh, Kresinji Vrh, Otavnik, Bojnik, Klenovik, Pijana Gora, Padeži, Zapadeži,* piše Prežih. Po rojstvu in duši kmet in po izobrazbi kmetijec, po srcu komunist iz prvega rodu KPJ, s svojimi deli in z življenjem dokazuje, da je na strani malega človeka, je v svoji dobroti preslišal molovske tone v poimenovanju gričev in hribovkov, med katerimi so žalostni in pijani. Celo več, tudi za zadnje je poiskal opravičilo in dobrohotno razlago: *Pijana Gora ima sicer svoje gorice, toda dvomim, da je kraj po njih dobil ime. Mogoče so kraj imenovali tako, ker je ljudstvo, ki tukaj živi, stalno pijano od težkega življenja in velike revščine pa od neskončnega hrepenenja po boljšem življenju.* Kot da je pozabil, da je nekaj strani prej opisal „roman na Brezovcu“, dramo ženske, ki je, pričakujoča petega otroka, s sekuro odsekala svojemu pijanemu možu glavo, ker ni videla drugega izhoda iz pekla, ki ga je naredil njunim otrokom, materi in njej s svojim okrutnim, sadističnim ravnanjem.

Samorodna šmarnica v teh lepih goricah ne raste več, več je znanja o vinogradništvu, kletarstvu ... Toda vinograd je še vedno *ponos vsakega Dolenjca*, kot je ugotovil že Prežih. Dvomim, da se spiše manj, morda le iz drugih vzrokov in boljše kapljico. Kam naj bi sicer poniknila vsa ta pijača? V teh nezno

vročih avgustovskih dneh so na neki hiši v okolici Mokronoga postavljali streho (kar pomeni, da je enemu mojstru dva dni pomagala brigada graditeljev prijateljev) in so pri tem spili dvesto litrov malkovškega cvička.

V senci tepke, na križpotju brez smerokazov, ugibam, ali naj peljem na levo, proti Trščini, ali desno, na Malkovec. Nikjer ni nobenega človeka, samo sledovi njegovega dela so, kamor seže oko: pokošene meje, trte s težkimi grozdi žlahtnih sort, od sadežev upogibajoče se veje dreves. Na hrbitih hribov izza drevja kukajo strehe hiš, izmed trtja pa zidanice oziroma počitniške hišice. In na vse strani, do sleherne zidanice, so razpeljane asfaltirane ceste in cestice. Odločim se za levo, a se prekmalu spustim v dolino potoka Laknice. Table z napisi Dolenje, Srednje in Gorenje Laknice zdrsiyo mimo, kljub vasem se v dolini, po kateri sem se že mnogokrat peljala, počutim tesnobno, ujeto. Šele ko se cesta prevesi čez sedlo, ko pod seboj zagledam Mokronog, lahko pritegnem Prežihu: *Globok, truden čar je ležal nad dolino in nad njenimi prelepimi lokami.*

Žalostna Gora

Foto: Miran Kodrin.

Mimo mokronoške cerkve, ki so ji ravno v času pisateljevega bivanja na Dolenjskem okrog starega zvonika obzidavali novega, skozi staro trško jedro, zapuščam Mokronog; dovolj je bilo za eno popoldne. Prežihove stopinje so, če povem po njegovo, *čudno težke*. Morda se mi zato nekje pri Puščavi začenjajo prikazovati podobe minulega časa. Take so, kot bi lebdele v meglicah nad segreto cesto, in včasih pobožajo po duši in drugič z raskavo roko, segajočo iz preteklosti, zavrtajo za očmi.

Bilo je pred mnogimi leti, v letu pred drugo svetovno vojno. Na železniško postajo Mokronog - Bistrica je majhna, šibka lokomotiva JŽ 152, ki so jo izdelale še cesarsko-kraljeve železnice, 14. avgusta ob štirih popoldne pripeljala poštni voz in štiri lesene vagone drugega razreda. Iz zadnjega je, oprijemajoč se z eno roko droga ob stopnicah, spretno skočil na šodrasta tla na strani, obrnjeni od postaje, velik možakar, bližajoč se petdesetim. Če bi si ga kdo dobro ogledal, bi opazil, da nosi skromno, skrbno pokrpano rjavo obleko, ki je prestala mnogo potovanj in je bila čez njegove široke rame ravno dovolj ohlapna, da se ni nagubala pod rokavi in čez plečati hrbet. Imel je slovansko širok obraz z visokim čelom in modre oči, ki so v trenutkih jeze dobile vodenkasto zelenkast odtonek.

Zaskripalo je pod njegovimi popotnimi čevlji in skladiščnik, ki bo čez dobro leto po vseh dolinah naokrog po kurirjih pošiljal Slovenskega poročevalca, je bil edini, ki ga je opazil. Ni domačin, je pomislil, saj je potnike, naj so bili kmetje iz mokronoške okolice, branjevke, sodni uradniki s trga, delavci iz usnjarne, šentjanški rudarji ali trški mogočnejši, poznal vse do zadnjega. Celu sabenjeke s hribov in kmete iz Lakniške doline, ki so se le enkrat ali dvakrat peljali z vlakom in so imeli ure hoda do doma, si je zapomnil.

Obrnil se je stran, saj v časih, ko so jugoslovanski orožniki spraševali po tujcih, ni bilo varno preveč videti. Tako ni opazil popotnikovega enakomernega, dolge hoje vajenega koraka, ki je čez kakih sto metrov zavil na cesto proti Mokronogu, in še manj, da je prav po potovsko užejan, zavil v gostilno Zajc, nedaleč od postaje.

Lahko je bilo tako in morda je bilo tudi drugače, res pa je, da se je po opisih ljudi, ki so ga osebno poznali, prav tak Prežihov Voranc pripeljal nekega dne leta 1940 na današnjo mokronoško postajo na Puščavi, nekdanje imenovano Mokronog - Bistrica.

Potopis bolj kot vsa povedana in v učbenikih zapisana zgodovina razkriva vzroke, zaradi katerih je med drugo vojno v teh krajih prišlo do političnega in ideološkega razkola, ki svojo temačno senco vleče vse do današnjih dni. Opisoval je delavce in kmete, ki so verjeli Hitlerjevimi obljubami o kruhu, videl je revščino in izkoriščanje ter zaostalost, ki je v pokrajini z napredno kmetijsko šolo ni pričakoval. Spoznaval je premožnejše, ki so bili za Rusijo; videl je graščinsko in cerkveno posest, otroke, ki so jedli poparjene tropine, sedemčlansko družino, ki je živela v vinskem hramu z micenimi okenci; starce, ki

Pogled na dolenjsko pokrajino

Foto: Miran Kodrin.

so za to, da bi preživeli, izkopavali prazgodovinske gomile in prodajali najdeno, mlade ženske, dobrotnice imenovane, ki so s prostitucijo preživljale otroke in starše, ljudi, ki so *živeli od lastnih solz*. In prav nič ni bil prizanesljiv do tistih, ki so ga celo gostili, na primer do trgovca in posestnika Prijatelja, pri katerem se je po zapisu Josipa Vidmarja (ta v *Obrazih* piše, da je bil Prijatelj bančni ravnatelj) sešel z njim in njegovima bratoma. S Slančjega Vrha je preštel petdeset cerkva, potem je nehal. Kljub temu, je zapisal, nikjer med preprostim ljudstvom ni srečal toliko brezbožnikov. Videl je Marijin ples na Žalostni Gori, kjer se je iz procesije z Marijinim kipom razvil rej s poganskimi prvinami, ovit v tančico krščanskega praznika na predvečer velikega šmarna ali velike gospojnice, kot pravijo na Koroškem. *Hipoma se je sukala vsa tisočglava množica. Sukala se je okrog same sebe. Množica je pela strastno, zateglo, hrepeneče.*

Zanima me, kakšna je Prežihova sled po več kot šestdesetih letih.

Petnajstega avgusta grem s prijateljico, ki je doma iz teh krajev, na Žalostno Goro. S spodnjega parkirišča se po peščeni poti vzpenjava do svetih stopnic, položenih v breg, nekakšne vzpenjajoče se kapele, do cerkve, iz katere po zvočniku v brezov gaj nasproti cerkvenih duri prihaja glas o porodnih Marijinih bolečinah. Kakšnih petintrideset stopinj je in le redki od tistih, ki so v cerkvi, se niso skoraj do njenih vrat pripeljali z avtomobili. Nikakršnega sledu ni o kakem rajanju prejšnjega dne in tudi ta terek ne kaže, da bi bil kakšen romarski shod ali semenj. Izginil je v vojni. Vsi trije predstavniki *interesnih področij, ki sta jo dosegla dva svetovna nazora v tem ozkem prostoru* (cerkev, imenitneži in *stranka tretjega svetovnega nazora, dolenjsko ljudstvo*), pa so še tu. Le da zadnji nimajo več Vidovega plesa na predvečer Marijinega praznika.

Umetniško besedilo lahko živi samo; pa vendar so ravno dejstva, okoliščine, v katerih je nastajalo, zanimiva za odstiranje različnih pripovednih plasti, tudi tiste, zaradi katerih novela ni prišla v Prežihovo berilo za vsakdanjo rabo. Je bilo v naši prejšnji državi tako opevano ljudstvo tu opisano preveč

naturalistično? Je bilo krivo to, da je Prežih preveč jasno videl in preveč naravnost opisoval? Bil je tak, *priroden in nobenih ovinkov ni poznal. Tipičen ljudski človek*, je za Prežihov zbornik zapisal Ferdo Godina. In je še dodal, da je bil *sijajen opazovalec, nikoli pa ni nikogar obsojal*.

Tudi teh ljudi ni. Bili so mu blizu, nasmejal se je anekdoti, ki je živela med njimi (Beži, grofica, bik gredo ...), saj je duhovito in zgoščeno odražala njegovo naklonjenost do kmeta in prezir do izkoriščevalske gosposke. Brezovec je opisal kot kraj, ki *ima dvajset bajt, v katerih živi nad sto velikih junakov, ki jih nihče ne opeva, ki jih nikjer ne poznajo in katerim si nihče ne upa pogledati v oči*. Gotovo političnim in literarnim „varuhom“ ni ustrezala njegova ugotovitev: *Če bi bil na agitacijskem potovanju z nalogo, da ustanovim proletarsko stranko, bi brez težave spravil skupaj organizacijo iz magnatov in oderuhov, nikakor pa ne bi mogel ustanoviti organizacije iz proletarskih elementov*. Tudi to, da je opisoval delovanje učitelja Jožeta Jurančiča, kasnejšega kaznjenca na Golem otoku, jim predvsem po letu 1948 ni moglo biti po volji, čeravno ni zapisal njegovega imena. Jurančič je bil leta šestintrideset kazensko premeščen na Telče, kjer se je zapil že marsikateri njegov predhodnik, tako kot se je v Mokronogu *v cvičku utopil* pisatelj rojak, živinozdravnik Močivnik. Jurančič je s pridelanim na šolskem vrtu organiziral prehrano za otroke, ki so jedli za zajtrk poparjene tropine, zgradil sušilnico sadja, učil ljudi nabirati zdravilna zelišča, da so revni lahko kupili obleko, učil, kot bi morda bilo modro učiti še danes (po njegovem naj bi imel učitelj absolutno svobodo pri učenju), in živel s

Dolenjska razglednica

Foto: Miran Kodrin.

Značilna podoba: grički, gorice in njive

Foto: Miran Kodrin.

tamkajšnjim ljudmi, ki jih je njegov predhodnik označil za tatove. *Iz nesrečnega telškega kaznjenca je kmalu postal telški „bog“*, kar je oblasti silno motilo. Vendar vaščani niso pustili, da bi ga premestili. Med vojno, ki je Telče razdelila med nemško in italijansko okupacijsko oblast, je bil zaprt in interniran, po vojni je bil nekaj časa pomočnik ministra za prosveto, nato pa, kot marsikateri komunist, ki je svoje prepričanje opredelil z besedami, kakršne bi najbrž izrekel tudi Prežih: „Socialno angažirano, to je bilo takrat komunistično“, pet let kaznjenc na Golem otoku, brez obsodbe, najbrž zato, ker se ni mogel strinjati s podružbljanjem kmečke zemlje.

Jože Jurančič, nekdanji Maistrov borec, je umrl novembra osemindvetdeset. Bil je eden najbolj znanih predvojnih naprednih učiteljev. V partijo ga je 1. maja 1925 sprejel Prežihov Voranc.

Čas je, da obrišemo prah s potopisne novele Od Mokronoga do Pijane Gore, v kateri je Prežih opisoval vzroke za tamkajšnjo revščino in jih našel v tem, da je imel kmet premalo zemlje, cerkev in grofje pa preveč. *Časi fevdalizma so za nami*, je ugotovil, a ohranili so se v dajatvah v vinu, sadovnjaki so bili last farovža, gozdovi so bili grofovski. Ali se na nek čuden, z domačo neumnostjo in s tujo pogoltnostjo pogojen način ti časi ne vračajo? Kdo ve, morda je ta novela moteča tudi za današnji čas. Tudi za kraje, kamor *bi moral romati vsak slovenski človek, ki je res sin slovenskega naroda ... z odkrito glavo iz spoštovanja pred tem ljudstvom, pred tem velikim, trpečim junakom naše zemlje*, saj med njimi še vedno živi trpek spomin na revščino in zaostalost, ki boli, čeravno je od takrat preteklo že mnogo časa in čeprav so opisani s tolikšno ljubeznijo in naklonjenostjo, kot niso bili nikoli.

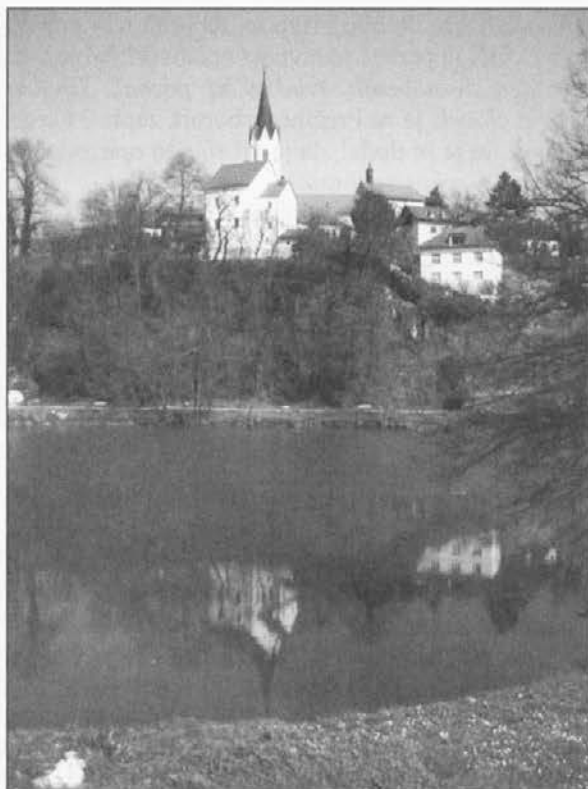
Zanima me, kako, zakaj in kdaj je pisatelj hodil po dolenjskem svetu, ki je *z vsakim korakom postajal lepši*. Skušam si odgovoriti, kaj od tistega, kar je zapisal, se je odvilo, kot je predvideval, in odkriti, katere so neme in žive priče njegovega popotovanja. Živih je malo, Koračinova Mici iz Mokronoga se Prežiha spominja takole:

„V Mokronogu se je v leseni hiši pod gradom skrival študent Borštinar Jože, doma nekje z litijskega konca. V naš kraj se je zatekel, ker je tu živelo njegovo dekle, administratorka pri nekem advokatu. O študentovem političnem prepričanju nisem vedela nič, gotovo pa je bil levičar, saj mu drugače ne bi dajali kosila naprednjaki. Kosilo sem mu nosila jaz enkrat iz gostilne Žlajpah, drugič iz gostilne Deu, tretjič od Majcnovih. Nekega dne me je pred hiško, ki je danes ni več, ogovoril možakar v rjavi obleki, s cekarjem v roki. *Dečva*, je rekel, *kje je Borštinarjev Joža?* Razumela sem, da je rekel dekla, saj koroškega narečja nisem še nikoli slišala. Pogrelo me je, še posebej sem bila jezna, ker me je vprašal nekaj, kar za vse na svetu ne bi nikomur povedala. Dvignila sem pogled proti njegovemu pokvekanemu klobuku in gotovo bi mu kaj zabrusila, če se ne bi iz hiše oglasil Jože: *Lovro, kar gor prid*. Pozneje sem se še enkrat srečala z njim. Potem je živel v Brezovici, vasi med Mokronogom in Gornjimi Laknicami, v hiši, ki je bila v lasti nekega Novaka, Ljubljčanca. Za tisti čas je bila to lepa hiša, vila; danes jo poznajo kot hišo Žužkovega Nandeta. Če pa je živel še kje, ne vem.“

Čudno, tudi Brezovica oz. Brezovec nima oznak, čeravno je ime zapisano na specialki, vasi s tem imenom, kot da ni. Spada pod Laknice in brez prijaznih ljudi je ne bi našla. Proti Malkovcu, nato desno, pa malo navzdol in navzgor in že izza drevja na drugem gričku poblisnejo rumeni zidovi nekoliko večje hiše. Jože Lamovšek, upokojeni rudar, tu živi s svojo ženo, hčerko človeka, ki je od Novaka kupil hišo. Prijazno me sprejme. Hiša je bila pred vojno bela, ograjena s smrekovo mejo, pod njo je bilo šestinpetdeset arov Novakovega vinograda. Franc Novak, urednik pri Jutru, je sem prihajal s svojo sestro. Menda je bil v taborišču, po vojni ni več živel in sestra je „vilo“ prodala. Mnogo se je spremenilo, posodobilo, le stari vhod v hišo s stopnicami in škarpo je še, kot je bil nekoč. In tudi jablana na sončnem vrtu za hišo, od koder se vidi proti Trebelnemu, je še videla Prežiha. Njeni plodovi, ki mi jih ponudi gospodar, so sladki in sočni.

Kdaj je pisatelj prišel v Mokronog?

V noveli v začetku pravi, da *nekega dne*, potem je nadaljeval pot v *jasnem avgustovskem ozračju, prežetem s soparo*. Iz gostilne Zajc, kjer je prejel prvi poduk o nazorih delavstva, kmetstva in gospode, se je s kmetom in z rudarjem odpravil proti Mokronogu in dalje na Žalostno Goro. Drugega dne, na veliko gospojnico, naj bi bil tam romarski shod. To je petnajstega avgusta. Iz tega sledi, da je v ta del Dolenjske pripotoval štirinajstega avgusta. Josip Vidmar v *Obrazih* navaja, da se je *Prežih vrnil domov (iz Pariza) že novembra 1939 in precej časa živel ilegalno v raznih predmestjih Ljubljane, kasneje se je preselil v Mokronog, kjer mu je neki njegov znanec dal na razpolago svojo tamkajšnjo hišo ... Moj brat Ciril, ki si je kot založnik ves čas dopisoval z njim, se je tudi dogovoril, da bi se srečala*

Idilična podoba Novega mesta

Foto: Miran Kodrin.

v *dolenjskem Tržišču, v zidanici bančnega ravnatelja Prijatelja ... Tam smo ga v kasnem poletju obiskali trije bratje Stane, Ciril in jaz*.

Prežih je bil star konspirativec in ta obisk je bil izjema. Vidmar dodaja še, da je *bil Prežih važen partijski faktor z velikimi pooblastili* in jih je začudilo, da *sedi zdaj tukaj skrit*. Pisatelj seveda ni sedel, ostro in hkrati naklonjeno je opazoval življenje v tem delu sveta. Drugo je zgodba o njegovem umiku in za njeno razjasnitev je treba poznati njegovo prejšnje politično delo.

V času, ko je prišel v Mokronog, je imel za sabo dvajset let dela v KPJ. 1. maja 1920 je v Guštanju (današnjih Ravnah) organiziral podružnico Socialistične delavske stranke Jugoslavije, ki se je šele na vukovarskem kongresu preimenovala v KPJ. Njegov politični nazor je bil v bistvu socialdemokratski, v smislu socialne demokracije z začetkov delavskega gibanja, in ne tiste, ki so si jo z imenom prilastile mnoge stranke. Tako je bilo že takrat, socialdemokratski stranki na Koroškem so dirigirali z Dunaja, v njej pa so bili nemčurji. Bil je obsojen na šest let zapora v stari Jugoslaviji, poznal je zapore Prage, Dunaja, pa tudi one v Nemčiji in Italiji. Bil je inštruktor Kominterne ter tako prepotoval Romunijo, Bolgarijo, Grčijo, Francijo, Norveško, bil leta 1934 izvoljen za člana CK KPJ ter s Titom delal v Parizu. Doživel je najbrž nikoli povsem pojasnjene izdaje in frakcijske boje v stranki, svoje mnenje je imel o kasnejši agrarni reformi in njegov brat Alojz je bil na položaju v londonski vladi. In potem je bil šolski avtor s svojimi

nekoliko cankarjansko razneženimi Solzicami, poznali smo ga še po nekaterih drugih delih. Skupaj z nekaterimi podatki iz njegovega življenja je bila potopisna novela *Od Mokronoga do Pijane Gore* sicer dostopna, a skoraj prezrta.

V Mokronog je prišel iz Ljubljane oz. Sneberij, potem ko je novembra leta 1939 prišel iz Pariza, kjer naj bi po Kardeljevem nasvetu (*Moj življenjepis*, ZD, XII. knjiga, str. 273) ostal v nelegalnosti in ker je bil preveč kompromitiran, tudi v izoliranosti. Do avgusta tega leta je delal v Parizu s Titom, le-ta pa je takrat odšel v Moskvo in mu naročil, da ga mora čakati. Nekaj dni nato se je zanj začela zanimati francoska policija, zato se je skrtil in pobegnil. V Ljubljano se je vrnil 15. aprila 1941. 29. junija tega leta je bila na Vinjem Vrhu pri Dolu pri Ljubljani tretja pokrajinska konferenca CK KPS in na njej Prežihovega Voranca, bivajočega v bližini, ni bilo. Avtorji v zbranih delih trdijo, da je zimo 1940/41 preživel v Zagrebu (ZD, X. knjiga, str. 467).

Naj strnem: snov za potopisno novelo, po katere sledi hodim, je nabiral od 14. avgusta do jeseni 1940. To se ujema z ljudskim izročilom, ki pravi, da je Prežih, ki so mu v teh krajih zamerili opisovanje revščine, živel na Brezovici tri mesece.

Vsega, koder je hodil, vsega, kar je videl, ne bom nikoli prehodila ne videla, naj grem v te kraje še tolikokrat in govorim še s tolikerkimi ljudmi. Včasih naletim na molk in zadrego, drugič spet me zavedejo na krivo pot, tretjič naletim na avtentično pričevanje.

Naslednjič si podrobneje ogledam Mokronog, pot od postaje do tega kraja, v preteklosti pomembnejšega od povojnega občinskega središča. V Zajčevi hiši ni več gostilne, zraven stoji plastičarski obrat. Še sta gostilni Žlajpah in Deu, v Majcnovi je mesarstvo.

Industrije, tudi tiste iz časa SFRJ, skorajda ni več, kar je je, ima tuja imena. Mokronoški grad so ob kapitulaciji Italije zažgali, da se v njem ne bi naselili Nemci, enako se je godilo gradovoma Rakovnik in Dob, usnjarno in središče trga so bombardirali Nemci 5. oktobra 1943.

In kako je bilo s *proletarskimi elementi v vojni*, ki se je začela nekaj mesecev po Vorančevem odhodu v Ljubljano?

Jedro mokronoške skojevske skupine so bili ljudje, za katere je Prežih napovedal, da bodo. Ivan Majcen, France Žlajpah in France Kodrič so bili zaprti kot aktivisti in nato 20. aprila v Radohovi vasi ustreljeni še s tremi drugimi talci. To je bilo prvih šest talcev, ustreljenih v Ljubljanski pokrajini. Eden kmečkih sinov, ki je bil v tej skupini, je kasneje prestopil k belogardistom. Od skupine je vojno preživel le takratni kleparski vajenec Tone Koračin, brat *dečve*, ki jo je pisatelj pobaral o skritem Borštarnju, in kasnejši spomeničar in narodni heroj. Umrl je 9. 12. 1994 v Rakičanu. Septembra 1942 je bila na Trebelnem ustanovljena Gubčeva brigada, v kateri je bilo precej Mokronožanov in okoličanov. Tudi eden revnih otrok, tisti, katerega je mati v silni

Grad Škerljevo v bližini Vesele Gore

Foto: Miran Kodrin.

stiski obvarovala pred nasiljem tako, da je očeta ubila, je bil pri partizanih.

Spomeniki padlih s te ali one strani so zdaj po naših krajih. Bajtarjev ni več in ostareli kmetje dobijo skromno pokojnino. Ženskam ni treba več nositi vode na glavi in kmetijska mehanizacija je skoraj na vsaki kmetiji. Prežih bi je bil vesel, enako skrbno obdelanih polj in vinogradov. Ker pa je bil oster opazovalec, bi morda videl, da so stroji na majhnih kmetijah že stari, da je kmetom več do subvencij kot do napredka, da v kakšnem industrijskem obratu, kamor se vozijo ljudje iz teh krajev, delajo kot črna živina za majhne denarje. Mogoče bi opisal nemočen srd delavk in delavcev, ki so jih odpustili sodobni menedžerji. In morda bi prisluhnil temu proletariatu, ki ima na srečo stanovanje doma in si pridela hrano in mogoče ne bi spremenil mnenja o *tretji stranki*.

In če brskam, kaj je bilo potem, je treba slediti Prežihovi usodi. Iz Mokronoga je odšel v Zagreb, nato se je 15. aprila vrnil v Ljubljano. Še naprej je ilegalno delal v OF, osmega januarja 1943 pa so ga aretirali belogardisti. Bil je zaprt v Ljubljani, Begunjah in Berlinu, nato pa je do konca vojne preživel v taboriščih Sachenhausen in Mauthausen. V domovino se je vrnil ugaslih oči. Delec tega njegovega časa lahko razberemo iz dela *Lesena žlica*, iz njegovega ne. Jušu Kozaku je dejal: „Ne, vse, kar sem videl in doživel, je tako grozno, da ne bom napisal nikoli besede o tem. Ne morem.“

In Pijana Gora? Težko jo je najti, saj ni kraj. Le gorice so, kjer raste trta in kjer je težko najti kakšen star vinski hram. *Drugi Brezovec*, ji je rekel Voranc.

Skupina navdušencev je šla nekajkrat po poti od Mokronoga do Pijane Gore. Ne želijo množičnosti, morda imajo prav, v Prežihove stopinje je treba iti sam. Z delom, ki jih opisuje, z drugimi njegovimi deli v sru in spominu. Učne ure zgodovine so, te včasih ironične, celo cinične učiteljice.

Na koncu zato marsikaj ostaja zavito v preteklost. Tam naj ostane vse, kar je po teh krajih sejalo trpljenje. Prežih je znal pisati tako, da lahko zavohamo vonj po revščini. Vse njegovo politično, še posebej umetniško delo, je bilo posvečeno temu, da je ne bi bilo več. Zaenkrat lahko pritegnemo njegovemu stavku: *Hodil sem morda po najlepših krajih sveta...*

TEMATSKA UČNA POT

Po stopinjah leških rudarjev

Hedvika Gorenšek

Nekoč, ne še tako zelo dolgo tega, so se Leše iz tihega zaselka, kraja samotnih kmetij, začele spreminjati v delavski kraj. Z odprtjem premogovnika (1820) so se razvile v pravo delavsko središče, kamor so prihajali ljudje na delo od daleč naokoli.

Kraj je rasel, dobival novo podobo s stavbami za potrebe premogovnika, hišami in hišicami, ki so postajale dom in razvedrilo leškemu knapu in njegovi družini.

Mogočne in prepoznavne so postajale Leše.

A življenje je minljivo in minljivo je tudi vse, kar človek zgradi, kar človek ustvari.

Po 119 letih je usahnilo tudi življenje leškega rudnika, upanje in svetla prihodnost knapovskih družin sta se sesula, zajel jih je obup in sledilo je iskanje novih poti, daleč od te leške vasi.

Da ta najpomembnejši del leške, knapovske zgodovine ne bi bil pozabljen, je Kulturno društvo Leše letos pripravilo tematsko učno pot Po stopinjah leških rudarjev.

Kapelica je bila verjetno zgrajena zaradi zaobljube.
Foto: Klemen Gorenšek.

Opis poti

Pot nas vodi iz središča Prevalj proti vasi Leše in nas popelje na hrib nad vasjo. Ob poti, ki ni zahtevna, obiskovalec spozna tehniško, etnološko, naselbinsko in sakralno dediščino. Poudarek pa je seveda na tehniški dediščini, saj spremljamo zgodovino premogovnika rjavega premoga, ki je bil v petdesetih letih 19. stoletja največji rudnik na Slovenskem. Pot zaključimo pri leških dvojčicah, cerkvah iz 15. stoletja, ki sta bisera slovenske cerkvene umetnosti.

- Dolžina poti: 12 km, krožna
- Število vsebinskih točk: 10
- Začetek poti: Prevalje
- Potreben čas za ogled: 2 uri

Zloženko Po stopinjah leških rudarjev lahko dobite pri Kulturnem društvu Leše, opis poti pa najdete tudi na spletni strani www.lese.si.

Zgodovinski mejniki leškega premogovnika

1818: Dunajčan Blaž Mayer odkrije ležišča premoga na Lešah.

1820: Blaž Mayer dobi rudarske pravice, začetek kopanja premoga.

1822: Rudarske pravice prepisejo na Rosthorna.

1847: Rudarji so nakopali trikrat več premoga kot v vseh drugih premogovnikih (33.200 ton).

1858: Prvi v dolini na Lešah ustanovijo bratovsko skladišnico.

1882: Leški premogovnik doseže maksimalno proizvodnjo 70.000 ton.

1886: Velikonočni punt leških rudarjev.

1935: Konkurz premogovnika, rudarji ustanovijo Rudarsko zajednico.

1939: Zaprtje premogovnika.

Leški rudarji so nakopali 3.500.000 ton rjavega premoga.

1. TOČKA LEŠKA KAPELICA

V ozki soteski ob cesti Prevalje–Leše stoji gotovo največja kapela zaprtega tipa v občini Prevalje. Je zidana, vhod v kapelo je s severne strani. Vhodna vrata so bila v preteklosti dvokrilna, lesena, v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so postavili nova dvokrilna,

kovinska vrata. Na obeh stranskih stenah so v zgornjih delih polkrožno oblikovane line s kovinskimi okraski. Po arhitekturi in po reliefu, ki je nad vrati vhoda v kapelo, lahko sklepamo, da je bila le-ta zgrajena v času delovanja leškega premogovnika, torej v 19. stoletju. Zdi se, da je kapela votivnega značaja, zgrajena iz zaobljube. Nad vhomom je namreč lepo viden relief, na katerem so simbolično upodobljene Leše z rudarskimi napravami, spodaj ob potoku pa sedi oseba s klobukom v roki in pred njo leži najbrž ponesrečenec. Gradnja kapelice se verjetno nanaša na ta dogodek. V kapeli je bila v preteklosti skupina Križanja in kip Žalostne matere božje. Sedaj je v kapeli le še razpelo s Kristusom. Leseni kipi Janeza, Marije Magdalene in Žalostne matere božje pa so shranjeni doma pri enem od lastnikov kapelice.

Kapela je simbol rudarstva in prvi znanilec rudarske vasi.

Rudarski karbidovki

Foto: Klemen Gorenšek.

2. TOČKA KARBID BASNGA

Koje obratoval premogovnik, je na tem mestu stala večja stavba, kjer so na varnem hranili karbid. Danes je vidna le še škarpa. Med ljudmi je še živo poimenovanje tega predela kraja: Karbid basnga.

Prav tako je na desni strani potoka vidna še škarpa jamske železnice, ki je bila speljana nad »Preganthauzom« na Starih sledih do Leš; položenih je bilo okrog 3800 m dnevnih tirov.

3. TOČKA VHOD V ROV FRANCISCUS

Nekoliko više, na levi strani potoka, je edini ohranjeni in obnovljeni vhod v jamo, Frančiškov rov.

Edini še ohranjeni vhod v leški rudnik

Foto: Klemen Gorenšek.

Frančiškov podkop so začeli odpirati leta 1849, dolžina podkopa do premogovnega sloja je bila 655 m. Ustje podkopa je ležalo na višini + 482 m. Za zračenje delovišč so na dolžini 460 m zgradili zračni jašek. V letih, ko so na Prevaljah gradili moderno separacijo, so jo povezali s Frančiškovim in z Barbarinim podkopom ter Marijinim jaškom. Položili so železni tir, dolg 2600 m. Obnova vhoda je potekala leta 1984. Na novo so postavili železna vhodna vrata z manjšo lino, obnovili okrog 10 m rova, pred vhod položili dve tračnici, na obeh straneh vhoda na novo sezidali škarpi in vzdali spominsko ploščo.

Na spominski plošči je naslednji zapis:

FRANČIŠKOV ROV 1849
Srce leškega premogovnika
1816–1938

V 40. letih največji premogovnik na Slovenskem
Energetska osnova za nastanek in rast prevaljske
železarne
1835–1899

4. TOČKA STARA ŠOLA, Leše 28

Enonadstropno zidano stavbo za potrebe šole so na Lešah zgradili med delovanjem leškega rudnika. Ko so se v devetdesetih letih 19. stoletja razvneli narodnostni boji, so postala industrijska središča pomembna oporišča za prodiranje nemštva na strnjeno slovensko ozemlje. Tako so v šolskem letu 1856/1857 ustanovili čisto nemško Werkschule na Prevaljah in Lešah. Po odloku koroškega Deželnega šolskega sveta z dne 10. 5. 1884 so bile te šole ustanovljene kot nemške šole za otroke industrijskega delavstva. Nič se niso ozirali na to, da jo je na Lešah obiskovalo poleg 10 nemških tudi 121 slovenskih otrok. Niti verouka niso dopuščali v slovenskem jeziku. Zaplenili so slovenske katekizme in nasilno zahtevali odstranitev vsakega pouka v slovenščini, le šola v Farni vasi je bila dvojezična.

Prva skupina otrok naj bi obiskovala šolo na Lešah v šolskem letu 1856/57, šola je bila podružnica šole na Prevaljah. Otroci so tu obiskovali pouk od 1. do 2. razreda. Leta 1899 so se v šolo že lahko vključili tudi

Danes so v stari šoli stanovanja.

Foto: Klemen Gorenšek.

kmečki otroci. Učilnice so bile v prvem nadstropju, spodaj so bila stanovanja. Tu je šola delovala do leta 1937.

5. TOČKA FRLESCIMER, Leše 68

Frlescimer, pozivalnica, klicalnica so različni nazivi za stavbo, ki stoji v središču Leš in je bila zgrajena med prvimi v času delovanja leškega rudnika. Je enonadstropna zidana hiša, delno v L-strukturi. Ima lesen nadstrešek z zvonom. Na vrhu nadstreška sta kazalca, ki sta bila nekoč označena s stranmi neba in sta kazala, kakšno je vreme. V prvo nadstropje vodijo pokrite lesene stopnice. Na južni in severni strani sta v višini podstrešja večji, oblikovno zanimivi vdolbini.

Ob 5. uri zjutraj so zvonili z zvonom, ki je na vrhu stavbe, in pozivali rudarje, jih budili, klicali k delu. Rudarji so se morali pred odhodom v jame javiti v pritličnem delu »frlescimra«. Tu so jih rudarski pazniki »pozivali« po imenu in primku. Preden so šli na delo, so skupaj poklekli in pomolili pred sliko sv. Barbare.

Molitev k sveti Barbari (v: F. Jurač, Kraj umira)

Ljuba sveta Barbara, ti gnadliva nevesta, ki si bila samemu Bogu zvesta, moja duša in telo naj bo tebi priporočeno na življenje kakor smrt, pridi nam na pomoč na zadnji cajt, da sprijememo ta sveti zakrament, pri Bogu entolko izprosi, da v gnadi božji umrjemo, hudega sovražnika delč od nas odženi, varuj nas pred večnim martram in trpljenjem, pelji nas v nebesa, amen.

Potem so odšli drug za drugim. Pod zemljo. Vdano in mirno.

Po končanem delu pa so se morali spet oglasiti v tej stavbi, da so pazniki ugotovili, če so se vrnilo vsi, če ni prišlo do nesreče.

V zgornjih prostorih so v času rudnika stanovali pazniki.

Ko so rudniško lastnino razprodajali, so rudarji sliko sv. Barbare nesli v cerkev sv. Volbenka, kjer je še danes.

Nekoliko višje stoji Čopova vila, zgrajena je bila v 19. stoletju, v njej so stanovali rudniški obratovodje.

Desno od frlescimra pa je lepo obnovljena hiša, imenovana **Anin dom**, tudi iz časa rudarstva (1835–1840), zgrajena za rudniške uradnike in učitelje.

6. TOČKA RUDARSKA DRUŽINA – RELIEF V KAMNU

V parku pred šolo stoji umetniško klesan relief, ki upodablja rudarsko družino. Relief je izdelan iz kamna peščenjaka, pritrjen pa je na večjem, tršem, kvadratno oblikovanem kamnu. Akademski kipar Andrej Grošelj, ki je bil rojen na Lešah, je simbol rudarstva upodobil z dvema reliefoma. Na eni strani je sključen rudar s karbidovko v roki, na drugi strani pa sta rudarjeva žena in otrok. Slavnostno odkritje reliefa je potekalo 22. 7. 1984, ko se je na pobudo Krajevne skupnosti Leše odvijalo tudi srečanje še živečih rudarjev leškega premogovnika.

Relief rudarja s karbidovko

Foto: Klemen Gorenšek.

7. TOČKA BOLNIŠNICA, Leše 38

Med delovanjem premogovnika so na Lešah zgradili tudi bolnišnico.

Stavba je dolga okrog 50 m in široka okrog 10 m. Je pritlična in pravokotne oblike. Streha je čopasta dvokapnica, pokrita z opečnato kritino.

Delo v premogovniku je terjalo veliko nesreč, zato so med največjim razmahom premogovnika grofje Henckli zgradili bolnišnico. Točnega leta gradnje bolnišnice ni mogoče ugotoviti. Po pripovedovanjih naj bi to bilo v letih 1854–1860. Bolnišnica je imela tri bolniške sobe za dvajset bolnikov, sobo za bolniškega strežnika, preiskovalno sobo. Na zahodni strani so bili še prizidki: pralnica, stranišča, kuhinja in mrtvašnica. Bolnišnica je bila zaprtega tipa, saj je sprejemala samo bolne leške rudarje in njihove družine. Oskrba je bila brezplačna. Hrano so prinašali bolnikom iz leške restavracije, ki je stala nasproti »frlescimra« in so jo po propadu rudnika porušili. Največ bolnikov se je v

bolnišnici zdravilo leta 1919, ko je na Lešah razsajala griža. Menda je bil pri vsaki hiši mrlič, ponekod celo več. Zdravnik je v bolnišnico prihajal po potrebi, enkrat s Prevalj, enkrat iz Črne.

Bolnišnico so zaprli leta 1919.

V delu nekdanje bolnišnice so zdaj stanovanja, del pa je zapuščen.

Foto: Klemen Gorenšek.

8. TOČKA SPOMINSKA ZBIRKA PREDMETOV LEŠKEGA PREMOGOVNIKA IN STARIN, Leše 12

Zvonko Topler je zbiralec in poznavalec starin, še posebej leške rudarske dediščine.

Na svojem domu zbira in hrani številne stare dokumente, predmete; marsikatero zgodovinsko dragocenost je rešil pred izgubo. Zbirko vseskozi dopolnjuje in jo rad predstavi obiskovalcem.

V spominski zbirki leškega premogovnika si lahko ogledate: tehnično dokumentacijo, karbidovke, žig, rudarsko kapo, staro orodje in druge predmete. Hrani pa tudi bogate zbirke različnih starin, kot so: numizmatika, filatelija, stare razglednice, stare smuči, ure, verske podobice, glasbila, pohištvo in številne druge zanimivosti iz preteklosti.

9. TOČKA CERKEV sv. ANE

Na hribu nad vasjo Leše stojita leški dvojčici. To sta cerkvi iz 15. stoletja, cerkev sv. Ane in cerkev sv. Volbenka.

Cerkev sv. Ane je nastala v prvi polovici 15. stoletja in daje vtis ličnosti in vitkosti. Na severni strani ima vitek, visok in nerazčlenjen zvonik, ki, sledeč gotskemu stilu, dobesedno raste iz tal. Cerkev ima šilasta okna z bogatim krogovičjem najrazličnejših oblik. Notranjost cerkve je umetnostno zelo bogata. Pravokotno ladjo pokriva lesen, z letvami na kvadratna polja razdeljen strop, ki je v 17. stoletju zamenjal prvotnega gotskega.

Na sredi je Marijin monogram z letnico nastanka: 1689. V vsakem polju so naslikani stilizirani rumeni cvetovi, osenčeni z različnimi odtenki rjave barve. Stranski oltarji so bili prvotno slikani, kasneje pa so na obe zidani menzi postavili lesena oltarna nastavka. Leta 1978 so delavci Spomeniškega varstva Maribor odkrivali v cerkvi freske, takrat so odkrili prvotno slikana stranska oltarja in v prezbiteriju renesančno ornamentiko. Lesena stranska oltarja so prenesli v prezbiterij na stranski steni. Oba naslikana oltarčka sta primer poznogotske oltarne arhitekture, opremljena sta z letnico 1577, ob obeh pa sta še inicialki E.P., ki gotovo pomenita začetnici slikarja. Na severni steni ladje je freska Pohoda in poklona treh kraljev. Posebno vrednost daje prostoru nastavek glavnega oltarja, ki spada v družino zlatih oltarjev 17. stoletja in je na hrbtni strani označen z letnico 1644. V tronu je kiparska skupina sv. Ane Samotretje, tj. mati Ana skupaj s hčerko Marijo in z vnukom Jezusom. Na levi strani je kip neznane mučenke, desno pa kip sv. Barbare. V atiki je slika sv. Družine, na vrhu pa še skupina Križanja. V zvoniku so trije zvonovi. Po velikosti so moški, ženski, otroški.

Cerkev sv. Ane je bila v 19. in prvi polovici 20. stoletja romarska cerkev, saj so k njej prihajali v procesijah romarji iz različnih krajev. Sv. Ana je priprošnjica in zavetnica mater.

10. TOČKA CERKEV sv. VOLBENKA

Cerkev sv. Volbeka na Lešah stoji le nekaj metrov nad cerkvijo sv. Ane, zato pogosto govorimo »leških dvojčicah«. Zgrajena je bila v 15. stoletju. Postavljena je v strmi breg in daje vtis moči in drznega stavbarstva. Cerkev nima zvonika. Nekoč je imela na strehi ličen osmerokoten lesen stolpič, ki je ob požaru pogorel. Ima lepa gotska dvodelna okna s krogovičji. Najlepši pogled na cerkev je od spodnje strani, kjer opirajo vse ogle mnogokotnega prezbiterija različno visoki in kar trikrat stopnjevani oporniki, med njimi pa predirajo steno visoka dvojna okna. Cerkev je doživela veliko predelav. Notranjost cerkve je estetsko osiromašena, kar je posledica strele, ki je leta 1885 povzročila požar, v katerem je pogorel lesen strop. Prezbitirij krasi lep baročni oltar, vpet pod starodavne gotske oboke. Latinski napis pove, da ga je z darovi faranov dal postaviti župnik Gašper Pillath (1678–1706), in sicer leta 1680. V tronu je baročno razgiban kip cerkvenega zavetnika sv. Volbenka s cerkvijo v levici, ob stenah sta kipa svetega frančiškana z baklo in sv. Dominika s psom. Stranska oltarja sta preprosta izdelka nove gotike. V cerkvi je tudi križev pot v oljnih podobah. Napisi so v bohoričici in kažejo na koroško slovenščino. Žal slike zelo bledijo, da barv in podob skoraj ni videti.

Pod prezbiterijem je kripta, ki je dostopna po dvojnih stopnicah. V kriпти je postavljen kamnit oltarček. V dvojni vdolbini sta kamnita kipa dveh svetnikov, desni je sv. Valentin z bolnim otrokom ob vznožju, drugi pa je nepoznani mašnik. Baročni oltar je dar prevaljskega župnika Valentina Cadellija (1712–1752). K sv. Valentinu so hodili molit za ozdravitev

božjastnih boleznih. V času rudarstva na Lešah je bila cerkev sv. Volbenka »knapovška«, in ob lepih nedeljah so imeli knapovski sejem.

Učna pot vabi, da se podate po njej

Naj bo pot možnost spoznavanja domačih krajev, popoldanski izlet, odkrivanje naše polpretekle zgodovine...

Pot je tudi priložnost za izvedbo kulturnih ali tehniških dni na osnovnih in srednjih šolah.

Kulturno društvo Leše lahko popotovanje pospremi z besedo, lahko tudi z glasbenim nastopom.

Žal je ostalo še malo, ohranjajmo in negujmo vsaj to. Da bi veliko stopinj prehodilo pot leških rudarjev!

Pozivalnica je ohranila značilno podobo iz časa rudnika.

Foto: Klemen Gorenšek.

Leški dvojčici

Foto: Klemen Gorenšek.

NOVA TURISTIČNA PONUDBA V ŠENTANELU

Po Mlinarski in Rekreacijski poti

Mojca Naveršnik, Anka Plevnik, Greta Jukič

Svojevrstna pokrajina in izvirnost, ki se popotniku razkazujeta na vsakem koraku v okolici Šentanela v osrčju Koroške, sta zadosten razlog, da prehodimo MLINARSKO POT, ki po nekaj urah hoda lahko preide v REKREACIJSKO POT. Idejo za označitev in ureditev tematskih poti v okolici Šentanela je dalo Turistično društvo Šentanel, poti pa so odprli ob Jesenskih srečanjih 2007 v občini Prevalje; ob odprtju se je po njima podalo blizu 150 pohodnikov. Tako je Šentanel zopet bogatejši za novo turistično ponudbo.

Od mlina do mlina po dolini ob Šentanelski reki vodi MLINARSKA POT v spomin na mline, ki so tod mleli in bili razsejani ob kmetijah in ob z vodo bogati Šentanelski reki. Mlini so mleli nekoč, od 18. in vse do druge polovice 20. stoletja. Predstavljali so pomembno, na videz neopazno arhitekturo, namenjeno mletju žita. Za postavitev manjših mlinov so uporabili les, večje pa so zgradili iz kamna in jih pokrili s šitlasto streho. Večje mlinske naprave so dobile mesto v zidani stavbi. Poleg ustrezne zaščite mlinskih naprav je bil najpomembnejši dovod vode na vodno kolo, ki je vrtelo mlinske kamne. Nekateri so ob mlinskih napravah s stopami tudi phali oves, ječmen in ajdo za kašo. Mlini so pomembno sooblikovali podobo domačije in okolja nasploh, saj so pomenili preživetje – kruh.

Danes je ohranjen in obnovljen najmenitnejši, ki je bil postavljen v 19. stoletju – delujoči Povhov mlin ob Šentanelski reki. Od Štoparjevega mostu po dolini Šentanelške reke je od 18. do 19. stoletja delovalo kar nekaj mlinov.

Svojevrstna pokrajina in izvirnost, ki se popotniku razkazujeta na vsakem koraku, sta zadosten razlog, da prehodimo Mlinarsko in Rekreacijsko pot okrog Šentanela.

Mlinarska pot

Mimo Štoparjevega mostu na Poljani po dolini Šentanelške reke vodi pot po sledih nekdanjih mlinov. Stali so ob z vodo bogati Šentanelski reki, ki živahno hiti proti izlivu v Mežo pri Štoparjevem mostu.

Nekoč so po dolini Šentanelške reke mleli: Šefarjev mlin, Novakov, Plodrov in Povhov mlin, ki se je edini ohranil in je obnovljen dobil svojo staro podobo. Po dolini proti Jamnici so mleli še: Kajžerjev in Zvonikov mlin ob zlitju Belškega in Jamniškega potoka, Jamniški potok je poganjal še Dvornikov,

Korošev, Miklnov in Peršatov mlin, Belški potok pa je poganjal mline bližnjih avstrijskih kmetij čez mejo.

Od še delujočega Povhovega mlina ob Šentanelski reki vodi MLINARSKA POT, tu jo začnemo in sklenemo. Daljša pot je dolga 20 km, lahko pa si izberemo krajšo različico.

POVHOV MLIN

Povhov mlin je zidana stavba s šitlasto streho in tremi prostori v pritličju, kjer so mlini, mlinarjeva soba in delavnica. Vse je skrbno ohranjeno: kamen, les, šitlni, opremljena je mlinarjeva soba. V največjem prostoru, mlinu, so nameščeni trije mlinski kamni, ki jih poganja vodno kolo. Stope so pritlični objekt, zidan iz kamna z dvokapno streho s čopom, krito s šitlni. V sedemdesetih letih 20. stoletja je bil mlin ovrednoten kot izjemen kulturni spomenik, ki danes pomeni novo kakovost v turistični ponudbi Koroške. Mlinarstvo je

Nekoliko drugačen pogled na Šentanel

Foto: Tomo Jeseničnik.

bilo pred stoletjem in več zelo razširjeno, saj je skoraj vsak kmet mlel žito v lastnem mlinu ob bližnjem potoku. Tudi v Šentanelski reki, kjer je Povhov mlin, jih je mlelo kar nekaj. Povhov mlin je prvič omenjen leta 1845. Kot prvi lastnik je leta 1845 zapisan Filip Tomaž. Mlin je redno deloval vse do leta 1950. V njem pa so mleli za potrebe Povhove družine in okoliških kmetij. K mlinu so speljali sosedovo, Lužnikovo, toplico – topel izvir, ki je omogočil mletje tudi pozimi. Zadnja v Tomaževem rodu je hčerka Marija, ki je z možem Francem Naveršnikom in s strokovno pomočjo pristojnih javnih zavodov mlin obnovila. Mlinar Lipš, ki je vodil župljane na Višarje in kiparil, je izdelal kip svetega Florjana, ki je varoval prežitkarsko hišo. Kopijo kipa so tja postavili ob odprtju obnovljenega mlina leta 2005.

Korak sledi koraku, proti Jamnici mimo znamenja iz mlinskih kamnov v spomin padlim partizanom v Lužnikovi reki. Pot vodi po dolini do obeležja, kjer je stal Kajžerjev mlin, nato do Zvonikovega mlina, kjer je zdaj nadomestna hiša. Na križpotju Belšak–Jamnica se pot vzpenja proti Jamnici. V čisto in neokrnjeno naravo so med drevjem ob čistem potoku v mir in tišino postavljeni vikendi.

Pot vodi dalje mimo Koroševe elektrarne, ki izkorišča vodo iz potoka, nekoč pa jo je izrabljal mlin. Ozka steza se vzpenja ob potoku, kjer so ob vznožju vidne sledi Peršatovega in Miklrovega mlina, ki ga je nadomestila majhna elektrarna.

Po opuščeni stezi, po kateri so včasih kmetje pešačili, prispete po hribu do križpotja, kjer se popotnik lahko odloči za več smeri: proti Strojni, Šentanelu ali na levo po obronkih Jamnice, Belšaka in nazaj v dolino proti Povhovemu mlinu.

Smerokaz Mlinarska pot usmerja popotnike do obnovljene kapelice in mimo turistične kmetije Mikl. Na kmetiji prijaznih ljudi se lahko popotniki okrepejo z ekološko pridelano hrano in pijačo, tam je postavljena info točka. Svoje storitve nudi tudi bližnja, le pet minut oddaljena turistična kmetija Koroš s častljivo lipo in starodavno kaščo, ki je vredna ogleda. Sredi Jamnice je poskrbljeno za vse sladokusce.

Kužno znamenje v bližini Gornikove domačije

Foto: Tomo Jeseničnik.

Kmetija Mikl

Foto: Tomo Jeseničnik.

Težko se poslovimo od gostoljubnih domačinov ter urejenega okolja in pot nadaljujemo vzporedno s Cesto mošta, mimo idilično urejene kmetije Peršat in kmetije Gradišnik, kje se popotniki lahko posladkajo z borovničevno marmelado, s suhim sadjem in z drugimi dobrotami. Povsod vas sprejmejo prijazni ljudje. V bližini je stala Gradišnikova karavla, kjer je še leta 1991 jugoslovanska vojska stražila mejo med Jugoslavijo in Avstrijo. Gradišnikova kapelica in kašča sta pomnika preteklosti. Pogled se ustavi na drugi strani hriba, na meji Avstrije in zaselka Belšak, kamor bi radi prispeli. Po poti navzdol se spustite v dolino Belškega potoka tik ob avstrijski meji, kjer so nekoč delovali Gradišnikov mlin in Pogačev ter Vinkov mlin na avstrijski strani.

V dolini Belškega potoka se ob smerokazu ponovno povzpemo v hrib in po slabi uri hoje prispemo do bio kmetije Jamnik, kjer se ukvarjajo z rejo ovac in koz. Veseli so vsakega pohodnika. Ko se hrib zlije z ravnino tik ob meji z Avstrijo, obidemo kmetijo Ling, v bližini je lepo preurejena bivša Sonjakova karavla tik ob avstrijski meji. Z obronkov Belšaka se lahko med hojo naužijemo lepot Podjune, Obirja in Pece.

Na križišču pri Povhovem križu se usmerimo proti Povhovemu mlinu, kjer po gozdni cesti zaključimo Mlinarsko pot z ogledom obnovljenega mlina in se okrepeamo z domačimi dobrotami.

Rekreacijska pot

Z Mlinarske poti lahko pri turistični kmetiji Mikl zavijete na 13 km dolgo REKREACIJSKO POT proti Šentanelu. Pri smerokazu Jamnica–Šentanel vodi pot desno mimo kmetij Pečar, Pernat, Kozul in po enourni hoji prispete do turistične kmetije Dvornik, kjer si popotniki lahko ogledajo Muzej kmečkega orodja ter si privežejo dušo. Od tod dalje nadaljujete do križpotja in kužnega znamenja iz 16. stoletja pri Gorniku. Ob Gornikovi kmetiji stoji kapelica sv. Uršule, ki jo varujejo mogočne Gornikove lipe kot nemi stražarji Šentanela.

Rekreacijski center nad Šentanelom vabi na aktivni počitek, pogled pa zaobjame čudovito panoramo Podjune, Obirja, Pece, Raduhe in seže vse tja do Uršlje gore. Že se prikaže zvonik cerkvice sv. Danijela in pot

nadaljujete po strmi stezi ob robu Gornikove globače do središča turistične vasi Šentanel.

Tu ne morete prezreti Brusnikove bajte, ki je ena najstarejših kmečkih hiš na Koroškem in žal žalostno propada. Na njej so bogate sledi ljudskega ustvarjanja. Častitljiva je cerkev sv. Danijela s čudovitimi freskami, lepo urejeno pokopališče ob cerkvi je tudi poslednje počivališče Luke Kramolca, šentanelskega rojaka, skladatelja in zbiralca ljudskih napevov. Na pročelju župnišča je spominska plošča Ksaverja Meška, v nekdanji šoli ob župnišču pa je Kramolčeva soba. Za popotnika bo v Šentanelu zanimiva Kramolčeva kašča, središče vasi krasi spomenik NOB, delo akademskega kiparja Andreja Grošlja. Ob avtobusni postaji vabi s turističnimi spominki Kajžica. V središču Šentanela se lahko okrepcate v dveh gostiščih pri Milerju, p. d. Marinu, in Riflu ali na turistični kmetiji Marin, p. d. Pekav.

Polni lepih vtisov in doživetij boste zapustili Šentanel, vas mogočnih kmetij, navzdol mimo Kolmanove domačije, v kateri je odraščal Mitja Šipek, inž. metalurgije, vsestranski kulturni delavec, publicist pisatelj, zborovodja Šentanelskih pavrov. Bližnje križpotje pa vabi h kmetiji Lužnik, rojstni hiši Luke Kramolca, s spominsko ploščo in z nekaj starimi fotografijami rodbine Luke Kramolca. Pot nadaljujete mimo Lužnikove domačije po stezi v Lužnikovo reko in od tu navzdol do Povhovega mlina. Lahko pa še prej obiščete le pet minut oddaljeno turistično kmetijo Ploder, eno prvih turističnih kmetij. Obe poti boste sklenili pri Povhovem mlinu, kjer se je Mlinarska pot tudi začela.

Sledi ljudskega ustvarjanja na vsakem koraku

Med hojo po Mlinarski in Rekreatijski poti popotniki srečujete sledi ljudskega ustvarjanja in kulturne dediščine, saj je okolica bogata z znamenji, lesenimi križi in novejšimi kapelicami, ki so jih v preteklosti ljudje postavljali v zahvalo za ozdravitev po hudi bolezni, vrnitev moških iz vojne ali kot prošnjo za zdravo in srečno življenje na kmetiji.

Posebnost so kašče, pričevalke nekdanjosti.

Mogočen Štoparjev most

Foto: Tomo Jeseničnik.

Kmetija Koroš

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Povhov mlin

Foto: Andreja Čibron - Kodrin.

Najstarejše samostojno stoječe so se ohranile iz 18. stoletja in predstavljajo arhaično obliko kmečke arhitekture in zakladnico kmečkega doma.

Tu in tam v tišini prečka pot prestrašeni zajec, tu prisluhnete ptičjemu petju in še slišite regljanje žab ob potoku. V neokrnjenih gozdovih naletite na lovske preže, tišino zmoti le oddaljeni cerkveni zvon. V jeseni se ob poti ponujajo strešnice, gobani, lisičke ... Za dovolj vitaminov naberete maline, ostrožnice, borovnice, robidnice, brusnice ..., če jih zaužijete v neokrnjeni naravi Dolge Brde, Jamnice, Belšaka in turistične vasi Šentanel, še toliko bolj teknejo.

Dragi popotniki, sprehodite se po mehkih gozdnih poteh, prisluhnite tišini in naravi. Pojdite po Mlinarski in Rekreatijski poti v okolici turistične vasice Šentanel, doživite pristno naravno okolje, tradicijo in kulturno dediščino v osrčju Koroške.

Vir:

- Po poteh koroške kulturne dediščine Mestne občine Pliberk in Občine Prevalje, 2006
- Po Mlinarski in Rekreatijski poti v okolici Šentanela, 2007 (zloženska)

AVTORICE IN AVTORJI BESEDIL

- **Andreja Čibron - Kodrin**, urednica Koroškega fužinarja
- **Dragica Dervodel Moškon**, prof., Gimnazija Ravne na Koroškem
- **Hedvika Gorenšek**, predsednica Kulturnega društva Leše
- **Mag. Simona Javornik**, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- **Greta Jukič**, kulturna ustvarjalka
- **Dr. Katarina Keber**, znanstvena sodelavka Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU
- **Veronika Kotnik**, prof., OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, koordinatorka Gibanja mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške
- **Mag. Majda Kotnik - Verčko**, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- **Marija Krajnc**, prof., Gimnazija Ravne na Koroškem, koordinatorka gibanja Mladi raziskovalci Koroške za srednje šole
- **Alojz Krejan**, član nadzornega odbora Društva diabetikov Mežiške doline
- **Viktor Levovnik**, upokojenec Železarne Ravne
- **Alja Lužnik**, vrtec Solzice, Ravne na Koroškem
- **Vojko Močnik**, Občina Ravne na Koroškem
- **Mojca Naveršnik**, predsednica Turističnega društva Šentanel
- **Jasna Nemeč Novak**, upokojena sodelavka v uredništvu za resno glasbo in balet TV Slovenija in glasbena publicistka
- **Mag. Karla Oder**, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- **Mirko Osojnik**, predsednik Kulturnega društva Prežihov Voranc
- **Anka Plevnik**, kulturna ustvarjalka
- **Ana Potočnik**, Kulturno društvo Svitanje
- **Bojan Proje**, predsednik Društva diabetikov Mežiške doline
- **Barica Smole**, pisateljica, prevajalka, publicistka
- **Liljana Suhodolčan**, višja kustosinja, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- **Lea Vaukan**, univ. dipl. bibliotekarka, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- **Milan Vogel**, dipl. etnolog in slavist, specializirani novinar v kulturni redakciji časnika Delo
- **Marko Vrečič**, Koroški radio Slovenj Gradec

Vse dobro v letu 2008
vam želi
uredništvo.

IMPRESUM

Koroški fužinar, št. 1-2, december 2007. ISSN: C500-0610

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

Uredništvo: urednica mag. Andreja Čibron - Kodrin, lektor Miran Kodrin, prof. Fotografija na naslovnici: Matej Kodrin.

Telefon: 02 870 6441. Telefaks: 02 82 23 013.

Elektronski naslov: andreja.cibron@metalravne.com.

Postavitev in tisk: ZIP center, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

Naklada: 600 izvodov.

Objavljenih prispevkov ni dovoljeno ponatisniti brez dovoljenja uredništva.

POKROVITELJI

INSTALATER d.o.o.

Dobja vas 186
SI-2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 87 10 952
Fax: 02 87 10 806

PETROL

Energetika

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 870 6100
Fax: 870 6106

SŽ

OPREMA RAVNE

**Pnevmatika, hidravlika, orodja
in tehnološke linije d.o.o.**

Koroška cesta 14, SI-2390 Ravne na Koroškem

**SISTEMSKA
TEHNIKA d.o.o.**
SKUPINA VIATOR & VEKTOR

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

JUMI

TURISTIČNO, TRGOVSKO
IN STORITVENO PODJETJE, d.o.o.

Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem
T: +386 2 82 23 092, F: +386 2 23 013
M: 041 714 649

ÅKERS
SINCE 1580

IKD, d.o.o.

Na šancah 80
2390 Ravne na Koroškem

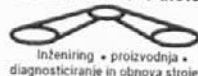

Biro za Varnost pri Delu - Ravne, d.o.o.

Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel.: (02) 82 15 566, fax: (02) 82 15 567

POOBlašČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE STROKOVNIH NALOG
S PODROČJA VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

SERPA d.o.o.

Inženiring • proizvodnja •
diagnosticiranje in obnova strojev

Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem
Tel.: +386 (0)2 870 63 06, Fax: +386 (0)2 870 63 03
prodaja@serpa.si
www.serpa.si
info@serpa.si

SLO-MEC
Podvinci 96
2250 PTUJ

SALUS®
2392 MEZICA
Ob Meži 11
Tel.: 02 870 6603
Fax: 02 870 6605

študijska knjižnica

OSREDNJA
RAVNE
KNJIŽNICA

VP 260/2007 b

658(497.12)(085.3)

3013902

COBISS o